

ΜΑΝΩΛΗ Ι. ΠΙΤΥΚΑΚΗ

Θύελλα ἐν Κρήνῃ

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ όφείλεται σέ κάποιον... άγνωστο Ιταλό καλλιτέχνη. Νά πώς : Στίς 28 του Άπρίλη του 1943, ό Ιταλόσ Διοικητήσ Λασηθίου Στρατηγόσ Κάρτα, παρέθεσε δείπνο στό Γερμανό Διοικητή Φρουρίου Κρήτησ που είχεν έρθει από τά Χανιά. Στην πρόσοψη του μοναδικού δίπτυχου «Menu» κάποιος Ιταλόσ ζωγράφος φιλοτέχνησε την παράσταση τούτη, στην όποία, χωρίς ίσως νά τό θέλει, αποτύπωσε όλη τή σαδιστική διάθεση, με την όποιαν ήρθαν στην Κρήτη οι Γερμανοϊταλοί επιδρομείς.

Φυσικά δέ μπορούσε νά ύποπτευθεί τότε, πώς συνέθετε ένα πετυχημένο ζώφυλλο, για τό βιβλίο τούτο !

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ του κειμένου, όφείλονται στον ζωγράφο κ. Γιάννη Ισορώνο.

Η ΕΚΤΥΠΩΣΗ έγινε στό καλλιτεχνικά τυπογραφεία «Ν. Άληθείασ» από τό Μάϊο ώσ τον Ιούλιο του 1947.

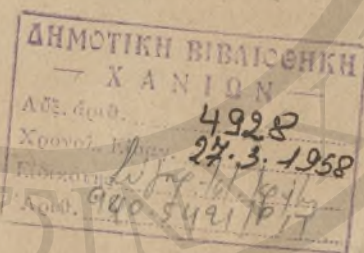
Στά δύο τελευταία φύλλα του βιβλίου, σχεδιαγράμματα του έσωτερικού τής πόλεωσ και του θεάτρου τών επιχειρήσεων.

ΜΑΝΩΛΗ Ι. ΠΙΤΥΚΑΚΗ

ΘΥΕΛΛΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

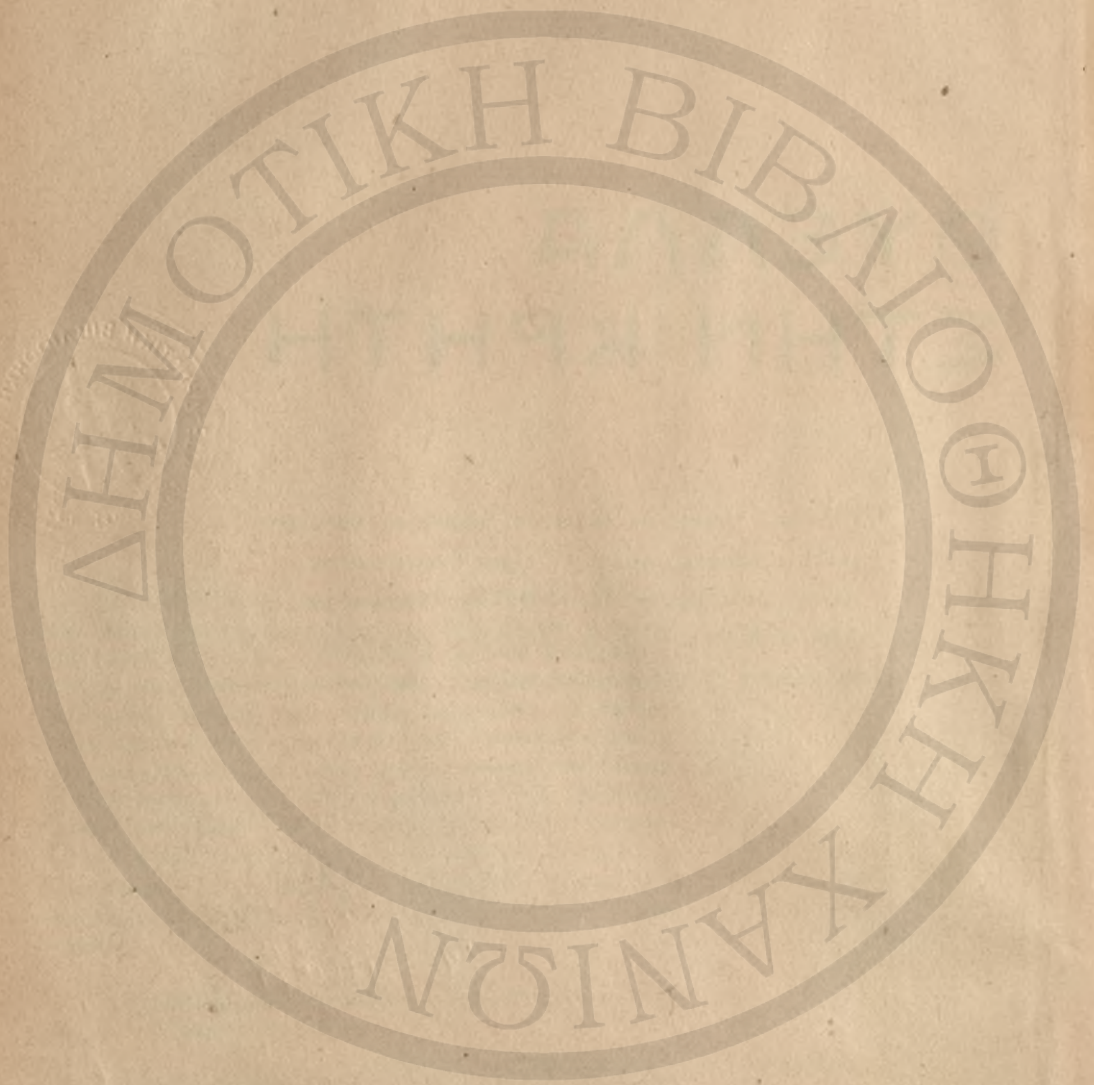
« Άντρες γιάντα με διώχνετε, γιάντα με πολεμάτε
γιατί μ' ηύρατε μοναχό κι' είμαι ξαρματωμένος;
Αφίστε με ν' άρματωθῶ νά βάλω τ' άρματά μου
τότες νά δείτε πόλεμο τόν κάνουν οί (γι)αντρειωμένοι
τόν κάνουν οί (γι)άντρες οί καλοί οί καστροπολεμάρχοι »

ΕΚΤΑΚΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «Η ΔΡΗΡΟΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

1947

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καθένας τόπος φαίνεται γεννιέται με τη μοίρα του.

Έτσι κι' η Κρήτη, από κάποια παλιά μοίρα, είναι προωρισμένη να δοκιμάζεται κάθε τόσο, από τις πιο σκληρές περιπέτειες.

Όπως παλαίβουν στ' άκρογιάλια της τὰ ρεύματα και τὴν δέρνουν ὀλοτρίγυρα τὰ κύματα κι' οἱ άνέμοι, ἔτσι ἀπὸ μίαν ἀρχὴ συναντιῶνται πάνω στὸ θαλασσοδαρμένο Νησί, ἡ Δύση κι' ἡ Ἀνατολή, ὁ Βορρᾶς μετὸ Νότο, θαρρεῖς και τὴν διαλέγουν σὰν στίβο στὶς ἄγριες κι' αἰώνιες συγκρούσεις τους.

Ἄν ἡ Κρήτη ἦταν τοποθετημένη λίγες μοῖρες πῶ ἐδῶ ἢ πῶ πέρα κι' ἡ τύχη της ἴσως νὰ ἦταν διαφορετικὴ.

Δὲν θὰ κληδονιζόταν κάθε τόσο μέσα στὴ δίνη τῶν ἀντιθέτων ρευμάτων, πὺ διασταυρῶνονται πάνωθὲ της τώρα και χιλιάδες χρόνια.

Δὲν εἶναι λοιπὸν δυσκολοεξηγήτο γιατί και στὴν περίπτωσή τούτη, ἡ Κρήτη διαλέχτηκε ἀπὸ τὴ μοῖρα της, ὁ τόπος στὸν ὁποῖο θὰ ἐξελιόσεται μιά ἀπὸ τὶς δραματικότερες και πῶ ἔνδιαφέρουσες φάσεις στὴν τελευταία παγκόσμια σύρραξη.

Γιὰ τὴ «Μάχη τῆς Κρήτης» — ὅπως συνειθίσαμε νὰ τὴ λέμε — ἔχουν γραφτεῖ ἀρκετὰ μέσα στὰ δυὸ τελευταία χρόνια, μὰ και πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της. Και θὰ γραφτοῦν ἀκόμη περισσότερα ὡς πὺ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ χρειαστοῦν στὸν ἱστορικὸ τοῦ μέλλοντος γιὰ νὰ συνθέσει ἄρτια και ὀλοκληρωμένη τὴν ἱστορία τῆς σύνομοις, μ' ἀσφυκτικά γεμάτης ἀπὸ ἔνδιαφέροντα συμπεράσματα, περιόδου ἐκείνης.

Ἡ «Μάχη τῆς Κρήτης» δὲν εἶναι μιά συνειθισμένη πολεμικὴ ἐπιχείρηση, ἀπ' αὐτὲς πὺ ὁ ἱστορικὸς μπορεῖ ν' ἀποδώσει μετὰ μιά ντοκουμενταρισμένη περιγραφή και ὁ στρατιωτικὸς συγγραφέας μετὰ μίαν εὐσυνείδητη πολεμικὴ κριτικὴ.

Ἡ «Μάχη τῆς Κρήτης» παρουσιάζει πολὺπλευρες ἀπόψεις, ἢ κάθε μιά ἀπὸ τὶς ὁποῖες χρειάζεται ξεχωριστὴν ἐξέταση και μελέτη.

Ἄπ' τὴ μάχη τούτη βγαίνουν πολλὰ συμπεράσματα και διδάγματα, τόσο γιὰ τοὺς λαοὺς οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται γιὰ τὴ λευτεριά τους, ὅσο και γιὰ κείνους πὺ τὸ μεθοῖ τῆς κτηνώ-

δους δυναμικής υπεροχής ξυπνάει μέσα τους το πρωτόγονο ένστικτο της έπιβολής και της έπικρατήσεως, με μεθόδους και μέσα δανεισμένα από έποχές, οι οποίες στιγματίζουν την ιστορία του ανθρώπινου γένους.

Διδάσκει πώς μπροστά στην οργανωμένη βία του ψυχρού έμπορικού ύπολογισμού, από τον όποιον έμπνέεται συνήθως η έπιθετική διάθεση, μπορεί να όρθωθεί αποτελεσματικά η αυθόρμητη αντίδραση ενός λαού με ανεπτυγμένο το αίσθημα της έλευθερίας και της ανεξαρτησίας του.

Και τέλος κάνει αντίληπτή, προς όλες τις κατευθύνσεις, την τεράστια τούτη ήθικη δύναμη, όχι τόσο γνωστή και υπολογίσιμη ίσως μέχρι σήμερα από τους σοφούς έγκεφάλους των πολεμικών Έπιτελείων.

Κι' απόδειξη πώς η μάχη αυτή διέψευσε, πέρα για πέρα, όλες τις προβλέψεις και τους ύπολογισμούς της πολιτικοστρατιωτικής ήγεσίας, τόσο της έχθρικής όσο και της συμμαχικής.

Κι' οι Γερμανικές πεποιθήσεις και οι Συμμαχικοί δισταγμοί και φόβοι ανετράπησαν με τα καταπληκτικά αποτελέσματα που είχε η επέμβαση του αστάθμιτου αυτού παράγοντα.

Γιατί δέ μπορεί ν' άμφισβητήσει πιά κανένας, πώς άν η μάχη εκείνη κράτησε, όχι έννηά — όπως λένε — μά δεκαπέντε όλόκληρες ήμέρες, νικηφόρα μέχρι την τελευταία στιγμή; αυτό όφείλεται κατά πρώτο λόγο στην καρτερικότητα, στην άλύγιστη ψυχική δύναμη και στην καθολικήν ένεργόν αντίσταση του πληθυσμού.

Νά γιατί θαρρώ πώς όσα και να γραφτούν, ούτε θα έξαντλήσουν το θέμα, μά κι' ούτε θα ναι άνώφελα για κείνον που θα καταπιαστεί κάποτε με την συγγραφή της ιστορίας της περιόδου εκείνης.

Ξεκινώντας από την αντίληψη αυτή, έννοιωσα σαν μίαν ύποχρέωση να δώσω με το βιβλίο τούτο τις προσωπικές μου παρατηρήσεις κι' έντυπώσεις πάνω σ' εκείνα τα γεγονότα.

Η σκοπιά από την όποία παρακολούθησα την εξέλιξη τους, σ' έναν ώρισμένο τομέα από τους πιό σοβαρούς, μου έδωκε τις δυνατότητες να τα δώ καθαρότερα και σε πιό μεγάλην έκταση, να τα κρίνω όσο μπορούσα άντικειμενικά και συγχρόνως να τα ζήσω από πολύ κοντά, πλάι στο λαό ο όποιος ύπηρεεν ένας από τους σπουδαιότερους δημιουργούς του έπους εκείνου.

“Ο,τι κι' όπως το είδα και το έζησα μέσα σ' αυτό το δραματικό δεκαπενθήμερο, βρίσκειται σ' αυτό το βιβλίο μέσα.

“Αν μπορέσω ν' άποδώσω με κάποιαν άκρίβεια τα γεγονότα, όχι τόσο στην έξωτερική τους μορφή, όσο στη βαθύτερη έννοια και σημασία τους, θα πιστέψω πώς ξόφλησα ένα χρέος προς την ιστορία του τόπου μου.

Μ. Π.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΘΥΕΛΛΑ

Ἡ δὴ τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1941 δὲν ὑπῆρξε βέβαια κάτι τὸ ἀπροσδόκητο γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαό.

Ἦταν ἡ μοιραία συνέπεια καὶ τὸ φυσικὸ ἐπακολουθοῦ τῆς 28 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1940 καὶ κανένας δὲν ὑπῆρξε τόσο ἀφελῆς ποῦ νὰ μὴν πιστεῦε πὼς μιὰ τέτοια χρονολογία θά νοιγε κάποτε, ἄργα ἢ γρήγορα, ἓνα καινούργιο κεφάλαιο στὴν σύγχρονη ἱστορία τῆς χώρας μας.

Τὴν περιμέναμε ὅλοι μὲ κάποια δικαιολογημένη ἀγωνία.

Πολλοὶ ἴσως νὰ παραξενεύονταν κιόλας ποῦ καθυστεροῦσε τόσο πολὺ ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ «ἄξονα» ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὸ σοβαρὸ ξέφτισμα καὶ τὴ γελοιοποίηση ποῦ εἶχε πάθει στ' Ἀλβανικὰ βουνὰ τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ, στὴν πρώτην «ἠρωϊκῆ» του ἐξόρμηση.

Κανέναν λοιπὸν δὲν ξάφνιασε ἡ εἶδηση τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς. Μὰ καὶ κανέναν δὲν ἀφῆκεν ἀσυγκίνητο. Καινούργιες ἀγωνίες, καινούργια χτυποκάρδια, καινούργιες λαχτάρεις. Μὰ καὶ — γιὰ νὰ μὴν τὸ ποῦμε; — καινούργιες κρυφές ἐλπίδες, καινούργια ὄνειρα, καινούργιες πίστεις σὲ... θαύματα!

Γιὰ τὰ τάχα δὲ θὰ μπορούσαν νὰ ἐπαναληφθοῦν ἐπάνω κεῖ στὰ ὄχυρά τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας τὰ θαύματα τῆς Πίνδου, τῆς Κλεισοῦρας καὶ τοῦ Μοράβα;

Ἄν ἐκεῖ νικήσαμε καὶ κουρελιάσαμε μὲ τις δικές μας μονάχα δυνάμεις μιὰν Αὐτοκρατορία, ἦταν πολὺ τολμηρὴ ἄραγε ἡ ἐλπίδα, ν' ἀποβεῖ ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ Μακεδονία μας — ὅπως καὶ τὸν περασμένο πόλεμο — ἡ ἀφειτηρία τῆς Γερμανικῆς ἤττας;

Τώρα μάλιστα δὲν εἴμασταν μονάχοι. Ἐνας ἰσχυρὸς γείτονας εἶχε δεχθεῖ ταυτόχρονα μὲ μᾶς τὴν ἐπίθεση κι' ἓνας ἄλλος φίλος, σύμμαχος κι' ἀδερφοχτός, σύμφωνα μ' ἐπίσημα χαρτιά καὶ συνθήκες, μᾶς ὠρκιζόταν μέχρι χθὲς πὼς θὰ ξεσπάθωνε πλάι μας μόλις κινδύνευεν ἡ ἀκεραιότητα τῆς χώρας μας.

Κι' ἀκόμα περιμέναμε — ἔτσι μᾶς ἔκαναν νὰ πιστεύουμε — νὰ δοῦμε τὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὸ Ταίναρο ὡς στὴ Ροδόπη πλημμυρισμένη ἀπὸ συμμαχικὲς μεραρχίες, ἀπὸ τάγκς καὶ κανόνια

καί τὸ γαλανὸ μας οὐρανὸ συνεφιασμένον ἀπὸ τ' ἀμέτρητα σμήνη τῶν φιλικῶν ἀεροπλάνων.

Ἠραίες ἐλπίδες, ὠραῖα ὄνειρα, ὠραίες πίστες... Χαρακτηριστικὸ προνόμιον ἐνὸς ἀθεράπευτα αἰσιόδοξου λαοῦ, ποῦ χωρὶς αὐτὲς ὄμως, ἴσως νὰ μὴν εἶχε γράψει ποτὲ τὴν πιὸ ἥρωϊκὴ καὶ δοξασμένη ἱστορίαν τοῦ κόσμου.

Αὐτὲς οἱ ἐλπίδες κι' οἱ πίστες δὲν στάθηκαν τάχα πάντα ἢ μοναδικὴ πανοπλία τῆς ἀνδρειωμένης ψυχῆς του, γιὰ νὰ κατακτήσει τὴν ἐπιτυχίαν, τὴ δόξαν, τὸ θρόλλον;

Ἄν διαφεύστηκαν ἀπὸ τὰ γεγονότα, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμιά σημασίαν. Τὸν προσορισμὸν τοῦς τὸν ἐξεπλήρωσαν ἄλλῃ μιᾷ φορᾷ.

Ἄν δὲν εἶχαμε τὸ προνόμιον τοῦτο, ἢ κατάληψιν τῶν ὀχυρῶν μας ἀπὸ τὶς Γερμανικὰς πολεμικὰς μηχανάς, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἥρωϊκὴν καὶ πεισματωμένην ἀντίστασιν τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦς, θὰ χε κιάλας κλονίσει τὸ ἠθικὸν μας. Ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ θὰ πρεπε νὰ εἶχε λυγίσει μαζὺ μ' ἐκεῖνα.

Δὲν θὰ περιμέναμε τὸν Ὀλυμπο. Καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο δὲν θὰ ἐλπίζαμε στίς Θερμοπύλες, στὸν Ἴσθμόν. Κι' ἀκόμη δὲ θὰ συγκεντρῶναμε μὲ τόση πεποίθησιν τὶς ἐλπίδες μας στὸ τελευταῖον ὄχυρόν τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Νότιας Εὐρώπης, στὴν Κρήτην.

Καὶ τὸ ἔπος, αὐτὸ ποῦ ὀλόκληρες δυὸ βδομάδες ἐκράτησε προσηλωμένα τὰ μάτια καὶ τὴν προσοχὴν τῆς ἀνθρωπότητος ὀλόκληρης πάνω στὸ ἀπόμερον αὐτὸ νησί, ἴσως νὰ μὴ γραφῶταν τόσο θαυμάσιον, τόσο ὑπέροχον, τόσο ὠραῖον.

Ἔτσι φτάσαμε στὸ Μάη τοῦ 1941.

* * *

Ὅλη ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα ὡς τὶς πιὸ ἐρημικὰς τῆς ἀκτῆς, ὅλα τῆς τὰ νησιά, μικρὰ καὶ μεγάλα, οἱ κάμποι καὶ τὰ βουνά τῆς κι' οἱ θάλασσες, οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς. ἀσφυκτιοῦν κάτω ἀπὸ τὴν Χιτλερικὴν σκλαβιά. Στὴν ἀσφαλτὸν καὶ στὰ καλντιρίμια, ἢ βαρεῖα μπότα τοῦ καταχτητῆ τονίζει ρυθμικὰ, μέρα καὶ νύχτα, τὸ ἀγέρωχον θούριον τῆς Γερμανικῆς ἰσχύος.

Στὸν ἱερὸν βράχον κυματίζει μὲ προκλητικὴν ἀνάειδαν ἡ σημαία τοῦ ἀγκιλωτοῦ σταυροῦ.

Μονάχα ἓνα στενόμακρον νησί ἐκεῖ κάτω στὸ Λιβυκὸ πέλαγος, ἀνάμεσα Εὐρώπῃ κι' Ἀφρικῇ, κρατᾷ ἀκόμη περήφανα τὸ γαλανόλευκον σύμβολον τῆς λευτερίας.

Ὅλης τῆς Ἑλλάδας τὰ μάτια, λαχταριστὰ καὶ ζηλόφθονα, μὰ καὶ περήφανα, στρέφονται μὲ καμάρην στὸ εὐτυχισμένον νησί. Καινούργιες κρυφές ἐλπίδες λουλουδιίζουν μέσα στὴν κάθε Ἑλληνικὴν ψυχῇ.

« Ἡ Κρήτη δὲν ἔπεσε καὶ δὲν θὰ πέσει. Εἶναι γραφτό, τὸ δίχως ἄλλο, νὰ κρατήσῃ ζωντανὸ τὸ θεῖο φύτρο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲ θ' ἀργήσῃ ν' ἀπλωθῇ πλούσια τῆς λευτεριάς ἢ βλάστηση πάνω σ' ὀλόκληρη τῇ μαρτυρικῇ πατρίδα ».

Μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν εὐχὴ τούτη, τὰ μάτια δακρυσμένα ἀγναντεύουν μὲ λαχτάρα τὸ γαλανὸ πέλαγος, στὸ βάθος τοῦ ὁποῖου μαντεύουν τὶς βουνοσειρὲς τοῦ γέρω Ψηλορείτη νὰ ὑψώνουν περήφανα τὶς χιονισμένες τους κορφές.

* * *

Παληόβαρκες, ψαροκάικα, ἀρμάδες ὀλόκληρες ἀπὸ κάθε λογιῆς πλεούμενα, ξεκινοῦν κλεφτὰ κι' ἀθόρυβα κάθε βράδυ μέσα στὰ σκοτάδια τῆς νύχτας, ἀπὸ τοὺς ὄρμους τοῦ Μωρηά κι' ἀπὸ τὶς ἔρημες ἀχτὲς τῶν νησιῶν γιὰ νὰ μεταφέρουν μὲ χίλιους κινδύνους τοὺς προσκυνητὲς τῆς Λευτεριάς στὸ στερνὸ τῆς λημέρι. Καὶ δὲν εἶναι μόνο Κρητικοί. Νησιῶτες, Μωραῖτες, παιδιὰ τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Μακεδονίας ἀδελφωμένοι κατεβαίνουν στὸ Ἐθνικὸ προσκόνημα.

Μαζὺ μὲ τοὺς θαλασσοδαρμένους καὶ ριψοκίνδυνους αὐτοὺς φυγάδες τῆς Ἡπειρωτικῆς καὶ Νησιώτικῆς Ἑλλάδας, φτάνουν στὴν Κρήτη καὶ τὰ πρῶτα μυνήματα γιὰ τὴν ἐπικείμενη Γερμανικὴν ἐπίθεση.

Τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα ἀρχίζουν κιάλας νὰ ὀργώνουν τὸν Κρητικὸν οὐρανὸ στὶς πρῶτες δοκιμαστικὲς καὶ παρενοχλητικὲς τοὺς κρούσεις. Οἱ μαῦρες τοὺς σιλουέτες προβάλλουν ὀλοένα καὶ πυκνότερες στὸ γαλάζιο του φόντο, μαῦρα ἀπειλητικὰ σύννεφα, σημάδι φανερὸ τῆς θύελλας ποὺ πρόκειται νὰ ξεσπάσει.

Τῆς ἄγριας θύελλας ποὺ σάρωσεν ἀργότερα τὸ νησι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ποὺ γκρέμισε κι' ἀφάνισε μέσα στὶς φλόγες πολιτεῖες καὶ χωριά, ποὺ ξεθεμέλιωσε καὶ ρήμαξεν ἐπαρχίες, ποὺ ἐεκλήρισε φαμίλιες καὶ γενεές.

Τῆς θύελλας, ποὺ ὡς τόσο ἔκανε νὰ ξεπηδήσει μέσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ Νησιοῦ ἕνας καινούργιος Μηνώταυρος, γιὰ νὰ καταβροχθίσει ἄπληστα τὰ πιὸ διαλεχτὰ καὶ πιὸ σφριγηλά Γερμανικὰ νειάτα,

Τῆς θύελλας τέλος, ἡ ὁποία στάθηκεν ἀφορμὴ νὰ ζωντανέψουν μὲ μιὰς ὄλοι οἱ θρύλλοι κι' οἱ παραδόσεις τοῦ τόπου καὶ συνθέσῃ τὸ ἥρωϊκότερο καὶ πιὸ δραματικὸ ἔπος τοῦ τελευταίου πολέμου.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Πολλά είχαν γραφτεί κι' είπωθει πάνω στις προετοιμασίες που γίνονταν τότες στο νησί για τήν αντιμετώπιση τής Γερμανικής επίδρομης κι' ένας μεγάλος θόρυβος είχε προηγηθεί για τή σκοπιμότητα, τή σημασία και τις διεθνείς συνέπειες που μπορούσε νά χει ή έκβαση τής μάχης εκείνης. "Όλος ό κόσμος έπίστεψε πώς κάτι τó πολύ σοβαρό σχεδιάζεται για τή σωτηρία τού τελευταίου όχυρου τής Μεσογείου.

Μιά καινούργια Μάλτα τó φαντάστηκαν ίσως οί περισσότεροι, ύστερα μάλιστα από τή μεγαλόστομη δήλωση τού Βρετανού Πρωθυπουργού στίς 7 τού Μάη, ή όποία έλεγε: «Θά ύπερασπίσουμε τήν Κρήτη μέχρι θανάτου και χωρίς καμμιάν ιδέα ύποχωρήσεως».

"Έτσι με τή διαφήμιση και με τó θόρυβο θολώθηκαν άρκετά τά νερά ώστε νά ύπάρχουν πολλοί άκόμη—έξόν από τούς Γερμανούς που τούς έσύμφερε νά τó βλέπουν και νά τó περιγράφουν τέτοιο—οί όποιοι φαντάζονται τήν Κρήτη τού 1941 σαν ένα ίσχυρό κι' άπόρθητο φρούριο με σύγχρονες τεχνητές όχυρώσεις, με πλούσιο και βαρύν όπλισμό και με κάποιο καλομελετημένο άπό πριν έμυντικό σύστημα, που θά επέτρεπε μιά πετυχημένη αντίσταση στις σφοδρές Γερμανικές επιθέσεις.

Και μεταγενέστερες άκόμη περιγραφές τών γεγονότων εκείνων, άπό διάφορες σκοπιές, δέ μπόρεσαν νά τά ξεκαθαρίσουν όλότελα άπό τις παληές εκείνες σκιές κι' έτσι ή ιστορική τους ακρίβεια χάνει ίσως πολύ με τήν τοποθέτησή τους σ' ένα ακατάλληλο κι' όχι γνήσιο πλαίσιο.

Γιά νά έξετάσει και νά κρίνει κανένας σωστά τά γεγονότα τού δραματικού εκείνου δεκαπενθήμερου⁽¹⁾, για νά τά παρακο-

(1) Μιλᾶμε για δεκαπενθήμερο κι' όχι για έννεαήμερο, γιατί αντίθετα προς ό,τι νομίζεται μέχρι σήμερα, πώς ή μάχη κράτησεν έννηά μέρες, έμεις πιστεύουμε πώς και μιά όλόκληρη βδομάδα πριν άπό τήν πώση τών άλεξιπτωτιστών, ή μάχη ούσιαστικά είχεν άρχισι στην Κρήτη. Οί άδιάκοποι σκληροί βομβαρδισμοί με έκατοντάδες άερο-

λουθήσει και να μπει στο νόημά τους, πρέπει να τα προβάλει στο φόντο των πραγματικών συνθηκών οι οποίες επικρατούσαν την εποχήν εκείνη από άποψη ήθικου, πολεμικών μέσων, μαχητικής ικανότητας κ. λ. π. τόσο του έσωτερικού (ντόπιου), όσο και του συμμαχικού παράγοντα.

Γιαυτό νομίζομε πως μιá σύντομη ανάδρομη στις παραμονές της μάχης, εν'ώ δέν ξεφεύγει από τον αύστηρά χρονογραφικό χαρακτήρα του βιβλίου τούτου, αντίθετα θά κάνει τά γεγονότα πιό κατανοητά και θά τά παρουσιάσει περισσότερο ζωγτανεμένα.

I Έσωτερικός παράγοντας

α'. **Ήθικό του πληθυσμού:** Τό φρόνημα του Κρητικού λαού ποτέ δέν υπήρξε τόσο άκμαίο και τόσο τονωμένο τό ήθικό του, όσο στην περίπτωση τούτη.

Ή ραγδαία κάθοδος των Γερμανών ως στ' αντικρυνά παράλια του Μωρηά δέν τον άφήκε φυσικά άσυγκίνητο. Μά κι ούτέ τον αποθάρρυνε.

Αντίθετα, ή μεγάλη τιμή πού έπεφύλαξεν ή μοίρα στο νησί του ν' άπομείνει τό τελευταίο έλεύθερο όχυρό της Ελλάδας και τό μοναδικό έρεισμα του Συμμαχικού άγώνα στη Μεσόγειο κι' άκόμα ή αντίληψη πως ή έπικείμενη σύγκρουση ήταν ένας άγώνας « υπέρ βωμών και έστιών » άτσάλωσε την Κρητική ψυχή και δυνάμωσε μέσα της τό θείο πείσμα και τό φανατισμό, με τον όποιον αντιμετώπισε τόσες άλλες σκληρές και άγριες έπιδρομές.

Μέσα της ζύπνησε με μιās τό προγονικό ένστιχτο της άντιδράσεως στην ξενικήν έπιβουλή με κάθε μέσο, με κάθε τρόπο, χωρίς κανέναν ύπολογισμό σε θυσίες και άποτελέσματα.

Στου Κρητικού τό μυαλό δέ μπορούσε να χωρέσει ή σκέψη πως ήταν δυνατό να « πατηθει » τό νησί του και μάλιστα από ούρανοκατέβατους έχθρούς, όσο πολλοί κι' όσο δυνατοί κι' άν ήσαν τοῦτοι. « Μὲ τσ' όμπρέλλες δέν πατιέται ή Κρήτη » ήταν ή χιουμοριστική έκφραση κάποιου παληού άγωνιστή κι' αύτή ή έκφραση συνοψίζει την αντίληψη μά και τή θέληση όλου του λαού της.

Τόση ήταν ή πεποίθηση κι' ή πίστη του στην άποτυχία του

πλάνα, τό τρομερό σφυροκόπημα πού υπέστη τό Νησί πριν από την πτώση των άλεξιπτωτιστών, δέν ήταν παρά μιá προπαρασκευή πυροβολικού από μέρους του έχθρου. Δέ δοκιμάστηκε δέ τις ήμέρες αυτές ή ψυχική άντοχή του πληθυσμού λιγότερον άπ' ότι δοκιμάστηκε τις τελευταίες έννηά ήμέρες.

έχθρικού έγχειρήματος, ώστε μονάχα έκφράσεις οΐχτου και σαρκασμού εύρισκαν για να σχολιάσουν τίς σχετικές πληροφορίες για την επικείμενην επίθεση.

Θαρρῶ πῶς δὲ χρειάζεται να προσθέσει κανένας τίποτε άλλο για ν' αποδείξει πόσο άκμαίο κι' άλύγιστο ήταν τὸ ήθικό του πληθυσμοῦ στις παραμονές τής μάχης.

* * *

β'. Μαχητική ικανότητα: "Αν τὸ ήθικό άποτελεῖ έναν παράγοντα επιτυχίας από τους σπουδαιότερους, δὲν εἶναι όμως κι' ὁ μοναδικός που θά δώσει τή νίκη σὲ μιὰ τόσο φοβερή σύγκρουση μάλιστα.

Ύπῆρχεν ὅλη ἡ ψυχική διάθεση, ἡ άποφασιστικότητα και ἡ πίστη στη νίκη. Μά ἡ μαχητική ικανότητα του πληθυσμοῦ ήταν αίσθητά μειωμένη με τὸ ν' άπουσιάζει τὸ πιὸ ζωντανά κι' έμπειροπόλεμο έμψυχο ὄλικό της. Ἡ Μεραρχία τής Κρήτης ἡ ὁποία συγκέντρωνε ὅ,τι έκλεκτό σὲ σφρίγος και σὲ πολεμικήν έμπειρία εἶχε να παρουσιάσει ἡ Κρήτη, ήταν άποκλεισμένη στις πολιτείες, στα χωριά και στ' άκρογιάλια του Μωρηά. (*)

Ἡ άπουσία τής Μεραρχίας αὐτῆς από τὸν τόπο της, στις πιὸ κρίσιμες ὥρες που πέρασεν, έχει σχολιασθεῖ επίμονα και τότε και μεταγενέστερα. Μά οὔτε οἱ έξηγήσεις που δόθηκαν, οὔτε οἱ άφορμές, στις ὁποῖες άποδίδεται, έξαντλοῦν τὸ θέμα τουτο. Ἡ κριτική τής μάχης εκείνης έχει ν' άσχοληθεῖ άκόμη πάνω σ' αὐτό.

Δὲν εἶχε κανένας φυσικά τὴν άξίωση τὴν έποχή που κρινόταν ἡ τύχη του "Εθνους πάνω στ' Ἀλβανικά βουνά, να παραμένει στην Κρήτη, τόσο μακριά από τις έπιχειρήσεις, μιὰ από τις πιὸ έπίλεχτες μονάδες του Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Κι' οἱ ἴδιοι οἱ στρατιῶτες της, μά κι' ὅλοι οἱ Κρητικοί, θ' αντιδρούσαν σὲ μιὰν ένδεχόμενη τέτοιαν άπόφαση, ἡ ὁποία θά τής άφαι-

---

(*) Για τὴ στοργική μεταχείρηση που ἔτυχαν στην Πελοπόννησο από τους κατοίκους της, οἱ άνδρες τής Κρητικής Μεραρχίας, ὅ,τι και να γραφτεῖ θάναί λίγο.

Στερήθηκαν ἴσως πολλές φορές τὸ ψωμί τους για να τὸ δώσουν στους πρόσφυγες στρατιῶτες, τους υπέβαλψαν με κάθε τρόπο, τους άπόκρυψαν από τὰ μάτια τῶν Γερμανῶν, άψηφῶντας κάθε κίνδυνο κι' ὅσους μύρρεσαν φυγάδψαν με καΐκια για τὴν Κρήτη, ὅπου λαχταροῦσαν να πᾶνε για να συμμετάσχουν στην αντίσταση τῶν συμπατριωτῶν τους. Οἱ κάτοικοι του Μωρηά, με τὴν υπέροχη τούτη στάση τους, ανέωσαν τὴν υποθήκη που εἶχαν γράψει κι' άλλοτες, στην παντοτεινήν εὐγνωμοσύνη του Κρητικοῦ λαοῦ για τὴ στοργή που δείξαν στα παιδιά του.

ροῦσε τὴν τιμὴν νὰ προσφέρει καὶ τὶς δικῆς τῆς θυσίης στὸ βωμὸ τοῦ Ἐθνικοῦ ἐκείνου καθήκοντος.

Ἐπὶ ἤδη ὅμως ἡ δικαιολογημένη ἀπαίτηση, ὅταν ἡ ἀποστολὴ τῆς Μεραρχίας στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο ἔληξεν ὀριστικά, νὰ τὴν κατεβάσουν στὴν Κρήτη γιὰ νὰ συνεχίσει τὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἦταν ὀλοφάνερο πῶς θὰ μετατοπιζόταν στὸ πατρικὸ τῆς ἕδαφος.

Ἡ μάχη στὴν Κρήτη ἦταν ἐν ὄψει. Μέτρα λαμβάνονταν ἑκτακτὰ — ἔστω καὶ τὴν τελευταία στιγμή — καὶ τόσες προετοιμασίαι γίνονταν γιὰ τὴν ἀμυνά της. Πῶς θὰ μπορέσει νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ ἔλλειψη κάθε φροντίδας καὶ κάθε πρόθεσης γιὰ νὰ συμπεριληφθεῖ στὰ μέτρα ἐκεῖνα τὸ πρῶτο καὶ σπουδαιότερο, ἡ κάθοδος τῆς Μεραρχίας ;

Θὰ πρέπει ἄραγε νὰ υποθέσουμε ὅτι δὲν ἐκρίθηκεν ἀναγκαία καὶ ὑπολογίσιμη ἡ παρουσία τῆς ἀπὸ τοὺς ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ Συμμαχικοῦ ἀγῶνα, σ' αὐτὴ τὴν τελευταία γραμμὴ ἀντιστάσεως ;

Θὰ ἦταν ἀφέλεια νὰ φανταστοῦμε τέτοιο πρᾶγμα.

Καὶ στὴν περίπτωσιν ἀκόμη πού δὲν εἶχαν σκεφτεῖ ποτὲ στὰ σοβαρὰ οἱ Σύμμαχοι νὰ κρατήσουν ὀριστικά τὸ Νησί, καὶ στὴν περίπτωσιν πού οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτὲς θὰ εἶχαν — ὅπως εἶχαν — μονάχα χαρακτῆρα ἀνασταλτικὸ τῆς Γερμανικῆς προελάσεως πρὸς Νότον, μιὰ τέτοια βοήθεια θὰ τοὺς ἦταν ὅ,τι πολυτιμότερο μπορούσαν νὰ ἐλπίζουν.

Γιατὶ δὲ μπορεῖ ν' ἀγνοοῦσαν, πῶς οἱ ἥρωες τῶν Ἀλβανικῶν βουνῶν, πολεμῶντας τῶρα πιά πάνω στὴν ἰδιαίτη πατρίδα τους, πλάι στὰ παιδιά, στοὺς γονηοὺς καὶ στ' ἀδέρφια τους, ἀγωνιζόμενοι γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴν ὑπαρξιν, ὅ,τι προσφιλέστερου εἶχαν, θὰ ξεπερνοῦσαν κάθε προηγούμενον σ' ἀποφασιστικότητα, ἠρωϊσμό καὶ μαχητικὴ διάθεση.

Θὰ μᾶς ἀπαντήσουν ἴσως, πῶς δὲν ὑπῆρχε πίστωση χρόνου, θὰ ἐπικαλεσθοῦν τὶς δύσκολες συνθήκες γιὰ τὴ μεταφορὰ μιᾶς ὀλόκληρης Μεραρχίας, τὴν ἔλλειψη πλοίων καὶ γενικὰ μεταφορικῶν μέσων, θὰ ἰσχυριστοῦν ἴσως ἀκόμη πῶς μετὴν ὀπισθοχώρησιν διαλύθηκεν ἡ τουλάχιστον ἔχασε τὴ συνόχην τῆς ἡ Μεραρχίας. Θὰ μᾶς ἀραδειάσουν προφανῶς χίλια δυὸ ἐπιχειρήματα μὲ στριφνοὺς καὶ δυσκολονόητους στρατιωτικοὺς ὅρους γιὰ νὰ μᾶς πείσουν πῶς δὲ μπορούσε νὰ γίνῃ ἀλλοιῶτικα.

Σ' ὄλους αὐτοὺς ὅμως τοὺς ἰσχυρισμοὺς καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ γεγονότα μιλάνε καθαρὰ καὶ σταράτα, πῶς «μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ ἀλλοιῶτικα» καὶ μονάχα τὶς βαθύτερες ἀφορμὲς στὶς ὁποῖες ὀφείλεται ἡ ἀδικαιολόγητη αὐτὴ παράλειψη δὲν μᾶς ἐξηγοῦν ἴσως ἀρκετά.

Ἀπὸ τὶς 6 τοῦ Ἀπριλίου, πού ἡ Γερμανικὴ εἰσβολὴ προεξεδίκαζε τὴν τύχην τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἀλβανίας, ὡς τὶς 24 τοῦ ἴδιου

μηνα που ἀποκόπηκεν ὁ Στρατὸς αὐτὸς ἀπὸ τῆ Γερμανικῆ στρατιά, μεσολάβησαν δέκα ὀχτῶ ὀλόκληρες ἡμέρες. Δὲν ἦταν ἄραγε ὑπεραρκετὸ τὸ διάστημα αὐτὸ γιὰ μιὰ κανονικὴ καὶ ἀνετη μάλιστα σύμπτηξη τῆς Μεραρχίας πρὸς ἓνα ὁποιοδήποτε λιμάνι τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ;

Ἴσως μᾶς ποῦν πὼς ἡ Γερμανικὴ εἰσβολὴ δὲν προεξοφλοῦσεν ἀπόλυτα καὶ τὴν τύχη τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου. Θὰ δεχτοῦμε πὼς ἓνα ἐμπειροῦ Ἐπιτελεῖο μποροῦσε νὰ σφάλλει τόσο πολὺ στοὺς ὑπολογισμοὺς του καὶ νὰ συμφωνήσουμε ὅτι, ἔστω καὶ μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς, δὲν ἦτο σκόπιμο καὶ δικαιολογημένο νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ μέτωπο οὔτε τότε, μὲ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Μεραρχίας.

Ὅταν ὅμως ἡ κατάρρευσις τοῦ μετώπου μὲ τὴ συνθηκολογήσῃ ἦταν πιά ἓνα γεγονός, τί ἔγινε γιὰ νὰ ὀδηγηθῇ ἡ Μεραρχία αὐτὴ στὸ καινούργιο μέτωπο, τοῦ ὁποίου θ' ἀποτελοῦσε τὸ ἰσχυρότερο ἔρεισμα ;

Μὴ θελήσουν νὰ μᾶς ποῦν πὼς τότε πιά δὲν ὑπῆρχε Μεραρχία Κρήτης γιὰτὴν στὴν ἀνώμαλη ὑποχώρησιν ἔχασε τὴ συνοχὴ τῆς καὶ διαλύθηκεν. Αὐτὴ ἡ ἀνακρίβεια ποὺ ἀποτελεῖ καὶ μιὰ προσβολὴ γιὰ τὴ Μεραρχία δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Διοικητῆ τῆς, (ἦταν ὁ Παπαδόγκωνας) ἡ ὁποία ἀναφέρει πὼς τὸ προσκλητήριον ποὺ γίνηκε στὴ Ναύπαχτο φέρνει παρόντες δὴ δέκα ὀλόκληρες χιλιάδες ποὺ κατέβηκαν συντεταγμένοι στὴν Πελοπόννησον μὲ τὰ μεταγωγικὰ τους καὶ τὰς τροφὰς τους ἀκόμη. (*)

Ἡ μοναδικὴ συζητήσιμη δικαιολογία γιὰ τὸ «σφάλμα» ἐκεῖνο τοῦ Βρετανικοῦ Ἐπιτελείου βρίσκεται στὴν ἔλλειψιν μεταγωγικῶν μέσων. Ὁ Στρατηγὸς Φρέϋμπεργκ, Ἀρχηγὸς τῶν Συμμαχικῶν στρατευμάτων στὴν Κρήτη, ὁμολογεῖ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴ. Στὴν ἔκθεσίν του ἀναφέρει :

«Ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῶν Βρετανικῶν Ἐκστρατευτικῶν δυνάμεων παρουσίασε μεγάλας δυσκολίας καὶ ἔγινε ἀκόμη περισσότερο ἐπείγουσα ὅταν οἱ Γερμανοὶ ὠργάνωσαν τὴν ἀεροπορίαν τους σ' Ἑλληνικὰ ἀεροδρόμια. Μὲ τὰ πλοῖα ποὺ ὑπῆρχαν στὴ διάθεσίν μας δὲν ὑπῆρχε πιθανότης νὰ σταλοῦν οἱ ἄνδρες(**) μέχρις Αἰγύπτου. Ἡ μόνη ἐλπίδα συνεπῶς ἦταν νὰ σταλοῦν σ' ἓνα Ἑλληνικὸ νησί καὶ ἦτο φυσικὸ νὰ ἐκλέξομε τὴν Κρήτη.... » Καὶ εὐθὺς πρὸ κάτω : «Τὰ στρατεύματα ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς Ἀνατολικὰς καὶ Νότιες ἀχτῆς τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον μεταξύ τῆς 23 καὶ 29 τοῦ Ἀπρίλιου. Τὸ τελευταῖον τάγμα τῆς Νεοζηλανδικῆς Με-

(*) Ι. Μουρέλλου «Ἡ μάχη τῆς Κρήτης».

(**) Ἐννοεῖ τοὺς ἄνδρες τῶν Βρετανικῶν μονάδων φυσικά.

ραρχίας, ἔφυγε ἀπὸ τῆ Μονεμβασιά σὲ πολεμικά πλοῖα στίς 3.30 τὸ ἀπόγευμα τῆς 29 τοῦ Ἀπρίλη.»

Ὡς τόσο, παρὰ τὶς δυσκολίες αὐτὲς καὶ παρὰ τὴν ἔλλειψη μεταφορικῶν μέσων ἐξευρέθησαν ὅσα καράβια χρειάζονταν γιὰ τὰ μεταφέρουν στὴν Κρήτη (κι' ἀπὸ ἐκεῖ ἕνα μέρος — ὅσους πρόφτασαν — στὴν Ἀλεξάνδρεια) τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἀποβατικῶν στρατευμάτων τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Σὲ πενήντα καὶ ἄνω χιλιάδες, ὑπολογίζονται ἀπὸ ἀύθεντικὲς πηγές, ἐκεῖνοι ποὺ ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὶς 23 — 29 τοῦ Ἀπρίλη.

Ἴσως μᾶς ἀντιτάξουν τὸν ἰσχυρισμὸ πὼς μιά κι' ἀποβιβάστηκε τόσος συμμαχικὸς στρατὸς στὴν Κρήτη δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ κατέβει κι' ἡ Μεραρχία τῆς.

Πρῶτα πρῶτα ποῦ, ὅπως φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὰ πιὸ πάνω ἀποσπάσματα τῆς περιγραφῆς τοῦ Φρέυμπεργκ, ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν προοριζόταν γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἄμυνα τοῦ Νησιοῦ. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἔπρεπε νὰ σταλεῖ στὴν Αἴγυπτο, κι' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἀρκετὴ πίστωση χρόνου ἀποβιβάστηκε προσωρινὰ στὴν Κρήτη κι' ἀπὸ κεῖ διακομίστηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια. Μόνον ὅσοι δὲν ἐπρόφτασαν νὰ μεταφερθοῦν πρὶν ἀπὸ τὴ Γερμανικὴν ἀεραπόβαση, καθηλώθηκαν ἐκεῖ ὑποχρεωτικῶς καὶ χρησιμοποιήθηκαν, ὅσο μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν, στίς ἐπιχειρήσεις.

Τὶς μαχητικὲς ἄλλωστε ἱκανότητες τῶν ὑπολειμμάτων αὐτῶν μᾶς τὶς παρουσιάζει ὁ ἴδιος ὁ Φρέυμπεργκ στὴν ἔκθεσή του, στὴν ὁποίαν παραδίδεται πὼς ἦταν «τελειῶς ἀδιοργάνωτα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς ὄπλισμό.»

Μὰ κι' ὁ Μάκενζυ Κίγκ στο βιβλίο του «Ἀέρας Ἐλευθερίας» δὲν βλέπει διαφορετικὰ τὴ μαχητικὴν ἱκανότητα τῶν στρατευμάτων αὐτῶν.

«Αἱ ἤδη ὑπάρχουσαι — γράφει — δυνάμεις ἐπὶ τῆς Νήσου ἐνισχύθησαν μὲ τοὺς κουρασμένους καὶ ἀνοργάνωτους ἄνδρας ἀπὸ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα (τοὺς ἐπιζήσαντας ἀπὸ τὶς 4η καὶ 5η Ταξιαρχίες πεζικοῦ, τὴν Νεοζηλανδικὴ καὶ τὴν 6η Αὐστραλιανὴ Μεραρχία) οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ σχηματίσουν νέες μονάδες. Οἱ μονάδες αὐτὲς ἀπετελέσθησαν ἀπὸ στρατιῶτες οἱ ὅποιοι εἶχαν χάσει τὰ ἐργαλεῖα τους καὶ ὁδηγοὺς ποὺ εἶχαν χάσει τ' αὐτοκίνητά τους.»

Ὡστε καὶ ὁ ἐνδεχόμενος αὐτὸς ἰσχυρισμὸς δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ.

Ἀπ' ὅλα τὰ παραπάνω βγάζει κανένας εὐκόλα τὸ συμπέρασμα πὼς στὴ σκέψη τοῦ συμμαχικοῦ Στρατηγεῖου ἐπρυτάνευσεν ὄχι ἡ ἀπόφαση νὰ ἐνισχυθῆι ἀποτελεσματικὰ ἡ ἄμυνα τῆς Κρήτης, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια νὰ διασθθεῖ καὶ ὁ τελευταῖος Βρετανὸς Στρατιῶτης ἔστω καὶ ἄοπλος.

Ἄν ἴσως ὑπῆρχαν περισσευούμενα πλοῖα.....

Μὰ δέν περίσσευαν. Κι' ἔτσι καθλώθηκαν μακρυὰ ἀπὸ τίς ἐπιχειρήσεις οἱ φυσικοὶ ὑπερασπιστὲς τοῦ Νησιοῦ μὲ τὴν ἀγωνία καὶ τὸ παράπονο στὴν ψυχὴ, ποῦ δὲ μπόρεσαν νὰ ρίξουν μιὰ σφαῖρα στοὺς μισητοὺς ἐχθροὺς ποῦ βεβήλωσαν τὸ ἔδαφος τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους.

Κεῖνοι ποῦ τοὺς ἀντικατέστησαν στὸ τίμιο αὐτὸ καθῆκον, γέροι, παιδιὰ, γυναῖκες κι' ὄριμοι ἄντρες, δέν ἐπέτρεψαν νὰ ντροπιαστεῖ ἡ ἱστορία κι' οἱ παραδόσεις τοῦ τόπου τους καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ.

Αὐτὸ ὅμως ἀκριβῶς θὰ ὀδηγήσει τὸν ἱστορικὸ τοῦ μέλλοντος σὲ πολῦτιμα συμπεράσματα, πάνω στὰ ἀποτελέσματα ποῦ θὰ χεν ἡ μάχη τούτη, ἂν ἀπὸ τὴν Κρήτη δέν ἔλειπαν τὰ πιὸ ἐμπειροπόλεμα παιδιὰ τῆς.

* * *

γ'. Ἐξοπλισμὸς τοῦ πληθυσμοῦ: Δέν ἦταν ὅμως μονάχα τὸ πῶς βρέθηκε σ' αὐτὲς τίς κρίσιμες ὥρες τὸ Νησί γυμνὸ ἀπὸ ἄνδρες νέους κι' ἐμπειροπόλεμους.

Κι' αὐτοὶ, ποῦ βρέθηκαν ἐκεῖ γιὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν τιμὴ τοῦ τόπου τους καὶ τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν τους, δέν διέθεταν οὔτε ἐλάχιστα ὄπλα. Δέν διέθεταν παρὰ μονάχα τὰ στήθια τους, τὴ φλογισμένη ψυχὴ τους καὶ τὸ μῖσος τους γιὰ τὸ θρασὺ καὶ ὑπουλον ἐπιδρομέα. Πρῶτῃ ἴσως φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἡ Κρήτη βρέθηκε ξαρματωμένη. Θὰ παραξενευτοῦν, χωρὶς ἄλλο, πολλοὶ γιὰ τὴν περιέργη αὐτὴ σύμπτωσιν.

Εἶναι ἀλήθεια πῶς ἀπὸ τὸ Νησί δέν ἔλειπαν ποτὲ τὰ ὄπλα. Ὅσοι μάλιστα ἀπὸ κάποιαν ἐπαγγελματικὴν πείρα εἶχαν ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, ξέρουν καλὰ πῶς στίς Δυτικὲς καὶ τίς Κεντρικὲς τοῦ Ἐπαρχίης Ἰδίως, λιγοστοὶ ἦσαν οἱ ἄνδρες ποῦ ἀπὸ τὰ δεκάξη ὡς τὰ δεκαφτὰ χρόνια, δέν ἀποχτοῦσαν τὸ « ντουφεκάκι » τους. Κάποιο « Λέμπελ », κάποιο « Μάνλιγχερ » ἢ κάποιο « Μάουζερ » θὰ βρισκόταν ἀπαραίτητα στὰ μυστικά κι' ἄγνωστα ὄπλοστάσιά τους. Πολλοὶ μάλιστα εἶχαν περισσότερα ἀπὸ ἓνα — κάποια ρεζέρβα — καὶ πάντα μὲ τὰ ἀνάλογα πυρομαχικά τους.

Πῶς καὶ ποῦ τὰ ἔκρυβαν καὶ δὲ μπόρεσαν οἱ κατὰ καιροὺς Ἀστυνομικὲς ἐρευνες νὰ τ' ἀνακαλύψουν; Μὲ ποιὸν τρόπο τὰ συντηροῦσαν πάντα τόσο εὐχρηστα καὶ πεντακάθαρα; Ρωτήστε ὅλες τίς περασμένες γενεὲς νὰ σὰς ἐξηγήσουν πόσων χρόνων πείρα χρειάστηκε γιὰ ν' ἀποβοῦν οἱ ἀπόγονοὶ τους ἀριστοτέχνες στὴ σίγουρη διαφύλαξιν καὶ συντήρησιν τοῦ ὄπλισμοῦ τους.

Τὸ νὰ μὴν ἔχει κανένας ἓνα ὄπλο, ἦταν σ' ἂν νὰ τοῦ ἔλει-

παν οί δυνάμεις, τὸ ἠθικό, ἡ ὄντοτητα. Περιφρονημένος κι' ἀποδιωγμένος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄνδρες ἦτανε.

« Ἄντρες γιάντα μὲ διώχνετε, γιάντα μ' ἀπελαλεῖτε;
"Ὄξω γιατί μαι μοναχὸς κι' εἶμαι ξαρματωμένος... »

Σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ στίχους τῆς λαϊκῆς μουσας βρῖσκει κανένας ὄλο τὸ νόημα τοῦ ἀθεράπευτου πάθους ποὺ νοιώθει ὁ Κρητικὸς γιὰ τὸ ὄπλο.

Μπροστὰ σὲ κάθε κίνδυνο, σὲ κάθε πιθανὴ περιπέτεια, ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ χει τὸ τουφέκι του. Οὔτε οἱ κάθε τόσο αὐστηρὲς διατάγες, οὔτε οἱ ἀπειλές, οὔτε οἱ ἐκτοπίσεις τίς ὁποῖες κατὰ καιροὺς ἐθέσπισαν οἱ Κυβερνητικοὶ Νόμοι, οὔτε οἱ καταδικαστικὲς ἀποφάσεις σὲ πολύχρονης φυλακίσεις, στάθηκαν ἱκανές ν' ἀφοπλίσουν ποτέ τὴν Κρήτη.

Ἐπὶ τὴν ἀποφυλάκιση « ἐπὶ παρανόμῳ κατοχῇ ὄπλου » ὁ ἀποφυλακισμένος δὲν ἔφευγε γιὰ τὸ χωριὸ του πρὶν οἰκονομήσει ἀπὸ τὴν « Χώρα » ἕνα καινούργιο ὄπλο σ' ἀντικατάσταση κείνου ποὺ τοῦ κατέσχεσεν ἡ ἐξουσία.

Ἄν κάνουμε αὐτὴ τὴν παρένθεση, δὲν τὸ κάνουμε γιὰ ν' ἀποδείξουμε τὴν ἀγάπη τοῦ Κρητικοῦ στὰ ὄπλα, ποὺ λίγο πολὺ εἶναι γνωστὴ. Σκοπὸς μας εἶναι νὰ δείξουμε τὴ σατανικότητα μὲ τὴν ὁποῖαν τὸν ἀφώπλισαν.

Γιὰτί ὅ,τι δὲν κατάφεραν οἱ ἀπειλές, ἡ βία, οἱ ἐκτοπισμοὶ κι' οἱ φυλακίσεις, τὸ κατάφεραν ἡ πονηρία τοῦ Μεταξᾶ.

Κάθε τυραννικὸ κι' ἀνελεύθερο καθεστῶς φοβᾶται φυσικὰ καὶ τὸν ἴσκιό του. Ἔτσι κι' ὁ Τετραγουσιτιανὸς δικτάτορας ἐννοιωθεζωηρὲς ἀνησυχίες ὅσον ἤξερε τόσες χιλιάδες ὄπλα στὰ χέρια ἑνὸς ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία καὶ παράδοση φιλελεύθερου καὶ Δημοκρατικοῦ λαοῦ.

Αὐτὰ τὰ ὄπλα, τοῦ εἶχαν γίνεи πραγματικὸς ἐφιάλτης.

Πάσχισε μὲ κάθε μέσο καὶ μὲ κάθε τρόπο νὰ τ' ἀφαιρέσει ἀπὸ τὰ χέρια του. Μὰ τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια δὲν κατάφερε τίποτε.

Ἔτσι φτάσαμε στὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο. Ὁ Μεταξᾶς οὔτε μέσα στις φροντίδες καὶ τίς εὐθύνες ποὺ εἶχε σὰν Κυβερνήτης γιὰ τὴ διεξαγωγή ἑνὸς τέτοιου πολέμου, φροντίδες κι' εὐθύνες, οἱ ὁποῖες ἔπρεπε ν' ἀπασχολοῦν ἀποκλειστικὰ τὴν Πρωθυπουργικὴ σκέψη, μπόρεσε νὰ ξεχάσει τὰ ὄπλα τῆς Κρήτης.

Ἀντίθετα σκέφτηκε νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸν πατριωτισμὸ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ γιὰ νὰ τὸν ξεγελάσει καὶ νὰ τὸν ξαρματώσει. Ἀπηθύνε λοιπὸν μιὰ θερμὴν ἐκκλήση στοὺς Κρήτες νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα τους, γιὰ νὰ ὀπλιστεῖ μ' αὐτὰ ὁ Στρατὸς τῆς Ἀλβανίας!

Γιὰ νὰ τοὺς φέρει μάλιστα περισσότερο στὸ φιλότιμο ἔδινε

τὴν ὕβριστικὴν ὑπόσχεση νά..... ἀποζημιώσῃ μὲ χρῆμα τὸ κάθε ὄπλο.

Στὶς Κρητικὰς ἐφημερίδας τῆς 18 τοῦ Νοέμβρη 1940 μέσα σὲ πλαίσια καὶ μὲ ὑποβολιμαία σχόλια καὶ μὲ συνθήματα σὰν καὶ τοῦτο: «Κρῆτες δώσατε τὰ ὄπλα σας γιὰ νὰ χτυπήσουμε μ' αὐτὰ τοὺς Ἴταλους» δημοσιεῖται τὸ ἔγγραφο αὐτὸ τῆς ἀπάτης. (*)

Τὸ κόλπο ἦταν χονδροειδέστατο κί ὀλοφάνερη ἢ ἰπάτη. Ποίος μποροῦσεν ὡς τόσο στὶς μεγάλες ἐκεῖνες Ἐθνικὲς στιγμὲς, ποῦ δλόκληρη ἡ σκέψη κί ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ἦταν προσηλωμένη μ'εὐλάβεια κί ἀγωνία στ' Ἀλβανικὰ βουνά, νὰ ἐρευνᾷ τέτοιες πολιτικάντικες μικρότητες κάτω ἀπὸ τὸ ὑποκριτικὸ περιεχόμενον τοῦ σατανικοῦ ἐγγράφου; Ἦταν ἀρκετὸ νὰ φαντασθοῦν πὺς οἱ Στρατιῶτες μας στὸ Μέτωπον εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τουφέκια γιὰ νὰ πέσουν σ' ὁποιαδήποτε κί ὀσοδήποτε χοντροκομμένη παγίδα. Οὔτε πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό τους πὺς ἐπρόκειτο γιὰ τέχνασμα.

Ἔσπευσαν τότε ὅλοι νὰ ξεχώσουν τὰ ὄπλα τους ἀπὸ τὶς σίγουρες κί ἀγνωστες κρύπτες τους κί ἔτσι περιποιημένα, γυαλισμένα ἀπὸ τὴ στοργικὴ συντήρησι, νὰ τὰ παραδώσουν στὶς πλησιέστερες Ἀστυνομικὰς Ἀρχὰς.

(*) Παραθέτομε δλόκληρο τὸ ἀμαρτωλὸ ἐκεῖνο ἔγγραφο ὅπως δημοσιεῖται στὴν Ἐφημερίδα τοῦ Ἡρακλείου «Κρητικὰ Νέα» στὶς 18-11-40 Α.Φ. 1933.

Ὁ Ὑπουργὸς Γεν. Διοικητῆς Κρήτης προέβη εἰς τὴν κάτωθι διακοίνωσιν.

Πρὸς τὸν Κρητικὸν Λαόν.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀποστείλῃ τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα:

«Ἐννοεῖτε τὴν ἀνάγκη ἣν ἔχομεν ὄπλων Μάνλιγγερ, Λεμπέλ ἢ καὶ Γκρᾶ. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι οἱ ἡρωϊκοὶ Κρῆτες θὰ ἀντιληφθῶσι τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος καὶ ὅπως μετὰ φανατισμοῦ προσήλθον οἱ κληθέντες εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ, οὕτω καὶ οἱ μὴ κληθέντες ἀλλὰ κατ' ἐχόντες τοιαῦτα ὄπλα θὰ σπεύσωσι νὰ τὰ προσφέρωσι, ἔστω καὶ ἀποζημιούμενοι. Νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει των ὅτι ἡ πράξις αὕτη θὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Κρῆτες ὄν τὴν λατρείαν πρὸς τὰ ὄπλα τῶν πάντες γνωρίζομεν, προβαίνουσι εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τοῦ Ἔθνους.»

Ἰωάν. Μεταξᾶς

Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως

Ἡ διακοίνωσις κλείνει μὲ συστάσεις τοῦ Γεν. Διοικητῆ νὰ συμμορφωθοῦν ὅλοι πρὸς τὴν ἐκκλήσι τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ μὲ ὀρισμένες λεπτομέρειες ἀναφορικὰ μὲ τὸν τόπο καὶ τρόπο πὺς θὰ γίνῃ ἡ παράδοσι. Τὸ πῶς πᾶνω τηλεγράφημα διαβάστηκε καὶ στὶς Ἐκκλησίας.

Χιλιάδες μαζεύτηκαν τὰ κάθε λογῆς τουφέκια στ' άστυνομικά καταστήματα, γιά νά φυγαδευθοῦν έξω από τὸ νησί τὸ γρηγορώτερο.

Τὸ «κόλπο» πέτυχε. Ἡ Κρήτη σὲ λίγες μονάχα ἡμέρες άφοπλίστηκε ὀλότελα. Μονάχα μερικά παληὰ ὄπλα «Γκρᾶ», ἐνθύμια ἴσως παληῶν πολεμικῶν θριάμβων, ἀπόμειναν στὸ Νησί. Ἄν αὐτὸ γινόταν σὲ μιάν ὀποιαδήποτε ἄλλην ἐποχὴ θά ταν συχρεμένο από κάποιαν ἴσως σκοπιμότητα.

Μὰ ν' άφοπλιστεῖ, από τέτοια ὕστεροβουλία, ἓνα τμήμα τῆς χώρας τὴν ὄρα πού κινδύνευε, ὄχι μονάχα από μιὰ πιθανὴ Γερμανικὴν ἐπίθεση, μὰ κι' από τὴν άμεση καὶ τόσο κοντεινὴ ἄλλωστε Ἱταλικὴν ἀπειλή, ἀποτελεῖ ἓνα Ἐθνικὸν ἔγκλημα πού ἡ ἱστορία δὲ θά λείψει νά τὸ στιγματίσει κάποτε.

Εἶναι περιττὸ βέβαια νά προσθέσουμε πὼς τόσο χρησιμοποιεῖθκαν τὰ ὄπλα αὐτὰ γιά τὸν ἐξοπλισμὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ, ὄσο καὶ τὰ προϊόντα τῶν ἐξαντλητικῶν κατὰ καιροῦς ἐράνων τῆς Τετραυγουστιανῆς περιόδου γιά ἐνίσχυση τῆς Ἐθνικῆς ἀεροπορίας.

* * *

δ'. Ἑλληνικὲς ὀργανωμένες μονάδες: Στὴν Κρήτη, ὕστερ, από τὴν ἀναχώρηση τῆς Μερραρχίας γιά τὸ Ἄλβανικὸ μέτωπο δὲν ἀπόμειναν παρὰ μερικές μονάδες τῶν ἐμπέδων τῆς με ἐλαττωμένη δύναμη. Στὰ Χανιά καὶ στὸ Ἡράκλειο από ἓνα Τάγμα καὶ στὸ Ρέθυμνο μιὰ διλοχία. Τὰ ὄπλα τους ἦταν Γκρᾶ καὶ Μάουζερ με ἀναλογία περίπου 25 φυσίγγια γιά κάθε ὄπλο.

Βρέθηκαν ἐπίσης στὴν Κρήτη ὄχτῶ τάγματα νεοσύλεχτοι τὰ ὀποῖα, λίγον καιρὸ πρὶν από τὶς ἐπιχειρήσεις, στάλθηκαν στὴν Κρήτη με σκοπὸ νά ἐκπαιδευτοῦν με περισσότερην ἀνεση. Οἱ ἄνδρες τῶν Ταγμάτων αὐτῶν προέρχονταν ἀπ' ὄλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἰδίως από τὴ Μακεδονία καὶ τὰ Νησιά καὶ μόλις εἶχαν φορέσει τὴ στρατιωτικὴ στολή. Δὲν εἶχαν μάθει ἀκόμη οὔτε τὴν ὀνοματολογία τοῦ ὄπλου κι' οὔτε εἶχαν ρίξει ποτέ τους μιάν τουφεκιά. Ὁ ὀπλισμὸς τους ἦταν διαφορετικῶν τύπων καὶ ὄχι ἐπαρκῆς γιά ἐπιχειρήσεις διαρκείας. Οἱ ἄνδρες τῶν Ταγμάτων αὐτῶν δὲ μπόρεσαν φυσικά, στὸ λίγο διάστημα πού μεσολάβησεν ὡς τὶς ἐπιχειρήσεις, νά ἐκπαιδευτοῦν, οὔτε καὶ στὶς πιὸ στοιχειώδεις στρατιωτικὲς γνώσεις, ἐν ὃ αἱ ἐλλείψεις μέσων (κατάλληλοι καταυλισμοί, ἐπάρκεια στὰ εἶδη κλινοστρωμνῆς, στὰ ἐφόδια πρὸς συντήρηση κ.λ.π.) στάθηκαν σοβαρὸ ἐμπόδιο στὶς φιλότιμες προσπάθειες τῶν στελεχῶν τους — κι' αὐτῶν ἀνεπαρκῶν ἀριθμητικῶς — νά τοὺς ἐμπνεύσωσι τὸ αἶσθημα τῆς πειθαρχίας σὲ βαθμὸ ἱκανοποιητικό.

Ὁ προορισμὸς τους ὄταν κατέβαιναν στὴν Κρήτη ἦταν νά

ἐκπαιδευτοῦν καὶ ὄχι νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς στρατεύματα ἄμυνας. Ὅμως τὰ ἀμούστακα καὶ ἄπειρα ἐκεῖνα παιδιὰ ἀναμετρήθηκαν πολλές φορές μὲ τὰ πιὸ διαλεχτὰ κι' ἐμπειροπόλεμα στρατεύματα τοῦ Χίτλερ!

“Ὀλὴ ἡ δύναμη τῶν πιὸ πάνω ταγμάτων (ἔμπεδα καὶ κληρωτῶν) δὲν ἔφτανε στὶς δέκα χιλιάδες ἄνδρες.

Κατέβηκαν ἀκόμη στὴν Κρήτη, ὕστερ' ἀπὸ τὴ συνθηκολόγηση, ἡ Α' τάξη τοῦ Σχολείου Εὐελπίδων καὶ ἡ Σχολὴ Ἰκάρων μὲ συνολικὴ δύναμη χίλιους ἑκατὸν ἄνδρες. Αὐτὰ ὅμως τὰ δυὸ τελευταῖα τμήματα δὲν χρησιμοποιήθηκαν στὶς Ἐπιχειρήσεις.

Στοὺς παραπάνω ἀριθμοὺς πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὴ δύναμη τῆς Χωροφυλακῆς. Ἐξακόσοι ἄνδρες τοῦ Σχολείου Χωροφυλακῆς σὲ τρεῖς ὀργανωμένους καὶ ἄρτια ἐξοπλισμένους λόχους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ δυὸ βρέθηκαν καὶ πολέμησαν στὸ Ρέθυμνο κι' ὁ τρίτος δὲν χρησιμοποιήθηκε γιατί βρέθηκε στὸ Νομὸ Λασηθίου καὶ χίλιους ἑφτακόσους πάνω-κάτω χωρῆς τῆς Α. Δ. Χωροφυλακῆς, διεσπαρμένους σὲ διακόσες περίπου ὑπηρεσίες τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν πόλεων (Σταθμοί, Ὑποδομοί, Τμήματα).

Αὐτὲς οἱ δυὸ χιλιάδες τρακόσοι ἄνδρες τῆς Χωρῆς, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ἀπετέλεσαν τὴν πιὸ σοβαρὴ καὶ ἀξιόλογη δύναμη ἀπὸ τίς ὀργανωμένες Ἑλληνικὲς στρατιωτικὲς μονάδες.

Ἄν καὶ διεσπαρμένη μάλιστα—ἐξὸν ἀπὸ κείνη τοῦ Σχολείου Χωρῆς—σ' ὅλη τὴν ἑκτασὴ τοῦ Νησιοῦ, ὡς τόσο ἐπέτυχε πολὺ πιὸ σπουδαῖα ἀποτελέσματα, παρὰ ἂν ἦταν συντεταγμένη σὲ μικρὲς ἢ μεγάλες μονάδες. Ἡ διασπορὰ αὐτὴ σὲ πολλὰ ἐπίκαιρα σημεῖα ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ γιὰ τὴν καλλίτερη διεξαγωγὴ τῶν ἐπιχειρήσεων, πού δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας ὀργανωμένος κλεφτοπόλεμος.

* * *

ε'. Λόχοι πολιτοφυλακῆς : Μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 21 5-5-41 διαταγὴ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν διατάχθηκαν οἱ Διοικητὲς τῶν τεσσάρων Στρατ. Διαμερισμάτων (Χανίων, Ρεθύμνου, Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου) νὰ ὀργανώσουν λόχους πολιτοφυλακῆς ἀπὸ παληοὺς πολεμιστὲς καὶ ἐφέδρους. Ἡ ἀποστολὴ τῶν λόχων αὐτῶν καὶ ὁ προορισμὸς τους, καθορίζονταν στὴν ἴδια διαταγὴ. Ἐπιτήρηση τῶν ἀκτῶν καὶ ἄλλων ἐπίκαιρων σημείων πρόσφορων γι' ἀποβάσεις ἀπὸ τὴ θάλασσα ἢ πτώσεις ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ ἄμεση δράση.

Τὸ σύστημα ἐκεῖνο ἦταν ἴσως τὸ καλλίτερο ἀπ' ὅτι μποροῦσε νὰ γίνῃ μὲ τὸ ἔμφυχο ὕλικό πού ἀπόμεινε στὴν Κρήτη. Καθέννας θὰ ἐπιτηροῦσε καὶ θὰ ξασφάλιζε ἀπὸ τὴν ἐπικείμενην

ἐπίθεση, τὸν τόπο του. Καί εἶχαν ὄλοι τόση ὄρεξη νὰ ἐπιτελέσουν αὐτὸ τὸ καθήκον!

Ἡ προθυμία κι' ὁ ἐνθουσιασμός στὴν κατάταξη καὶ στὴ συμπλήρωση τῶν λόχων, τὸ δείχνει. Κι' ὠργανώθηκαν πραγματικά δεκάδες πολλὲς τέτοιοι λόχοι σ' ὄλο τὸ Νησί, μέσα σὲ λίγες ἡμέρες, οἱ ὁποῖοι πλαισιώθηκαν μὲ ἔφεδρους ἀξιωματικούς καὶ μὲ ἀνακληθέντες μόνιμους.

Δὲν περίμεναν παρὰ τὰ ὄπλα γιὰ νὰ ὄπλιστοῦν οἱ ἄνδρες καὶ οἱ λόχοι ἦσαν ἐτοιμοπόλεμοι.

Μὰ ὄπλα δὲν ὕπῆρχαν κι' οὔτε στέλνονταν ἀπὸ πουθενά. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις ἡ ἐξοικονόμηση ἑνὸς μονάχα ὄπλου ἦταν μεγάλη ἐπιτυχία. Στους πρόχειρους στρατῶνες θὰ φύλαγε—ἔτσι τοῦλάχιστο γιὰ τὴ στρατιωτικὴν ἐμφάνισή τους—ἕνας ἔνοπλος σκοπός!

Οἱ κατὰ τόπους Στρατιωτικοὶ Διαμερισματάρχαι ζητᾶνε ἐπίμονα ὄπλισμό. Τὰ ἴδια κι' οἱ Διοικητὲς τῶν λόχων. Μὰ καμιά ἀπὸ πουθενὰ ὑπεύθυνη ἀπάντηση.

Τὸν ἀρχικὸν ἐνθουσιασμό διαδέχεται ἡ ἀπογοήτευση κι' ὁ μαρασμός τῆ δραστηριότητα. Οἱ λόχοι σιγὰ σιγὰ ἔχαναν τὴ συνοχή τους καὶ διαλύονταν. Κι' ἀργότερα, ὅταν ἦρθεν ἡ ὄρα, σὲ πολλὲς λίγες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν στὶς ἐπιχειρήσεις μερικὲς μικρὲς συντεταγμένες ὀμάδες πολιτοφυλάκων. (*)

Δὲν ξέρει ἀληθινὰ κανένας ποῦ ν' ἀποδώσει καὶ σὲ ποιούς νὰ καταλογίσει τὸ καινούργιο τοῦτο σφᾶλμα. Οὔτε βρῖσκει δικαιολογία στὴν ἀδιαφορία τῶν ὑπευθύνων, ἡ ὁποία στάθηκεν ἀφορμὴ νὰ στερηθεῖ ἡ ἄμυνα τῆς Κρήτης κι' αὐτῶν ἀκόμη τῶν λίγων ἀνδρῶν ποῦ τῆς ἔμειναν.

(*) Μονάχα στὸ Ν. Λασηθίου στὸν ὁποῖο δὲν διεξήχθησαν ἐπιχειρήσεις, εἶχαν ὄργανωθεί ἀπὸ τὸ Δ)τὴ τοῦ Στρ. Διαμερίσματος Συν)ρχη Μηλιαρᾶ δέκα λόχοι Πολιτοφυλάκῃς κι' ἕνας ἐμπέδου ἀπὸ ἀδειούχους κ.λ.π. Παρὰ τὶς ἐπανειλημμένες ὀχλήσεις, ὑποδείξεις καὶ ἐκκλήσεις τοῦ Διαμερισματάρχου οἱ λόχοι αὐτοὶ ἔμειναν ἄοπλοι καὶ δὲ χρησιμοποιήθηκαν στὶς ἐπιχειρήσεις.

Κι' ὅμως αὐτὴ ἡ δύναμη στελεχωμένη, ὅπως ἦταν, ἀπὸ κατάλληλους κι' ἐμειροπόλεμους ἀξιωματικούς μπορούσε νὰ ἐπιτελέσει ἀληθινὰ θαύματα, χτυπώντας ἀπὸ τὰ νῶτα τοὺς Γερμανοὺς οἱ ὁποῖοι εἶχαν πέσει στ' ἀνατολικά τοῦ Ἡρακλείου. Οἱ Γερμανοὶ ὡς τόσο ἐνημερωμένοι χωρὶς ἄλλο ἀπόλυτα γιὰ τὴ Στρατ. κατάσταση κάθε περιφέρειας τοῦ Νησιοῦ, ἦσαν τόσο σίγουροι γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους ἀπὸ τὴν πλευρὰν ἐκείνην, ὥστε καὶ τὸ Στρατηγεῖο τους νὰ ἐγκαταστήσουν πρὸς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο.

II Συμμαχικός παράγοντας

α'. **Όχύρωση**: Τα Βρετανικά στρατεύματα άπεβιβάσθηκαν στην Κρήτη τὸ Νοέμβρη τοῦ 1940. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐσιαστικὰ ἡ ἄμυνά της περιέρχεται στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἐπιτελείου. Στὸ ἂν καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Ἐπιτελεῖο ἀπαλάσσειται ὁλότελα κάθε ἀρμοδιότητος καὶ εὐθύνης, δὲ μπορεῖ κανένας παρὰ νὰ ἔχει ἀρκετὲς ἐπιφυλάξεις. Ὅπωςδὴποτε τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὰ ἀναγκαῖα νὰ ληφθοῦν μέτρα, τὴν εἶχαν κατὰ πρῶτο λόγον οἱ Σύμμαχοι.

Ἀπὸ τὸ Νοέμβρη ὅμως τοῦ 1940 ὡς τὸ Μάη τοῦ 1941, ἕξη ὁλόκληρους μῆνες, τί γίνηκε γιὰ μιὰ πρόχειρη τούλάχιστον ὀχύρωση τοῦ Νησιοῦ; Ὁ Στρατηγὸς Φρέϊμπεργκ στὴν ἔκθεσή του δίδει ὡμὰ τὴν ἀπάντησιν, ἀναλύοντας μιὰ πρὸς μιὰ τίς ἐλλείψεις πού εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει ὅταν, 20 μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη, ἀνελάμβανε τὴν ἀρχηγία τῶν στρατευμάτων τῆς Κρήτης. Κι' ἡ ἀπάντησιν αὐτὴ στὸ σύνολό της ἰσοδυναμεῖ μ' ἓνα τραγικὸ «τίποτε». (*) Ἐπάκτια πυροβόλα ἐλάχιστα. Θέσεις πυροβόλων καὶ φωληγὲς πολυβόλων καμμιά. Ἄλλες πρόχειρες ἔστω ἀμυντικὲς ὀχυρώσεις γιὰ ἀπόκρουσιν ἐπιθέσεων ἀπὸ τὴν θάλασσα ἢ τὸν ἀέρα ἀνύπαρκτες. Οὔτε σκαπανικὰ ἐργαλεῖα—ἀναφέρει ὁ Φρέϊμπεργκ—δὲν ὑπῆρχαν κι' οἱ στρατιῶτες ἀναγκάζονταν νὰ σκάβουν τὸ χῶμα μὲ τὰ... κράνη τους! Ἀκανθωτὸ συρματόπλεγμα δὲν ὑπῆρχε κι' οἱ πρῶτες περιχαρὰκώσεις ἔγιναν μὲ σκουριασμένον σύρμα πού πῆραν ἀπὸ τοὺς φράχτες τῶν χωραφῶν. «Μόνον δυὸ μέρες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν, ἄρχισε νὰ φτάνει σύρμα σὲ μεγάλες ποσότητες» ἀναφέρει ὁ ἴδιος. Σ' ἄλλο σημεῖο στὴν ἴδιαν ἔκθεσιν ἀναφέρεται σχετικὰ μὲ τὴν ἐπάρκειαν τῶν μέσων πῶς «...μὲ τοὺς πιὸ αἰσιόδοξους ὑπολογισμοὺς ἡ Νεοζηλανδικὴ Μερραρχία εἶχε μονάχα τὸ ἓνα τρίτο τῶν ἐργα-

---

(*) Κι' ὁ Μάκενζυ Κίγκ στὸ βιβλίον του «Ἀέρας ἐλευθερίας» γράφει γι' αὐτὸ τὸ ἐξάμηνο :

«Τὸ ἀμφισβητήσιμο σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Στρατιωτικὸς ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θὰ ἐκφράσει τὴν γνώμη του εἶναι κατὰ πόσον οἱ ἕξη αὐτοὶ μῆνες σπαταλήθηκαν ἐπειδὴ ἡ Βρεταν. Ἀνωτέρα Διοίκησης στερουμένη προοπτικῆς καὶ ἀπληροφόρητη γιὰ τὴ σημασία τῆς Κρήτης, δὲν κατόρθωσε νὰ ἐπιτύχει τὸ συντονισμὸ μεταξὺ τῶν τριῶν ὀπλων διὰ τὴν καλλιτέραν αὐτῶν χρησιμοποίησιν, ἢ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἕξη μῆνες ἐχάθησαν διότι, ἄσχετα πρὸς τὴ στρατηγικὴ σημασίαν, δὲν ὑπῆρχον τὰ μέσα γιὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς σημασίας αὐτῆς».

λείων τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἶχε καὶ τὸ ἕνα ἑκατοστὸ τῶν αὐτοκινήτων πού τῆς ἀναγκαιοῦσαν!»

Οἱ ἴδιες ἐλλείψεις καὶ στὸν ὀπλισμὸ καὶ στὰ πυρομαχικὰ καὶ στὶς ἐκκρηκτικὲς ὕλες γιὰ ὑπονόμευση καὶ στὰ ὑγειονομικὰ μέσα καὶ παντοῦ.

Ἄν οἱ ἀρμόδιοι κι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἀμυνα τῆς Κρήτης, ἔφθιαχναν μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἔξη μῆνες **τὸ ἕνα δέκατο** τῶν ὀχυρώσεων, τίς ὁποῖες κατασκεύασαν οἱ Γερμανοὶ στοὺς ἔξη πρώτους μῆνες τῆς κατοχῆς, ἴσως ἢ ἀμυνά της ν' ἀπέβαιναν ἀπρόσβλητη.

β'. Ἀεροδρόμια: Τὰ ἀεροδρόμια τοῦ Μάλεμε, τοῦ Ἡρακλείου κι' ἕνα μικρότερο στὸ Ρέθυμνο ἀποτελοῦσαν τίς ἀεροπορικὲς βάσεις τῆς R.A.F.

Τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Καστελλιοῦ, Νοτικά πρὸς τὸ Ἡράκλειο, ἀγνωστο γιὰ ποιоὺς λόγους, ἔμεινε μισοτελειωμένο. Καὶ τὰ πιὸ πάνω ὅμως τρία ἀεροδρόμια, ἔστω καὶ πρόχειρα, μπορούσαν ἀξιόλογα, μέσα στοὺς ἔξη μῆνες τῆς ἀνεξήγητης ἀδράνειας, νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ νὰ ὀργανωθοῦν πολὺ καλλίτερα ὥστε νὰ ἐξυπηρετήσουν ἀρκετὰ μεγάλες ἀεροπορικὲς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες θὰ ἦσαν σὲ θέση ν' ἀποβοῦν ἕνα σοβαρὸν ἐμπόδιο στὰ Γερμανικὰ σχέδια. Δὲν θὰ ἐκχωροῦσαν ἔτσι, χωρὶς ἀντίδραση, τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ ἀέρα στὴν ἐχθρική ἀεροπορία, πρὶν ἀκόμη ἐκδηλωθεῖ ἡ Γερμανικὴ ἐπίθεση. Μιὰ πού δὲν ἔγινεν ὅμως τίποτε πρὸς αὐτὴ τὴν πλευρά, μιὰ πού τὸ Ἀγγλικὸ Ἐπιτελεῖο ἔκρινεν — πολὺ σωστὰ χωρὶς ἄλλο ὕστερ' ἀπὸ τίς συνθήκες πού δημιουργήθηκαν — ὅτι ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ Κρητικὸν ἔδαφος καὶ τὰ τελευταῖα λιγοστὰ ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα, ἐγκαταλείποντας ἔτσι **ὀριστικὰ** τὰ πιὸ πάνω ἀεροδρόμια, σὰν **ἄχρηστα**, γεννᾶται ἡ ἀπορία, τὴν ὁποῖαν δὲν ἐξηγεῖ ἀρκετὰ κάποιος ὑπαινιγμὸς τοῦ Φρέϊμπεργκ: Γιατί τοῦλάχιστον δὲν τὰ ἀπρόκλεισαν μετὰ πασάλους, νάρκες, τάφρους κ. λ. π., ὥστε νὰ ἀποκλείσουν τὴ δυνατότητα χρησιμοποίησέως τους κι' ἀπὸ τὴν « Λουφτβάφε »; Γιατί ἀφήκαν ἔτσι τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ στὰ Γερμανικὰ ὀπλιταγωγὰ, τὰ ὁποῖα κουβάλησαν ἀργότερα μετὰ ἄνεση τίς χιλιάδες τῶν Ἀλπινιστῶν, ὅταν ἡ φλέγα τῶν Ἀλεξίτων στείρεβε πιά;

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ πτώση τοῦ Μάλεμε ἦταν ἡ μοιραία ἀφετηρία τῆς Γερμανικῆς ἐπιτυχίας. Ἄν δὲν ἔπεφτε τὸ Μάλεμε, ἡ θέση τῶν ὑπολειμμάτων τῶν Ἀλεξίτων ἦταν κρίσιμη ἂν ὄχι τραγική. Τὸ Μάλεμε τοὺς ἔσωσε. Τὰ ἀεροπλάνα ποὶ προσγειώνονταν ἐκεῖ, κουβάλησαν τίς ἐνισχύσεις, τὰ βαρεῖα ὄπλα, τὰ κανόνια, τὰ μηχανοκίνητα καὶ τὰ ἐλαφρεῖα ἀκόμη τάγκς. Καὶ χωρὶς αὐτὰ ποτὲ οἱ Ἀλεξίτες δὲ θὰ μπορούσαν νὰ σημειώσουν οὔτε μιὰ τοπικὴν ἐπιτυχία.

Τὸ Μάλεμε. Αὐτὸ ἐπεκαλοῦντο κι' οἱ ἡττημένες στοὺς ἄλλους Νομοὺς μικροεστίες τους, ὅταν τοὺς ἔλεγαν νὰ παραδοθοῦν, γιατί κάθε ἀντίστασή τους ἦταν μάταιη καὶ καταδικασμένη. Αὐτὸ ἀνεπτέρωσε τὶς ἐλπίδες τους καὶ τόνωσε τὸ πεσμένο ἠθικό τους. Τὸ Μάλεμε. Εἶχε διαθέσει ἡ Συμμαχικὴ Στρ. Διοίκηση γιὰ τὴν υπεράσπισή του τὶς πιὸ ἱκανές μονάδες της, ἀντὶ νὰ τὸ καταστήσει ἄχρηστο. Κι' ἐπλήρωσε τὴν ἄσκοπη αὐτὴν υπεράσπιση μὲ τρομερές ἀπώλειες, ὅταν ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὸ γρηγορότερο ξεκαθάρισμα τῶν πρώτων ἐστιῶν, τὶς ὁποῖες δημιούργησαν οἱ Ἄλεξιπτωτιστές. Τὰ ἄλλα ἀεροδρόμια κρατήθηκαν βέβαια ὡς τὸ τέλος χωρὶς νὰ προσφέρουν ὅμως τίποτε στὴν ἄμυνα τοῦ Νησιοῦ. Ἀντίθετα ἀ πασχόλησαν, γιὰ τὴν υπεράσπισή τους, ἱκανές δυνάμεις, οἱ ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν σ' ἄλλους τομεῖς μὲ θετικὰ ἀποτελέσματα.

γ'. Ἀεροπορία: "Ὅλη κι' ὅλη ἡ ἀεροπορικὴ δύναμη ποὺ βρίσκονταν στὴν Κρήτη τὶς ἀρχές τοῦ Μάη, ἦταν ἕξη «Χαρικαίην» καὶ δέκα ἐπτὰ ἄλλα «πεπαλαιωμένα ἀεροπλάνα» κατὰ τὸν Φρέϊμπεργκ. Ἀπ' αὐτά, τὶς παραμονές τῆς μάχης, δὲν εἶχαν ἀπομείνει παρὰ τρία «Χαρικαίην» καὶ τρία «Κλαντέιτορ», τὰ ὁποῖα διατάχθηκαν ἀπὸ τὸ Στρατηγὸ νὰ φύγουν γιὰ τὴν Αἴγυπτο γιατί «... Θὰ ταν λυπηρὸ νὰ βλέπαμε—ὅπως λέγει ἐπὶ λέξει στὴν ἐκθεσὴ του—τὰ ἀεροπλάνα αὐτὰ μὲ τοὺς νέους ἡρωτικούς πιλότους νὰ ρίπνωνται κάθε πρωΐ.» Ἦταν φυσικὰ ὅ,τι καλλίτερο μπορούσε νὰ γίνῃ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ.

Ἔτσι οἱ ἐπιχειρήσεις βρῆκαν τὸ περίφημο «Φρούριο» χωρὶς καὶ τὴν ἐλάχιστη ἀεροπορικὴ κάλυψη.

Ἀργότερα, στὴ διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων, μιὰ ἀπόπειρα νὰ σταλοῦν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο δώδεκα καταδιωχτικά, στοίχισε τὴν ἀπώλεια τῶν ἔνδεκα!

δ'. Πυροβολικὸ-Τάγης: Πυροβολικό, ὅπως εἶπαμε, ὑπῆρχε στίς ἀρχές τοῦ Μάη ἐλάχιστο καὶ ἀνεπαρκέστατο. Ἀργότερα, μέσα στὸ δεύτερο δεκαήμερο, στάλθηκαν ἑκατὸ πυροβόλα ἀλλὰ μὲ τόσες ἐλλείψεις ποὺ μονάχα τῶν 49 ἡ συναρμολόγησι καὶ ἡ χρησιμοποίησι κατορθώθηκε. Ὅσο γιὰ τάγης ὑπῆρχαν ἐλάχιστα καὶ ἀνεπαρκέστατα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καταδικασμένα σ' ἀδράνεια ἢ σὲ βέβαιη καταστροφὴ, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῶν Γερμανῶν στὸν ἄερα.

Στίς 7 τοῦ Μάη τηλεγραφοῦσε τὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς πῶς σκεπτόταν νὰ στείλῃ ἕξι ἐλαφρεῖα τάγης.

ε'. Ἐμψυχο ὑλικό: Ἡ ἀρχικὴ φρουρὰ τοῦ Νησιοῦ

ἀπετελεῖτο ἀπὸ τῆ 14ῃ ταξιαρχία πεζικοῦ καὶ 2.000 πεζοναυτες εἰδικευμένους στὴν ἀντιαεροπορικὴ καὶ ἐπάκτιο ἄμυνα. Σ' αὐτῇ τῇ δύναμη προστέθηκαν, ὅπως εἶδαμε, ὡς τὶς 29 τοῦ Ἀπριλίου καὶ μερικὲς χιλιάδες ἄνδρες ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῶν Βρετανικῶν μονάδων, οἱ ὁποῖες μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴν Ἑπειρωτικὴν Ἑλλάδα στὴν Κρήτη καὶ δὲν πρόφτασαν νὰ διεκπεραιωθοῦν στὴν Αἴγυπτο. Συνολικὰ ἡ δύναμη τῶν Βρετανικῶν στρατευμάτων, ὄπλισμένη κι' ἄοπλη, ὀργανωμένη κι' ἀνοργάνωτη, ὑπολογίζεται σὲ εἴκοσι ὀχτῶ χιλιάδες ἄνδρες, Ἡ μαχητικὴ ὁμως ἱκανότητα τῶν στρατευμάτων ἐκείνων, διαπιστώνεται ἀπὸ ὅσα σχετικὰ ἀναφέραμε πρὸ πάντων.

Ἀριθμητικὰ βέβαια ἡ δύναμις αὐτὴ δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη. Ἀλλὰ μιὰ δύναμις τέτοια κουρασμένη, ἀνοργάνωτη, χωρὶς βοηθητικὰ μέσα, χωρὶς ἀεροπορικὴ κάλυψη καὶ ὑποστήριξη πυροβολικοῦ, σ' ἓνα μέρος ἀνοχύρωτο ἀπὸ κάθε εἶδους ἐπίθεση, δὲ μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ κανένας στὰ σοβαρά, πὼς ἀποτελοῦσεν ὑπολογίσιμο παράγοντα γιὰ τὴν ἀναχαίτηση καὶ τὴν ἀπόκρουση τῆς Γερμανικῆς ἐπιδρομῆς. Δηλ. ἂν κατὰ σύμπτωση καὶ ἀπὸ ἀνάγκη, δὲν παρέμενεν στὴν Κρήτη ἓνα μέρος τῶν στρατευμάτων τῆς Ἑπειρ. Ἑλλάδος, τὸ Συμμαχικὸ Στρατηγεῖο θ' ἀνέθετε τὴν ἄμυνά της σὲ μιὰ καὶ μόνη Ταξιαρχία πεζικοῦ!

Καὶ αὐτὴ ἡ προετοιμασία, ὅταν οἱ πληροφορίες του, οἱ ὁποῖες τηλεγραφήθηκαν καὶ στὸν Στρατηγὸ Φρέϊμπεργκ, ἔφερναν σὰν ἐπικειμένη τὴ Γερμανικὴν ἐπίθεση, στὴν ὁποίαν, ἐξὸν ἀπὸ τὰ θαλάσσια μέσα, θὰ παίρναν μέρος καὶ 315 βομβαρδιστικὰ μακρᾶς ἀκτίνας, 60 δικινητήρια καταδρομικά, 240 βομβαρδιστικὰ καθέτου ἐφορμήσεως καὶ 270 μονοκινητήρια καταδρομικά. (*)

* * *

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀμυντικὴ προετοιμασία τοῦ Νησιοῦ ἀπὸ συμμαχικῆς πλευρᾶς πού ἀναγκάζει τὸν Φρέϊμπεργκ νὰ κάμει τὴν ἐπιγραμματικὴ διαπίστωση ὅτι « ἡ κατάσταση στὴν Κρήτη τὶς ἀρχὲς τοῦ Μαΐου, ἦταν ἡ ἴδια μὲ κείνη τῆς Ἀγγλίας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1940 ὕστερ' ἀπὸ τὴ Δουγκέρκη » μὲ τὴ διαφορά ὅτι ἡ Ἀγγλία παρουσίαζε τότε πολλὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα δὲν παρουσιάζει ἡ Κρήτη.

Ὡς τόσο ὁ Στρατηγὸς Φρέϊμπεργκ, ἐργάστηκε ὑπεράνθρωπα τὶς εἴκοσι μέρες πού εἶχε στὴ διάθεσή του, ὡς τὴν ἡμέρα πού ἐκδηλώθηκε ἡ ἐχθρική ἐπίθεση.

Μὲ ἐνθουσιασμό, παρ' ὅλες τὶς τρομερὲς δυσκολίες πού εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει, μὲ πίστη πού δὲ λύγιζε μπροστὰ στὴν ἔλλειψη καὶ τῶν στοιχειωδῶν ἀκόμη μέσων, χωρὶς πυροβολικὸ καὶ τάγκς

(*) *Ἐκθεση Στρατηγοῦ Φρέϊμπεργκ.

καὶ πρὸ παντὸς χωρὶς τὴν ἐλάχιστη ἀεροπορικὴ βοήθεια, ἀνέλαβε τὸν Ἡράκλειον ἄθλον ἂν ἀντιμετωπίσει τὴ Γερμανικὴν ἐπιδρομὴν.

Τὶς λίγες αὐτὲς ἡμέρες τὶς χρησιμοποίησε, ὅσο μποροῦσε νὰ γίνῃ πιὸ ἐντατικὰ καὶ τὸ παράπονόν του εἶναι πού ἦταν τόσο μικρὴ ἢ πίστωση χρόνου πού διέθετε. «Θὰ μποροῦσα νὰ ὀργανώσω δυὸ πλήρεις Μεραρχίες στὴν Κρήτη» γράφει «Κι' οἱ Κρητικοὶ — προσθέτει — εἶναι πολὺ καλὸ ὕλικόν κι' ἂν τοὺς ἐδίδοτο καιρὸς θὰ μποροῦσαν νὰ κάνουν πολὺ σπουδαῖα πράγματα.»

Μὰ τί νὰ πρωτοκάνει; Νὰ ἐνημερωθεῖ στὴ φυσικὴ διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον πρώτη φορά μελετοῦσε; Νὰ ὀργανώσει τὰ «κουρασμένα» καὶ «ἐν συγχύσει διατελοῦντα» στρατιωτικὰ του τμήματα; Νὰ τὰ ἐξοπλίσει; Νὰ φτιάξῃ τ' ἀπαραίτητα μικροοχρωματικὰ ἔργα πού χρειάζονταν γι' αὐτὴ τὴν ἀσφάλεια τῶν μονάδων του; Νὰ ἐκπαιδεύσει τοὺς χωρὶς μέσα τεχνικοὺς καὶ νὰ τοὺς μεταβάλλῃ σὲ πεζικό; Νὰ ὀργανώσει ἐφοδισμὸ καὶ μεταφορὰς; Νὰ ἐξοικονομήσῃ ὑγειονομικὸ ὕλικόν καὶ νὰ φτιάξῃ ἐκ τῶν ἐνόντων Νοσοκομεῖα; Ποιὰν ἔλλειψη ν' ἀντιμετωπίσει πρῶτα καὶ ποιὰν ἀνάγκη νὰ θεραπεύσει ὕστερα; Ὅλα ἦσαν ἀκατάστατα, ἀνοργάνωτα, πρόχειρα κι' ἐλλειπῆ. Λὲς καὶ τούτῃ μόνο τὴ στιγμὴ τὸ Συμμαχικὸν Ἐπιτελεῖο ἀποφάσιζε νὰ ὀργανώσει μιὰ τυπικὴν ἄμυνα στὴν Κρήτη. Κι' αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ φαινεται. Μόλις στίς 29 τοῦ Ἀπρίλη — ὁμολογεῖ ὁ Φρέϊμπεργκ — πήρε τὸ Στρατηγεῖο Μέσης Ἀνατολῆς τὴν ἀπόφαση νὰ προβληθεῖ ἀποφασιστικὴ ἀντίσταση.

Αὐτὴ ἡ τελευταία ὁμολογία, μαζὺ μὲ τόσες ἄλλες ἐνδείξεις πού ὑπάρχουν, μᾶς ὁδηγεῖ σὲ δυὸ σωστά συμπεράσματα.

α') Ὅτι τὸ Ἀγγλικὸν Ἐπιτελεῖο δὲ σκέφτηκε ποτὲ στὰ σοβαρὰ νὰ κρατήσῃ τὴν Κρήτη, εἴτε ἀπὸ ἀδυναμία, εἴτε ἀπὸ ὑποτίμηση τῆς στρατηγικῆς τῆς σπουδαιότητος. Ἡ πρώτη περίπτωση μπορεῖ νὰ βρεῖ κάποιον δικαίωση. Γιὰ τὴ δευτέρῃ ὁμῶς οἱ εἰδικοί θ' ἀποφανθοῦν ἂν ὑπῆρξεν ἓνα σφάλμα καὶ πολὺ σοβαρὸ μάλιστα. (*)

(*) Εἶχαν γραφεῖ οἱ σελίδες τοῦτες ὅταν δημοσιεύθηκε στὴν ἔφημερίδα «Τὸ Βῆμα» (9-3-47) ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γερμανοῦ ἀντιναυάρχου Weichold. Ἀξίζει ἴσως νὰ παραθέσωμε ἓνα ὀρισμένον σημεῖον ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν αὐτὴ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται στὴ σημασία πού εἶχεν ἡ κατάληψις τῆς Κρήτης γιὰ τὸν ἄξονα:

«Ἡ κατάληψις τῆς Κρήτης ἐβελτίωσε σημαντικῶς τὴν γεωγραφικὴν καὶ στρατιωτικὴν θέσιν τοῦ ἄξονος εἰς τὴν Μεσόγειον. Πᾶσα πιθανὴ ἔλπις ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνίας τῶν Δυτικῶν δυνάμεων μὲ τὴν Ρωσσίαν διὰ τῆς Μαύρης Θαλάσσης ἐξηφανίσθη. Ἐπὶ πλέον ἐγένετο ἰσχυρὰ πλευρικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῶν Ἀγγλικῶν θαλασσιῶν ὁδῶν με-

Και β'.) ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς 29 τοῦ Ἀπριλίου δὲν εἶχε τὴν ἔννοιαν μιᾶς ἀποφασιστικῆς ἄμυνας μέχρις ἐσχάτων, ἀλλ' ἀπλῶς μιᾶς ἐνέργειας ἢ ὅποια θ' ἀνεκούφιζε τὰ Συμμαχικὰ στρατεύματα ἀπὸ τὴν πίεσιν ποῦ ὑφίσταντο ἄλλοῦ, ἢ ὅποια παράλληλα θ' ἀνεχαιρίζε προωρινὰ τὴν ἐχθρικήν προώθησιν πρὸς Νότον.

Οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Κρήτης, μὲ λίγα λόγια — κι' ὡς ὑπάρχουν, γιὰ τὴν ἱστορίαν, δηλώσεις καὶ διακηρύξεις ἀντίθετες — δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο παρὰ ἐπιχειρήσεις ἀντιπερισπασμοῦ. Ἦσαν ἐπιχειρήσεις — γιὰ τὸ Ἀγγλικὸ φυσικὰ Ἐπιτελεῖο κι' ὄχι καὶ γιὰ τὸν Κρητικὸ λαὸ — χαμένες ἀπὸ πρὶν, γιὰ νὰ ἐξασφαλιστοῦν ἄλλες ἐπιτυχίες καὶ νὰ προληφθοῦν ἀποτυχίες σ' ἄλλα σημεῖα τοῦ Συμμαχικοῦ μετώπου. Ἦσαν μιὰ τοπικὴ θυσία στὸ Συμμαχικὸν ἀγῶνα,

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο βγαίνει καθαρὰ κι' ἀπὸ τὴν ζωηρὴν ἱκανοποίησιν, τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσεν ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἡγεσία τῆς Μ. Βρετανίας, μόλις κιόλας βεβαιώθηκε πὼς ἡ ἀντίστασις τῆς Κρήτης δὲν κατέρρευσε στὰ πρῶτα ἐχθρικά κτυπήματα.

«Ὁ κόσμος ὅλος παρακολουθεῖ τὸν ἕξοχον ἀγῶνα σας ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐξαρτῶνται σπουδαῖα πράγματα», τηλεγραφοῦσεν ὁ Τσῶρτσιλ στὸ Στρατηγὸ Φρέϊμπεργκ τὴν τρίτην μέραν τῆς μάχης.

Κι' ὁ Οὐέϊβελ μὲ τὴ στρατιωτικὴν του εἰλικρίνεια τηλεγραφοῦσε στίς 25 τοῦ Μάη, ἀκόμη πιὸ ξεκάθαρα τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τίς ἐλπίδας του: «Μόλις ἐπέστρεψα — λέγει — ἀπὸ τὸ Ἰράκ. Ὁ θαυμάσιος ἀγῶνας σας ἔχει βαθειὰ ἀποτελέσματα σ' ὀλόκληρην τὴν κατάστασιν. Θὰ ἀκρωτηριάσει ἄ λ λ ο ὕ τὸν ἐχθρὸν καὶ θ' ἀνατρέψει τὰ σχέδιά του γιὰ τὴν Μέσην Ἀνατολή.» Ὁ Στρατηγὸς Μπρόϋερ, ἀρχηγὸς τῶν Ἀλεξιπρωτιστῶν οἱ ὅποιοι ἔπεσαν στὸ Ἡράκλειον, ὁμολογεῖ στὴν ἀπολογία του, πὼς ἡ κατάληψις τῆς Κρήτης προορισμὸν εἶχε νὰ ὑποβοηθηθῆ ἢ κατάληψις τοῦ Σουέζ ἀπὸ τὸν Ρόμελ. Χωρὶς ἄλλο ὅμως δὲν ἦταν κι' ὁ μοναδικὸς σκοπὸς ποῦ ἐπεδίωκαν οἱ Γερμανοί.

Φανεροὶ σὰν τὸ φῶς λοιπὸν οἱ σκοποὶ τῆς Συμμαχικῆς ἡγεσίας. Ἐνας ἀντιπερισπασμὸς σ' ἄλλα μέτωπα καὶ μιὰ ὀλιγοήμερῃ ἔστω ἀναχαίτησις πρὸς Νότον. Αὐτὰ τ' ἀποτελέσματα ἀνπετύχαινεν ἡ ἀντίστασις τῆς Κρήτης, ποῦ ἀποφασίστηκε τὴν τελευταία στιγμὴ, ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ἐκπληρωνόταν στὸ

ταξὺ Ἀλεξανδρείας καὶ Μάλτας καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μεσόγειον ἐν ᾧ εἶχε κατακτηθῆ μιὰ προκεχωρημένη θέσις δι' ἐπιχειρήσεις ἐναντιον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Ἡδὴ ἡ Αἴγυπτος ἠπειλείτο ἀπὸ δύο πλευράς. Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰδικῶς ὡς πλεονέκτημα διὰ τὴν Λουφτβάφφην καὶ κατὰ τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου παρουσιάζοντο εὐκαιρίαι δι' ἐπιτυχεῖς συνδεδουασμένας ἐπιχειρήσεις.»

ἀκέραιο. Κι' ἡ ἀντίσταση κράτησεν ἑννῆὰ δλόκληρες ἡμέρες. Κι' ὁ ἐχθρὸς «ἀκρωτηριάστηκεν» ὄχι μονάχα «ἀλλοῦ», μὰ καὶ σ' αὐτὴ του τὴν ἐπιχείρηση.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτη, χαλάλι κι' οἱ θυσίαι, χαλάλι κι' οἱ καταστροφές καὶ τὰ χαλάσματα κι' οἱ φλόγες πού ἐζώσαν τὴν Κρήτη. Χαλάλι ἀκόμη κι' οἱ μεταγενέστερες τραγικὲς γιὰ τὸν πληθυσμὸ συνέπειες, μὲ τίς ὁποῖες ἐπλήρωσε τὴν ἡρωϊκὴ του ἐκείνην ἀντίσταση.

Κανένας ψόγος γιὰ τὸ «σχέδιο» μὲ τίς εὐρύτερες καὶ γενικώτερες ἐπιδιώξεις. Ἡ Κρήτη παλαίβοντας, ὅπως πάλαιψε στὸ ἔδαφός της, ἤξερε πὼς ἀγωνίζεται καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ Συμμαχικοῦ ἀγῶνα στὸ σύνολό του. Καὶ ποτὲ δὲ βαρυγκόμησε τίς θυσίαι πού προσφέρει, κάθε φορά, γιὰ τὴν δλότητα.

Κανένα παράπονο λοιπόν, καμμιά πικρία γι' αὐτές.

Τὸ μοναδικὸ της παράπονο εἶναι τούτο. Πὼς οἱ μεγάλοι Σύμμαχοι δὲν ὑπολόγισαν ὅσον ἄξιζε τὸ ποσοστὸ τῆς συμβολῆς ἑνὸς ἡρωϊκοῦ λαοῦ, ἀποφασισμένου νὰ πολεμήσει «μέχρις ἐσχάτων», στὴ μάχην ἐκείνη. Ἡ δυσπιστία τους στὶς πολεμικὲς του ἴσως ἰκανότητες καὶ στὴν ψυχικὴ του ἀντοχὴ, τοὺς ἔκανε τόσους μῆνες ν' ἀμφιταλαντεύονται καὶ νὰ μὴν παίρνουν σταθερὴν ἀπόφαση πάνω στὴν ὀργάνωση μιᾶς ἀποφασιστικῆς ἄμυνας. Ἡ δυσπιστία τους ἐκείνη τοὺς ἔκανε δισταχτικoὺς νὰ καταπιαστοῦν σοβαρὰ μὲ τὴν ἐνίσχυσή της σ' ἔμψυχο καὶ ἄψυχο ὕλικό, τοὺς ἔκανεν ἀπρόθυμους νὰ κατεβάσουν τὴν Μερραρχία κι' ἀργότερα νὰ ἐξοπλίσουν τὸν πληθυσμὸ τοῦ Νησιοῦ.

Ἄν δὲν ὑποτιμοῦσαν τὴν ἀξία τοῦ πολῦτιμου τούτου παράγοντα, ὅπως τὴν ἀναγνώρισαν καὶ τὴν διακήρυξαν μεταγενέστερα, ἴσως νὰ μὴν ἐδειλίαζαν στὴ λήψη τῆς τολμηρῆς ἀποφάσεως, ἡ ὁποία ἦτο δυνατόν ν' ἀπολήξει σὲ μιὰ π λ η ρ ἔ σ τ ε ρ η καὶ σ η μ α ν τ ι κ ῶ τ ε ρ η ν ἔ π ι τ υ χ ί α. Καὶ τὰ πλεονεχτήματα αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας εἶναι ὀλοφάνερα.

«Ἡ ἀπόβραση στὴν Κρήτη ὑπῆρξε γιὰ τὸ Χίτλερ μιὰ ἀπογοήτευση» γράφει ὁ Μάκενζυ.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀπογοήτευση, προσθέτουμε μεῖς, μπορούσε ἀξιόλογα νὰ ἦταν μιὰ ἦττα. Καὶ μιὰ πρώτη Γερμανικὴ ἦττα στὴν Εὐρώπη, ἀκόμη ἀπὸ τὸ 1941, δὲν θὰ χε μικρὲς συνέπειες γιὰ τὸ Συμμαχικὸν ἀγῶνα.

Καὶ παράλληλα δὲ θὰ σκλαβωνόταν κι' ἡ Κρήτη. Θὰ δοκιμαζόταν βέβαια σκληρὰ, γιὰτὶ ὄλη ἡ κτηνώδικη ἐκδικητικὴ τῶν Ναντιοῦ θὰ ξέσπαγε ἄγρια στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά της. Θὰ ἰσοπεδῶνονταν χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὰ μανιασμένα τους «Στούκας». Ὡς τόσο πάνω στὰ χαλάσματα καὶ στὰ συντρίμια τους θὰ κυμάτιζε ποτὲς ὁ ἀγκιλωτὸς σταυρὸς.

Ἀνακεφαλαίωση

Ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὰ πῦρ πάνω, ἡ 20 τοῦ Μάη βρῆκε τὴν ἄμυνα τῆς Κρήτης στὴν ἐξῆς κατάσταση :

1) Μὲ ἠθικὸ ἄριστο, ἀλλὰ μὲ μειωμένες τὶς πολεμικὰς ἱκανότητες τοῦ πληθυσμοῦ, λόγῳ τῆς ἀπουσίας τῆς Μεραρχίας του.

2) Τὸν ὑπόλοιπο πληθυσμὸ, πρόθυμο κι' ἀποφασισμένον νὰ πολεμήσῃ ὡς τὸ τέλος, ἀλλὰ ἀφοπλισμένον τελείως καὶ χωρὶς καμμιά συμμαχικὴ πρόθεση ἐπανεξοπλισμοῦ του.

3) Μὲ δέκα χιλιάδες περίπου κληρωτοὺς ἀγύμναστους καὶ ἀδειούχους πλημμελέστατα ἐξοπλισμένους.

4) Μὲ ἀρκετοὺς ὀργανωμένους λόχους πολιτοφυλακῆς χωρὶς κανένα ὄπλο.

5) Μὲ δυὸ χιλιάδες περίπου χωρ)κες διεσπαρμένους σ' ὅλη τὴν ὕπαιθρο καὶ τὶς πόλεις.

6) Μὲ μιὰ μονάχα ὀργανωμένη καὶ ξεκούραστη ἀγγλικὴ μονάδα, τὴ 14ῃ Ταξιαρχία.

7) Μὲ ἀρκετὰς χιλιάδες στρατιωτῶν, ὄλων τῶν εἰδικοτήτων, ἀπὸ κείνους ποὺ συμπύχτηκαν ἀπὸ τὴν Ἑπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἐπρόφτασαν νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔσπουδες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κουρασμένους καὶ μὲ πεσμένο ἠθικόν.

8) Χωρὶς ἓνα συμμαχικὸν ἀεροπλάνον.

9) Χωρὶς καμμιά σχεδὸν ἐπάκτιον ἄμυνα καὶ μὲ ἀνύπαρκτη ἐσωτερικὴν ὀχύρωση.

10) Μὲ λιγίστα κανόνια κι' ἀκόμη λιγότερα τάγκς.

11) Μὲ ἐλάχιστα κι' ἐντελῶς ἀνεπαρκῆ μεταφορικὰ μέσα.

Στὴν περιοχὴ τοῦ Ἡρακλείου ἢ ὁποῖα μᾶς ἐνδιαφέρει εἰδικότερα ὑπῆρχαν :

1) Δυὸ τάγματα Ἀγγλικοῦ στρατοῦ.

2) Δυὸ Ἑλληνικὰ τάγματα ἀγύμναστων κληρωτῶν.

3) Δυὸ διλοχίαι ἀπὸ ἐφέδρους ἀδειούχους.

4) Τρακόσοι πενήντα περίπου χωρ)κες κατανεμημένοι σὲ 40 διάφορες ὑπηρεσίαις, Ἀπ' αὐτοὺς μέσα εἰς τὴν πόλιν περὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι.

5) Ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα μέσα εἰς τὴν πόλιν ἀνύπαρκτη ἐκτὸς ἀπὸ μερικά ἀντιαεροπορικὰ πολυβόλα καὶ εἰς τὸ γειτονικὸ ἀεροδρόμιον Ρουσῶν, ὑποτυπώδης.

6) Ὀχύρωση καμμιά.

7) Ὀργάνωση παθητ. ἀεράμυνας ὑπὸ... μελέτην.

Μὲ αὐτὰ τὰ μέσα καὶ κάτω ὑπ' αὐτὰς τὶς συνθήκας ἐκτυλίσσονται τὰ δραματικὰ γεγονότα ποὺ περιλαμβάνει τὸ πῦρ κάτω ἡμερολόγιον.

ΘΥΕΛΛΑ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ

Παρασκευή 16 Μαΐου 1941

“Ένα «φύλλο πορείας» άνοίγει πάντα κάποιο καινούργιο κεφάλαιο στην Ιστορία της ζωής μας.

Μέσα στις στερεότυπες και αύστηρά τυπικές φράσεις του, κλείνει τις μικροανησυχίες και τις συγκινήσεις μιας άγνωστης περιπέτειας, μικρής ή μεγάλης, ή όποια μας περιμένει συνήθως εκεί όπου «αί ανάγκαι της ύπηρεσίας» μας έξαποστέλλουν.

Τò ξαφνικό ξεσπίτωμα, ή άλλαγή περιβάλλοντος, ή άπομάκρυνση από καθημερινές μακρές συνήθειες, οί καινούργιες συνθήκες προς τις όποιες, ως ένα σημείο τουλάχιστο, πρέπει να προσαρμοστούμε, όλα αυτά που έχουν τη γοητεία του «άγνωστου», γεννούν παράλληλα και χίλιες δυό άπροσδιόριστες ανησυχίες και πολλά έρωτηματικά, πάνω στις επιδράσεις και στις συνέπειες που θ' άφίσει στη ζωή μας ή νέα αύτη περιπέτεια.

Αύτά τὰ συναισθήματα, αν και τὰ έχω δοκιμάσει άπειρες φορές στο έπαγγελματικό μου στάδιο, δέν μ' άφίνουν και σήμερα άσυγκίνητο, όπως μια τηλεγραφική διαταγή του ‘Υπουργείου από τὰ Χανιά με καλεί έσπευσμένα ν' αναλάβω τή Διοίκηση της Χωροφυλακής στο ‘Ηράκλειο. ‘Αντίθετα νοιώθω πιο έντονη τή συγκίνηση τούτη, όσο πιο ένδιαφέρουσα μαντεύω τήν άποστολή για τήν όποια ξεκινώ.

Δέν χρειάζεται δά και μεγάλη προγνωστική ίκανότης για ν' άντιληφθεί κανένας πως ή θύελλα πάνω από τò Νησί δέν θ' άργήσει να ξεσπάσει, μ' όλη της τήν άγριότητα και πως στη θύελλα αύτη τò ‘Ηράκλειο θά δοκιμασθεί σκληρότερα ίσως από κάθε άλλη περιοχή της Κρήτης.

Τò λιμάνι και τ' άεροδρόμιό του, πρώτ' άπ' όλα, είναι δυό στόχοι από κείνους στους όποιους ó έχθρος δείχνει ξεχωριστή προτίμηση. ‘Από πολλές κιόλας ήμέρες τήν έδειξε τήν προτίμηση τούτη με τὰ συχνά και σκληρά πλήγματα της άεροπορίας του.

‘Υπάρχει άκόμη ή ιδέα πως οί Γερμανοί θά επιδιώξουν με τις πρώτες τους επιθέσεις να «διχοτομήσουν» τήν Κρήτη για να λυγίσει εύκολότερα ή άμυνά της. Και τò ‘Ηράκλειο βρίσκεται άκριβώς πάνω στη φυσική «διχοτόμο» του Νησιού. Βέβαια κα-

νένας δὲ μπορεῖ νὰ ξέρει τὰ μυστικά σχέδια τοῦ Γερμανικοῦ Ἐπιτελείου. Ὡς τόσο ἡ γνώμη τούτη, ὅσο καὶ νὰ ναι ἀνεύθυνη, δὲ φαίνεται καὶ ἀπίθανη.

Ὡς τὴν ὥρα ἓνα πράγμα εἶναι βέβαιο. Πῶς τὶς τελευταῖες τοῦτες ἡμέρες οἱ ἀεροπορικές ἐπιδρομὲς πάνω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο ἔχουν γίνῃ ἀσυνεθίστα πυκνὲς καὶ οἱ βομβαρδισμοὶ διαρκέστεροι καὶ σφοδρότεροι ἀπὸ κάθε ἄλλῃ φορά.

Ἀκόμα χθὲς βράδυ παρακολουθήσαμε, ἀπὸ τὴν πλατεῖα τῆς Νεαπόλεως, τὸ θέαμα ἑνὸς ἀληθινὰ φλογισμένου ὀρίζοντα, κάτω ἀπὸ τὸν ὁποῖο μαντεύαμε τὴν πόλη νὰ καίεται καὶ νὰ ταραζεται ἀπὸ τὶς ἐκκρήξεις.

Καμμιά βραδυὰ ἀφ' ὅτου ἄρχισεν ἡ Λουφτβάφε τὶς τακτικές ἐπισκέψεις τῆς, τώρα καὶ μιὰ βδομάδα, δὲ στάθηκε τόσο ἐπίμονα πάνω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο.

Οἱ ἐκκρήξεις τῶν βομβῶν ἀκούγονταν ἢ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλῃ χωρὶς παύση, χωρὶς διακοπὴ, μ' ἐλάχιστα μόνο διαλείμματα ποῦ μεσολαβοῦσαν φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ἑνὸς σμήνους, μέχρι τὴν ἀφιξὴ τοῦ ἄλλου.

Οἱ λάμπεις τοὺς ξεχώριζαν μιὰ-μιὰ στὸ σκοτεινὸ φόντο τῆς νύχτας σὰν παρατεταμένες ἀστραπὲς κι' οἱ ξεροὶ κρότοι τῶν ἀντιαεροπορικῶν, ἀδιάκοποι κι' αὐτοὶ καὶ πεισματωμένοι, μαρτυροῦσαν μιὰν ἀπεγνωσμένη προσπάθεια ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ πάνω τοὺς, τοὺς ἀνεπιθύμητους κι' ἐνοχλητικοὺς νυχτερινοὺς ἐπισκέπτες.

Πόσο ἀνακουφιστικὴ ἀλήθεια καὶ παρήγορη ἦταν ἡ ἐπέμβαση ἐκείνη τῶν ἀντιαεροπορικῶν, γιὰ τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος μὲ ἀγωνία παρακολουθοῦσε ἀπὸ μακριὰ τὴ σκληρὴν αὐτὴ μονομαχίαν!

Κάθε μιὰ τοὺς ὁμοβροντία, ὅπως ξεχώριζε καθαρὰ, ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἐκκρήξεις, ἢ σὲ δυὸ ἀστραπὲς, γεννοῦσε στὴν ψυχὴ του καὶ μιὰν ἐλπίδα (ἴσως νὰ ἦταν μονάχα μιὰ εὐχὴ) πῶς λιγότευε κατὰ ἓνα τοῦλάχιστο τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα ποὺ τὰ μάντευε μαῦρα αἰμοβόρα ὄρνια νὰ χυμοῦν γιὰ νὰ ξεσκίσουν τὶς σάρκες τῆς ἀγαπημένης του πολιτείας.

Ἐπιπλέον ἀπὸ ὄρες φοβερῆς ἀγωνίας, ὁ θόρυβος τῶν ἐκκρήξεων καὶ τῶν ἀντιαεροπορικῶν ἔσβυσε μέσα στὴν ἡσυχία τῆς νύχτας. Μὰ βαθεῖα στὸν ὀρίζοντα μιὰ συνεχῆς λάμψη ἔδειχνε πῶς ἡ Λουφτβάφε ἀφῆκε καὶ τούτῃ τὴ φορά τὰ ἴχνη τοῦ ὀλέθρου στὸ πέρασμά της.

Πολλοὶ στοχάστηκαν πῶς ὀλόκληρη ἡ πολιτεία ἦταν ζωσμένη στὶς φλόγες. Καὶ μὲ σφιγμένη τὴν ψυχὴ ἔπερνεν ἕνας-ἕνας τὸ δρόμον γιὰ τὸ σπῆτι του.

Ἐτσι σήμερον τὸ πρωτὸ ποὺ ξεκινούσα γιὰ τὸ Ἡράκλειο, περμινα μ' ἀγωνία ν' ἀντικρύσω μιὰ πόλη γκρεμισμένη, μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ στὶς φλόγες.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ : Ὁ σωφέρ, ἕνα θαυμάσιο καὶ ψυχωμένο παιδί, ἐθελοντῆς μαζὺ μὲ τὸ αὐτοκίνητό του στὴ Στρατ. Διοίκηση Λασηθίου, μοῦ δίδει τὰ πρῶτα . . . μαθήματα παθητικῆς ἀεράμυνας γιὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ.

«Ἐσεῖς — μοῦ λέγει — θὰ κυττάζετε τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὴν ἀριστερῇ μεριά κι' ἐγὼ θὰ χω τὸ νοῦ μου κατὰ τὴ θάλασσα. Μὲ τὸ αὐτί δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ πάρουμε εἶδηση τ'ἀεροπλάνου. Μόνο μὲ τὸ μάτι. Ὁ θόρυβος τῆς μηχανῆς μας ἴσως νὰ μὴ μᾶς ἀφίσει ν' ἀκούσωμε τὸ βούισμά τους κι' ἔτσι μπορεῖ νὰ ξεπεταχτοῦν ξαφνικὰ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας καὶ νὰ μᾶς πάρουν κυνηγι μὲ τὰ πολυβόλα τους. Ἄν τὰ δοῦμε ὅμως ἀπὸ μακριὰ, κάπου θὰ λουφάξωμε.»

Βρῆκα πολὺ ἐνδιαφέρον στὴν ἀποστολῇ μου καὶ καταπαύστηκα μ' εὐσυνειδησία στὴν ἐκπλήρωσή της.

Στὰ «Μάλλια» ἕνα χωριουδάκι στὴ μέση τοῦ μικροῦ κάμπου κοντὰ στὴ θάλασσα, σταματᾶμε γιὰ νὰ μάθουμε νέα ἀπὸ τὸ χθεσινοβράδυνο βομβαρδισμό. Δὲν ξέρουν κι' αὐτοὶ τίποτε περισσότερο ἀπ' ὅτι ξέρουμε καὶ μεῖς. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ «Χερσονήσο» ποῦ βρίσκεται μονάχα 26 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο. Παρακολούθησαν κι' ἀπὸ δῶ τὸν ἄγριο χθεσινοβράδυνο βομβαρδισμό κι' ὅλοι τους τίς ἴδιες ἀγωνίες καὶ τοὺς ἴδιους φόβους ἔννοιωσαν.

Διαπιστώνω ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. Ὅλοι τους πιστεύουν πῶς βρισκόμαστε πιά πολὺ κοντὰ στὴν ἡμέρα ποῦ θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ Γερμανικὴ ἐπίθεση. Καὶ στὴ σκέψη τούτῃ μαντεύει εὐκολὰ κανένας ἕναν συγκρατημένον ἐνθουσιασμό καὶ μιὰν ἄγρια χαρὰ νὰ φουντώνει μέσα τους.

Ἐπὶ τέλους ἔτσι θὰ μπορέσουν ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς Γερμανοὺς κάτω στὸ ἔδαφος, στὸν κάμπο ἢ στὸ βουνό, κάπως πιὸ παληκαρῖσια καὶ πιὸ ἐνεργητικά, ἀντὶ νὰ δέχονται παθητικά τίς δολοφονικὲς τους βόμβες, μέσ' ἀπὸ τ' ἀπρόσβλητα σιδερένια μυτιρίζια τῶν πτητικῶν μηχανῶν τους.

Στὸν εὐτράπελο τόνο ποῦ πέρνει σιγὰ ἡ συζήτηση, μαζὺ μὲ τοὺς εἰρηνικοὺς αὐτοὺς ἀγρότες, διακρίνει κανένας τὰ πρῶτα ὄνειρα τῶν αὐριανῶν πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ συνεχίσουν σίγουρα τὴν ἡρώϊκὴ παράδοση τοῦ τόπου τους.

Στοὺς «Κοκκίνῃ τὸ Χάνι» λίγα χιλιόμετρα ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο, φαίνονται καθαρὰ τὰ σημάδια πρόσφατων βομβαρδισμῶν. Δὲν εἶναι ὅμως τόσο «τρομερά» ὅσο παριστάνονταν ἀπὸ τίς φήμες, οἱ ὁποῖες εἶχαν προηγηθεῖ. Μερικὰ σπίτια γκρε-

μισμένα, με τις τσιμεντένιες ταράτσες πεσμένες σ' αξιοθρήνητα έρείπια, σανίδια και τζάμια θρυματισμένα δώθε κείθε και κάμποσοι φρεσκοανοιγμένοι λάκκοι μέσα στα δίπλανα χωράφια. 'Ακόμη μερικές «γουρουνες» — άσκαστες βόμβες — φαίνονται κάπου κάπου με το σιδερένιο τους ρύγχος μπηγμένο βαθειά στο χῶμα, θαρρείς και συνεχίζουν μιὰ μάταιη προσπάθεια ν' ανασκάψουν τὸ ἔδαφος.

Οἱ λιγοστοὶ κάτοικοι τοῦ συνοικισμοῦ φαίνεται νὰ συνειθίσαν κιόλας στὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς, γιατί ἀμέριμνοι — φαινομενικὰ τοῦλάχιστον — σκύβουν πάνω ἀπὸ τὰ μποστάνια καὶ τοὺς κήπους τους, ἰδροκοπώντας κάτω ἀπὸ τὸ μεσημεριανὸ λιοπύρι τοῦ Μάη.

* * *

Ὁ δρόμος τώρα ἀρχίζει νὰ παρουσιάζει κάποια . . . πολεμικὴν ὄψη μετὰ τὰ ὀδοφράγματα ποὺ συναντᾶμε σχεδὸν σὲ κάθε του στροφή. Διακρίνει ὁμῶς κανέναν παντοῦ τὴν βιασύνη καὶ τὴν προχειρότητα. Κακοχτισμένες ξερολιθιές, ἀμφίβολης ἀντοχῆς καὶ χρησιμότητος. Θαρρῶ πὼς κι' οἱ προγόνοι μας, τῆς ἐποχῆς τοῦ «Σασεπό» καὶ τοῦ «καρυοφιλιοῦ», δὲν θὰ τὰ καταδέχονταν οὔτε γιὰ πρόχειρα μυτιρίζια! Ὡς τόσο μᾶς ἀναγκάζουν νὰ κόψουμε δρόμο, πολλαπλασιάζοντας ἔτσι τὸν κίνδυνο ποὺ θὰ διατρέξουμε ἂν μᾶς πάρει εἶδηση κανένα ἐχθρικό ἀεροπλάνο.

Φθάνουμε στὸν «Καρτερό». "Αθελα ἔρχεται στὸ νοῦ μου ὁ παράτολμος Βυζαντινὸς Στρατηγὸς ποὺ βάφτισε — χωρὶς νὰ τὸ μάθει ἴσως κι' ὁ ἴδιος ποτέ — μετ' ὄνομά του, τὴν τοποθεσίαν αὐτήν, σὲ μιὰ τολμηρὴ καὶ ριψοκίνδυνη ἀπόβαση πρὶν 1100 τόσα χρόνια καὶ τὴν αἱματηρὴ μάχη ποὺ ἐπακολούθησε μετὰ τοὺς Ἄραβες γιὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κάστρου. (*)

Συλλογιέμαι τὴν ἄμοιρη πολιτεία, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ θεμελιώθηκε, στὰ 824 μ. Χ. ὡς τὰ σήμερα, δὲν ἐγνώρισε παρά σὲ πολὺ ἀραιὰ διαστήματα τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην. Γυρίζω μετὰ τὴν φαντασίαν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ παρακολουθῶ τὸ Στρατηγὸν ν' ἀρματώνει τὴν ξύλινη ἀρμάδα του, νὰ ξεκινάει ἀπὸ τὸ Βόσπορον, νὰ διασχίζει τὸ τρικυμισμένον πέλαγος καὶ ν' ἀποβιβάζει εἰς τὴν ἀμμόδικὴν αὐτὴν ἀκρογιαλιά τὶς σιδερόφρακτες στρατιές του. Καὶ σκέπτομαι, πὼς τώρα καὶ χιλιάδες χρόνια ἡ μοῖρα τοῦ χιλιοδοκιμασμένου Νησιοῦ δὲν ἔλλαξε καθόλου.

Τὶς σκέψεις μου διακόπτει ὁ σωφὲρ, ὁ ὁποῖος ἐφίστα τὴν προσοχήν μου. «Τώρα μπαίνουμε — μοῦ λέγει — εἰς τὴν ἐπικίνδυνον

(*) Κάστρο = Χάνδαξ τῶν Ἀράβων, τὸ σημερινὸ Ἡράκλειον.

ζώνη. Δέν είναι παράξενο νά πέσουμε πάνω στην ώρα σέ καμμιάν έπιδρομή κατά τοῦ αεροδρομίου καί νά βρεθοῦμε μέσα στίς βόμβες καί τά πολυβόλα τῶν αεροπλάνων». Μὲ συμβουλεύει σέ μιὰ τέτοια περίπτωση νά κουβαραστῶ κάτω στ' αὐτοκίνητο πού καί μικρότερο στόχο νά δείχνω καί νά προστατεύομαι, ἀπό τίς σφαῖρες τοῦλάχιστο, μὲ τὸ ταπετσαρισμένο κάθισμα τοῦ αὐτοκινήτου. Ὁ ἴδιος ἔχει σκοπὸ νά «τοῦ τὰ δώσει ὅλα» καί νά περάσει.

Φτάνουμε ὡς τόσο στὸ Ἄεροδρόμιο χωρὶς κανένα ἀπρόοπτο. Κάτι λίγα ἀντιαεροπορικὰ πού διακρίνουμε, μὲ σηκωμένους τοὺς σῶλῆνες τους σχεδὸν κατακόρυφα, μοιάζουν μακρυὰ κιάλια πού ἐπισκοποῦν μὲ προσοχὴ τὸν οὐρανὸ, ἀναζητῶντας κάποιον ἀόρατο ἐχθρόν. Ἀκόμη καί τὸ εἰκονικὸ τηλεβόλο πού εἶναι τοποθετημένο στὴ Νοτιοδυτικὴ γωνία, μὲ τὴν ἴδια κατεύθυνση, λὲς πὼς κι' ἐκεῖνο πῆρε στὰ σοβάρὰ τὸ ρόλο του. Κι' οἱ ἀχέρινοι πυροβολητὲς πού κάθονται ἀκίνητοι καί στοχαστικοὶ στίς θέσεις τους, θαρρεῖς πὼς περιμένουν ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή τὴ διαταγὴ γιὰ νά ζωντανέψουν, καί νά θέσουν σ' ἐνέργεια τὸ ξύλινο κανόνι τους.

Τὸ συγκρότημα τῶν στρατῶνων πιὸ πέρα δὲν δείχνει νάχει πάθει σοβαρὲς ζημιές. Σ' ἓνα μονάχα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ κτίρια διακρίνονται τὰ ἴχνη κάποιας ἐμπρηστικῆς, κι' ἀπὸ κάποιο ἄλλο λείπει ὁλόκληρη ἢ μιὰ του γωνιά.

Διασχίζουμε τώρα τὸ προάστειο τοῦ «Πόρου» καί νοιώθω τὸ σύντροφό μου νά παίρνει μιὰ βαθειὰν ἀνάσα μ' ἀνακούφιση. Φτάσαμε...

Πουθενά ὅμως δὲν ἀντικρύζω—ὅπως περίμενα—καπνοὺς κι' ἐρείπια. Μαθαίνω ἀργότερα πὼς ὁ χθεσινοβράδυνος βομβαρδισμός. ἄγριος πραγματικά κι' ἐπίμονος, δὲν ἔπληξε τὴν πόλη. Στὸ λιμάνι ἔπεσαν πολλὲς βόμβες, χωρὶς ἀποτέλεσμα καί στὸ αεροδρόμιο ὅπου πέτυχαν μιὰ στίβα ἀπὸ βαρέλια βενζίνης. Αὐτά, δίχως ἄλλο, προκάλεσαν τίς μεγάλες φλόγες τίς ὁποῖες παρακολουθοῦσαμε ἀπὸ τὴν Νεάπολη. Λένε ἀκόμη πὼς ἔπεσε ἀπὸ τ' ἀντιαεροπορικὰ κι' ἓνα Γερμανικὸ βομβαρδιστικόν.

* * *

ΑΤΕΛΕΙΩΤΟΙ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΙ : Ἡ κίνηση στοὺς κεντρικοὺς δρόμους περιορισμένη βέβαια, μὰ ὄχι νεκρωμένη. Ἔτσι πού δύσκολα θὰ μάντευε κανένας πὼς ἢ σειρήνα ἔχει δώσει πρὶν ἀπὸ μισὴ ὥραντὸ σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ.

Στὸ καφφενεῖο πού καθίσαμε κοντὰ στίς «Τρεῖς καμάρες», ἄρκετοὶ πελάτες παίξουν ξένοιαστοὶ τὸ τάβλι τους κι' ἄλλοι συζητᾶνε ζωηρὰ πάνω στὴν πιθανὴ χρονολογία πού θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ Γερμανικὴ ἐπίθεση. Ὅλοι τὴν περιμένουν πιά σ' ἄν κάτι

τὸ βέβαιο καὶ τὸ ἀναπόφευκτο. Μονάχα στὴν ἡμερομηνία διαφωνοῦν. Ἄλλοι ὑπολογίζουν πὼς θὰ περάσουν ἀκόμη δέκα ὡς δεκαπέντε μέρες κι' ἄλλοι ἰσχυρίζονται πὼς οἱ καθημερινοὶ βομβαρδισμοὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ προκαταρκτικὴ ἐπίθεση.

Πάνω στὴν ὥρα, ἓνα δυνατό τράνταγμα, σὰν σεισμικὴ δόνηση, κάνει τὶς μεγάλες τζαμπόρτες νὰ τρεμουλιάζουν μὲ πάταγο, σὰν κάποιος ἀόρατο χέρι νὰ τὶς σπρώχνει μέσα κι' ἔξω.

— «Βόμβα», ἐξηγεῖ κάποιος κι' ὅλοι τὸν κυττᾶνε δύσπιστα.

— Τὶ διάβολο, βόμβα δίχως κρότο ;

Μὰ δὲν προφτάνουμε νὰ κάνουμε τὸ συλλογισμό τοῦτο κι' ἓνας δυνατός ὑπόκοφος κρότος μ' ἓνα παρατεταμένο βουΐσμα, πού συγγέεται τώρα μὲ τὸ θόρυβό ἀεροπλάνων πού πλησιάζουν, δικαιώνει ἀπόλυτα τὴν ἐξήγηση. Ὅπως ἀργότερα πληροφορήθηκα, ἡ βόμβα τούτη ἔπεσε στὴ στεριά, πλαῖι στό λιμάνι.

Νοιώθουμε τώρα τὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα νὰ πηγαινοέρχονται ἐπίμονα πάνω ἀπὸ τὴν πόλη. Πότε χαμηλώνουν σφουρίζοντας καὶ πότε ἀνεβαίνουν ψηλά, μ' ἓνα βουητό, πού σβύνει σιγὰ σιγὰ μέσα στοῦ θόρυβο τῶν ἄλλων πού ἔρχονται.

Ὅλοι παρακολουθοῦμε, μὲ συγκρατημένην ἀνησυχία, αὐτὸ τὸ ἐκνευριστικὸ «ἄμε κι' ἔλα» κι' ἂν καὶ κανένας δὲν ἐκδηλώνει τὴ σκέψη του, φανερώνεται εὐκολὰ στοῦ καθενὸς τὴν ἐκφραση. «Θὰ ρίξουν ἢ δὲν θὰ ρίξουν ;» «Ἐφτασε ἄραγε κι' ἡ δικὴ μας σειρὰ, ἢ κι' ἡ σημερινὴ ἐπιδρομὴ ἔχει σὰν σκοπὸ τὸ τσάκισμα τῶν νεύρων μας ;»

Ἐγὼ ἀπὸ ἀρκετὴν ὥρα ἓνα συγκεχυμένο «ζουζούνισμα», πού ὄλο καὶ ἀδυνατίζει, δείχνει πὼς ὁ κίνδυνος ἀπομακρύνθηκε καὶ γιὰ τούτη τὴ φορά.

Τὰ «πούλια» τοῦ ταβλιού, καταχτυπᾶνε πάλι, μὲ περισσότερο ὅμως θόρυβο, κάτω ἀπὸ τὰ νευριασμένα χέρια τῶν παικτῶν κι' οἱ συζητήσεις ξαναρχίζουν, σὲ πιὸ νωθρὸ καὶ δύσθυμο τόνο.

* * *

Ἡ πρώτη μου δουλειά, μόλις ἐγκαταστάθηκα στοῦ γραφεῖο μου, τὸ ἴδιο κιόλας ἀπόγεμα, εἶναι νὰ ἐνημερωθῶ πάνω στὴ δύναμη πού διαθέτει ἡ Χωροφυλακὴ, τὴ διάρθρωση καὶ τὴ στελέχωσή της. Διαπιστώνω μιὰ σοβαρὴν ἔλλειψη ἀπὸ ἀξιωματικούς. Κάθε ὑπηρεσία μέσα στὴν πόλη, δὲν διαθέτει παραπάνω ἀπὸ ἓναν, τὸν προϊστάμενό της.

Κάνω τηλεγράφημα στοῦ Ὑπουργεῖο, νὰ ἐπισπευθεῖ ἡ ἀνάκληση τῶν ἀποτάκτων, σύμφωνα μὲ τὸ σχετικὸ Νόμο τῆς Κυβερνήσεως Τσουδεροῦ, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ πλαισιώσω ἐγκαίρως τὶς ὑπηρεσίες. Εἶναι φανερό, πὼς μὲ τὴν ἐπικείμενη ἐπίθεση, θὰ

δημιουργηθῶν ἑκτακτες ὑπηρεσιακῆς ἀνάγκης. Ἐνα σωρὸ προβλήματα μπορεῖ νὰ προβλέπει κανένας κι' ἀκόμη περισσότερα, πού δὲ μπορεῖ οὔτε νὰ τὰ φανταστεῖ. Πῶς θὰ τ' ἀντιμετωπίσει μὲ μιὰ σύνθεση, ἢ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐπαρκῆς οὔτε γιὰ ὁμαλὴ κι' εἰρηνικὴ περίοδο ;

Κι' ὅμως πολλοὶ ἀξιωματικοί, μὲ πείρα καὶ μὲ διάθεση ν' ἀγωνιστοῦν, ἔχουν ἔρθει ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες τους καὶ περιμένουν πολλὰς ἡμέρας τὴ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου, γιὰ ν' ἀναλάβουν ὑπηρεσία. Ἄς ἐλπίσουμε, πῶς οἱ ἀρμόδιοι τοῦ Ὑπουργείου, θ' ἀντιληφθοῦν τὴν ἀνάγκη τούτη, πρὶν εἶναι πολὺ ἀργά.

* * *

Μέσα στ' ἀπόγεμα εἶχαμε τρεῖς ἢ τέσσερις ἀκόμη συναγερούς. Δὲ μπορεῖ νὰ κρατᾷ κανένας μὲ δαύτους λογαριασμὸ καὶ πολλὰς φορές δὲν ξέρεις ἂν ἔληξεν ἢ ἂν συνεχίζεται ὁ συναγερόμος. Εὐτυχῶς πού τὸ προσωπικὸ, ὅπως κι' ὁ περισσότερος κόσμος τοὺς ἔχει συνειθίσει πιά καὶ δὲν διακόπτει τὴ δουλειά του. Κι' ἀλήθεια, ἂν συνεριζόταν κανένας αὐτὴ τὴν ἀδιάκριτη σειρῆνα, δὲν ἔπρεπε νὰ κάνει ἄλλη δουλειά, παρὰ ν' ἀνεβοκατεβαίνει στὰ ὑπόγεια !

Ὡς τόσο καὶ τούτη τὴ φορὰ δὲ ρίχτηκαν βόμβες μέσα, οὔτε κοντὰ στὴν πόλη. Μονάχα κατὰ τὸ βράδυ ἔπασαν κάμποσες στὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου καὶ στὸ λιμάνι, χωρὶς ζημιὰς καὶ θύματα.

Τὴ νύχτα κατὰ τὶς 11 καινούργιος συναγερόμος. Τὸ ξενοδοχεῖο πού μένω, γίνεται μὲ μιὰς ἀνάστατο. Γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιὰ, πετάγονται ξετρομισμένοι ἀπὸ τὰ κρεβάτια, ρίχνουν κάποιον ροῦχο πάνω τους καὶ διασκελίζουν βιαστικοί τὶς σκάλες πρὸς τὸ ὑπόγειο. Τ' ἀγουροξυπνημένα μικρὰ βάζουν τὰ κλάμματα κι' ἀντιδροῦν μὲ πείσμα στὸ ξαφνικὸ αὐτὸ καπρίτσιο — σὰν τέτοιο σίγουρα τὸ ἐξηγοῦν — πού ἔπιασε τοὺς γονιούς τους νὰ κατεβαίνουν μεσάνυχτα στὰ μισοσκότεινα ὑπόγεια !

Εὐτυχῶς ὑπάρχει ὅλη τὴ νύχτα ἠλεκτρικὸ φῶς κι' ἔτσι ἡ σύγχυση μετριάζεται ὅπωςδὴποτε. Σκέπτομαι ὅμως τί θὰ γίνεται, ὅταν σ' ἓνα βομβαρδισμό πάθουν ζημιὰ τὰ σύρματα καὶ μείνουμε στὸ σκοτάδι ;

Τὸ ὑπόγειο τοῦ ξενοδοχείου δὲν εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρο γιὰ νὰ χωρέσει ὅλους τοὺς πελάτες κι' ἔτσι οἱ μισοὶ μένουν στὸ σαλόνι καὶ στὸ γραφεῖο. Αὐτὸ τὸ κακό—μου λένε—γίνεται ταχτικά κάθε νύχτα καὶ νοιώθω τὰ βλέμματά τους νὰ καρφώνονται ἐρωτηματικὰ ἐπάνω μου, σὰν νὰ μοῦ λένε: «Ποῦ θὰ τραβῆξει τὸ μαρτύριο τοῦτο ;»

Ἄν τοὺς φανέρωνα καὶ τὶς δικές μου σκέψεις δὲν θὰ λιγόστευα, χωρὶς ἄλλο, τὴν ἀγωνία τους. Γιατὶ εἶναι ὀλοφάνερο,

πώς τούτα όλα δέν εἶναι παρά ὁ πρόλογος τοῦ δράματος, τὸ ὁποῖον θά ἐπακολουθήσει ὕστερ' ἀπὸ πολλές ἢ λίγες ἡμέρες καὶ πὼς τὰ δυστυχισμένα αὐτὰ γυναικόπαιδα, ὅλος ὁ ἄμαχος πληθυσμός, θά περάσουν ἀκόμη πιὸ φοβερά μερονύχτια σκληρῆς δοκιμασίας καὶ μαρτυρίου. Θά ναι ἀληθινὰ ἐγκληματικό τούτες τὶς στιγμὲς νὰ τοὺς ἀφαιρέσεις τὴν κρυφὴν ἐλπίδα, πὼς ἡ ἀποψινὴ ἀγωνία θά ναι ἴσως ἡ τελευταία.

Ὡς τὰ ξημερώματα εἶχαμε ἀκόμη δυὸ συναγερμούς, μὰ τὸ ἀνεβοκατέβασμα στὶς σκάλες ἔδειχνε λιγότερη σύγχυση κι' ἡ νευρικότητα ἦταν κάπως καλμαρισμένη. Νὰ ἦταν ἄραγες ἀπὸ τὴν ψυχικὴ καὶ σωματικὴν ἐξάντληση, ἡ ὁποία ναρκώνει κι' αὐτὸ τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ ὀδηγεῖ πολλές φορές στὴ μοιρολατρεία ἢ τὴ συνήθεια πού μᾶς ἐξοικειώνει καὶ μὲ τὸν πιὸ μεγάλο κίνδυνο ; Μονάχα στὶς περιπτώσεις, εὐτυχῶς λιγοστές ἀκόμη, πού τὸ κτίριο τράνταζε ὀλόκληρο ἀπὸ κάποια δυνατὴν ἔκρηξη, ἄκουες νὰ μεγαλώνει ἡ φασαρία στὰ δωμάτια καὶ στοὺς διαδρόμους, μὲ τὰ κλάμματα τῶν μικρῶν καὶ μὲ τὶς ἐπικλήσεις τῶν μεγάλων στὴ θεία πρόνοια.

“ΘΥΕΛΛΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ.”

Σάββατο 17 Μαΐου 1941

Οί επιδρομές συνεχίζονται και σήμερα από τὰ ξημερώματα. Τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα ἔρχονται κατὰ κύματα και ἀδειάζουν τὸ φορτίο τους πάνω ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο και τὸ λιμάνι. Ἡ ἀντίδραση—φιλότιμη και δραστήρια ἀληθινά—τῶν ἀντιαεροπορικῶν και τῶν λίγων φιλικῶν ἀεροπλάνων διώξεως δὲν καταφέρνει ν' ἀναχαιτίσει τὴ σφοδρότητα τῶν ἐπιθέσεων τους, οἱ ὁποῖες παρουσιάζονται σήμερα πυκνότερες και πιὸ ὀρμητικές.

Δὲ ρίχνουν βέβαια ἀκόμη μέσα στὴν πόλη, μὰ ὁλοένα και πλησιάζουν τὰ κράσπεδά της. Ἴδιως τὸ προάστειο τοῦ Πόρου, πού εἶναι δίπλα σχεδὸν στὸ ἀεροδρόμιο, νοιώθει σήμερα τὴν ἀπειλὴ πολὺ κοντὰ του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους του φεύγουν γιὰ τὰ χωριά, ἐγκαταλείποντας τὰ σπίτια τους. Ἄλλοι στέλνουν μονάχα τὰ γυναικόπαιδα κι' οἱ ἄνδρες μένουν γιὰ τὸ μεροκάματο. Εἶναι ὅλοι τους σχεδὸν φτωχοὶ ἐργάτες, χωρὶς ὄλικὰ μέσα, χωρὶς ἕνα μικρὸ ἀπόθεμα γιὰ τὴ συντήρησι τῆς φαμίλιας τους στὸ ὑποχρεωτικὸ ξεσπίτωμα. Ἐνα πρόβλημα κι' αὐτό, τὸ ἴδιο ἴσως σοβαρὸ σὰν και κείνο τῆς ζωῆς τους.

* * *

ΧΩΡΙΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΝ ΑΕΡΑΜΥΝΑ : Ὑστερ' ἀπὸ πρόσκληση τοῦ Στρατηγοῦ Λιναρδάκη πηγαίνω στὸ Στρατηγεῖο σὲ μιὰ σύσκεψη γιὰ τὰ ζητήματα τῆς Παθητικῆς Ἀεράμυνας. Εἶναι και κείνος τελείως ἀκατατόπιστος, γιὰτὶ μόλις ἔχει ἀναλάβει τὴ διοίκησι τῆς II Στρατιωτ. Περιοχῆς.

Ἐπιφυλάσσομαι νὰ τὸν κατατοπίσω τὴν ἐπομένη τὸ πρωῖ, ἀφ' οὔ συγκεντρώσω τ' ἀπαραίτητα στοιχεῖα κι' ἐνημερωθῶ κάπως στὴν ὑπόθεσι.

Γυρίζω στὸ γραφεῖο μου και ζητῶ τὸ σχετικὸ φάκελλο. Πέντε ὀγκῶδεις φάκελλοι μοῦ προσκομίζονται. Ἀπογοητεύομαι. Ἡ γραφειοκρατία ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ μεγάλη κι' ἀθεράπευτη πληγὴ τοῦ Κρατικοῦ μηχανισμοῦ, ἡ σκουριά και τὸ φρένο του. Αὐτὸ φυσικὰ ἀποτελεῖ πιὰ κοινήν ἀντίληψη. Μὰ σὲ τέτοιες κρίσιμες στιγμές, ὅπου ὅλα εἶναι ἐπείγοντα και βιαστικά, ὅπου τόσα ἄλλα προβλήματα ζητᾶνε ἄμεση ἐξέτασι και λύσι, νὰ χάνεσαι μέσα σ' αὐτὸν τὸν ὠκεανὸ τῆς γραπτῆς σοφίας, εἶναι ὁμολογουμένως ἀποκαρδιωτικὸ. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πεῖρα ξέρω,

πώς κατά κανόνα ὁ ὄγκος ἑνὸς ὑπηρεσιακοῦ φακέλλου εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴ δημιουργικὴν ἐργασία ἢ ὅποια ἔχει συντελεσθεῖ πάνω στὴν ὑπόθεση ποῦ πραγματεύεται. Κι' ἡ περίπτωση τούτη δὲ μπορούσε, χωρὶς ἄλλο, ν' ἀποτελέσει τὴν ἐξαίρεση.

Χαρτιά ἕνα σωρό. Μελέτες μηχανικῶν, καταστάσεις, σχέδια, πραγματογνωμοσύνες καὶ τίποτε ἄλλο. Καὶ μέσ' ἀπ' ὅλον αὐτὸ τὸν ὄγκο τῶν χαρτιῶν, ἕνα μονάχα σίγουρο συμπέρασμα: Πῶς ἐξὸν ἀπὸ τὰ «μακάσια»—τοὺς θόλους τῶν Ἑνετικῶν φρουριῶν—κανένα ἄλλο καταφύγιο, μὰ ἀπολύτως κανένα, δὲν παρέχει οὔτε τὴν πιὸ στοιχειώδη ἀσφάλεια. Λιγιστὰ εἶναι κείνα, τὰ ὅποια κρίνονται ἀνθεκτικά, ὅχι σ' ὀλόσωμη βόμβα, ἀλλὰ μονάχα στὴν πίεση τῶν ἀερίων κι' αὐτὰ ὕστερα ἀπὸ ἀνάλογες ἐνισχύσεις καὶ ὑποστηρίξεις. Σωστοὶ «οἰκογενειακοὶ τάφοι» δηλαδή, ὅπως τὰ χαρακτήρισαν οἱ Ἕλληνοὶ.

Ἔτσι ἐξηγῶ τώρα γιατί οἱ στρατιῶτες τους, μόλις ἴδουν ἀεροπλάνο, ξαπλώνονται καταμεσίς τοῦ δρόμου ἀνάσκελα, ἂν τύχει καὶ δὲ βρεθοῦν κοντὰ σὲ κάποιον ὄρυγμα. Ὡς τόσο ὁ κόσμος στιβάζεται μέσα σ' αὐτὰ τὰ μπουντρούμια, τέλεια ἀνύποπτος γιὰ τὸν τρομερὸ κίνδυνο ποῦ διατρέχει ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή. Σκέπτομαι τὰ τραγικὰ ἀποτελέσματα ἑνὸς ξαφνικοῦ βομβαρδισμοῦ μέσα στὴν πόλη, ὑπὸ τέτοιες συνθήκες καὶ νοιώθω μιὰ τρομερὴ ἀνησυχία.

Τί θὰ γίνει σὲ μιὰ τέτοια—πολὺ πιθανή—περίπτωση; Τί θὰ πρωτοκυττάξουν ἐκεῖνοι ποῦ θ' ἀπομείνουν ζωντανοί; Ν' ἀποκρούσουν τοὺς ἐπιδρομεῖς οἱ ὅποιοι ταυτόχρονα ἴσως θὰ προσπαθήσουν νὰ εἰσχωρήσουν στὴν πόλη, ἢ νὰ δώσουν κάποια βοήθεια στοὺς θαμμένους μέσα στὰ χαλάσματα;

Καὶ μπορούμε νὰ ἐλπίσουμε τάχα σὲ μιὰν ἀποτελεσματικὴν ἄμυνα, ὅταν ἕνα τέτοιο δράμα θὰ ἐκτυλισσεταὶ γύρω μας;

Πραγματικὰ τραγικὴ παρουσιάζεται ἡ κατάσταση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τούτη,

Μὰ κι' ἀκόμα ἂν ὑποθέσουμε πῶς ἡ ἀνθρωποκαταστροφὴ δὲν παίρνει τὴν ἔκταση ποῦ φοβᾶμαι, ἂν ὑποθέσουμε πῶς πέφτουν δέκα-εἴκοσι μονάχα καταφύγια, ποῦ θὰ βρεθοῦν φάρμακα, ἐπίδεσμοι, φορεῖα; Πῶς θὰ προσφέρουμε τίς πρώτες βοήθειες στοὺς τραυματισμένους καὶ μὲ τί μέσα θὰ ξεχώσουμε κείνους ποῦ καταπλακώθηκαν μέσα στὰ χαλάσματα; Οὔτε φαρμακευτικὸ ὕλικὸ ὑπάρχει, μὰ οὔτε καὶ σκαπανικὰ ἐργαλεῖα γιὰ μιὰ τέτοια στοιχειώδη βοήθεια.

Δὲν ξέρω ἂν καὶ ποῦ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν εὐθύνες γι' αὐτὴ τὴν ἐγκληματικὴν ἀδιαφορία στὴν ἀντιμετώπιση ἑνὸς τέτοιου ἐνδεχομένου. Διαπιστώνω μονάχα πῶς μέσα σ' ἕξη μῆνες, ποῦ ἡ σημερινὴ ἀπειλὴ δὲν ἔπαψε νὰ θεωρεῖται πολὺ πιθανή, ἂν ὄχι βέβαιη, οἱ ἀρμόδιοι—οἱ ὁποιοὶδήποτε ἀρμόδιοι—δὲν ἔκα-

ναν τίποτε πάνω σ' ένα ζήτημα τόσο σοβαρό, όχι μονάχα από ανθρωπιστικής πλευράς, αλλά και από την άποψη της αποτελεσματικής άμυνας.

Τώρα υπάρχει άραγε ή ανάλογη πίστωση χρόνου για ν' αντιμετωπισθεί ή κατάσταση, έστω και με όλη τή δυνατή προχειρότητα; "Η τὸ καλλίτερο και τὸ ἠθικότερο πού ἔχουμε νά κάνουμε, εἶναι νά ποῦμε στὸν ἀνύποπτον αὐτὸν κόσμο, καθαρὰ καὶ ξάστερα, πὼς στὰ ὑπόγεια στὰ ὁποῖα τρέχει καὶ στριμώχεται, γυρεύοντας κάποιαν ἀσφάλεια, ἐκεῖ ἀκριβῶς παραμονεύει ὁ τρομερότερος κίνδυνος;

Τι θὰ γίνει ὅμως πάλι στὴ δεύτερη τούτη περίπτωση, ὅταν ὁ κόσμος στὴν ξαφνικὴν ἀποκάλυψη, θὰ τ' ἀφίσει ὅλα «λυτὰ—δεμένα», γιὰ νὰ ξεχυθεῖ στὴν ὑπαιθρο; Ποιὰ μορφή καὶ ποιὰν ἔκταση θὰ πάρει ὁ πανικός καὶ ἡ σύγχυση πού θὰ ἐπακολουθήσουν;

Τὸ πρόβλημα ὁμολογουμένως εἶναι ἐξαιρετικὰ λεπτὸ καὶ πολύπλοκο, μὰ καὶ ἡ λύση του δὲν σηκώνει καμμιάν ἀργοπορία.

Καλῶ στὸ γραφεῖο μου τὸ Διοικητὴ τῆς Παθητ. Ἀεράμυνας, ὑπολοχαγὸ σέ τιμητικὴ διαθεσιμότητα Μανδελενάκη Ἐμμ. Ὁ φιλότιμος αὐτὸς ἀξιωματικός, λὲς καὶ περίμενε μιὰ τέτοιαν εὐκαιρία, γιὰ νὰ πεῖ τὸν πόνο του καὶ νὰ ξαλαφρώσει τὴ συνειδήσή του, ἀποκαλύπτοντας τὴν οἰκτρὴν κατάσταση τῆς ὑπηρεσίας τὴν ὅποιαν τοῦ ἀνέθεσαν, γιὰ τὴν ἐκπλήρωση φαίνεται κάποιου τύπου.

Εἶναι καιρὸς τώρα, πού ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσία τούτη. Κι' ὁ ἄνθρωπος καταπάστηκε μ' εὐσυνειδήσια καὶ μετὴ δραστηριότητα πού τὸν διακρίνει. Πάσχισε μετὴ χίλιες δυσκολίες νὰ ὀργανώσει καὶ νὰ ἐκπαιδεύσει, ὅσο τοῦ ἐπέτρεπαν τὰ μέσα, μιὰ πλήρη διλοχία μετὴ ὅλες τῆς τίς ἐιδικότητες. Μὰ κανένας πιά δὲν τὸν συνέτρεξε καὶ δὲν τὸν βοήθησε νὰ δώσει πρακτικὸ περιεχόμενον σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία. Κουράστηκε νὰ ὑποβάλλει ὑπομνήματα καὶ νὰ παρακαλεῖ προφορικὰ τὸν κάθε ἀρμόδιο νὰ τὸν ἐφοδιάσουν μετὴ τ' ἀπαραίτητα σκαπανικὰ ἐργαλεῖα, γιὰ τὴν στοιχειώδη τοῦλάχιστο πρακτικὴν ἐξάσκηση τῶν ἀνδρῶν του. Χτύπησε πόρτες, διαμαρτυρήθηκε, ὑπέδειξε τίς ἀνάγκες, μὰ κανένας δὲν τὸν ἐπρόσεξε. Καὶ τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ, δὲν ἐπέτυχεν ἀκόμη νὰ πληρωθοῦν οἱ ἄνδρες του οὔτε ἕνα μεροκάματο, κι' ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν φυσικὰ νὰ διαρρέουν, παρὰ τὴν ἀρχικὴ φιλότιμη διάθεσή τους.

Σ' αὐτὰ τὰ χάλια βρίσκεται σήμερα ἡ ὑπηρεσία τῆς Παθητικῆς Ἀεράμυνας, ὅταν περιμένουμε ἀπὸ στιγμή σέ στιγμή, τὴν ἐπίθεση τῆς Λουφτβάφε μέσα στὴν πόλη.

* * *

ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΙΑ καὶ **ΠΕΜΠΤΟΦΑΛΑΓΓΙΣΜΟΣ** : Τὸ ἴδιο ἀπόγευμα ἐπισκέπτομαι τὸ Νομάρχη Γ. Γερωνυμάκη. Τοῦ περιγράφω τὴν ὄλη κατάστασι τῆς Παθητικῆς Ἀεράμυνας καὶ μένουμε σύμφωνοι νὰ γίνῃ μιὰ κοινὴ σύσκεψι μὲ τὸ Στρατιωτικὸ Διοικητὴ.

Ἐκεῖ βρίσκω τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω καὶ τὸν ἀστυνομικὸ σύνδεσμο τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατηγεῖου Λοχαγὸ Βουλ. Πρόκειται γιὰ ἕναν ἀξιωματικὸ ὃ ὁποῖος φαίνεται νὰ ξέρει πολὺ καλὰ τὴ δουλειὰ του καὶ μὲ ἀρκετὴ πείρα τρῶ ἐπαγγέλματος. Εἶναι εὐτύχημα πὺ μιᾶ πολὺ καλὰ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ μποροῦμε νὰ συνεννοηθοῦμε χωρὶς διερμηνέα, πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσω πῶς, διαβεβαιώνοντάς τον γιὰ τὴν ἱκανοποίησίν μου νὰ συνεργασθῶ μαζί του, δὲν ἔκανα μιὰ τυπικὴ φιλοφρόνησι.

Συζητᾶμε γιὰ ὠρισμένα ἀντικείμενα κοινοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ γιὰ τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ παρθοῦν πάνω στὴν ἐχθρικὴ κατασκοπεῖα καὶ στὸν Πεκμπτοφαλαγγισμό, ὃ ὁποῖος ἀρχίζει ν' ἀναφαίνεται δειλὰ δειλὰ. Τ' ἀντιμετωπίζουμε ὅμως μὲ πολὺ σκεπτικισμό ὡς πρὸς τίς πιθανὲς ἐπιτυχίες. Ἡ ἀντίληψι, πῶς ἡ πίστωση χρόνου πὺ μᾶς μένει, εἶναι πολὺ περιορισμένη, ἂν καὶ δὲν ἐκφράζεται καθαρὰ ἀπὸ κανένα μας, κάνει καὶ τοὺς δυὸ μας πολὺ διστακτικοὺς σ' αἰσιόδοξες προβλέψεις.

Εἶναι πεπεισμένος, πῶς ὑπάρχει ὀργανωμένη Γερμανικὴ κατασκοπεῖα καὶ στὴ δική μας περιοχὴ, ἀλλὰ ἡ ὑπηρεσία του δὲ μπόρεσεν ἀκόμη νὰ φτάσει σὲ συγκεκριμένους ἐξακριβώσεις. Ἔχει ὅμως τὴ βεβαιότητα, πῶς λειτουργεῖ πολὺ κοντὰ στὸ Ἡράκλειο, ἴσως καὶ μέσα στὴν πόλη, ἐχθρικός πομπὸς ἀσυρμάτου.

Μοῦ ἐξηγεῖ, πῶς πολλὰς φορὲς τὸ ραδιογωνιόμετρό τους, ἄρπαξε τίς λέξεις « ἐ ξ ἦ ν τ α ξ ξ — ἐ ξ ἦ ν τ α ξ ξ », οἱ ὁποῖες ἐδίδονταν ἐπίμονα καὶ εἶναι σίγουρος, πῶς πρόκειται γιὰ συνθηματικὴ πρόσκλησι πρὸς τὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα.

Δὲν εἶχα ποτὲ σοβαρὰς ἀμφιβολίες, πῶς οἱ πλόκαμοι τῆς Γερμανικῆς κατασκοπεῖας, θὰ εἶχαν ἀπλωθεῖ καὶ στὴν Κρήτη, σὲ παραμονὲς μάλιστα ἐνὸς τόσο σοβαροῦ ἐγχειρήματος. Ὡς τόσο, ἡ ἐπιβεβαίωσι τῆς ὑπονοίας μου ἀπὸ ὑπεύθυνη πηγὴ, δὲ μ' ἀφίνει ἀσυγκίνητο. Μιὰ καινούργια ἀκόμη ἐπαγγελματικὴ ἀσχολία, μέσα στίς τόσες ἄλλες, ἡ ὁποία θὰ παρουσίαζε ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον, ἂν εἶχαμε κάποιο περιθώρι χρόνου μπροστὰ μας. Μὰ ὑπάρχει ἄραγε;

Γυρίζοντας στὴ Διοίκηση, βρίσκω παρατεταγμένα στὸ γραφεῖο μου, πέντε ραδιόφωνα, διαφορετικῆς τὸ καθένα μάρκας.

«Πομποί άσυρμάτου», μού άναφέρει με θριαμβευτικό και κάπως μυστηριώδες ύφος, ένας ύπαξιωματικός.

Ήκόμα δέν άρχίσαμε τις έρευνες για τόν ένα — σκέπτομαι — και βρέθηκαν κίόλας πέντε μαζεμένοι ; Το «καταπληκτικό» τής έπιτυχίας, όμολογώ, πώς με κάνει διστακτικό νά τήν πιστέψω.

Δέν είχα ποτέ σπουδαίες μηχανικές γνώσεις, για νά μporώ νά κάνω πραγματογνωμοσύνες, πάνω σέ τέτοια μηχανήματα' ώς τόσο, ό πειρασμός τής περιέργειας είναι μεγάλος κι' άρχίζω νά τά έξετάζω προσεχτικά. Δέ βρίσκω όμως τίποτε τό διαφορετικό άπό τά κοινά ραδιόφωνα, τίποτε τό ύποπτο, πού νά δικαιολογεί τόν έγκληματικό, για μās φυσικά, προορισμό τους. Κοινά, κοινότατα ραδιόφωνα, άλλα με μπαταρία κι' άλλα με ρεύμα.

Ήκφράζω τις άμφιβολίες μου και προς τόν «δράστη» τής τρομερής αυτής άστυνομικής έπιτυχίας, ό όποιος κατέφθασεν έν τώ μεταξύ, μά εκείνος, σώνει και καλά, τά βλέπει και τά θέλει «πομπούς».

— Μήν τά βλέπετε τόσο άθώα, κύριε Διοικητά, μού λέγει. Είναι καμουφλισμένοι πομποί. Φαίνονται σαν ραδιόφωνα, άλλα μ' ένα μικρό συρματάκι και με κάποιαν ένωση, μεταβάλλονται σέ πρώτης τάξεως πομπούς. Ήλλωστε, αυτοί πού τά είχαν — προσθέτει αίνιγματικά — είναι γνωστοί . . . Γερμανόφιλοι.

Μ' όλο τό κίνδυνο πού διέβλεπα, νά χαρακτηριστώ κι' έγώ τοϋλάχιστον άφελής, άπό τούς ειδικούς τής Ήγγλικής ύπηρεσίας, τηλεφωνώ νά μού στείλουν κάποιον ειδικευμένο στα μηχανήματα αυτά, για νά άποφανθεί πάνω στον προορισμό τους.

Ο ειδικός έρχεται σέ λίγο. Είναι ένας ύπαξιωματικός ραδιολόγος, στην ύπηρεσία στρατιωτικών διαβιβάσεων. Τά έξετάζει ένα-ένα προσεχτικά και μιá καθησυχαστική χειρονομία, τήν όποία συνοδεύει ένα είρωνικότατο χαμόγελο, είναι ή άπάντησή του. ΉΑνθρακες λοιπόν ό θησαυρός !

Ο ύπαξιωματικός μου έχει τή διάθεσην άκόμη ν' άμφισβητήσει τή γνωμάτευση τοϋ ραδιολόγου, μά μιá δεϋτερη είρωνική γκριμάτσα τοϋ τελευταίου, τοϋ άφαιρεί όλο τό θάρρος τής έπιμονής. Διέταξα ν' άποδοθούν τά ραδιόφωνα και ν' άπολυθούν οι συλληφθέντες ιδιοκτήτες τους.

Σκέπτομαι όμως, σέ πόσο όδυνηρά όλισθήματα μπορεί νά όδηγήσει τις Ήστυνομικές έρευνες, ό ύπέρμετρος ζήλος κι' ή προκατάληψη.

Οι «Γερμανόφιλοι» κάτοχοι τών ραδιοφώνων, τόσον έννοχοι κι' εκείνοι, όσο και τά ραδιόφωνα τους, είχαν πέσει θύματα κάποιας συχαμερής σπιουνιάς, άπό κείνες πού «πιάνουν» πιό

εύκολα σὲ τέτοιες περιόδους νευρικότητας καὶ καχυποψίας. Σ' αὐτὲς τὶς ἀναμπουμπούλες χαίρουνται οἱ λύκοι τῆς σπιουνιᾶς καὶ τῆς παληανθρωπιᾶς. Καὶ τὰ θύματά τους εἶναι τόσο περισσότερο, ὅσον ἀκριβότερη προσδοκοῦν τὴν πληρωμὴν ἢ τὴν ἀναγνώριση τῶν πολύτιμων ὑπηρεσιῶν τους. Ἔτσι καὶ τώρα, ἂν δὲ μεσολαβοῦσε γρήγορα ἢ πραγματογνωμοσύνη κάποιου Ἑγγλέζου εἰδικοῦ, ποῖος ξέρει ὡς τότε θὰ κάθουνταν στὸ κρατητήριο οἱ ἰδιοχτῆτες τῶν ραδιοφῶνων.

Κι' αὐτό, γιατί μιὰ σπιουνιά, ὅταν συνοδεύεται ἀβασάνιστα ἀπὸ ἓναν «ὑπέρμετρο» ἀστυνομικὸ ζῆλο, εἶναι ἱκανὴ νὰ μεταμορφῶναι καὶ τὰ εἰρηνικώτερα ψυχαγωγικὰ μηχανήματα, σὲ τρομερὲς συνωμοτικὲς μηχανές !

* * *

Οἱ συναγερμοί, ὅπως τὸ πρῶτ', ἔτσι καὶ τ' ἀπόγευμα, σχεδὸν ἀδιάκοποι. Ὁ ἓνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο. Καὶ τὰ διαλείμματα πού μεσολαβοῦν μεταξύ τους ἐλάχιστα. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ὁ κόσμος δὲν προφταίνει ν' ἀνέβει τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι τοῦ ὑπογείου καὶ ξαναγυρίζει τρομαγμένος πίσω, μὲ τὸ ἀποκρουστικὸ παρατεταμένον βουΐσμα τῆς σειρήνας.

Δύο μέρες τώρα, ἡ ζωὴ τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀληθινὸ δρᾶμα. Πρὸ πάντων ἐκείνων πού ἔχουν μικρὰ παιδιὰ.

"Ἦστερ' ἀπὸ τὴ διαπίστωση τοῦ ἐπισημοῦ τῶν καταφυγίων, κάθε καινούργιο σύνθημα συναγερμοῦ, μὲ τρομάζει περισσότερο. Ἄραγε θὰ ρίξουν τούτη τὴ φορά μέσα στὴν πόλη ;

Ὡς τόσο, ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν ἔρριξαν. Πάλι τὸ λιμάνι καὶ τὸ ἀεροδρόμιο ἦσαν οἱ στόχοι τους.

Σήμερα ὅμως, νοιώθουμε νὰ σειοῦνται ὀλόκληρα τὰ σπίτια ἔστερ' ἀπὸ κάθε ἔκρηξη. Εἶναι, πού τὰ Γερμανικὰ βομβαρδιστικὰ ἄρχισαν νὰ ρίχνουν, τούτη τὴ φορά, τίς βόμβες τους κατὰ δέσμες. Ἔτσι οἱ βομβαρδισμοὶ γίνονται πολὺ πη αἰσθητοὶ σ' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι παραμένουν μέσα στὴν πόλη.

Θαρρεῖς κι' ἡ κάθε βόμβα νὰ πέφτει στὸ γειτονικὸ δρόμο, στὸ διπλάνο σπίτι.

Ὁ κίνδυνος σήμερα, φαίνεται πολὺ πιὸ κοντὰ μας, ἀπὸ κάθε προηγούμενη μέρα. Μὲ τὸ φόβον αὐτὸ πολλοὶ διανυκτερεύουν ἀπόψε στὰ καταφύγια οἰκογενειακῶς.

Ἡ νύχτα ἦταν ἀκόμη ἀγριώτερη, "Ἄν κι' οἱ βομβαρδισμοὶ δὲν εἶχαν τὴν ἴδιαν ἔνταση, ὅπως στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας, ὡς τόσο, ἡ κάθε ἔκρηξη μέσα στὴ νυχτερινὴν ἡσυχία, ἐρχόταν σὰν μιὰ ἠλεχτρικὴ κένωση στὸ τόσο δοκιμασμένον νευρικὸ σύστημα, τὴν ὥραν ἀκριβῶς πού πάσχιζε νὰ καταλαγιάσει κάπως ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀναταραχὴ τῆς ἡμέρας.

Κυριακή 18 Μαΐου 1941

Συναγερμός πάλιν ὄλη τὴν ἡμέρα. Οἱ ἐπιδρομὲς πυκνότερες καὶ μεγαλύτερης διαρκείας, μὲ στόχους τὰ ἴδια σημεῖα. Ὑποθέτω πὼς ἂν οἱ βομβαρδισμοὶ τοῦτοι, μὲ αὐξουσα κάθε μέρα ἔνταση, ἀποτελοῦν τὴν προπαρασκευὴν γιὰ τὴν τελικὴν ἐπίθεση, χωρὶς ἄλλο, δὲν εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνη. (*) Ἐκτὸς ἂν ἐπιδιώκουν ὄχι νὰ λυγίσουν, ἀλλὰ νὰ τσακίσουν ὀλότελα τὰ νεῦρα μας. Μάταιος ὡς τόσο κόπος, γιὰτὶ κείνοι ποῦ πρόκειται νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦν, ἐδῶ κάτω στὸ Κρητικὸν ἔδαφος τὴν ὠρισμένη στιγμή, δὲν πρόκειται νὰ λυγίσουν μπροστὰ σ' ὅποιαδήποτε τρομοκρατικὴ δρᾶση τῶν τελειοποιημένων πολεμικῶν μηχανῶν τους.

Βέβαια τὰ γυναικόπαιδα, τὰ στιβαγμένα μέσα στὰ σκοτεινὰ ὑπόγεια, ὅπως δέχονται παθητικὰ αὐτὲς τίς ἀλεπάλληλες καὶ χωρὶς διακοπὴν τρομοκρατικὰς ἐπιδρομὰς, φυσικὸν εἶναι νὰ δοκιμάζονται σκληρὰ, ν' ἀγωνιοῦν καὶ νὰ ἐξαντλοῦνται ψυχικὰ καὶ σωματικὰ. Μὰ πέρα ἀπὸ τ' ἀποτέλεσμα τοῦτο, τὸ χωρὶς σοβαρὴ σημασίαν, γιὰ τὴν ἔκβαση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ Λουφτβάφε ἄς μὴν περιμένει τίποτε ἄλλο.

Τ' ἀντιαεροπορικὰ, πέρα στὸ ἀεροδρόμιον, βρίσκονται σ' ἀκατάπαυστη δρᾶση. Δὲν παίρνουν ἀνάσα. Τὰ φαντάζεται ἔτσι κανένας μὲ τοὺς σῶλῆνες πυρωμένους, ν' ἀγκομαχᾶνε σὲ μιὰ φιλότιμη καὶ γενναίαν προσπάθειαν. Ἴσως τ' ἀποτελέσματά τους στὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐχθρικῆς ἀπειλῆς, νὰ μὴν εἶναι σπουδαῖα κί' ἀποφασιστικὰ. Ὡς τόσο πόση ἀνακούφιση χαρίζει στὸν κόσμον τὸ ἀσίγαστον χαρακτηριστικὸν «μπουμπουνητὸν» τους! Αὐτὸ καὶ μόνον τοῦ δίνει τὴν ἐντύπωσιν πὼς ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶναι

(*) Τὸ Ἀγγλικὸν Στρατηγεῖο, ὅπως φανερώνεται ἀπὸ τὴν Ἐκθεσὴ τοῦ Φρέϊμπεργκ, ἦταν ἐνημερωμένο σωστὰ πάνω πρὸς τὴν ἀναβολὴ τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως, ἢ ὅποια συνέπιπτε μὲ τὴν 20ὴν τοῦ Μάη. Καὶ μοῦ φαίνεται σήμερον ἀνεξήγητη καὶ πολὺ περιέργη, ἢ ἀπόκρυψη τῆς χρονολογίας, ἀκόμη κί' ἀπὸ τίς ἐπίσημες Ἑλληνικὰς Ἀρχάς. Σὲ τί τάχα θὰ ἔβλαπτε μιὰ σχετικὴ, ἐμπιστευτικὴ ἔστω, ἀνακοίνωσιν σὲ κείνους ποῦ θὰ σήκωναν τὸ περισσότερο ἴσως βάρος, τῆς ἐχθρικῆς προσβολῆς; Ἀντίθετα νομίζω πὼς θὰ μπορούσε νὰ ὠφελῆσαι ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς, στὴν ἀμυντικὴν προετοιμασίαν, ὅσο καὶ στὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀμαχοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ἐπισιτισμὸν κ.λ.π.

τέλεια άσύδοτος νά όργιάζει πάνω άπό τό κεφάλι του.

Μά ό ένθουσιασμός του κόσμου κορυφώνεται όταν κάποτε —σέ πολύ άραιά δυστυχώς διαστήματα— παρουσιαστούν τά συμμαχικά καταδιωχτικά.

“Άς βουΐζουν πάνω άπό τίς στέγες τών σπιτιών τά Γερμανικά βομβαρδιστικά σέ πυκνά σμήνη. “Άς μήν προφτάνει νά τά μετράει, όπως έρχονται κατά κύματα άπό τή μεριά τής θάλασσας. “Άρκεϊ νά διακρίνει τήν κομψή σιλουέττα ενός «Χαρικαίην» νά προβάλεται λιγερή κι' εύκίνητη στό φόντο τ' ούρανοϋ, για νά νοιώσει τήν ψυχή του πλημμυρισμένη θάρρος κ' έλπίδα και νά ξεσπάσει σ' άσυγκράτητες έκδηλώσεις ένθουσιασμοϋ.

Οί καρδιές όλες, τίς στιγμές αυτές, φτερουγίζουν μέ λαχτάρα και τά μάτια δακρυσμένα άπό συγκίνηση προσηλώνονται γεμάτα στοργή κι' αγάπη κι' έμπιστοσύνη, στόν έκδικητή τής άγωνίας και του μαρτυρίου του.

Μά οι έμφανίσεις αυτές είναι τόσο σπάνιες... Συνήθως τά Γερμανικά βομβαρδιστικά είναι τόσο άσύδοτα, ώστε σοϋ κάνει τήν έντύπωση πώς δέν κάνουν έπιχειρήσεις, αλλά... γυμνάσια πάνω άπό τήν πόλη. “Υστερ' άπό τό ξεφόρτωμα τών βομβών που κρατάνε, κόβουν βόλτες, χαμηλώνουν ή ψηλώνουν, όπως τούς άρέσει, άνενόχλητα σαν νά ναι νοικοκύρηδες στόν ούρανό μας!

* * *

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΡΑΙΩΝΕΙ : Δέν έγινε και σήμερα τίποτε μέ τήν παθητικήν άεράμυνα. Χρειάζεται τόση πολύ δουλειά και για τήν πιό στοιχειώδη άκόμη όργάνωσή της, ώστε δέν ξέρει κανένας άπό που ν' άρχισει, όταν τά γεγονότα είναι φανερό πώς θά μās προλάβουν. Σιωπηρά έγκαταλείφτηκεν άπ' όλους τούς άρμόδιους κάθε προσπάθεια πρός τήν κατεύθυνση τούτη.

Τό προτιμότερο και τό θετικότερο θά ταν νά ξεφυγεη ό πληθυσμός πρός τά χωριά. Και αυτό άκριβώς διαπιστώνω μέ ίκανοποίηση πώς γίνεται, χωρίς ύπόδειξη μάλιστα και μέ ρυθμό άρκετά γοργό, χωρίς νευρικότητα και σύγχυση. Είναι πολύ παρήγορο τό φαινόμενο, άφ' οϋ και τό πρόβλημα του έπισιτισμοϋ, τό όποιο χωρίς άλλο θ' ανακύψει ύστερ' άπό λίγες ήμέρες, θ' αντιμετωπισθει εύκολότερα. Και ή κίνηση όμως τών στρατιωτικών τμημάτων και ή καθόλου άμυντική προετοιμασία θά γίνει μέ μεγαλύτερη ξενοιασιά και άνεση.

“Έτσι παρουσιάζει και τήν εύεργετική της όψη ή έννευριστική παράταση τών άεροπορικών έπιδρομών, στήν όποιαν άπο-

κλειστικά όφειλεται ή βαθμιαία και χωρίς συνέπειες άραίωση του πληθυσμού.

* * *

ΘΑ ΡΘΟΥΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ: Στις 11 π. μ. δέχουμαι στο γραφείο μου την επίσκεψη του Κάπτεν Bul. Στη φιλική συζήτηση που έπακολουθεί μου δίδεται ή εύκαιρία νά έκτιμήσω στο πρόσωπό του, όχι μονάχα τόν έξυπνο και δραστήριον άστυνομικό, μά και τόν καλόκαρδο κι' εύγενικόν άνθρωπο.

Μιλᾶμε για' ένα σωρό πράγματα, ξένα δλότελα πρὸς τήν πραγματικότητα τῶν στιγμῶν που περνᾶμε, στην ὅποιαν ὅμως μάς ἔπαναφέρει τὸ ὄξύ σφύριγμα τῆς σειρῆνας. Φυσικά ή συζήτηση τώρα μετατοπίζεται και στά γύρω μας γεγονότα. Προσπαθεῖ νά φαίνεται ήρεμος και ἀπόλυτα αισιόδοξος. Ὡς τόσο κάποτε κάποτε διακρίνω μερικῆς σκιῆς στην ἔκφρασή του. Κάποιες σκέψεις ἴσως, ἀπό τις ὅποιες προσπαθεῖ νά ξεφύγει κι' ὁ ἴδιος, ρυτιδώνουν για' μιὰ στιγμή τὸ μέτωπό του, μά γρήγορα ξαναβρίσκει τὸ γαλήνιο και γελαστό του ὕφος.

Δέ μπορῶ νά τις δικαιολογήσω. Ὅμως στη σκέψη πὼς «κάτι περισσότερο ξέρει ἀπὸ μένα» νοιώθω κι' ἐγὼ μιὰν ἀκαθόριστην ἀνησυχία.

Βρίσκω τήν εύκαιρία σέ μιὰ στιγμή νά διατυπώσω τήν ἀπορία μου, για' τή χλιαρὴν ἐπέμβαση τῆς Ράφ, μπροστά στη κυνικήν ἀσυδοσία και τὸ ὄργιο τῶν Γερμανικῶν φτερῶν.

Συμφωνεῖ μέ τήν παρατήρησή μου, σπεύδει ὅμως νά μέ βεβαιώσσει πὼς εἶναι ἐντελῶς προσωρινή και ὀφείλεται σ' ἄλλες ἐπιταχτικῆς πολεμικῆς ἀνάγκες. Ὡς τόσο—προσθέτει μέ πεποίθηση—πὼς τις ἐρχόμενες ἡμέρες ὄχι μονάχα μέ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, μά οὔτε και τή νύχτα δέ θά μπορεῖ νά ξεμυτίσει ἐχθρικό ἀεροπλάνο. Οἱ ὄροι θ' ἀλλάξουν βασικά ὕστερ' ἀπὸ τήν ἀφιξη ἀρκετῶν «Χαρικαίην» καθὼς και καταδιωκτικῶν τῆς νύχτας, τὰ ὅποια περιμένουνται ἀπὸ τή μιὰ μέρα ὡς τήν ἄλλη (*)

Ἡ βεβαιότητα, μέ τήν ὅποια διατυπώνει τή δήλωση τούτη, μέ ἱκανοποιεῖ και μοῦ δίνει πολλές ἐλπίδες. Ὅμως δέν μποροῦν νά φύγουν ἀπὸ τὸ μυαλό μου, οἱ φευγαλέες αὐτῆς σκιῆς

(*) Ὅπως ἐκ τῶν ὕστερων ἀποδείχεται, τὸ Στρατηγεῖο Μέσης Ἀνατολῆς ἔπαφεν ἀπὸ τις 16 κιάλας τοῦ Μάη νά «παρέχει οὔτε ὑποσχῆσεις περὶ ἀποστολῆς ἀεροπορικῶν ἐνισχύσεων» σύμφωνα μέ τήν ἔκθεση τοῦ στρατηγοῦ Φρέϊμπεργκ.

Νά μὴν ἐγνώριζεν ἄραγε τή λεπτομέρεια τούτη ὁ φίλος και συνεργάτης μου Κάπτεν Bul;

της άνεξήγητης άνησυχίας, τις όποιες διέκρινα πριν στην έκφρασή του.

* * *

ΑΚΑΡΠΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ : Τό μεσημέρι, ύστερ' από ύπόνοιες και σχετικές πληροφορίες, έκανα προσωπικά μερικές έρευνες σέ κάμποσα σπίτια του Πόρου, με την έλπίδα, πώς κάπου εκεί κρύβεται ό μυστικός ραδιοπομπός, ό όποιος δίνει τά μυστηρώδη σήματα πρós τά Γερμανικά άεροπλάνα.

Μάταιος κόπος και σήμερα. Μπόρεσα μονάχα ν' άντιληφθώ την έκταση τής έγκαταλείψεως του προαστείου, πού βρίσκειται κοντήτερα στο άνελέητο σφυροκόπημα τής Λουφτβάφε. Κι' αλήθεια, δέ θά μπορούσε νά παρατείνει κανένας την παραμονή του σ' έναν τόπο, ό όποιος συνταράζεται όλη την ώρα από τους σεισμούς τών έκρήξεων και τις όμοβροντίες τών άντιαεροπορικών. Ο Πόρος σήμερα παρουσιάζει ένα πολύ θλιβερό φαινόμενο έρειπωμένης συνοικίας, στην όποιαν όπωσδήποτε δέ μπορεί νά κρύβεται τέτοιο ύποπτο μηχάνημα.

Παράλληλα και σ' όλες τις άλλες συνοικίες και συνοικισμούς ένεργήθηκαν έρευνες, μά τόσο αυτές όσο και ή συστηματική παρακολούθηση, κάθε ύποπτης κινήσεως, δέν μάς έδωσαν κανένα θετικό αποτέλεσμα.

Η έχθρική κατασκοπεία, άν πραγματικά ύφίσταται, όπως τη φαντάζεται ό Κάπτεν Βυλ, θά έχει πάρει καλά τά μέτρα της από καιρό, ώστε οι δικές μας βεβιασμένες προσπάθειες, νά μη μπορούν νά φέρουν αποτέλεσμα. Για νά μαι ειλικρινής, μονάχα σέ κάποιαν καλή σύμπτωση έλπίζω, πώς μπορεί νά μάς οδηγήσει στην έπιτυχία,

* * *

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΜΥΡΩΝΑ : Τό απόγεμα πηγαίνουμε με τό Νομάρχη Γερωνυμάκη Γ. στον Άγιο Μύρωνα. Η γραφική κωμόπολη, με τις πλούσιες ήρωϊκές παραδόσεις, δεσπόζει όλης τής περιοχής, μέχρι στο Ηράκλειο χαμηλά και αποτελεί ένα σπουδαίο έρεισμα στα Νοτιοδυτικά του.

Όπως ή ατμόσφαιρα είναι πεντακάθαρη σήμερα, τό βλέμμα άγκαλιάζει άνετα όλην την πεδινήν έκταση πού άπλώνεται ως τά βορεινά άκρογιάλια και σβύνει πέρα βαθειά στη θάλασσα.

Η μαρτυρική πολιτεία, πλαισιωμένη στοργικά από τις πράσινες έκτάσεις τών άμπελιών, όπως τό έλαφρό κυματάκι σπάει χαδιάρικα στα πόδια της, φαίνεται τόσο ήσυχη και ξένοιαστη

κι' εὐτυχισμένη, πού λές κι' ἦταν κάποιο κακὸ ὄνειρο ὅλη ἡ ἀγώνια πού τὴν περιζώνει τώρα καὶ κάμπουσες ἡμέρες.

Κόσμος πολὺς κυκλώνει τ' αὐτοκίνητό μας, μόλις ἐφτάσαμε, διψῶντας νὰ μάθει κάτι καινούργιο γιὰ τὴν κατάσταση. Διαπιστώνω κι' ἐδῶ πὼς ὅλοι τους ἀπὸ διαίσθηση ἔχουν γιὰ βέβαιη κι' ἐπικείμενη τὴ Γερμανικὴν ἐπίθεση.

Κι' ἴσως μάλιστα δυσανασχετοῦν, πού καθυστερεῖ ἡ ἐκδήλωσή της. Ἄν καὶ ἡ κωμόπολή τους ἔχει μείνει μέχρι σήμερο στὸ περιθώριο τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς ἐχθρικής ἀεροπορίας, ὡς τόσο δὲν μένουν ἀσυγκίνητοι μπροστὰ στὴν τρομερὴ δοκιμασία τῶν συνανθρώπων κι' ἀδελφῶν τους. Ὅπως μάλιστα, εἴτε τὸ θέλουν, εἴτε δὲν τὸ θέλουν, εἶναι πάντα θεατὲς σ' ὅ,τι συμβαίνει πιὸ κάτω, ζοῦν κι' οἱ ἴδιοι τὴν ἀγωνία τῆς γειτονικῆς πολιτείας, σὰν τὴ βλέπουν μερονυχτὶς κάτω ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ νύχια τῶν μαύρων ὄρνιων, πού ἀπειλοῦν νὰ τῆς ξεσκίσουν τὶς σάρκες.

Δὲν ξεχνοῦν — τουλάχιστον οἱ γεροντότεροι — πὼς τὸ χωριό τους στάθηκε πάντα, σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς Τούρκικης σκλαβιάς, μιὰ ἀπειλή κι' ἓνα δέος στὶς πάντα ὕπουλες διαθέσεις τοῦ κατακτητῆ καὶ μιὰ ὑπολογίσιμη βοήθεια κι' ἐλπίδα γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο τοῦ Ἡρακλείου.

Καὶ τώρα, βλέπουν ἀπὸ μακριὰ μονάχα, τὴν ἀγαπημένη τους πολιτεία, μέσα στὴν κόλαση τῆς φωτιάς καὶ τοῦ σιδήρου, χωρὶς καμμιά δυνατότητα νὰ τὴν ἀνακουφίσουν, σὰν τὶς παλῆς ἐκεῖνες ἐποχές.

Νὰ γιατί ἀνυπομονοῦν νὰ ρίξουν ἐπὶ τέλους καὶ κάτι ζωντανὸ στὸ ἔδαφός τους, οἱ Γερμανοί. Ὁ καῦμός τους ὡς τόσο, εἶναι μεγάλος, πού δὲν ἔχουν ἀρκετὰ τουφέκια. Ὅμως καὶ ξέρουν ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν προγόνων τους, γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὠπλιζόνταν ἐκεῖνοι καὶ δὲν ἀπογοητεύονται.

Ἔχουν ὀργανώσει ἀκόμη μιὰν ἀξιόλογη δύναμη πολιτοφυλακῆς, τὴν ὁποῖαν ἐκπαιδεύει φιλότιμα, ἓνας ὑπολοχαγὸς σταλμένος, γιὰ τὸ σκοπὸν, ἀπὸ τὴ Στρατ. Διοίκηση Ἡρακλείου. Βλέπουμε μερικὸς ἀπὸ τοὺς πολιτοφύλακες αὐτοῦς. Ὁ ὀπλισμὸς τους εἶναι πρόχειρος καὶ πλημμελέστατος, μὰ στὰ στήθεια τους μέσα χτυπᾶνε καρδιὲς γεμάτες θάρρος κι' αὐτοπεποίθηση.

Δὲ χωρεῖ καμμιά ἀμφιβολία, πὼς οἱ Ἁγιουμυργιανοὶ τοῦ 1941, θὰ προσθέσουν καινούργιες φρέσκες δάφνες στὴν ἡρωική τους πολιτειοῦλα, πού τόσο ἀγαποῦν καὶ καμαρώνουν.

* * *

Ἦταν γραφτὸ φαίνεται, νὰ παρακολουθήσουμε ἀπὸ τὸ

ὕψος τῆς γραφικῆς τούτης κωμόπολης, ὀλόκληρη τὴν ἐξέλιξη μιᾶς ἀεροπορικῆς ἐπιδρομῆς ἐναντίον τοῦ ἀεροδρομίου.

Ἐποιοὶς ἔχει δοκιμάσει μέχρι σήμερα ὁ χῶρος αὐτός. Τὸ θέαμα, ὅπως τὸ παρακολουθοῦμε ἀπὸ δῶ πάνω, εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ παρουσιάζει φάσεις ἀληθινὰ συναρπαστικῆς.

Πῶς τὸ βλέπουν ὅμως καὶ πῶς τὸ νοιώθουν ἐκεῖνοι κεῖ κάτω ; Μποροῦμε νὰ τὸ μαντέψουμε ἀπὸ τὴν πρόσφατη πείρα μας. Ξέρουμε καλά, πῶς τούτη τῆ στιγμῆ, τὰ στούκας βουίζουν σὰν ἀγριεμένα μελίσσια, πάνω ἀπὸ ἀνθρώπινα κεφάλια, πῶς ρίχνουν σπάταλα τὸ πυρωμένο τους μέταλλο, ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπινα κορμιά καὶ πῶς οἱ ὑπάρξεις αὐτὲς περνοῦν στιγμῆς ἀγωνίας, ὅμοιας μ' ἐκεῖνη πού νοιώσαμε καὶ μεῖς τόσες φορές χθές, προχθές κι' ἀκόμη σήμερα, ὡς τὴν ὥρα πού ξεκινήσαμε γιὰ δῶ πάνω.

Κι' ὅμως — τί παράξενο ἀλήθεια — παρακολουθοῦμε τὸ «θέαμα», δὲν ζοῦμε τὸ «δρᾶμα». Δὲν μᾶς ἀφίνει φυσικὰ ἀσυγκίνητους τὸ δεύτερο. Μά, ἂν θέλουμε νὰ μαστε ἀπόλυτα εἰλικρινεῖς μὲ τὸν ἑαυτό μας, τὸ πρῶτο εἶναι κείνο πού μᾶς συναπαίρει τούτη τὴν ὥρα καὶ μᾶς κρατάει καθηλωμένους κι' ἀμίλητους νὰ τὸ παρακολουθοῦμε.

Εὐχῆς, λαχτάρεις καὶ πόθοι γεμίζουν βέβαια τὴν ψυχὴ μας, γιὰ τὴν ἔκβαση τῆς πάλης αὐτῆς, τῆς στεργιάς μὲ τὸν ἀέρα. Μᾶς συγκινεῖ βαθιὰ κι' ἡ κάθε λεπτομέρεια στὴν ἐξέλιξί της. Ὡς τόσο, ὅ,τι νοιώθουμε, δὲ μοιάζει μὲ τὰ συναισθήματα πού μᾶς γεννιῶνται σ' ἀνάλογες περιπτώσεις, στὶς ὁποῖες ἡ ἀπειλὴ βρίσκεται πολὺ κοντὰ μας.

Καὶ σκέπτομαι, πόσο διαφορετικὰ βλέπει κι' αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος τὸ κάθε δρᾶμα, ὅταν τὸ παρακολουθεῖ ἀπὸ κάποια ἀπόσταση, τόσην ὅση χρειάζεται γιὰ νὰ τοῦ γεννᾷ τὸ αἶσθημα τῆς δικῆς του σιγουριᾶς κι' ἀσφάλειας.

* * *

Τὰ στούκας ἔρχονται ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ κόλπου τῆς Ρογ διας, σ' ἄρκετὸ ὕψος καὶ μὲ μεγάλη ταχύτητα. Περνᾶνε πάνω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο κι' ἀπότομα κάνουν μιὰ μεγάλη, σχεδὸν κάθετη, βουτιὰ πρὸς τὸ ἀεροδρόμιο, πού νομίζετε πῶς ἐγγίζου τὸ ἔδαφος. Μὲ τὴν ἴδια ταχύτητα πάλι καὶ στὴν ἴδιαν ἀπόκλιση ἀνεβαίνουν μὲ τὴ μύτη κατακόρυφα στὸ ἴδιο ὕψος καὶ τότε ὀριζοντιώνονται καὶ χάνονται πρὸς τὴ θάλασσα.

Στὸ πιὸ χαμηλὸ σημεῖο τῆς βουτιᾶς κι' ἀκριβῶς στὴν κορυφῆ τῆς ὀξείας γωνίας, τὴν ὁποία σχηματίζει ἡ κάθοδος μὲ τὴν ἄνοδο, ρίχνουν τὴ δέσμη τῶν βομβῶν τους, πού τὴν διακρίνουμε ὀλοκάθαρα ἀπὸ δῶ πάνω, στὰ ἐλάχιστα δευτερόλε-

πτα τὰ ὅποια μεσολαβοῦν, ὡς πού νά χτυπήσει τὸ ἔδαφος.

Τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, σὲ μίαν ἀτέλειωτη σειρά, κάνουν ὅμοια κι' ἀπαράλαχτα τὴν ἴδια βουτιά, ἀφίνουν τὸ φορτίο τους στὸ ἴδιο σημεῖο καὶ συνεχίζουν τὸ δρόμο τους πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση.

Μοιάζει σὰν μιὰ θεαματικὴ παρέλαση ἐπιδείξεως, τόσο πειθαρχημένη, λὲς καὶ νά ταν προετοιμασμένη σ' ἀλλεπάλληλες δοκιμές, γιὰ νά παρουσιάσει τόση μαθηματικὴν ἀκρίβεια καὶ τάξη.

Τ' ἀντιαεροπορικὰ ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ὕστερ' ἀπὸ τὸ πρῶτο ξάφνιασμα, ἀρχίζουν νά βάλουν μ' ὅλη τους τὴν ὄρεξη. Τὰ μικρὰ συνεφάκια τὰ ὅποια σχηματίζουν οἱ ἐκρήξεις τῶν ὀβίδων τους στὸν ἄερα, τυλίγουν ὀλοτριγύρα τὰ στούκας, ἔτσι πού θαρρεῖς καὶ δὲ θὰ γλυτώσει κανένα μὲσ' ἀπὸ τὸν πραγματικὰ στενὸ κλοιὸ τῶν ἀντιαεροπορικῶν βλημάτων.

Ὡς τόσο, σὰν κάποια παράξενη μοῖρα νά τὸ φέρνει ἔτσι, πάντα βρίσκονται τὰ στούκας λίγο ψηλότερα, λίγο χαμηλότερα, πὸ μπροστὰ ἢ πὸ πίσω ἀπὸ τὰ συνεφάκια αὐτά, πού σιγὰ σιγὰ ἀραιώνουν, ἀπλώνονται καὶ σκεπάζουν τὸν οὐρανὸν ὀλόκληρης αὐτῆς τῆς περιοχῆς μὲ μιὰ πυκνὴν ὁμίχλη.

Μὲ χτυποκάρδι ὁ κόσμος, παρακολουθεῖ τὸ θέαμα αὐτό, κι' ὅσο βλέπει τὰ στούκας, νά γλυστοροῦν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ συνεφάκια καὶ νά ξεφεύγουν ἄθιχτα πρὸς τὸ πέλαγος, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, ἐν ᾧ στὸ ἀεροδρόμιο καὶ γύρ' ἀπ' αὐτό, ὑψώνονται μαυρὲς στήλες καπνοῦ καὶ σκόνης, νοιώθεις νά βουρκώνουν οἱ ψυχὲς ἀπὸ θλίψη καὶ τὰ δόντια νά τρίζουν ἀπὸ ἀγανάκτηση.

Μερικοί, σὰν ἀπὸ ἔνστιχτο, στρέφουν τὰ μάτια ἐρευνητικὰ πρὸς τὸν οὐρανὸ ἀναζητῶντας, χωρὶς ἄλλο, κάτι πού ἢ ἀπουσία του τοὺς φαίνεται ἀνεξήγητη κι' ἀδίκαιολόγητη. Δὲν δυσάσχετοῦν ὡς τόσο καὶ δὲν διαμαρτύρονται. Τὴν ἀπορία τοὺς ἐκφράζουν μονάχα, ὅταν σοῦ λένε : «Μὰ δὲ θὰ φανεῖ καὶ κιανένα ἐδικό μας;» Καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση μαντεύεις ὅλο τὸν πόνον καὶ τὸ πικρὸ παράπονο τῆς ἐγκαταλείψεως !

* * *

ΑΡΧΙΣΑΝ ΝΑ ΠΕΦΤΟΥΝ ; Στις 11 τῆ νύχτα μιὰ περίεργη πληροφορία μοῦ μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ τηλέφωνο. Μοῦ τηλεφώνουσαν ὅτι νωρίτερα εἶδαν νά πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, κατὰ τὴ μεριά τοῦ «Τσοῦτσουρου» (*) ἕνα ἄσπρο μπαλόκι. Αὐτοὶ πού τὸ εἶδαν, ἔδιδαν τὴν ἐξήγηση πὼς κάτι τέτοιο θὰ ναι τὸ ἀλεξιπτώτο. — Ἐξέφρασα τὴν ὑπόνοια μήπως αὐτοὶ ἔπασαν

(*) Ὁρμος στὰ νοτικὰ παράλια τῆς Μεσαρᾶς.

θύμα κάποιας ύποβολής, έπηρεασμένοι ίσως από τις φήμες και τις διαδόσεις, οί όποίες κυκλοφοροϋν τις ήμέρες τοϋτες έπίμονα.

Μέ βεβαιώνουν, ως τόσο, πώς δέν τό είδεν ένας ή δυό, αλλά περισσότεροι και μάλιστα από διαφορετικά σημεία, ώστε δέ μπόροϋσε νά πρόκειται για όμαδικήν ύποβολή.

Παίρνω στό τηλέφωνο τόν άντ)ρχη Παπαθανασόπουλο, Διοικητή τοϋ Διαμερίσματος και τοϋ ανακοινώνω τήν πληροφορία. Δέν τήν βρίσκει σοβαρή — όπως μοϋ λέει — και δέν άνησυχεί.

Παρ' όλ' αυτά δέν κρίνω άσκοπο νά διατάξω τήν κύκλωση τήν ίδια όρα, όλης εκείνης τής περιοχής, μέ μία δύναμη χωροφυλάκων ένισχυμένη από τούς δυό άγροφύλακες και πολίτες ένοπλους και τήν έξερεύνησή της, όσο τό δυνατόν λεπτομερέστερα.

Δέ μπορώ φυσικά νά βεβαιώσω, πώς πρόκειται για κάτι σοβαρώτερο, μά πρέπει νά όμολογήσω, πώς δέ συμμερίζομαι τήν άταραξία τοϋ κ. Διαμερισματοάρχη.

Για καλό και για κακό μάλιστα, δέν πηγαίνω άπόψε στό ξενοδοχείο μου και προτιμώ νά διανυχτερεύσω στό γραφείο.

Ή νύχτα πέρασεν όπως κι' οί δυό προηγούμενες. Ούτε λιγότερο, ούτε περισσότερο άνήσυχη.

* * *

Δευτέρα 19 Μαΐου 1941

Ἡ θύελλα ὀλοένα καὶ πλησιάζει τὴν Πόλη. Ἡ «Λουφτβάφε», τῆς ὁποίας ἡ δραστηριότητα ἐξεδηλώθηκε καὶ σήμερο ἀπὸ πολὺ πρῶτ', ἔρριξε τὶς πρῶτες τῆς βόμβες σ' ἓνα προάστειο τοῦ Ἡρακλείου.

Ὁ ἀστυνομικὸς Σταθμάρχης τῆς περιφέρειας τηλεφωνεῖ, κατὰ τὶς 10 τὸ πρῶτ', πὼς στὴ διάρκεια τοῦ βομβαρδισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπληξε καὶ σήμερο τὸ ἀεροδρόμιο, κάμποσες βόμβες ἔπεσαν καὶ στὰ προάστεια Πόρος καὶ Κατσαμπᾶ. Ἄν καὶ δὲν ἐσημειώθηκαν ἀνθρώπινα θύματα, ὡς τόσο περιγράφει τὴν κατάσταση, ἀρκετὰ σοβαρῆ. Τὰ ἠλεχτρικὰ σύρματα κόπηκαν, οἱ ἀγωγοὶ τοῦ νεροῦ καταστράφηκαν σὲ πολλὰ σημεῖα, γκρεμίστηκαν ἀρκετὰ σπίτια καὶ οἱ κάτοικοι, ποὺ ἔχουν ἀπομείνει, πανικόβλητοι τὰ ἐγκατέλειψαν ὅλα. Φορτώθηκαν στοὺς ὤμους τοὺς ὅ,τι μπόρεσαν ἀπὸ τὸ νοικοκυριὸ τους καὶ τράβηξαν στὴν ὕπαιθρο. Δὲ δέχονται νὰ παραμείνουν οὔτε στιγμὴ πιά στοὺς συνοικισμοὺς τους. Κι' ἀληθινά, κεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ νεῦρα ἔχουν δοκιμαστῆ περισσότερο, εἶναι οἱ κάτοικοι αὐτοί, ποὺ γειτονεῦν μὲ τὸ ἀεροδρόμιο.

— Οἱ βόμβες, μὴ ἐξηγεῖ ὁ Σταθμάρχης, δὲν ἔπεσαν τυχαῖα στὴν περιοχὴν ἐκεῖνη. Τ'ἀεροπλάνα, ποὺ τὶς ἔριξαν, κατέβηκαν πολὺ χαμηλά κι' ὁ βομβαρδισμὸς ἦταν ἐσκεμμένος.

Κι' ὅμως σ' αὐτοὺς τοὺς συνοικισμοὺς δὲν ὑπάρχουν οὔτε στρατιωτικὲς ἐγκαταστάσεις, οὔτε ἓνα πολυβόλο. Φαίνεται πὼς τὸ «ἀνοχύρωτον» δὲν ἀποτελεῖ πιά ἐμπόδιο στὴ Γερμανικὴ λύσσα τῆς καταστροφῆς.

Τὴν πρόταση τοῦ Σταθμάρχη νὰ συμπτυχθεῖ ἡ δύναμη τοῦ Σταθμοῦ στὴν πόλη, τὴ βρίσκω λογικὴ καὶ τοῦ παραγγέλω, τὴν ἴδια κιόλας ἡμέρα, νὰ μεταφερθεῖ στὰ δυὸ Τμήματα τοῦ Ἡρακλείου.

Κινδυνεύουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ βροῦν τὸν πιὸ ἄσκοπο κι' ἀνώφελο θάνατο μέσα στὰ χαλάσματα τοῦ Σταθμοῦ τους, ἀφ' οὗ ἡ περιφέρειά τους ἐρημώθηκεν ἀπὸ κατοίκους καὶ κανέναν ἀστυνομικὸ προορισμὸ δὲν ἐκπληρώνουν πιά ἐκεῖ μὲ τὴν παρουσία τους. Μιὰ περίπολος μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλη, θὰ μπορεῖ ν' ἀσκεῖ κάποιαν ἐπιτήρηση, ὡς ποὺ νὰ δοῦμε τί θὰ ἐπακολουθήσει.

Τὸ Ὑπουργεῖο στὸ ὁποῖον ἀνέφερα τηλεφωνικῶς τὴν ἐνέργειά μου ἐγκρίνει.

* * *

ΒΥΖΑΝΤΙΝΙΣΜΟΙ ΣΕ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΩΡΕΣ: Μὲ τὴν εὐκαιρία ὑπενθυμίζω στὸ Ὑπουργεῖο, τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκη ν' ἀνακληθοῦν οἱ ἀξιωματικοὶ σύμφωνα μὲ τὸ σχετικὸ Νόμο τῆς Κυβερνήσεως Τσουδεροῦ, γιὰ νὰ στελεχωθοῦν οἱ ὑπηρεσίες ἐγκαιρῶς καὶ νὰ ὀργανωθοῦν μὲ μιὰ σύνθεσην ἀνάλογη, κατὰ τὸ δυνατόν, μὲ τὶς ἀνάγκες τὶς ὁποῖες θὰ δημιουργήσῃ μιὰ ἐχθρική ἀπόβαση ἀπὸ ἀέρα καὶ θάλασσα, ἢ καὶ μονάχα ἀπὸ ἀέρα. Ἡ ἀπάντηση ποῦ μοῦ δίδουν οἱ ἀρμόδιοι εἶναι πῶς «μελετᾶται»(*) τὸ ζήτημα!

Κι' ἔχουν τόσην ὄρεξη καὶ τόση διάθεση νὰ ἐργασθοῦν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἀναλαμβάνουν κιόλας πρόθυμα διάφορες ἀποστολές, μὰ οἱ ἐνέργειές τους φυσικὰ δὲ μποροῦν νὰ χουν τὸ κύρος τῆς νομιμότητος καὶ γι' αὐτὸ εἶναι περιορισμένες.

Στὸ Μοίραρχο Μαραζάκη(**) ἀναθέτω τὴν πιὸ λεπτὴν ἴσως,

(*) Ἡ «μελέτη» τοῦ ζητήματος φαίνεται πῶς δέν... συμπληρώθη-κεν οὔτε ὕστερ' ἀπὸ τὴν πτώση τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν! Διαδόθηκεν ἀργότερα πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ ἀχαρκτήριστη καθυστέρηση, εἶχεν ἀφορμὴ τοὺς καυγάδες, ποῦ γίνονταν στὰ Χανιά μεταξὺ ἐκείνων ποῦ ἔσπευσαν νὰ πλαισιώσουν τῆς ὑπηρεσίες τοῦ Ὑπουργείου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς... ἐπετηρίδος, ἢ σύνταξη τῆς ὁποίας χαρακτηρίστηκε σὰν πιὸ σοβαρὴ καὶ πιὸ ἐπείγουσα ἐνέργεια τῆς ἀποστολῆς τους. Δὲ θέλω καὶ δὲ μπορῶ νὰ πιστέψω ἀπόλυτα τὴν εἶδηση. Ὡς τόσο ἡ ματαίωση τῆς ἐπαναφορᾶς τῶν ἀξιωματικῶν, ποῦ ἀφίνει κολοβὲς τὶς ὑπηρεσίες τῆς χωρ(κ)ῆς στὴν πιὸ κρίσιμην ὥρα, ὅποιες κι' ἂν εἶχε τὶς ἀφορμές, ἀποτελεῖ μιὰ παράληψη τόσο σοβαρὴ, τὴν ὁποία τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ δικαιολογήσῃ, μὰ οὔτε καὶ νὰ συγχωρήσῃ.

(**) Ὁ Μοίραρχος Μαραζάκης Γ. ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο ν' ἀνακληθοῦν. Παλιὸς ἀξ(ε)κός, μὲ πείρα κι' ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση ὄχι συνειθισμένη, μὰ πρὸ παντὸς ἕνας ἀγνός καὶ ἰδεολόγος πατριώτης, τολμηρὸς καὶ ριψοκίνδυνος ὅσο λίγοι, ἦρθεν ἀπὸ τοὺς πρώτους στὸ Ἡράκλειο γιὰ νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του. Δυὸ φορὲς πρὶν εἶχε ζητήσει νὰ πολεμήσῃ. Τὴ μιὰ φορὰ μὲ αἴτηση του στὴ Γαλλικὴ Πρεσβεία, μὲ τὴν εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν στὴ Γαλλία, ποῦ ζητοῦσε νὰ ἐνταχθεῖ στὶς τάξεις τοῦ Γαλλικοῦ Στρατοῦ σὰν παλιὸς ὑπαξ(ε)κός του, (τὸ 1916 στὸ Μακεδονικὸ Μέτωπο πολέμησε στὸ Γαλλικὸ Στρατὸ μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχία καὶ τιμήθηκε μὲ τὸ Γαλλικὸ Πολεμικὸ Σταυρὸ) καὶ τὴ δεύτερη μὲ αἴτηση στὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ζητοῦσε νὰ πολεμήσῃ σὰν ἀπλοῦς στρατιώτης

για την περίοδο τούτη, άποστολή. Νά προσπαθήσει ν' άνακαλύψει τὸ μυστηριώδη ραδιοπομπὸ τῆς Γερμανικῆς κατασκοπείας. Θυμᾶται παληοὺς άστυνομικοὺς του ἄθλους καὶ καταπιάνεται μ' εὐσυνειδησία καὶ πείσμα στις ἔρευνές του. "Άλλοι ἀναλαμβάνουν ἔθελοντικά, ἄλλες ὑπηρεσίες καὶ ὀφείλω νά ὁμολογήσω πὼς ἡ βοήθειά τους σ' αὐτὲς τίς δύσκολες στιγμὲς ὑπῆρξε πολύτιμη.

* * *

ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΑΔΕΙΑΖΕΙ : Οἱ ἐπιδρομὲς κι' οἱ βομβαρδισμοὶ συνεχίζονται μὲ μικρὲς μόνο διακοπές.

Σὲ μιὰ τέτοιαν ἀνάπαυλα βγαίνω νά ρίξω μιὰ ματιὰ στις συνοικίες. Μόλις πού ἔχει δώσει ἡ σειρῆνα τὸ σύνθημα γιὰ τὴ λήξη τοῦ συναγερμοῦ. Ὁ κόσμος ξεχύνεται ἔξω ἀπὸ τὰ μπουντρούμια-καταφύγια, νά συνεχίσει κάποια μισοτελειωμένη δουλειά, νά κάμει τὰ ψώνια του ἀπὸ τὰ λιγοστά μαγαζιά, πού ἀπόμειναν ἀνοιχτά, ἢ νά κανονίσει τὴ φυγὴ του γιὰ κενά χωριό.

Μοῦτρα ἐνισμένα, ἄτονη καὶ κουρασμένη ἔκφραση, κοκκινισμένα μάτια μὲ βαρειά βλέφαρα, ἀπὸ τὴν πολύωρη, ἴσως καὶ ὀλονύχτια, παραμονὴ στὸ καταφύγιο, χεῖλη ἔρμητικά κλεισμένα, λές καὶ δὲ γέλασαν ποτέ τους, σιλουέττες νωθρὲς καὶ βθυβές, διασταυρῶνονται τώρα πρὸς ὄλες τίς κατευθύνσεις.

Ὡς τόσο, ἡ κίνηση φαίνεται αἰσθητὰ λιγοστεμένη. Χωρὶς ἄλλο, ὁ πληθυσμὸς ἀραιώσε σιγὰ σιγὰ, ξεφεύγοντας τοὺς ἐξαντλητικοὺς βομβαρδισμοὺς, γιὰ τὴν ὕπαιθρο. Οἱ πληροφορίες ἄλλωστε ἀπέξω, φέρνουν τὰ χωριά καὶ τὰ μετόχια γεμάτα ἀπὸ πρόσφυγες. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἔκδηλη ἐρήμωση, πού

στὸ Ἑλληνικὸ Μέτωπο. Στὴν πρώτη δὲν πρόφτασε νά πάρει ἀπάντηση κι' ἡ δεύτερη ἀπορρίφτηκεν, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων πατριωτῶν ἀξιωματικῶν οἱ ὅποιοι ζήτησαν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Ὁ τότε Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τοὺς ἔρριξε κατὰμουτρα τὴν προσβλητικὴν ἀπάντηση, πὼς μὲ τὴν αἴτησή τους ἐπιδιώκουν μονάχα νά... βελτιώσουν τὴ σύνταξή τους! Ὑστερα ἀπὸ τίς δυὸ αὐτὲς ἀποτυχίες, ὁ Μαραζάκης ἦρθε στὸ Ἑράκλειο γεμάτος ἐνθουσιασμὸ κι' ἱκανοποίηση, πὼς τώρα τοῦλάχιστο θά πολεμοῦσε. Καὶ μιὰ πού δὲν ἀνεκλήθηκεν, ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐντελῶς ἔθελοντικά, χωρὶς στολὴ καὶ χωρὶς βαθμὸ. Μέσα στὴν κοσμοχλασιά τῶν βομβαρδισμῶν καὶ τοὺς κινδύνους τῶν συγκρούσεων, στίς στερήσεις καὶ στίς ἀγρύπνιες, ὁ ἀγνὸς αὐτὸς Ἑλληνας παρέμεινε ὡς τὸ τέρμα τῶν ἐπιχειρήσεων, προσφέροντας στὸν ἀγῶνα τὸν ὑπέροχο ἐνθουσιασμὸ, τὴν ἀπαράμιλλη τόλμη καὶ τὴν πολύτιμη πείρα του. Ἀργότερα φυλακίστηκεν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὴν Ἁγυιά, γιὰ τὴν Ἑθνικὴ του δράση.

ἔχει κάτι τὸ μελαγχολικὸ καὶ τὸ πένθιμο, δὲ μπορῶ ν' ἀποφύγω τὴν ἀμαρτωλὴ ἴσως σκέψη, πῶς ὅλος τοῦτος ὁ ξεσηκωμός, λές κι' εἶναι μιὰ ρεβάνς, τὴν ὁποία ἡ περιφρονημένη ὑπαιθρος παίρνει ἀπὸ τὴν ξελογιαστρα, τὴν περήφανη κι' ἀκατάδεχτη, ὡς τὰ χθές, πολιτεία.

Ἔνας κόσμος ποῦ τίποτε, ὡς τὰ τώρα, δὲ μπορούσε νὰ τὸν ξεκολλήσει ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του «Χώρα», ὁ κόσμος ποῦ ἔχει κόψει, τώρα καὶ χρόνια, ὀριστικὰ κάθε δεσμό καὶ κάθε προσωπικὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν καταφρονημένην Ἐπαρχία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὡς τόσο, ξεκίνησε κάποτε μὲ τὶς φιλοδοξίες τῆς Ἀστικῆς ζωῆς, ὅλοι αὐτοὶ ποῦ μὲ κάποιον οἶχτο καὶ εἰρωνία, πολλές φορές, μιλοῦσαν γιὰ τὴν ταπεινὴ, βασιανισμένη κι' ἄβολη ζωὴ τοῦ χωριοῦ, μονάχα σ' αὐτὸ τώρα γυρεύουν τὸ πιὸ πολῦτιμο ἀγαθὸ τῆς, τὴ γαλήνη καὶ τὴν ψυχικὴν ἡρεμία.

Ἔτσι τὸ ἄβολο καὶ στενόχωρο ἀγροτικὸ σπιτάκι, τὸ χωμένο μέσα στ' ἀμπέλια ἢ κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὶς αἰωνόβιες ἑλῆες, τὸ ἀραχνιασμένο ἀπὸ τὴν ἀστοργία καὶ μαυρισμένο ἀπὸ τὴν ἀφροντισιά καὶ τὴν ἐγκατάλειψη χρόνων ὀλόκληρων, παίρνει τὴν ἐποχὴ τούτη τὴν ἀξία μιᾶς δυσεύρετης ἔπαυλης, ποῦ δὲν τῆς λείπει κανένα ἀπὸ τὰ σύγχρονα «κομφορ».

Μακρυνοὶ συγγενεῖς καὶ παλιοὶ φίλοι, ξεχασμένοι ὡς τὰ χθές σ' ἀπόμερα χωριά κι' ἐρημωμένα μετόχια, ἀνακαλύπτουνται ξαφνικά στὴν ἡσυχία ἐρημιὰ τους καὶ μ' ὀρθάνοιχτα ἀπὸ τὴν ἐκπληξη μάτια, δέχονται τοὺς ἐναγκαλισμοὺς καὶ τὶς φιλόφρονες διαβεβαιώσεις τῶν φυγάδων τῆς Πολιτείας, πῶς ποτέ τους δὲν ἐξέχασαν τοὺς στενοὺς δεσμοὺς ποῦ τοὺς ἦνωσαν κάποτε!

Ἡ ξεφτισμένη συγγένεια κι' ἡ ξεθωριασμένη φιλία, ξανακαινουργιώνουν κάτω ἀπὸ τὸ ἔνστιχτο τῆς φυγῆς, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ σήμερο σ' ὅλους.

Κι' οἱ ἀγαθοὶ χωριάτες, οἱ ἀνεξίκακοι καὶ μεγαλόψυχοι ἀγρότες μας, οἱ περιφρονημένοι τῶν ἀστικῶν κέντρων εἴλωτες, ὑποδέχονται, μὲ ἀπροσποίητην ἐγκαρδιότητα, τοὺς ὡς τὰ χθές ἀκατάδεχτους ἀστούς, ἱκανοποιημένοι ἴσως, ποῦ στὸ φτωχικὸ τους ταπεινὸ περιβάλλον, βρῖσκει ὁ ἄνθρωπος σήμερο ὅ,τι δὲ μπορεῖ νὰ βρεῖ πουθενὰ ἄλλοῦ.

Μένουν ὅμως ἀκόμη πολλοὶ μέσα στὸ «Κάστρο». Μένουν ὅλοι ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν διαθέτουν, οὔτε μιὰν ἀγροτικὴ καλύβα, οὔτε ἓνα ἐξοχικὸ μόνόσπιτο, οὔτε κάποιον μακρυνὸ συγγενῆ ἢ ξεχασμένο, σὲ κάποιο χωριουδάκι, φίλο. Μένουν ὅλοι οἱ φουκαράδες τῆς φτωχολογίας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν τὴν οἰκονομικὴν εὐχέρεια γιὰ μιὰ μετακίνηση μερικῶν χιλιομέτρων, οὔτε τὰ μέσα γιὰ τὴ συντήρηση τῆς φαμίλιας τους σ' ἓνα περιβάλλον ξένο κι' ἄγνωστο ἴσως. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι στριμωγμένοι σὰν σαρδέλλες στὰ «μακάσια» καὶ μερικὰ σκοτεινὰ κι' ὑγρά ψευτοκαταφύγια.

Μένουν όμως άκόμενη και κάποιοι άλλοι. Οί άθεράπευτα αίσιόδοξοι ή εκείνοι πού έξακολουθοϋν νά πιστεύουν μέ φανατισμό στο θρύλο του Γερμανικού πολιτισμού. Κι' οί δυό αυτές κατηγορίες είναι προσηλωμένες στην ιδέα, πώς οί Γερμανικές βόμβες θα σεβαστοϋν τον άμαχο πληθυσμό, όπως και τούς αρχαιολογικούς χώρους και πρώτ' άπ' όλα τó 'Ηράκλειο μέ την περιοχή του.

Μιά τελευταία κατηγορία είναι εκείνη τών «έπιχειρηματιών της άναμπουμπούλας» οί όποιοι ψυχανεμίζονται κιόλας πλούσιες «δουλειές» μέ την έξταση, πού παίρνει ή έγκατάλειψη τών σπιτιών άπό τούς ένοίκους τους. Οί τελευταίοι αυτοί άνυπομονοϋν ν' αρχίσει μιá ώρα πιό γρήγορα ή έπίθεση. "Ολοι οί πιό πάνω άποτελοϋν σήμερα τó μοναδικό πληθυσμό του 'Ηρακλείου και δέν ύπάρχει καμμιά άμφιβολία πώς θα έλαττωθεί άκόμενη, όσον οί μέρες περνάνε.

* * *

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟ. Παρ' όλην αύτή την άποσυμφόρηση, αρχίζει νά γίνεται αισθητή ή στασιμότητα στην άγορά. Πολλά μαγαζιά έχουν κλείσει όριστικά και όσα λειτουργοϋν άκόμενη, άνοίγουν λίγες ώρες την ήμέρα κι' ό κόσμος κάνει οϋρά για νά έξασφαλίσει κάποια προμήθεια.

Είναι βέβαιο πώς καμμιά πρόθεση γι' άπόκρυψη ή άισχροκέρδεια δέν ύπάρχει άπό μέρος τών καταστηματαρχών, σέ τούτη την περίπτωση. Μά τί νά κάνουν οί άνθρωποι, όταν κάθε στιγμή άναγκάζονται ν' άφίνουν ξαφνικά τά μαγαζιά τους, άνοιχτά τις πιό πολλές φορές, για νά τρέχουν στα καταφύγια; Δέν είναι σπάνιες οί περιπτώσεις πού τó «λίσι-βερίσι» γίνεται σ' ώρες συναγερμού ή κι' άκόμενη όταν οί βόμβες πέφτουν βροχή μερικές εκατοντάδες μέτρα πιό πέρα!

Ο σοβαρώτερος όμως κίνδυνος νά μείνει ή πόλη χωρίς τρόφιμα, βρίσκεται στην άδυναμία τών χωρικών νά μεταφέρουν την παραγωγή τους άπό τά χωριά. Έλάχιστοι είναι οί τολμηροί ή κείνοι οί όποιοι, άπό κάποιαν έπίγειουσαν οικονομικήν άνάγκη, ξεθαρρεύονται νά ξεκινήσουν σήμερα άπ' έξω για νά μεταφέρουν στην άγορά της «Χώρας» ένα φορτίο ή σπανιώτερα ένα κάρρο λαχανικά ή φρούτα.

Τά έστιατόρια κι' αυτά δοκιμάζουν την ίδια κρίση και μόνο στα καφενεία παρουσιάζεται άκόμενη κάποια κίνηση.

* * *

ΣΤΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ : Κατά τó μεσημέρι βρίσκω την εύκαιρία νά έπισκεφθώ μερικά καταφύγια στην «Καινούργια Πόρτα».

Τὰ καταφύγια αὐτὰ—παληές ἀποθήκες κάτω ἀπὸ τὰ Βενετσάνικα μπεντένια—«μακάσια» ὅπως τὰ λέει ὁ λαός, εἶναι τὰ μοναδικὰ ποῦ παρουσιάζουν ἀπόλυτην ἀσφάλεια κι' ἀπὸ δόλωμας ἀκόμη βόμβες μικροῦ ἢ μέτριου βάρους. Χαμηλά, θολωτά, μὲ καλοχτισμένους ἐσωτερικά κι' ἐξωτερικά τοίχους, κρατᾶνε πάνωθὲ τους ἔνδεκα ὡς δεκατρία μέτρα χῶμα.

Ποῦ νὰ φανταζόταν ἀλήθεια κανένας, πὼς αὐτὲς οἱ στενόμακρες στοῆς καὶ γενικά ὅλο τοῦτο τὸ φρουριακὸ συγκρότημα, ποῦ κατασκευάστηκε πρὶν 700 τόσα χρόνια, γιὰ νὰ ὑπερασπίζει τὴν πόλη ἀπὸ τὰ Τούρκικα κανόνια, μὲ τίς στοργυλὲς σιδερένιες ὀβίδες τους, θὰ μπορούσαν ν' ἀντισταθοῦν ἀποτελεσματικά στὶς πολεμικὲς μηχανὲς τοῦ 1941!

Ἄν παρέχουν ὅμως μιὰν ὑπολογίσιμη ἀσφάλεια στοὺς βομβαρδισμοὺς, εἶναι ὡς τόσο πολὺ στενόχωρα, ἀερίζονται ἔλλειπέστατα καὶ δὲν παρέχουν καμμιάν ἄνεση. Ἡ εἴσοδός τους, μιὰ χαμηλὴ πορτίτσα, ποῦ πρέπει νὰ σκύψεις γιὰ νὰ περάσεις, δὲν ἐπιτρέπει ἕναν ἀνάλογο φωτισμὸ κι' ἀερισμὸ. Καὶ εἶναι ὁ μοναδικὸς φωταεραγωγός. Δυὸ ἄνθρωποι ἂν σταθοῦν στὴν πόρτα φράζουν ὀλόκληρα τὴν εἴσοδο καὶ τὸ σκοτάδι ὅπως κι' ἡ ζέστη γίνονται τότες ἀνυπόφορα μέσα σ' αὐτὴ τὴν τρώγλη.

Μιὰ βόχα σου χτυπάει στὰ ρουθούνια, μόλις μπεις μέσα καὶ πρέπει νὰ σταθεῖς κάμποσα λεπτά τῆς ὥρας ὡς ποῦ νὰ συνειθίσει τὸ μάτι σου στὸ μισοσκόταδο καὶ νὰ διακρίνεις πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἕνα πλῆθος κόσμου, γυναικόπαιδα, γερόντοι κι' ἄρρωστοι εἶναι στιβαγμένοι μέσα στὴ στενόμακρη ἐκείνη τρύπα, ποῦ τὸ βλέμμα σου δὲ μπορεῖ νὰ φτάσει σ' ὅλο τῆς τὸ βάθος.

Οἱ παρατεταγμένες σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν τοίχων «στρωματσάδες», τὰ λαγίγια μὲ τὸ νερό, τὰ καλάθια μὲ τὰ τρόφιμα, μὰ πρὸ παντὸς ἡ οἰκειότητα πρὸς τὸ περιβάλλον, τὴν ὁποία διακρίνει ἀμέσως κανένας, στοὺς περισσότερους τοῦλάχιστο, δείχνουν πὼς τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ ἀπὸ τοὺς «θαμῶνες», ἔχουν ἐγκατασταθεῖ μόνιμα σχεδὸν μέσα σ' αὐτὲς τίς τρώγλες. Μοίρασαν τὸ στενὸ χῶρο, ὅσο μπόρεσαν δικαιώτερα, καὶ βολεύτηκαν ὅπως-ὅπως ὁ ἕνας πλάϊ στὸν ἄλλο.

Οἱ νοικοκυράδες κάνουν ἀκόμη καὶ τὴ «μπουγάδα» τους, στὸ προαύλιο, ὅπως μαρτυρᾶνε τ' ἀπλωμένα ὑγρὰ σώρουχα καὶ οἱ πρόχειρες μαυρισμένες «παρασθιές», σὲ μερικὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες βράζει κάποιον μπρίκι μὲ γάλα γιὰ τὰ μωρὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄρρώστους.

Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι κουράστηκαν πιά ν' ἀφίνουν βιαστικὰ τὰ σπίτια καὶ τὰ κρεβάτια τους, μέσα στὸν ἐκνευρισμὸ καὶ τὴ σύγχυση τῶν ἀλλεπάλληλων συναγεμῶν, γιὰ νὰ τρέξουν μισόγυμνοι καὶ ξυπόλητοι στὰ καταφύγια καὶ νὰ διεκδικοῦν μὲ καυγάδες, κάθε τόσο, μιὰ θεσοῦλα γιὰ

τά μωρά τους, για τούς ανάπηρους γονιούς ή για τούς άρρώστους τους.

Μιά γρηούλα που μασουλίζει ύπομονετικά ένα κομμάτι ψωμιούρι, καθισμένη σ' ένα μπόγο ρουχα, μου δίδει τήν ἐξήγησιν τῆς βιαστικῆς αὐτῆς μετοικεσίας : « Παιδάκι μου, ἴντα νά σοῦ πῶ ; Ἦκανα ὑπομονή μιὰ-δυό, πέντε-δέκα. Μά τὸ κακὸ ἀντὶς νὰ λιγοστεύγει, ἐπλήθαινε. Πλιά πολλές ὄρες ἐκάναμε ἔπα δὲ μέσα, παρὰ στὸ σπίτι. Τὰ πόδια μου δὲ μὲ βοηθοῦνε μπλιὸ νὰ γλακῶ ὀλοένα κι' ἀπὸ τὴν τρομάρια τῆ σειρήνας ἐκόβγουν-τὸνε ὀλότενα τὰ παντέρμα. Ἐσκιάστηκα πὼς ἤθελα πομείνω κιεμμιά ὥρα στὴ μέση τῆ στρατάς. Ἦκαμα κι' ἐγὼ τὸ ρεμέδιο μου καὶ νοικοκερεύτηκα σὲ τοῦτο νὲ τὸ γωνιὸ. Δὲν τὸ ξεσῦρνῶ ἀπὸ παδὲ ἅ δὲ μὲ σηκῶσουνε ἀποθαμένη». Ἡ ἀπλοϊκὴ τούτη ἀφήγησις τῆς γρηούλας, ξεδιπλώνει μιὰ πτυχὴ μόνον, ἀπὸ τὸ δράμα τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ, στὶς παραμονὲς ἴσως ἀκόμη πιὸ δραματικῶν γεγονότων.

Μιά ἄλλη γυναικοῦλα μὲ τρία κουτσούβελα δίπλα τῆς, πού τὸ μεγαλύτερο εἶναι ἑπτὰ χρόνων, μου διηγεῖται πὼς τὸ πιὸ μικρὸ τῆς κοριτσάκι, μόλις ἄκουε τὴ σειρήνα κι' ἔβλεπε τὴν ἀναμπουμποῦλα μέσα στὸ σπίτι, γιὰ καινούργιο ξεσῆκωμα, ἔβραζεν ὑστερικὲς φωνὲς καὶ κλάμματα, πού κατέληγαν σὲ σπασμούς. Δυὸ φορές κινδύνεψε νὰ μείνει στὰ χέρια τῆς πεθαμμένο. Ἐδῶ μέσα κάπως ἔχει συνέλθει τώρα. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ βάθος, τὸ οὐρλιασμα τῆς σειρήνας φτάνει κάπως ἡμερώτερο καὶ λιγότερο ἀπαίσια.

Στὴ διάρκειαν ἑνὸς κοντεινοῦ βομβαρδισμοῦ, παρ' ὅλη τὴν ἀσφάλεια πού νοιώθουν, ὡς τόσο ἡ ἀγωνία κρατᾷ σφιγμένες τίς ψυχὰς καὶ μιὰ νεκρὴ βασιλεύει μέσα σ' αὐτὸν τὸν καταθλιπτικὸν ὄρατον. Κάπου κάπου καμμιὰ ψιθυριστὴ ἐπίκλησις πρὸς κάποιον ἅγιον, νοιώθει—ἂν εἶσαι πολὺ κοντὰ—νὰ βγαίνει σὰν ἀνάσα ἀπὸ μερικά τρεμάμενα χεῖλη.

Θαρρεῖς καὶ φοβοῦνται ὄλοι, μὴν προδώσουν τὴν παρουσίαν τους στὸν ὑπουλον ἐχθρὸν, πού πετᾷ ἀπειλητικὸς γύρ' ἀπὸ τὰ κεφάλια τους καὶ δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε στὴν ἀναπνοὴ τους ν' ἀκουστῆ. Ἀκόμη καὶ τὰ μωρά, σὰν ἀπὸ κάποιον ἔνστιχτον, πειθαρχοῦν αὐτὲς τίς ὄρες καὶ σταματᾶνε τὰ κλάμματα. Οἱ γέροι κι' οἱ ἄρρωστοὶ καταπίνουν μαρτυρικὰ κάποιαν οἰμωγὴν, πού φτάνει ὡς τὰ χεῖλη τους.

Μονάχα τὸ βοητὸ τῶν ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα στριφογυρίζουν πάνω ἀπὸ τὴν πόλη, πότε πολὺ χαμηλά, πότε ψηλότερα, ἄλλοτε καταπίνονται κι' ἄλλοτε μακρυὰ ταραξοῦ τὴν ἀπόλυτην ἐκείνην σιγὴν.

Μά σὰν περᾶσ' ἡ ἀγωνία, μὲ τὸ δεύτερον σύνθημα τῆς σειρήνας, ὅταν ὁ βόμβος καὶ τοῦ τελευταίου ἀεροπλάνου σβύσει πέρα στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα, τότε ξεσπάει ὁ θόρυβος καὶ τὸ

κακό. Διψώντας γι' αέρα και φως και κίνηση τὰ φτωχὰ αὐτὰ πλάσματα, ὕστερ' ἀπὸ τὴ σιδερένια πειθαρχία τῆς σίωπης καὶ τῆς ἀκητοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει ὁ φόβος, ξεχύνονται στὴν αὐλὴ διασκελιζόντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, χειρονομοῦν, φωνάζουν, γελοῦν, χωρὶς λόγος σχεδόν, ἔτσι σὰν ἀπὸ κάποιαν ἐσωτερικὴν ἀντίδραση στὴν προηγούμενη καταθλιπτικὴ κατάσταση.

Τὰ νεῦρα, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ὑπερένταση τῆς ἀγωνίας, ζητᾶνε νὰ χαλαρωθοῦν καὶ νὰ καλμάρουν μὲ τὶς φωνές καὶ τὴν κίνηση.

Τὰ μωρὰ ἀρχίζουν κι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους τὶς κλάψεις καὶ τὰ ξεφωνητὰ κι' οἱ ἀρρώστοι δὲν ἀγωνίζονται πιά νὰ συκρατοῦν τὶς οἰμωγές καὶ τὶς ἐπικλήσεις τους, πρὸς τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη βοήθεια.

Φυσικὰ δὲν λείπουν κι' οἱ προκλήσεις, τὰ καυγαδάκια, οἱ ἀπειλές, μὲ τὰ προσβλητικὰ ὑπονοούμενα, ἀνάμεσα σὲ δυὸ «γειτόνισσες» μὲ τὸ «ψύλλου πήδημα». Σωστὸ πανδαιμόνιο ἀπὸ θόρυβο, φωνές καὶ κίνηση, ποῦ κι' αὐτὸ καλμάρει μὲ τὴ σειρά του. Ἄν μάλιστα συμπέσει νὰ μὴν ἐπακολουθήσει σύντομα ἕνας δεύτερος συναγεμὸς, τὸ ἀνθρωπομάζωμα αὐτὸ παίρνει τὴν ὄψη καὶ . . . κοσμικῆς συγκεντρώσεως.

Τὸ ψιθυριστὸ κουτσομπολιὸ τῆς γειτονιάς, ποῦ κουβαλήθηκε φυσικὰ κι' αὐτὸ ἐδῶ μέσα, μαζύ μὲ τὸ νοικοκυριό, οἱ κρίσεις κι' οἱ διαφωνίες γύρω ἀπὸ τὴν ντόπια καὶ τὴ διεθνὴ κατάσταση, οἱ συζητήσεις πάνω στὶς φήμες ποῦ φτάνουν διαρκῶς παραφουσκωμένες, γιὰ νὰ συνεχίζουν κι' ἀπὸ δῶ τὴν ἀνεξάντλητη πορεία τους μὲ καινούργια φόρμα, τ' ἀστεῖα καὶ τ' ἄθῶα πειράγματα, ἀκόμη καὶ κανένα τραγουδάκι τῆς ἐποχῆς, ποῦ σκορπίζει τὶς νότες του δειλὰ δειλὰ ἀπὸ καμμιὰ γωνιά, ὄλ' αὐτὰ συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς κοσμικῆς αὐτῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς δίδουν ἕνα τόνο ξενοιασιάς, ποῦ φτάνει πολλὰς φορὲς ὡς τὴν εὐθυμία!

Σκέπτομαι πῶς μονάχα ἔτσι, κατορθώνουν αὐτὰ τὰ δυστυχισμένα πλάσματα νὰ ξανακαινουργιώνουν, κάθε τόσο, τὶς σωματικὲς καὶ ψυχικὲς τους δυνάμεις, γιὰ ν' ἀντέχουν σ' αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη κι' ἀτέλειωτη δοκιμασία.

Ὡς τόσο ἐλπίζουν καὶ σὲ κάτι ἄλλο. Ἔχουν πεποίθηση πῶς τὸ μαρτύριό τους δὲ θὰ κρατήσῃ πολὺν καιρό. Ἄρκει νὰ φτάσουν καὶ τὰ «δικὰ» μας ἀεροπλάνα.

— Γιατί δὲν ἔρχονται τὰ Ἑγγλέζικα; μὲ ρωτοῦν πολλοί.

— Τί γίνηκαν τὰ «Χαρिकाίην» νὰ μᾶς ἀνακουφίσουν λίγο;

— Δὲ θὰ γεννεῖ κιανένα ρεμέδιο μπλιὸ — ρωτάει μιὰ γρηοῦλα — μὲ τὸ διαόλου κείνουσές, νὰ μὴν εἶναι μέρα νύχτα πᾶν' ἀπὸ τὸ κεφαλές μας;

— Ὡς πότε θὰ νάν' ἀσύδοτα τὰ στούκας;

— Θὰ βαστάξῃ πολὺ ἀκόμη αὐτ' ἡ κατάσταση; Πότε θὰ νάρθουν τὰ «Χαρिकाίην»;

Νά οί άγωνιώδεις έρωτήσεις οί όποιες σοῦ ὑποβάλλονται ἤ μιὰ πίσ' από τήν ἄλλη, από γυναίκες κι' ἄνδρες, μόλις πατή-σεις σ' ἓνα καταφύγιο, φορώντας τὰ διακριτικά κάποιας έξουσίας.

Ἀπό τὸ βάθος τῆς τρώγλης τους, οί ἄνθρωποι αὐτοί, δια-πιστώνουν πῶς ὁ οὐρανός τῆς Κρήτης, ὅσο περνᾶνε οί μέρες, τόσο καί πιὸ πολὺ ἀπομένει ἐλεύθερος στὰ Γερμανικά φτερά, γιὰ ν' ἀσχημονοῦν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας.

Τί νὰ τοὺς πῶ ὅμως; Νὰ τοὺς ἐπαναλάβω τις διαβεβαιώ-σεις τις ὁποῖες ἄκουσα κι' ἐγώ, στὴν ἴδια ἐρώτηση, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Βρεττανοῦ Συνδέσμου;

Νὰ τοὺς πῶ πῶς ἔρχονται τάχα αὔριο-μεθαῦριο, σμῆνη ὀλόκληρα «Χαρिकाίην» «Σπιτοσφαίρ» καί καταδιωκτικῶν νυκτός, πού σὲ εἴκοσι τέσσερης ὥρες, θὰ ξεκαθαρίσουν τὸν Κρητικὸν οὐρανὸν ἀπὸ κάθε ἐναέρια ἐχθρικήν ἀπειλή; Δὲν τολμῶ νὰ πῶ ἓνα τόσο μεγάλο ψέμμα. Δὲ νοιώθω τὴ δύναμη νὰ τοὺς βαυκαλίσω μὲ τέτοιες ἐλπίδες, οί ὁποῖες φοβοῦμαι πῶς δὲν θ' ἀρ-γῆσουν νὰ διαψευστοῦν;

Κι' ἔτσι περιορίζομαι νὰ τοὺς χαμογελάσω αἰνιγματικά, μὲ μιὰ καθησυχαστικὴν ἀόριστη φράση: «Θὰ περάσει κι' αὐτό, ὑπομονή».

* * *

ΑΝΑΤΙΝΑΞΕΙΣ : Τὸ ἀπόγεμα μᾶς ἐπεφύλαξε σήμερο καί μιὰ καινούργια συγκίνηση. Κατὰ τις 4 ἡ ὥρα ἀκούστηκαν ἀπὸ τὴν κατεύθυνση τῆς Μεσσαράς μερικὲς δυνατὲς ὑπόκωφες ἐκρή-ξεις. Αὐτὲς οί ἐκρήξεις, ἀπὸ μιὰ τέτοιαν ἀπίθανη κατεύθυνση, ἔδωκαν τὴν ἀφορμὴ νὰ κυκλοφορήσουν οί πιὸ ἀνόμοιες κι' οί πιὸ φοβερὲς φῆμες.

Σ' ἄλλην ἴσως περίπτωσι, ἐλάχιστοι θὰ βρίσκονταν τόσον ἀφελεῖς νὰ πιστέψουν καί μιὰ μονάχα ἀπ' αὐτές.

Ὡς τόσο μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα κεκορεσμένη ἀπὸ νευ-ρικότητα καί ἀγωνία κι' ἡ πιὸ ἀπίθανη φήμη, γίνεται εὐκόλα καί πρόθυμα πιστευτή.

Οἱ φῆμες τοῦτες πού κυκλοφόρησαν μὲ μιὰν ἀφάνταστη γρηγοράδα σ' ὅλη τὴν πόλη καί τρύπωσαν ὡς τὰ πιὸ ἀπόμερα καταφύγια, πλήθυναν τὴ γενικὴν ἀβεβαιοτητα καί σύγχυσι. Ὡς ἐξακριβώθηκεν ἀργότερα ἐπρόκειτο γιὰ μερικὲς ἀνατινάξεις ὑπονομευμένων γεφυριῶν, ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους. Ἡ ὑπεύθυνη τοῦτη ἐξήγηση, ἔφερε κάποιαν ἡρεμία στὰ πνεύματα, ἂν καί στὴ πραγματικότητα ἦταν ἴσως ἡ πιὸ ἀνησυχαστικὴ ἀπ' ὅλες τις ἀνεύθυνες φῆμες, οί ὁποῖες ἐκυκλοφόρησαν πρωτίτερα.

Γιὰ νὰ ὑπονομεύουν καί ν' ἀνατινάσσουν οἱ Ἄγγλοι τὰ γιοφύρια, δὲ μοῦ φαίνεται καθόλου καλὸ σημάδι!

Τρίτη 20 Μαΐου 1941

Ἀπὸ πολὺ πρῶτὶ τὸ παρατηρητήριον τῆς Ρογδιᾶς δὲν προφθαίνει νὰ σημειῶνῃ τὴν ἐμφάνισιν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων μὲ κατεύθυνσιν τὸ Ἡράκλειον.

Οἱ ἄνδρες τοῦ παρατηρητηρίου δὲν εἶναι φυσικὰ ἀσυνείθιστοι στὶς ὁμαδικὰς αὐτὰς ἐμφανίσεις. Ὡς τόσο σήμερον φαίνονται κάπως ἀνήσυχτοι, μὲ τ' ἄλλεπάλληλα καὶ πυκνὰ κύματα ποῦ καταφθάνουν ὀλοένα.

Ἐμεῖς ἀποδίδουμε τὸ γεγονός σὲ κάποιαν ἔντασιν τῶν ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν. Δὲ μπορούμε ἢ δὲ θέλουμε νὰ πιστέψουμε, πῶς ἡ περασμένη νύχτα ἔρριξε τὴν αὐλαίαν στὴν πρώτη πράξιν τοῦ δράματος καὶ πῶς τὸ σημερινὸ γελαστὸ καὶ χαρούμενον Μαγιάτικο ξημέρωμα, μπορεῖ νὰ ναι τὸ προοίμιον τῆς δευτέρας πράξεως.

Τίποτε δὲ μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὑποθέσουμε ἓνα τέτοιο πρᾶγμα. Κανένα σημάδι. Κανένας ὀϊωνός! Ὁ ἥλιος—ὅπως κάθε μέρα—ἔτσι καὶ σήμερον πρόβαλε κατακάθαρος ἀπὸ τὸ πρωῖνὸ θαλάσσιο λουτρό του, ὁ Γέρω Γιούχτας τὸν ὑποδέχθηκε ἐκτεινόμενος, ὅπως πάντα, μὲ χαύνωσιν τοὺς γιγάντιους ἴσκιους του κ' ἡ πολιτεία ἀγουροξυπνημένη, μιρμιδίζει μὲ τὴ συνειθισμένη τῆς πικρῆς νευρικότητος. Ὅλα τὰ ἴδια κ' ἀπεράλαχτα, σὰν καὶ τὰ τόσα ἄλλα πρωῖνά ποῦ πέρασαν.

‘Ακόμη κι’ οί βόμβες, πού σέ λίγο συνταράζουν τὸ ἔδαφος μὲ τίς ἐκρήξεις τους, ὅπως πέφτουν πάλι στ’ ἀεροδρόμιο καὶ στὸ λιμάνι, δὲν μᾶς δίδουν τὴν ἐντύπωση, πὼς ἡ μέρα τούτη θὰ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τίς προηγούμενες. Μονάχα, πού σήμερο τὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα ῥίχνουν βόμβες καὶ στὰ νοτικὰ τῆς πόλεως, ὅπου δὲν εἶχαν ξαναρίξει.

* * *

Οἱ βομβαρδισμοὶ κράτησαν συνέχεια καὶ μ’ ἐλάχιστα μόνο διαλείμματα πολλὰς ὥρες. Ὡς καὶ τὸ μεσημέρι πού μαζευόμαστε στὴ Στρατιωτικὴ Λέσχη γιὰ φαγητό, τὸ μπουμπουνητὸ τῶν ἐκρήξεων καὶ τῶν ἀντιαεροπορικῶν ἀπὸ τ’ ἀεροδρόμιο, εἶναι ἀδιάκοπο. Κάθουμαι στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ τὸν Ταγματάρχη τοῦ πεζικοῦ Τζουλάκη Μ. (*) Ὁμιλητικὸς κι’ εὐθυμος, σὰν πάντα, βρίσκει κάθε φορὰ κάτι τὸ πειραχτικὸ γιὰ τοὺς «τσελεμεντέδες» τῆς κουζίνας μας. Γύρω ὅλα τὰ τραπέζια γεμάτα, ὅπως καὶ στὴν ἄλλην αἴθουσα. Τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς εἶναι συγκεντρωμένο ὅδω μέσα τὴν ὥρα τούτη.

Σὲ μιὰ στιγμή τὸ κτίριο ὅλο τραντάζεται ἀπὸ κάποια κοντινὴν ἐκρηξη καὶ τὰ τζάμια καταχτυπᾶνε μὲ θόρυβο.

— Σὰν νὰ τὸ παράκαναν αὐτοὶ οἱ διαβόλοι σήμερο, δὲ σοῦ φαίνεται; μοῦ λέγει εὐθυμα ὁ Τζουλάκης. Πραγματικά, κανένα ἄλλο μεσημέρι δὲν μᾶς ἀνησύχησαν τόσο πολὺ, τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ.

Σκέπτομαι πὼς ἴσως νὰ μὴν εἶναι καὶ τόσο φρόνιμο αὐτὸ πού κάνουμε. Ἄν οἱ Γερμανοὶ ἔχουν ἐπισημάνει—πράγμα καθόλου ἀπίθανο—τὴ Στρατ. Λέσχη, τίποτε δὲ θὰ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ πετύχουν ἓνα καλὸ κυνήγι μὲ μιὰ δέσμη βόμβες!

Τὴν ἴδια σκέψη κάνουν φαίνεται κι’ οἱ ἄλλοι συνάδελφοι κι’ ὕστερ’ ἀπὸ τὸ φαγητὸ δὲν συνεχίζεται τὸ συνειθισμένο κουβεντολόγι, ἀλλὰ καθέννας τραβᾷ γιὰ τὸ σπίτι ἢ γιὰ τὴ δουλειά του.

Λίγο ἀργότερα, παύουν οἱ βομβαρδισμοὶ. Ἡ σειρὴνα δίνει τὸ σύνθημα τῆς λήξεως. Οὔτε ἓνα ἐχθρικὸ φτερό δὲν πετάει πάνω στὸν οὐρανό. Τ’ ἀντιαεροπορικὰ σταμάτησαν τὸ μονότονο σκοπὸ τους καὶ μιὰ ἀσυνήθιστη ἡρεμία βασιλεύει μέσα στὴ πόλη. Ὡς στὶς 2 μετὰ τὸ μεσημέρι κρατᾷ αὐτὴ ἡ ἡσυχία, ὁπότε καινούργιος συναγερμὸς κι’ εὐθύς ἀμέσως δυνατὲς ἐκρή-

---

(*) Ὑστερ’ ἀπὸ 24 περίπου ὥρες σκοτώθηκε λίγα μέτρα πῶ κατὰ ἀπὸ τὴ Στρατ. Λέσχη στὶς ὁδομαχίες.

Ξεις από βόμβες στά ίδια σημεῖα ὅπως καί τὸ πρῶτ. Καί πάλι καινούργια εἰδοποίηση τῆς σειρήνας πῶς πέρασε καί τούτη ἡ ἐπιδρομή.

* * *

ΤΟ ΞΕΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΘΥΕΛΛΑΣ: Στις 3 μ.μ. ἄλλο οὐρλιαχτὸ τῆς σειρήνας παρατεταμένο κι' ἐπίμονο. Βαθεῖα ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔρχεται ταυτόχρονα βαρὺς καί ρυθμικός ὁ βόμβος πολλῶν ἀεροπλάνων, πού γίνεται ὄλο καί ζωηρότερος, ὅσο πλησιάζει πρὸς τὴ στεργιά.

Στὸ γραφεῖο μου, βρίσκονται δυὸ φιλικὰ πρόσωπα, πού ἦρθαν νὰ μὲ ρωτήσουν ἀνήσυχoi, ἂν βρίσκω σωστὸ νὰ παραμείνουν ἀκόμη στὴν πόλη, ἢ ἂν θά πρεπε νὰ τραβήξουν γιὰ κανένα χωριό. Τοὺς λέω τὴν ἀλήθεια, Τὸ φρονιμώτερο γιὰ τοὺς ἀμαχοὺς εἶναι νὰ βροῦν κανένα καταφύγιο στὴν ὕπαιθρο. Δὲν προφθαίνω ὁμως νὰ τοὺς αἰτιολογήσω τὴ γνώμη μου, ὅταν ἡ σειρήνα δίνει τὸ σύνθημα.

Ἀπὸ τὸ διάδρομο τοῦ Στρατολ. Γραφείου τοὺς κατεβάζω βιαστικά στὴ δυτικὴν ἔξοδο, κι' ἀπὸ κεῖ στὸ ὑπόγειο-καταφύγιο τοῦ μεγάρου Διαλυνᾶ, κάτω ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς Στρατ. Διοικήσεως. Ἡ ἀκούσια αὐτὴ διαδρομὴ μου δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ δῶ καί νὰ παρακολουθήσω, καλλίτερα ἴσως, τὰ πρῶτα πλήγματα τῶν στούκας μέσα στὴν πόλη, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν κι' ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιθέσεως.

Σὲ τοῦτο τὸ διάστημα τὰ πρῶτα κύματα ἔχουν φθάσει πάνω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο. Ἐνα σμήνος ὀρμάει, τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, διασχίζουν τὴν Κεντρικὴ Λεωφόρο ἀπὸ τὶς «Τρεῖς καμάρες» ὡς καί πέρα ἀπὸ τὴν «Πλατεία Στράτα» καί βουίζοντας σὰν δαιμονισμένα, ρίχνουν ἀδιάκοπα ριπὲς πολυβόλων, ἀπὸ ἕνα ὕψος, πού δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10 ἴσως μέτρα πάνω ἀπὸ τὶς στέγες.

Οἱ σφαῖρες σφυρίζοντας, τραυματίζουν ἐπιπόλαια τὴν ἄσφαλο, ἀποστρακίζονται δῶθε κεῖθε κι' ἄλλες ἀφίνουν τὰ σημάδια τοὺς βαθεῖα, στοὺς βορεινοὺς τοίχους τῆς σειρᾶς τῶν κτιρίων, στὰ ὁποῖα στεγάζονται ἡ Νομαρχία, τὰ Δικαστήρια, ἡ Διοίκησι Χωρ)κῆς, ἡ Στρατ. Λέσχη κ.λ.π.

Ἔτσι μόλις προφθαίνω, διασκελίζοντας τὸ δρόμο, νὰ βρεθῶ στὸ ἀπέναντι ἰσόγειο, ὅπου στεγάζονται τὸ Φρουραρχεῖο κι' ἡ Ὑποδιοίκησι Χωρ)κῆς. Ἐδῶ ἔχουν μαζευτεῖ καί πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καί πολῖτες, οἱ ὁποῖοι ἔτυχε νὰ βρεθοῦν στὸ δρόμο πάνω στὴν ξαφνικὴν ἐπιδρομὴ. Πιὸ πέρα, σὲ πολλὰς παράλληλες γραμμές, ἄλλα σμήνη κάνουν ταυτόχρονα τὴν ἴδια δουλειά, καλύπτοντας ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς πόλεως. Οἱ πολυβολισμοὶ κρά-

τησαν λίγο, μὰ τώρα ὁ βόμβος τῶν ἀεροπλάνων, τὸ ἐκνευριστικὸ τοῦς ζουζουνισμὰ, ὀλοένα καὶ πληθαίνει, γίνεται πιὸ ἀπειλητικὸ καὶ συγκεντρώνεται πάνω ἀπὸ τὸ κέντρο της.

Ἐποθέτω πὼς πάνωθῃ μας ὁ οὐρανὸς θάχει πῆξει ἀπὸ μαύρα φτερά. Ἄπ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις κι' ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα ἀκοῦς τὸ βουητό τους νὰ πλησιάζει, λὲς κι' ἔχουν δώσει τὸ ραντεβουὶ τους, τούτη τὴν ὥρα, ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας.

Τί κάνουν; Τί θὰ κάνουν; Τί σχεδιάζουν καὶ τί συνομωτοῦν ἐκεῖ πάνω στὸν ἀέρα; Τὰ ἐρωτηματικὰ αὐτά, μαντεύεις νὰ βασανίζουν τὶς σκέψεις ὄλων, πού βρίσκομαστε μαζεμένοι σὸ διὰδρομο.

Δὲν περιμένουμε πολυῶρα. Ξαφνικὰ τὰ στούκας χυμίζουν πρὸς τὰ κάτω κατὰ κύματα. Οἱ εἰδικὲς σειρήνες, μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι ἐφωδιασμένα—εἶχαμε διαβάσει κάποτε γιαυτὲς τὶς τρομοκρατικὲς σειρήνες—μουγκρίζουν ἀπαίσια, ὅπως ὄρμουν πρὸς τὰ κάτω ἀκάθεκτα, ἔτσι πού θαρρεῖς, πὼς θὰ σοῦρθεῖ ὀλόκληρο τὸ ἀεροπλάνο κατακέφαλα. Καὶ δὲν εἶναι πέντε ἢ δέκα. Πολλὲς δεκάδες, ἑκατοντάδες ἴσως, εἶναι τὰ στούκας πού ἀνεβοκατεβαίνουν. Περνᾶνε ξυστὰ ἀπὸ τὶς ταράτσες τῶν σπιτιῶν, τόσο χαμηλά, πού νοιώθεις τὸν ἀέρα τῶν φτερῶν τους, νὰ φτάνει ὡς τὸ βάθος τοῦ διαδρόμου. Κι' ὅλα μουγκρίζουν ἔτσι πού πάνε κι' ἔρχονται, σὲ διάφορα ὕψη κι' ἀποστάσεις κι' ἡ ἀτμόσφαιρα δονεῖται ὀλόκληρη ἀπὸ τὴ παράξενη αὐτὴ συμφωνία τῶν σειρῆνων τους, τὴν πιὸ φοβερὴ καὶ πιὸ ἄγρια, πού μπορεῖ νὰ συλλάβει ἀνθρώπινη φαντασία. Νομίζεις πὼς δὲν εἶναι μηχανὲς αὐτὲς πού μουγκρίζουν πάνω ἀπὸ τὴ πόλη. Ζωντανά, φριχτὰ τέρατα τὰ φαντάζεσαι, πού ξεχύθηκαν μαζεμένα ἀπὸ κάποια κόλαση, κι' ἤρθαν νὰ στήσουν γύρω της ἓνα καννιβαλικὸ ὄργιο πρὶν νὰ κατασπαράξουν τὴν ἄμοιρη πολιτεία.

Μόνον σ' ἓνα νυχτερινὸ ἐφιάλτη θὰ μπορούσε κανένας νὰ συλλάβει τὸ πανδαιμόνιο αὐτὸ τῶν Γερμανικῶν στούκας.

Καὶ τὸ ὄργιο αὐτό, τὸ ἀληθινὰ δυσκολοπερίγραπτο, κρατᾶει κάμποσα λεπτά, πού καθένα τους φαίνεται κι' ἓνας αἰῶνας γιὰ τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, πού μὲ κερωμένα τὰ χεῖλη, μὲ παγωμένο τὸ αἷμα σὶς φλέβες καὶ μὲ τὴν ἀγωνία στὴν ψυχὴ, περιμένουν ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή τὴν καταστροφή.

Τὴν τρομοκρατικὴ αὐτὴν ἐπίδειξη διαδέχεται ὁ βομβαρδισμός. Ἄραια τὴν ἀρχή, πυκνότερα ὅσο πηγαίνει, ἀκούονται τὰ στριγκιὰ σφυρίγματα τῶν βομβῶν, πού κατεβαίνουν κι' οἱ ἐκρήξεις πού ἐπακολουθοῦν κάνουν τὰ σπῖτια νὰ σειοῦνται καὶ τὸ ἔδαφος νὰ χοροπηδᾷ κατ' ἀπὸ τὰ πόδια, σὰν ἀπὸ σεισμικὴ δόνηση.

Βόμβες πέφτουν προφανῶς σ' ὅλο τὸ Ἡράκλειο, ὅπως μπορεῖ νὰ μαντέψει κανένας ἀπὸ τὴν ἔνταση τῶν ἐκρήξεων, ἢ

ὅποια ποικίλλει ἀπὸ τὸ ἑλαφρὸ τρεμούλιασμα τοῦ ἐδάφους, ὡς τὸ δυνατό τράνταγμα ὀλόκληρου τοῦ κτιρίου κι' ἀπὸ τὸ ὄξύ φειδίσιο σφύριγμα τῆς βόμβας, πού θαρρεῖς καὶ κατευθύνεται ἴσια στὸ κεφάλι σου, ὡς τὸν ὑπόκωφο συριγμὸ, πού σβύνει κά-που πολὺ μακρῶς.

Στὸ μουγκρητὸ τῶν στούκας καὶ στὰ παρατεταμένα κι' ἀλλεπάλληλα μπουμπουνητὰ τῶν ἐκρήξεων, προσθέτουνται τώρα κι' οἱ ἀτέλειωτοι ξηροὶ κρότοι τῶν πολυβόλων. Κοσμοχαλασιά, τῆς ὁποίας τὴν ἔκταση, λίγα μέτρα πρὸ πέρα, δὲ μπερδεῖς νὰ ὑπολογίσεις. Κεῖνο πού ξέρεи καθένας σίγουρο στὴν κάθε στιγμή, εἶναι πὼς βρίσκεται ἀκόμη ζωντανὸς ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μπορεῖ ὅμως νὰ κάνει καμμιά πρόβλεψη, γιὰ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη στιγμή. Τὸ «παρόν» αὐτὲς τὶς ὥρες, περιορίζεται στὴν ἀπειροελάχιστην ὑποδιαίρεση τῆς χρονικῆς μονάδας!

Ἐπωφελοῦμαι μιὰς στιγμιαίας διακοπῆς τῶν πολυβολισμῶν κι' ἀπὸ τὴ δυτικὴ πόρτα τοῦ ἰσογείου πετάγουμε μὲ δυὸ ἄλματα στὴ διπλανὴν εἴσοδο τοῦ Ταμείου, ἀπ' ὅπου πιά ἡ διαδρομὴ μέχρι τὸ γραφεῖο μου εἶναι ἀκίνδυνη ἀπὸ βλήματα.

Βρίσκω τὸ προσωπικὸ λουφασμένο κάτω ἀπὸ τὴ μαρμάρινη σκάλα, ὅπου γύρεψε ναῦρει προστασία ἀπὸ τὶς βόμβες καὶ τὶς σφαῖρες τῶν πολυβόλων. Χωρὶς ἄλλο, μόνο τὸ ἔνστιχτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως τοὺς ὠδήγησεν ἐκεῖ, γιατί στὴν πραγματικότητα τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἐπισφαλέςτατο.

Ὁ βομβαρδισμὸς κι' οἱ πολυβολισμοὶ καὶ τὸ ὄργιο τῶν σειρῶν συνεχίζονται στὴν ἴδιαν ἔνταση. Ὁ βόμβος τῶν ἀεροπλάνων, πού συγκεντρώνονται πάνω ἀπὸ τὴν πόλη, ἀκούεται ὀλοένα καὶ φοβερώτερος.

Κάνω τὴν ἀπόφαση κι' ἀνεβαίνω στὴ σοφίτα τοῦ κτιρίου ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ σκάλα. Θέλω νὰ βεβαιωθῶ, μὲ τὰ μάτια, ἂν ἡ φαντασία ὑπερβάλλει τόσο πολὺ τὴν πραγματικότητα. Δὲ δυσκολεύομαι ὅμως νὰ βεβαιωθῶ μὲ μιὰ ματιά, πὼς ἡ πρώτη ὑστέρησε, τούτῃ τῇ φορά, ἀπὸ τὴ δεύτερη.

Τὸ θέαμα εἶναι ἀπίστευτα φοβερό, ὅπως τὸ βλέμμα ἀγκαλιάζει ἀπὸ ὄω πάνω ὀλόκληρη τὴν πόλη. Μιὰ πόλη βουβὴ κι' ἄφωνη κι' ἀκίνητη σὺν νεκρῇ καὶ ἀνωθῆ τῆς σύννεφα τὰ σιδερένια πουλιά, ἀρπαχτικὰ ὄρνια, πού χυμίζουν μὲ βουλμιά πάνω σ' ἓνα ψοφίμι!

Σ' ὄλη τῆς τὴν ἔκταση καὶ σὲ τρία - τέσσερα διαφοροετικὰ ὕψη, σκεπάζουν τὸν οὐρανὸ μὲ τὶς μαυρὲς τοὺς φτεροῦγες, κλωθογυρίζουν πρὸς ὄλες τὶς κατευθύνσεις, κατεβαίνουν ὀρητικὰ ἢ ἀνυψώνονται, μὲ τὶς μύτες σχεδὸν κατακόρυφες στὸν οὐρανὸ, ἄλλα φεύγουν πρὸς τὴ θάλασσα κι' ἄλλα ἔρχονται κι' ὀλοένα καὶ μαζεύονται περισσότερο, ἀνακατεύονται ὄλο μᾶζυ καὶ μπερδεύονται μεταξύ τους, τόσο πού ἀμφιβάλλεις κάποτε ἂν πρόκειται γιὰ μιὰ πειθαρχημένη ἐπιδρομὴ, τῆς ὁποίας τὶς κινή-

σεις διευθύνει κάποιος νοῦς, ἢ ἀν^κκαθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ μανιασμένα ὄρνια κάνει τις ἀκροβασίες του, ὅπως κι' ὅπου τοῦ ἀρέσει. Πολλές φορές περιμένεις νὰ συγκρουσθοῦν μεταξύ τους καὶ νὰ τσακισθοῦν σὲ χίλια κομμάτια.

Οὔτε συγκρούονται ὁμῶς, οὔτε τσακίζονται.

Ὅρμοῦν λυσσασμένα πρὸς τις στέγες, θαρεῖς καὶ πασχίζουν μὲ τις μύτες τους νὰ ξεστεγιάσουν τὰ σπίτια, νὰ τρυπώσουν μέσα καὶ νὰ πλήξουν ἐκεῖ τὰ θύματά τους, τὰ ὁποῖα φαντάζονται ἴσως ζαρωμένα σὲ κάποια γωνιά, ὠχρὰ ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγωνία.

Κι' οἱ βόμβες τους ἐν τῷ μεταξύ πέφτουν βροχή, μέσα στὴν ἀκίνητη καὶ νεκρωμένη πολιτεία, σηκώνοντας πυκνὰ σύννεφα καπνοῦ καὶ σκόνης σ' ὅλη τὴν ἔκταση.

Πέρα στὸ ἀεροδρόμιο κάτι κάνουν τ' ἀντιαεροπορικά, ὅπως μπορῶ νὰ διακρίνω ἀπὸ τὰ συννεφάκια ποὺ ἀφίνουν τὰ βλήματά τους, ὅπως σκᾶνε ψηλὰ στὸν οὐρανό. Μὰ ὁ κρότος τους δὲν ἀκούεται. Πνίγεται μέσα στὴ βουή καὶ στὸ θόρυβο, ποὺ κυριαρχεῖ πάνω ἀπὸ τὴν πόλη.

Μιὰ ξαφνικὴ ἔκρηξη, ποὺ μοῦ φάνηκε γιὰ μιὰ στιγμή πὼς ἔπεσε πάνω στὸ κτίριο, δίπλα μου, μ' ἀναγκάζει ἀπὸ ἔνσπιχτο νὰ τραβηχθῶ ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ταράσας στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παρατηρητηρίου μου. Ἐνα σύννεφο σκόνης σηκώνεται κι' ἀγκαλιάζει τὴ σοφίτα. Ἀργότερα ἐξακρίβωσα, πὼς οὔτε στὸ κτίριο ἔπεσεν, οὔτε δίπλα μου. Κοντὰ στὴν προτομὴ τοῦ Δασκαλογιάννη σ' ἀπόσταση πενήντα καὶ περισσότερων μέτρων!

Ὡς τόσο, βρῆκα τὰ τζάμια τοῦ γραφείου μου θρυμματισμένα καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς σοβάδες πεσμένους σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ τοίχου. Τὸ δίχως ἄλλο, σκέπτομαι, τὰ στούκας ἔχουν ἐπισημάνει ὅλο τὸ συγκρότημα τοῦτο τῶν κτιρίων, στὰ ὁποῖα στεγάζονται οἱ περισσότερες ἀπὸ τις Δημόσιες Ἀρχές. Τὴν ἴδια σκέψη κάνει κι' ὁ Μοίραρχος Μαραζάκης, ποὺ ἔρχεται σὲ λίγο καὶ βλέπει τὰ τζάμια σπασμένα καὶ τοὺς σοβάδες πεσμένους στὸ πάτωμα.

Ἀποφασίζουμε νὰ μεταφέρουμε τὰ γραφεῖα σὲ ἀσφαλέστερο σημεῖο κι' αὐτὴ τὴν φροντίδα τὴν ἀναλαμβάνει ὁ Μαραζάκης.

* * *

ΠΕΦΤΟΥΝ ΟΙ ΑΛΕΞΙΠΤΩΤΙΣΤΕΣ : Ὡρα 3.45' μ. μ.— Τὸ τηλέφωνο στὸ διπλάνο γραφεῖο τοῦ Ὑπασπιστοῦ κουδουνίζει. Πηγαίνω καὶ παίρνω τὸ ἀκουστικό. Μέσ' ἀπὸ τὸ σύρμα μιὰ ἀλαφιασμένη φωνὴ μοῦ λέγει: «Πέσαν ἀλεξιπτωτιστὲς κατὰ τὸ Σταυρωμένο». Δὲν περιμένω νὰ μάθω ποιὸς τηλεφωνεῖ, κλείνω

τῆ γραμμῆ καὶ συνδέομαι μὲ τὸ Στρατηγεῖο. Μόλις πήραν κι' ἐκεῖ τὴν εἶδηση.

“Ὡστε ἦταν ἀλήθεια! “Ὅλο τὸ προηγούμενο πανδαιμόνιο τῶν στούκας, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ προκαρρασκευὴ τοῦ ἐδάφους γιὰ τὰ ὀπλιταγωγὰ.

Ἐπὶ τέλους ἔπесαν κι' οἱ ἀλεξιπτωτιστές! Τώρα πιά θά-
χουμε κάτι καλλίτερο νὰ κάνουμε, ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη κι' ἐκ-
νευριστικὴ προσμονή. Πέφτουν δὲν πέφτουν, σήμερο θὰ πέσουν,
αὔριο θὰ πέσουν!

Τὸ τηλέφωνο κουδουνίζει πάλι. Ἄλλη πνιγμένη φωνὴ ἀνα-
φέρει βιαστικά, πὼς ἔπесαν ἀρκετοὶ ἀλεξιπτωτιστές πρὸς στὰ
«Δυὸ ἀοράκια», νοτικὰ ἀπὸ τ' ἀεροδρόμιο. Σὲ λίγο ἄλλη ἀνα-
φορὰ ἀπὸ τὸ «Μασταμπᾶ», πὼς ἔπесαν καὶ στὴν περιφέρειά του
μέσα στὸ συνοικισμό καὶ γύρω στ' ἀμπέλια.

Κι' ὀλοένα καινούργια τηλεφωνήματα ἀπὸ ὀλοῦθε, πὼς
πέφτουν ἀλεξιπτωτιστές.

* * *

Σιγὰ σιγὰ τὸ μουγκρητὸ τῶν σειρήνων λιγοστεύει, οἱ ἐκρή-
ξεις τῶν βομβῶν ἀκούονται ἀραιότερες, καὶ τὸ βούϊσμα τῶν
στούκας ἀσθενέστερο, γιὰ νὰ σβύσει σιγὰ σιγὰ βαθεῖα, στὸν
ὀρίζοντα κατὰ τὴ θάλασσα. Τὸν προορισμὸ τους τὸν ἐξετέλεσαν.
Νέκρωσαν γιὰ δυὸ ὥρες κάθε κίνηση, μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν
πολιτεία. Ὅση ἦταν ἀρκετὴ στὰ ὀπλιταγωγὰ τους νὰ ρίξουν
τὶς πρῶτες ὀμάδες τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν.

Στις 5 μ. μ. ποῦ καὶ ποῦ ἀκούεται τὸ βούϊσμα μεμονωμένων
ἀεροπλάνων πάνω ἀπὸ τὴν πόλη.

* * *

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ: Μέσα σ' αὐτὲς τὶς ὥρες ἔχουν πέσει ἰσχυ-
ρὲς ὀμάδες Ἀλεξιπτωτιστῶν στὶς θέσεις καὶ στοὺς συνοικι-
σμοὺς «Σταυρωμένο», «Γκάτσι», «Θέρισσο», Γιόφυρο», «Ἄτσαλέ-
νιο», «Μασταμπᾶ», «Καμίνια», «Ἄη Γιάννη», «Πατέλες», «Χρυ-
σοπηγή», «Πόρο» καὶ γύρω ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου,
στὶς Ρουσές.

Γύρω ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο, ἓνα μεγάλο ἡμικύκλιο, τοῦ ὁποῖου
οἱ δυὸ ἄκρες ἀκουμποῦν στὴ θάλασσα, ἔχει σχηματισθεῖ ἀπὸ
τὶς πρῶτες ἐστίες τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν.

Εἶναι φανερὸ τὸ σχέδιο τοῦ ἐχθροῦ, νὰ δημιουργήσει ἓνα
στενὸ κλοιὸ γύρ' ἀπὸ μιὰ πλατεῖα περιοχὴ τῆς πόλεως, κλείνον-
τας μέσα σ' αὐτὸν τὸν κλοιὸ καὶ τὸ ἀεροδρόμιο,

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπιδιώκει, χωρὶς ἄλλο, νὰ ξεκόψει τὴν
πόλη ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο, τὴν πρώτη κιόλας ἡμέρα καὶ ν' ἀπομο-

νώσει μέσα σ' αυτή την περιοχή, τὰ Τμήματα πού ἔχουν ἀναλάβει τήν ἄμυνά της.*)

Μερικές ομάδες ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὁποῖες ρίχτηκαν μπροστά στὰ Ἐνετικά τεῖχη, ἀπό τήν «Καινουργία Πόρτα» ὡς τήν

(*) Ἡ γραμμὴ πού θά κρατοῦσε τήν ἄμυνα τῆς πόλεως σχηματίζει ἐπίσης ἓνα ἡμικύκλιο τοῦ ὁποῦ οἱ ἄκρες στηρίζονται στή θάλασσα σχεδόν. Ἐνα ἀντίστοιχο δηλαδή ἡμικύκλιο πρὸς ἐκεῖνο πού σχηματίζει ἡ γραμμὴ τῶν Ἀλεξιπτωτιστῶν.

Οἱ ὑποθέσεις τῆς Στρατ. Διοικήσεως ὡς πρὸς τὴ διάταξη τῆν ὁποία θά παίρναν οἱ ἐχθρικές ομάδες κι' ὡς πρὸς τοὺς ἀντικειμενικούς σκοπούς, πού θά ἐπεδίωκαν, βγήκαν σωστὲς καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ περίπου ἀκριβεῖς.

Λέμε περίπου γιατί ἓνα μικρὸ σφᾶλμα στὸν ὑπολογισμό (φανταζόμαστε πῶς κάτι τέτοιο θά συμβαίνει) τῆς ἀποστάσεως πού μπορούσαν νὰ πέσουν οἱ ἀλεξιτῆς ἀπὸ τὰ τεῖχη, κόντεψε νὰ ἔχει σὰν συνέπεια τὴν εἴσοδό τους μέσα στὴν πόλη ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας ὄρες. Δὲ φαντάστηκεν ἴσως δηλαδή ἡ Στρατ. Διοίκηση πῶς θά εἶχαν τὸ θράσος νὰ ρίξουν μερικές ομάδες μπροστὰ—σχεδόν πάνω—στὰ τεῖχη κι' ἔτσι ἡ ἐνισχυμένη γραμμὴ ἀμύνης τοποθετήθηκε σὲ μιὰ κάπως πλατύτερη περίμετρο, ἀφίνοντας ἓνα ἀρκετὰ εὐρύχωρο διάστημα, στὸ ὁποῖον ἔπεσαν ἀρκετοὶ ἀλεξιτῆς, ἐνῶ τὴν ἴδιαν ὄρα, ἄλλοι ἔπεφταν πλάι καὶ πίσω ἀπὸ τὴ γραμμὴ τούτη, χωρὶς τοῦλάχιστο νὰ βρίσκεται ἀνάλογη δύναμη στὰ ἐπίκαιρα σημεῖα τοῦ τεύχους.

Δὲν ξέρει κανένας ἂν τέτοιο ἦταν τὸ ἀρχικὸ σχέδιο τοῦ Γερμανικοῦ Ἐπιτελείου, ἢ ἂν τροποποιήθηκε τὴν τελευταία στιγμή, ὕστερα ἀπὸ ἐπισήμανση τῶν δικῶν μας θέσεων.

Ὡς τόσο ἡ σύμπτωση τούτη (δὲ θά μπορέσει κανένας νὰ τὸ χαρακτηρίσει σφᾶλμα) παρ' ὀλίγο νὰ γίνῃ ἀφορμὴ μιᾶς ἀνεπανόρθωτης ἴσως συμφορᾶς στὸ δυτικὸ τομέα. Ἡ ὀλιγάριθμη φρουρὰ τῶν τειχῶν στὸ σημεῖο τοῦτο ἀντιμετώπισεν, ὅπως θά δοῦμε, μιὰ πολὺ σφοδρὴ πίεση ἀπὸ τοὺς ἀλεξιτῆς οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν μπροστὰ στὸ τεῖχος καὶ κόντεψε ν' ἀνατραπεῖ μέσα σὲ λίγη ὄρα, ἀφίνοντας ἐλεύθερη τὴν εἴσοδο, ἐνῶ ἡ κυρία δύναμη ἀμύνης, πιὸ ξῶ, ἀναγκάστηκε ν' ἀδρανήσει, νὰ χάσει τελείως τὴν Ἐπαφὴ τῆς ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες φίλιες δυνάμεις καὶ στὸ τέλος νὰ συμπτυχθεῖ σ' ἄλλο σημεῖο, ὅπου περιορίστηκε σὲ παρενοχλητικὲς μόνον ἐνέργειες.

Ἀντίθετα στὸ Νότιο τομέα, τὸ ἴδιο λάθος ἔφερε τὰ πιὸ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, σ' ἐχθρικές ἀπώλειες, γιατί οἱ ομάδες πού πέσαν, μεταξὺ τοῦ τεύχους καὶ τῆς ἐξωτερικῆς γραμμῆς ἀμύνης, συνθλίφτηκαν κυριολεχτικὰ καὶ δεκατίστηκαν. Ἐδῶ ὅμως δὲν καταδικάστηκε σ' ἀδράνεια ἡ δύναμη τῆς ἐξωτερικῆς γραμμῆς.

Βέβαια σ' ἓνα τόσο πρωτότυπον ἀγῶνα μὲ τὶς ἰδιομορφίες πού παρουσιάζει, οἱ προβλέψεις δὲ μπορεῖ νὰ ναι πάντα ἀπόλυτα πέτυχε

«Πόρτα τῶν Χανιῶν»(**) πρέπει νὰ συμπεράνει κανένας πὼς ἔχουν σὰν ἀποστολή τους, ν' ἀπασχολήσουν τὰ δικά μας τμήματα πού βρίσκονται μέσα στὴν πόλη καὶ στὶς παρυφές της, ὡς πού οἱ ὀμάδες τους, τῆς ἐξωτερικῆς ζώνης, ἐξασφαλίζοντας κάποιαν ἀνεση κινήσεως, ν' ἀποκαταστήσουν τὴν μεταξύ τους ἐπαφή, ν' ἀνασυγκροτηθοῦν ἀπὸ τὶς πρῶτες πιθανές ἀπώλειες, νὰ ἐφοδιασθοῦν ἴσως μὲ συμπληρωματικά μέσα καὶ ν' ἀποτελέσουν ἔτοι γύρω ἀπὸ τὴν πιὸ πάνω περιοχὴ, μιὰ γερὴν ἀλυσίδα, ἡ ὁποία θὰ τὴν ἔσφιγγε ὀλοένα καὶ στενότερα.

Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐλπίζουν, πὼς μὲ τὸ σχέδιο τοῦτο, τὴν δευτέρη κιόλας ἡμέρα θὰ μπορέσουν νὰ εἰσχωρήσουν μέσα στὴν πόλη καὶ στὸ ἀεροδρόμιο.

Μιὰ τέτοια ἐπιτυχία, δὲν θὰ τερματίσει φυσικὰ τὸν ἀγῶνα σ' ὅλη τὴν περιφέρεια τοῦ Νομοῦ, θὰ εἶχεν ὅμως ὀλέθριες συνέπειες στὸ ἠθικὸ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἐνόπλων τμημάτων καὶ θὰ προδίκαζε σχεδὸν τὴ δυσμενῆ ἔκβαση τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπὶ πλέον ἡ κατάληψη τοῦ ἀεροδρομίου θὰ δινε σοβαρὰ πλεονεκτήματα στὴν ὅλη Γερμανικὴν ἐπίθεση κατὰ τῆς Κρήτης.

Ὡς τόσο τὰ καλομελετημένα σχέδια τοῦ Γερμανικοῦ Ἐπιτελείου, βρῆκαν τὴν οἰκτότερην ἀποτυχία—τουλάχιστον γιὰ σήμερο—κι' ἀνατράπηκαν στὴ βάση τους, ἀπὸ ἕναν ἀδόκητο παράγοντα, τὸν ὁποῖον ὅσο κι' ἂν ὑπελόγισαν στὴν ἐκπόνηση τῶν σχεδίων τους, δὲν μποροῦσαν νὰ πιστέψουν, οὔτε νὰ φαν-

---

μένες καὶ τὰ σφάλματα τῆς τακτικῆς εἶναι μοιραία ἂν ὄχι καὶ ἀναπόφευκτα.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς στὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης ἦταν ἕνας ἐξελιγμένος, μπορεῖ νὰ λεχθεῖ, κλεφτοπόλεμος στὸ βουνὸ καὶ στὸν κάμπο καὶ ἕνας ἀγῶνας ὁδομαχιῶν μέσα στὶς πόλεις καὶ γενικὰ στοὺς κατοικημένους τόπους. Μήπως ὅμως ὑπῆρχεν ἕνα προηγούμενο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ν' ἀντλήσει κανένας διδάγματα καὶ πείρα; Ἡ μάχη τῆς Κρήτης ἦταν ἄλλωστε—ὅπως λένε—καὶ μιὰ γενικὴ δοκιμὴ τοῦ Χίτλερ, γιὰ τὶς δυνατότητες τοῦ νεαροῦ ὄπλου τῶν ἀλεξιτῶν νὰ χρησιμοποιηθεῖ αὐτοτελῶς ἐπιθετικὲς ἐπιχειρήσεις εὐρύτερης κλίμακος.

Γιαυτὸ κι' ἡ δοκιμὴ στοίχισε τόσο ἀκριβὰ!

(**) Ὅταν τὰ Βενετσάνικα μπεντένια ἔζωναν ὀλοτρίγυρα τὴν πόλη, ἀπὸ θάλασσα σὲ θάλασσα, τρεῖς ἦσαν οἱ κυρίως ἔξοδοι. Μιὰ πρὸς τὰ δυτικά μὲ τ' ὄνομα «Χανιῶν Πόρτα», μιὰ πρὸς τὰ νότια ἢ «Καινούργια Πόρτα» καὶ τοῦ «Λαζαρέτου» ἢ Πόρτα πρὸς τ' ἀνατολικά. Σήμερο δὲν ὑπάρχουν βέβαια αὐτὲς οἱ «Πόρτες», μένουν ὅμως οἱ ὀνομασίες, γιὰ νὰ ἐκδηλώνουν τὶς τρεῖς κυριώτερες ἐξόδους τῆς πόλεως πρὸς τὶς Δυτικὲς Ἐπαρχίες, πρὸς τὴν ἐνδόχωρα τοῦ Νομοῦ καὶ πρὸς τὶς Ἀνατολικὲς Ἐπαρχίες.

τασθούν ἴσως ποτέ, πῶς θὰ εἶχε τόσον ἀποφασιστικὴν ἐπίδραση στὴν ἔκβαση τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ παρέμβαση στὸν ἀγῶνα, ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμῆς, ὀλόκληρου, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου καὶ τῆς πόλεως, ὑπῆρξε μιὰ ἀπροσδόκητη ὅσο καὶ σκληρὴ ἔκπληξη στοὺς οὐρανοκατέβατους κουρσάρους τοῦ Χίτλερ. (*)

Ἦξεραν, χωρὶς ἄλλο, ἀπὸ πρὶν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἐξαπέστειλαν στὴν Κρήτη, πῶς τὸ ἔδαφός της, ὅσο φιλόξενο καὶ στοργικὸ εἶναι γιὰ τοὺς φίλους, ἄλλο τόσο τραχὺ καὶ ἄξενο εἶναι γιὰ τοὺς ἐχθρούς. Ἦξεραν κι' οἱ μελλοθάνατοι ποὺ πεφταν ἀπὸ τὸν οὐρανό, μὲ τὴν ὑπεροφία κα' τὸ θράσος, ποὺ τοὺς ἔδιναν οἱ ἀλλεπάλληλες νίκες τους, πῶς ἐδῶ κάτω στὸ στερνὸ «ὄχυρό» τῆς Ἀ. Μεσογείου, θὰ συναντήσουν ἕναν κόσμον ἀλλοιώτικο κᾶπως καὶ διαφορετικὸ, ἕναν λαὸ σκληρὸ καὶ πεισματάρη, ποὺ ὅπωςδήποτε ἔπρεπε νὰ ὑπολογίσουν τὴν ἐχθρικὴ του διάθεση.

Ποτὲ ὅμως δὲν ἐπίστεψαν, πῶς σύσσωμος αὐτὸς ὁ λαός, ἄνδρες, παιδιά, γυναῖκες, γερόντοι, μὲ μοναδικὸ ὄπλο μίαν ἀδάμαστη ψυχὴ καὶ ἕνα σφοδρὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ἐλευθερία, θὰ μποροῦσε ποτὲ ν' ἀποβεῖ τόσον ὑπολογισμὸς ἀντίπαλος σ' αὐτοὺς τοὺς διαλεχτοὺς τῶν διαλεχτῶν καὶ πάνοπλους, μὲ τὰ πιὸ σύγχρονα πολεμικὰ μέσα, στρατιῶτες τοῦ Ράιχ.

Κᾶπου θὰ χαν ἀκουστά, γιὰ κάποιον θρυλικὸ Μινώταυρο. Δὲν ἐφαντάσθηκαν ὅμως ποτέ τους, πῶς μποροῦσε ν' ἀναστηθεῖ καὶ νὰ ζωντανέψει ὕστερ' ἀπὸ τόσες χιλιάδες χρόνια!

Ἔτσι, ἐνῶ περίμεναν — τουλάχιστον ἐκεῖνοι ποὺ ἔπασαν μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ γραμμὴ ἀμύνης — μιὰ σχετικὴν ἐνόχληση ἀπὸ τὰ προκεχωρημένα στρατιωτικὰ της τμήματα τὴν ὁποῖαν ἤλπιζαν ἴσως νὰ ἐξουδετερώσουν, μὲ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴ καὶ τὸν πλουσιώτερο καὶ βαρύτερο ὄπλισμό τους, καὶ θὰ μποροῦσαν ν' ἀνασυνταχθοῦν καὶ ν' ἀποκτήσουν γρήγορα τὴ συνοχὴ τους γιὰ μιὰν ὁμαδικὴ καὶ κεραυνοβόλα ἐπίθεση

(**) Ὅλοι οἱ διάφοροι, ἀπὸ Γερμανικῆς πλευρᾶς, συγγραφεῖς ἢ ἀνταποκριτές, ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ μάχη τῆς Κρήτης (ἀξιωματικοὶ οἱ περισσότεροι), ὅσο καὶ νὰ θεωροῦν ὑποτιμητικὸ νὰ ὁμολογήσουν, πῶς τὴ μεγαλύτερη καταστροφὴ ποὺ ἔπαθαν, τὴν χρωστᾶνε στοὺς πολίτες, ὡς τόσο τοὺς ξεφεύγει σὲ πολλὰ σημεία, μιὰ ἔκδηλη κατὰ-πληξὴ γιὰ τὸ φαινόμενο τῆς καθολικῆς συμμετοχῆς στὸν ἀγῶνα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀφρίζουν ἀπὸ λύσσα, περιγράφοντας τὴν ἐνεργὸ ἀνάμιξή του στίς ἐπιχειρήσεις.

Ὅλοι τοὺς βλέπουν παντοῦ «ἄγριους» κι' «αἰμοβόρους» κι' «ἀπολίτιστους» καὶ «βάρβαρους» ἀτάχτους, οἱ ὅποιοι «παρὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον (!)» δεκατίζουν τὰ... ἡρώικά τους στρατεύματα.

κατά της πόλεως, βρέθηκαν από την πρώτη στιγμή μπροστά σ' έναν απροσδόκητον έχθρό, σκληρό και πονηρό, που άθεατος παραμονεύει παντοῦ, ἢ ξετρυπώνει ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπίθανα σημεῖα γιὰ νὰ τοῦ κόψει τὸ δρόμο καὶ νὰ ματαιώσει τὰ σχέδιά του.

Οἱ ὀργανωμένες ὁμάδες ἀτάχτων ποῦ συγκροτήθηκαν πρὸ-χειρα, τὴν ἴδια κιόλας ἡμέρα, ἀπὸ τολμηροὺς πατριῶτες, οἱ ὁποῖοι δίκησιν κι' ἄξια πῆραν τὸν τιμητικὸ τίτλο τοῦ «καπετάνιου», μέσα στὶς φωτιές καὶ στοὺς καπνοὺς τῆς πιὸ σκληρῆς μάχης, οἱ μικρὲς πειθαρχημένες ὁμάδες τῶν χωροφυλάκων ποῦ κινητοποιήθηκαν ἀμέσως, κλείνοντας τοὺς σταθμούς τους, γιὰ νὰ μεταβληθοῦν σ' ἀντάρτικο κι' οἱ ἐλεύθεροι σκοπευτές, οἱ καινούργιοι αὐτοὶ «χαϊνήδες» μὲ τὴ φλογερὴ καρδιά καὶ τὴ ριψοκίνδυνη διάθεση, ὅλοι αὐτοὶ στάθηκαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Ἀλεξιπρωτιστῶν. Αὐτοὶ ὅλοι ἀποτέλεσαν τὸν ἀστάθμητο παράγοντα ὁ ὁποῖος ἀνέτρεψε τὰ καλομελετημένα σχέδια τοῦ Γερμανικοῦ Ἐπιτελείου, γιὰ τούτη τὴν ἡμέρα τοῦλάχιστον.

* * *

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΓΥΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ : Ὁ Μανώλης Μπαντουβᾶς ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους «καπετάνιους» ποῦ ἀναδείχτηκαν στὴ μάχη τούτη, μὲ τὴ μικρὴν ὁμάδα ποῦ κατήρτισε ἐκ τοῦ προχείρου, ἀπὸ μερικὰ ψυχωμένα παληκάρια, σημειώνει τὴν πρώτην ἐπιτυχία του τὸ ἴδιο κιόλας ἀπόγευμα. Ἐξω ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο, αἰφνιδιάζει ἕνα τμήμα ἀπὸ καμμιά δεκαπενταριά ἀλεξιπρωτιστές, σκοτώνει τοὺς ἕξι, πιάνει αἰχμάλωτους τοὺς ὑπόλοιπους καὶ λευτερώνει ἀπὸ τὰ χέρια τους μερικοὺς στρατιῶτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πιαστεῖ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς μέσα στὸ Νεκροταφεῖο, ὕστερ' ἀπὸ σκληρὴν ἄνιση πάλη. Ὅπλιζονται κι' οἱ τελευταῖοι τοῦτοι μὲ Γερμανικὰ τουφέκια - λάφυρα κι' ἐντάσσονται στὴν ὁμάδα του.

Πιὸ πάνω μιὰ ἄλλη ὁμάδα τοῦ Χρήστου Ζαμπετάκη κρατᾶ ἐπίκαιρες τοποθεσίες κατὰ τὸν Ἄη Γιάννη καὶ τὶς Μεσαμπελιές καὶ ἀπασχολεῖ ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἀλεξιπρωτιστές, ποῦ ἔπεσαν σ' ἐκεῖνες τὶς περιοχές, παρεμβάλλοντας σοβαρὰ προσκόμματα στὴν πραγματοποίηση τοῦ ἀντικειμενικοῦ τους σκοποῦ.

Καὶ πιὸ κεῖ, στὸ Μασταμπᾶ, ὁ Ἐνωμῆρχης Πυροβολάκης Ἐμμαν. ἐγκαινιάζει, τὴν ἴδια περίπου ὥρα, μὲ τὸ αἷμα του, τὸ καινούργιο πάνθεο τῶν ἡρώων τῆς Κρήτης. Ἀξίζει ἴσως νὰ γραφοῦν δυὸ λόγια παραπάνω γιὰ τὸν ἡρωϊκὸ τοῦτον ὑπαξιωματικὸ μὲ τοὺς ἕξι ἄνδρες τοῦ σταθμοῦ του (*) μιὰ ποῦ ἡ

(*) Στὴ δύναμη τοῦ Σταθμοῦ ὑπηρετοῦσαν οἱ χωροφύλακες Καβρουλάκης Γ., Ἀπλαδιανάκης Μιχ., Πετραλῆς Κωνστ., Καγιαμπάκης Ἰωάν., Δεσποτάκης Νικὸλ. καὶ Σπυριδάκης Κωνστ.

δράση τους δίδει μιὰ γενικώτερην εικόνα τῶν δραματικῶν γεγονότων τῆς σημερινῆς ἡμέρας.

* * *

Η ΗΡΩΪΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΜΑΣΤΑΜΠΑ : Μόλις πέσανε οἱ πρῶτοι ἀλεξιπτωτιστὲς γύρ' ἀπὸ τὸ οἶκημα τοῦ Σταθμοῦ Μασταμπᾶ καὶ σ' ἀπόσταση μόλις 25—30 μέτρα ἀπὸ τὸ κτίριο, ὁ Ἐνωμοτάρχης κι' οἱ χωροφύλακες του, πήραν τὰ ὄπλα τους κι' ὀχυρώθηκαν πίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τὸν τοῖχο τῆς αὐλῆς. Σὲ μιὰ στιγμή, ὁ χωροφύλαξ Καβρουλάκης Γ., ἀπὸ τῆ θέση τὴν ὁποία κρατοῦσε, βλέπει ἔξω ἀπὸ τὴν παρακείμενη ἐκκλησιά (Παναγία τοῦ Μασταμπᾶ) ἕναν ἀλεξιπτωτιστὴ, ποὺ σκυφτὸς ἐκύτταζεν ὀλοτρίγυρα κρατώντας τὸ ταχυβόλο του στὸ χέρι. Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸν ὁ Καβρουλάκης καὶ μὴ περιμένοντας διαταγὴ τοῦ διοικητῆ του, σημαδεύει τὸν Γερμανὸ καὶ πυροβολεῖ. Ὁ ἀλεξιπτωτιστὴς πέφτει κατὰ γῆς καὶ ἔρποντας προσπαθεῖ νὰ στρίψει τὴ γωνία τῆς Ἐκκλησιάς, μὰ ὁ Καβρουλάκης προφθαίνει καὶ τοῦ ρίχνει 4—5 σφαῖρες ἀκόμη. Ὡς τόσο δὲν πρόφθασεν ὁ ἄλλος οὔτε νὰ κάνει χρῆση τοῦ ὄπλου του, πράγμα ποὺ δείχνει πὼς μὲ τὴν πρώτη σφαῖρα κτυπήθηκε βαρειά, γιὰ νὰ τὸν βροῦν ἀργότερα σκοτωμένο λίγῳ πλεονεκτήματι ἀπὸ κεῖ ποῦ ἔπεσε.

Οἱ συντρόφοι τοῦ Γερμανοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πέσει ἀνάμεσα στὰ σπίτια κοντὰ στὸ σταθμὸ, ἄρχισαν νὰ βάζουν ὀμαδικὰ κατὰ τῶν χωροφυλάκων. Οἱ σφαῖρες περνοῦσαν ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τίς πόρτες καὶ σφηνώνονταν στοὺς ἀπέναντι τοίχους καὶ στὰ κιβώτια τῶν ἀνδρῶν. Οἱ τελευταῖοι, χωρὶς νὰ βλέπουν τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς, ἀπήνησαν στὰ πυρὰ τους, πυροβολοῦντες πρὸς τὰ σημεία, τὰ ὁποῖα ὑποπεύονταν πὼς κρατοῦσαν οἱ Γερμανοί.

Αὐτὸ τὸ ἄσκοπο, ἐκ πρώτης ὄψεως, τουφεκίδι κι' ἀπὸ τίς δυὸ πλευρὲς, δὲν ὑπῆρξε καὶ χωρὶς κάποιο ἀποτέλεσμα. Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πέσει γύρω ἀπὸ τὸ Σταθμὸ, μὴ περιμένοντας ἴσως τὴν ὑποδοχὴ τούτη καὶ βλέποντας μὲ τὴν πρώτη τουφεκιά νὰ πέφτει ἕνας σύντροφός τους νεκρός, ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ συμπτύσσονται πρὸς ἄγνωστη κατεύθυνση, νομίζοντας φαίνεται, πὼς ἔπεσαν πάνω σὲ ὀργανωμένη καὶ προετοιμασμένη ἰσχυρὴν ἀντίσταση.

Τότε οἱ χωροφύλακες—ἐξὸν ἀπὸ τὸν Σπυριδάκη, ποὺ διατάχθηκε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴ Διοίκηση—μαζὺ μὲ τὸ Σταθμάρχη ἐκλείσαν τὸ Σταθμὸ τους καὶ τράβηξαν κατὰ τὸ Νεκροταφεῖον, ὅπου ἀκούγονταν πυκνοὶ καὶ συνεχεῖς πυροβολισμοί.

Πραγματικὰ ἕνα τμήμα τοῦ τάγματος Μπεντεινάκη, εἶχε πιάσει θέσεις μέσα καὶ γύρ' ἀπὸ τὸ Νεκροταφεῖο καὶ εἶχε

άνοίξει μάχη με τους άλεξιπτωτιστές, οί όποιοι σέξτεπυκνές ομάδες είχαν πέσει σ' όλην τή γύρω περιοχή κι' έξακολουθούσαν νά πέφτουν, ένω τά καταδιωκτικά λυσσασμένα χαμήλωναν, όσο μπορούσαν, για νά καλύψουν με τά πυρά τών πολυβόλων τους συντρόφους τους.

'Απέναντι στις «Πατέλες» ένα μικρό 'Αγγλικό τμήμα, έχει επίσης συμπλακεί με μιάν άλλην ομάδα κάτω υπό τίς ίδιες συνθήκες.

Τό τμήμα τουτο, βλέποντας τους χωροφύλακες του Μασταμπά, οί όποιοι έρχόνταν για ένισχυση, με τήν πρασινόφαιη στολή και παίρνοντάς τους για Γερμανούς, άρχισε νά βάλει έναντίον τους.*) Με πολύ κόπο κατάφεραν νά συνεννοηθούν και νά δώσουν οί 'Εγγλέζοι τέρμα σ' αυτή τήν επικίνδυνη παραγνωρισιά.

Πιο πέρα σ' ένα μοναχικό αγρόσπιτο, στο δρόμο πού πηγαίνει προς τίς «Μεσαμπελιές», έχουν έγκαταστήσει οί Γερμανοί τό φαρμακείο τους, για τήν επίδεση τών τραυματιών. Πρός αυτό τό αγρόσπιτο κατευθύνεται ό Πυροβολάκης με τους άνδρες του, ένισχυμένος κι' από μερικούς στρατιώτες. 'Αρχίζουν νά προχωρούν με προφύλαξη, σχεδιάζοντας νά τό κυκλώσουν και μετά νά έξορμήσουν. Είχαν πλησιάσει κάμποσο, όταν δέχονται πυκνά πυρά όπλοπολυβόλων και αυτομάτων από τους Γερμανούς, οί όποιοι τό φρουρούσαν κρυμμένοι στ' άμπέλια και στις διάφορες πτυχώσεις του έδάφους. 'Ο χωροφύλαξ Καβρουλάκης, τραυματίζεται έλαφρεια στό κεφάλι και στό πόδι. Τόν έπιδένει πρόχειρα ένας συνάδελφός του και συνεχίζει νά μάχεται, ως πού παίρνει δυό καινούργια τραύματα στό χέρι, έλαφρεια και τουτα εύτυχως.

Ταυτόχρονα σχεδόν τραυματίζονται κι' οί χωροφύλακες 'Απλαδιανάκης έλαφρεια κι' ό Πετραλής βαρύτερα. 'Ο 'Ενωμοτάρχης κατορθώνει και τους μεταφέρει κάτω στη χαραδρουλα προς τά Ν. Α. του Νεκροταφείου, όπου ένας 'Αγγλος νοσοκόμος τους έπιδένει τά τραύματα.

Οί άλεξιπτωτιστές όμως έξακολουθούν νά πέφτουν άκατάπαυστα στα γύρω σημεία κι' υπάρχει ό φόβος νά τους πιάσουν έκει μέσα ζωντανούς, όπως είναι άνυπεράσπιστοι. 'Αφίνουν λοιπόν τόν βαρεια τραυματισμένο Πετραλή μ' έναν συνάδελφό του για συντροφία και προστασία και βγαίνουν από τή ρεματιά, για νά ένωθούν με κείνους πού βρίσκονταν στον περίβολο του

(*) Τό επεισόδιο τουτο στάθηκεν άφορμή νά διατάξω τήν άλλην μέρα νά μη φορούν οί χωροφύλακες τά χιτώνιά τους, [έκτός άν ή φόδρα ήταν διαφορετικού χρώματος, όποτε μπορούσαν νά τ' άτά φέρουν άνάποδα, για ν' άποφεύγουν νά δίδουν στόχο με τ' άνοιχτόχρωμα πουκάμισα.

Νεκροταφείου. Πρώτος ὁ Ἄπλαδιανάκης, μ' ἓνα ἄλμα, περνάει τὸ δρόμο, ὁ ὁποῖος βαλόταν συνεχῶς καὶ παρ' ὀλίγο νὰ κτυπηθεῖ πάλιν ἀπὸ ἀγγλικές σφαῖρες ἐξ ἀφορμῆς τῆς στολῆς του. Δεύτερος ἐπήδηξεν ὁ Πυροβολάκης καὶ τελευταῖος ὁ Καβρουλάκης.

Τὴ στιγμὴν ὅμως πού διασκέλιζε τὸ δρόμο, μιὰ ἐγγλέζικη σφαῖρα τὸν τραυματίζει, γιὰ τρίτη φορά, στὴν ὀσφυακὴ χώρα καὶ μιὰ ἄλλη τοῦ περνάει τὴν ἀριστερὴ κνήμη. Κόσκινο ἀπὸ τὶς σφαῖρες πιά ὁ Καβρουλάκης πέφτει, μὴ μπορῶντας νὰ συνεχίσει καὶ ζητάει βοήθεια. Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ, παίρνει τὸ μάτι του πρὸ πέρα, κάτω ἀπὸ μιὰ σικιά, δυὸ Γερμανούς, οἱ ὁποῖοι μὲ τὶς χειροβομβίδες στὸ χέρι καὶ μὲ τ' αὐτόματα, προχωροῦσαν κατ' ἐπάνω του. Συγκεντρῶνει τὶς δυνάμεις του καὶ προφταίνει νὰ τοὺς ρίξει τρεῖς σφαῖρες γιὰ νὰ πέσει ἀνάισθητος ἀπὸ τὴν αἰμορραγία.

Οἱ Γερμανοὶ ἀναχαιτίζονται λίγο ἀπὸ τὶς σφαῖρες τοῦ Καβρουλάκη ὡς πού φτάνει ὁ συνάδελφός του Καγιαμπάκης. Παίρνει θέση δίπλα ἀπ' τὸν τραυματισμένο καὶ προσπαθεῖ, πυροβολῶντας ἀκατάπαυστα, νὰ καθηλώσει τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς. οἱ ὁποῖοι εἶχαν πλησιάσει ἄρκετά.

Ὁ Πυροβολάκης, πού προχωροῦσε μὲ τοὺς δυὸ ἄλλους πληγωμένους ἄνδρες του, τρέχει μαζύ τους νὰ τοὺς ἀσφαλίσει μέσα ἀπὸ τὸν περίβολο τοῦ Νεκροταφείου καὶ εἰδοποιεῖ τὸν φύλακα νὰ ἐπιδιώξει νὰ τὸν μεταφέρει κι' αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἐπιστρέφει μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐνισχύσει τὸν Καγιαμπάκη. Τὴ στιγμὴν ὅμως πού πηδοῦσε τὸν αὐλόγουρο, δέχεται μιὰ σφαῖρα καὶ πέφτει νεκρὸς ἀκριβῶς πάνω στὸν τοῖχο (*). Ἔτσι μένει μοναχὸς ὁ Καγιαμπάκης ὁ ὁποῖος καταβάλλει ἀπεγνωσμένες προσπάθειες ν' ἀπομακρύνει τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὸ καταφέρνει πραγματικὰ σκοτώνοντας τὸν ἓνα, ὁπότε ὁ ἄλλος ἀναγκάσθηκε νὰ φύγει.

Ἔτσι λευτερώνεται τὸ μέρος τοῦτο καὶ μπόρεσαν νὰ μεταφέρουν στὸ δωμάτιο τοῦ νεκροθάφτη τὸν Καβρουλάκη, ὅπου βρίσκονται ἤδη κι' ὁ Πετραλῆς καὶ ἓνας ἀνθυπολοχαγὸς ἀπὸ τὴ Μακεδονία τοῦ Τάγματος Μπετεινάκη.

Ὡς ἀργὰ ἡ μάχη συνεχίζεται μὲ ἀρκετὴ σφοδρότητα σ' ὅλην αὐτὴ τὴν περιοχὴν, ὡς πού οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ἐπωφελοῦμετῆς νύχτας, καταφέρνουν—ὅσοι ἀπόμειναν ζωντανοὶ—νὰ ἀποχτήσουν τὴ μεταξὺ τους ἐπαφὴ καὶ νὰ συμπυχθοῦν στὸ Μασταμπᾶ, ὅπου δημιούργησαν ἐστία.

* * *

(*) Τὴν ἄλλη μέρα τὸν ἔθαψαν μέσα στὸ ἴδιο αὐτὸ νεκροταφεῖο, μὲ τὴ στοργικὴ φροντίδα τοῦ Παπᾶ Μιχάλη καὶ τοῦ Διευθυντῆ Κυρ. Κυριαζῆ.

ΣΤΙΣ "ΠΑΤΕΛΕΣ,, ΚΑΙ ΣΤΟΝ "ΑΗ-ΓΙΑΝΝΗ,, — Τις ίδιες αὐτὲς ὄρες, πού διαδραματίζονται τὰ πιό πάνω γεγονότα στήν περιοχή τοῦ Μασταμπᾶ καί στίς «Πατέλες», ἕνα μικτό ἀπόσπασμα ἀπό χωροφύλακες καί Ἕλληνας στρατιῶτες κατορθώνει ὕστερ' ἀπό σκληρόν ἀγῶνα ν' ἀνακόψει τὸ δρόμο μιᾶς γερῆς ὀμάδος ἀλεξιπτωτιστῶν, ἡ ὁποία προχωροῦσε πρὸς τὸ Ἡράκλειο καί τὴν ἀναγκάζει νὰ λοξοδρομήσει πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ «Προφήτη Ἡλία».

Ὁ Σταθμάρχης Φορτέτσας Ἐνωτοάρχης Μαυροκουκουλάκις Σπυρ. πιό πάνω μὲ τοὺς πέντε χωροφύλακές του καί μὲ μερικούς πολίτες, καταβάλλει μιὰν ἀπεγνωσμένη προσπάθεια ν' ἀναχαιτίσει μὲ τὰ λιανοτούφεκα, τὴν κάθοδο κάποιας ἄλλης ἰσχυρῆς ὀμάδος ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὁποῖοι πέφτοντας κατὰ τὸν Ἅη Γιάννη, συγκεντρώθηκαν καί τράβηξαν ἀμέσως πρὸς τὰ κάτω, μὲ κατεύθυνση καί τοῦτοι τὸ Ἡράκλειο. Ἡ μικρὴ αὐτὴ μικτὴ δύναμη, μὲ τὸν ἐλλεινὸν ὀπλισμὸ καί τὰ λιγοστά φυσίγια, δὲ μποροῦσε φυσικὰ ν' ἀντιμετωπίσει κατὰ μέτωπο τὴ Γερμανικὴν ὀμάδα καί περιορίστηκε νὰ τὴν παρακολουθεῖ καί νὰ τὴν παρενοχλεῖ συνεχῶς μὲ μικροεπιθέσεις, ἀπὸ πίσω κι' ἀπὸ τὰ πλάγια. Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς τοῦτοι βιαστικοί, ὅπως φαίνεται νὰ προχωρήσουν, δὲ στάθηκαν νὰ συμπλακοῦν μὲ τοὺς ἄνδρες τῆς Φορτέτσας. Ὡς τόσο ἡ ἐνόχληση, ὅσο πήγαινε, γινόταν σοσοβρότερη κι' οἱ προφυλάξεις, πού ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ παίρνουν οἱ Γερμανοί, ἐπεβράδυνε πολὺ τὴν πορεία τους. Τοποθέτησαν τότε ἕνα ὀπλοπολυβόλο, γιὰ νὰ καλύψει μὲ μερικά αὐτόματα τὴν προώθησή τους. Φυσικὰ οἱ χωροφύλακες κι' οἱ πολίτες καθλώθηκαν μπροστὰ στὰ δραστικὰ πυρὰ τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔτσι κατάφεραν νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τους.

Προφανῶς ὅμως, οὔτε καί τοῦτοι ἐπέτυχαν νὰ πλησιάσουν τὴν πόλη, ἀναγκασθέντες νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰ ὑπολείμματα τῶν ὀμάδων, οἱ ὁποῖες συμπτύχθηκαν στὸ Μασταμπᾶ.

* * *

ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΚΙ' ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΤΕΡΑ : Γύρω ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο φαίνεται νὰ χουν πέσει ἐπίσης πολλοὶ ἀλεξιπτωτιστὲς καί σὲ πολλὰ σημεία. Ἔτσι τουλάχιστο συμπεραίνει κανένας, ἀπὸ τὴ συνεχῆ δραστηριότητα τῶν πολυβόλων καί τὴ μεγάλη χρῆση ὄλων, πού γίνεται πρὸς τὴ μεριά τούτη. Τὰ ἀκρινὰ σπίτια τοῦ «Πόρου» πρὸς τὸ ἀεροδρόμιο, κατέχονται ἀπὸ ἔνοπλους πολίτες κι' ἔτσι οἱ Ἕλληνοι στηρίζουν καλὰ τὸ

δεξιό τους. Καί από την άριστερή τους πτέρυγα όμως μπορούν νά ναι ήσυχoi, γιατί τὸ «Κακὸν-ὄρος» κρατιέται ἀπὸ τοὺς λόχους τοῦ Κ. Γαλενιανοῦ καὶ Χ. Κολίνου.

Πραγματικὰ μερικές ομάδες, οἱ ὁποῖες ἔπесαν στὰ νότια τῆς κεντρικῆς ἀρτηρίας τοῦ Ἡρακλείου—Μεραμβέλλου, ἐκεῖθεν ἀπὸ τὸ «Κακὸν-ὄρος», ξεκαθαρίζονται ἀπὸ τμήματα τῶν πῶ πάνω λόχων.

Τὴν ἴδια ὄρα ὁ Σταθμάρχης Ἐνωπόλεως Ἐνωμ. Φραγκάκης Ἀντώνιος, μὲ ἓνα γερὸ τμήμα, ἀπὸ ὀγδόντα τόσους ἔνοπλους πολίτες καὶ τοὺς ὀλίγους χωροφύλακες τοῦ Σταθμοῦ του, μαθαίνοντας πὼς ἔπесαν ἀλεξιπτωτιστὲς σὲ διάφορες θέσεις γύρω ἀπὸ τὴν Ἀνώπολη καὶ τὸν Ἅγιο Ρωμανό, πιάνει θέσεις στὸ ἐπίκαιρο σημεῖο «Κοψά», ἀπ' ὅπου μπορεῖ νὰ ἐλέγχει τὶς ἐχθρικές κινήσεις καὶ νὰ σταθμίσει τὸν τόπο καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐπεμβάσεώς του.

Ἐξ ἄλλου, ὁ Σταθμάρχης Μοχοῦ Ἐνωμοτάρχης Γιασαφάκης Φραγκ. μὲ τοὺς πέντε χωροφύλακες τοῦ Σταθμοῦ του καὶ μερικοὺς ἄοπλους πολίτες, στὴν πληροφορία πὼς ομάδες ἀλεξιπτωτιστῶν, ἀπὸ κείνους ποὺ ἔπесαν χαμηλὰ στὸν κάμπο πρὸς τὴ θάλασσα, θὰ κατευθύνονταν πρὸς τὸ Μεραμπέλλο, πιάνει ἐπίκαιρα σημεῖα, ἀνάμεσα Σταλῖδα καὶ Χερσονήσο, ὅπου ἐνεδρεύει ὅλη τὴ νύκτα περιμένοντας.

Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα, χάρις στὴν ἔγκαιρη ἐμφάνιση τῶν πῶ πάνω τμημάτων, οἱ Γερμανοὶ ἀκινητοποιήθηκαν σχεδὸν καὶ δὲ μπόρεσαν νὰ ἐκπληρώσουν κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀντικειμενικούς τους σκοποὺς. Μονάχα κείνοι, ποὺ ἔπесαν κοντὰ στὴ θάλασσα, κατὰ τοῦ «Κοκκίνη τὸ Χάνι» καὶ τὶς «Γουρνες», μιά ποὺ δὲ βρῆκαν ἐκεῖ καμμιάν ἀντίσταση, κατορθώνουν νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν μιὰν ἰσχυρὴν ἐστία καὶ νὰ καταλάβουν τὸν ἀσύρματο τῶν Γουρνῶν. Οἱ ἴδιοι τοῦτοι κατέστρεψαν τὴν τηλεγραφικὴ γραμμὴ κι' ἔτσι ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα διακόπηκαν ἡ ἐπικοινωνία Ἡρακλείου μὲ τὸ γειτονικὸ Νομὸ τοῦ Λασηθίου.

* * *

ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ: Πρὸς τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Ἡρακλείου, ἀρκετές, πρόχειρα φτιαγμένες, ομάδες ἀτάκτων ἢ μικτῶν ἀπὸ πολίτες, χωροφύλακες καὶ στρατιῶτες, βγαίνοντας ἐγκαίρως ἀπὸ τὴν πόλη ἢ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὰ χωριά, ἔπесαν προκεχωρημένες θέσεις σὲ ἰκανὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴν κυρία ἀμυντικὴ ζώνη κι' ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ποὺ πέσαν οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, ἄρχισαν οἱ μικροσυγκρούσεις σὲ διάφορα σημεῖα.

Ὅμάδες μὲ τὸν Ἀντώνη Γρηγοράκη ἢ Σατανᾶ, τὸ Χρήστο Μπαντουβά, τὸ Γ. Ἐπιτροπάκη κι' ἄλλους, καθὼς καὶ ομάδες

χωροφυλάκων και πολιτών από τον "Άγιο Μύρωνα και τὰ περιχωρα, ἔχουν ἀναπτυχθεῖ σ' ὅλη τὴν ἔκτασιν ἀπὸ Μασταμπά, Θέρισσο, Γιόφυρο και πὺρ πέρα. "Όλοι αὐτοί, καθὼς και πολλοὶ μεμονωμένοι ἐλεύθεροὶ σκοπευτὲς, μὲ τὴν ἄμεση ἐπέμβασή τους, δὲν ἐπέτρεψαν καμμιά πίστωση χρόνου στοὺς Γερμανοὺς νὰ συγκροτηθοῦν σὲ ὁμάδες, νὰ διοργανωθοῦν και νὰ δημιουργήσουν σοβαρὲς ἐστίες. Ἄνεχαίτησαν τὴν προώθησή τους πρὸς τὴν πόλη, δεκατίζοντάς τους σ' ὠρισμένες περιπτώσεις και δίδοντας τὴν εὐκαιρία στὰ στρατιωτικὰ τμήματα νὰ ἐπέμβουν στὴν κατάλληλη στιγμή, ἢ ἀντίθετα ἀποτελεῖωνουν, ὅσους γλύτωναν στίς συγκρούσεις μὲ τὰ τμήματα αὐτά.

Ὅπωςδὴποτε οἱ ὁμάδες αὐτές, ποὺ συγκροτήθηκαν ἐντελῶς ἀθόρμητα και πρὸχειρα και ἔδρασαν τελειῶς πρωτόβουλα κι' ἀνεξάρτητα, καθὼς κι' οἱ ἐλεύθεροὶ σκοπευτὲς μὲ τὸν πρόχειρον ὄπλισμό, ἔφεραν τέτοια σύγχυση στίς τάξεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν κι' ἐπεφύλαξαν τόσον ὀδυνηρὲς ἐκπλήξεις στοὺς ἀρχηγούς τους, μὲ τίς αἰφνηδιαστικὲς ἐπεμβάσεις τους σὲ κάθε σημεῖο, ὥστε νὰ μὴν χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι στὴν παράτολμη δρᾶση τους ὀφείλεται κατὰ πρῶτο λόγο, ἡ διάψευση τῶν Γερμανικῶν ἐλπίδων, γιὰ μιὰ κεραυνοβόλα εἰσὸρμηση μέσα στὴν πόλη.

Ἀπὸ τίς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες σχημάτισαν τὸ ἡμικύκλιο γύρ' ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο, οἱ περισσότερες ἐξουδετερώθηκαν προτοῦ πλησιάσουν τίς εἰσόδους του. Ἔτσι τὸ πρῶτο βάρος τῆς ἐπιθέσεως δὲν τὸ ὑπέστη ὀλόκληρο ἡ φρουρά. Ἡ ἐπίθεση ἔσπασεν αἰσθητὰ και ξέφτισε στὸν κυματοθραύστη τῶν ἀτάχτων.

Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει πὼς οἱ ἐσωτερικὲς φρουρὲς δὲν ἀντιμετώπισαν σοβαρὲς ἀπειλὲς και πὼς δὲν ἀνέπτυξαν μιὰ πραγματικὰ ὑπεράνθρωπη δρᾶση. Δείχνει ὁμως πόσο διαφορετικὲς θὰ ἦσαν οἱ συνθήκες, γιὰ τὸν ἐπιδρομέα, ἂν ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῶν χωριῶν εἶχεν ἐφοδιασθεῖ μὲ ὄπλα. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι, δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ τοῦμε, ὅτι οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς δὲ θὰ μπορούσαν νὰ πλησιάσουν, οὔτε σ' ἀπόσταση βολῆς ἀπὸ τὴν πόλη και τὸ ἀεροδρόμιο, τοὺς ἀντικειμενικοὺς τους δηλαδὴ στόχους. Ἐκτὸς φυσικὰ τῶν μικροομάδων ποὺ θὰ πέφταν σὲ μιὰ τέτοια ἀπόσταση. (*)

* * *

Παρ' ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ συλλάβει κανένας σ' ὅλη τῆς τὴν ἔκτασι, αὐτὴ τὴν ὑπέροχη και καταπληκτικὴ συμμετοχὴ τοῦ πληθυσμοῦ στὴ περίεργη τούτη μάχη.

Ἐκατοντάδες ἀληθινῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι ἔδρασαν μεμονω-

(*) Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ καθένας, γιὰτί οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, ἀπὸ φυσικὰ και τεχνητὰ ἐμπόδια, δὲ μπορούν νὰ πέφτουν σὲ με-

μένα, δώθε κείθε, θά μείνουν άφανεϊς κι' άγνωστοι. Γιατί δίπλα στις οργανωμένες ομάδες, με τους άξιους άρχηγους και τους καπεταναίους, ένα άνώνυμο πληθος άνοργάνωτο και μονάχα από τὸ αΐσθημα τῆς έκδικήσεως και τοῦ μίσους κινούμενο, ἔκαμε σιωπηλά κι' άθόρυβα, ὅ,τι μπορούσε, για τὴν άπόκρουση τοῦ ἐπιδρομέα.

Ἡρώϊσμοὶ και θυσίες χωρὶς μάρτυρες, σεμνοὶ ἥρωες άγνωστοὶ κι' άμνημόνευτοὶ. Δὲ θά γραφτεῖ τὸ ὄνομά τους ποτὲ σὲ καμμιάν ἱστορία. Κι' ὅμως ἕνα μεγάλο ποσοστὸ από τις δάφνες, τῆς μεγάλης αὐτῆς δόξας, ὀφείλεται σ' ἐκείνους.

Κανένας μὰ κανένας—δὲ μιλῶ για τις άσήμαντες θλιβερὲς ἐξαιρέσεις—οὔτε γυναίκα, οὔτε παιδί, οὔτε γέρος, ἔμεινε ἀμέτοχος σ' αὐτὸν τὸν ὑπέροχον άγῶνα. "Ὅσοι δὲν ἐνετάχθησαν σὲ μόνιμες ἢ προσωρινὲς ομάδες, εἴτε γιατί δὲν εἶχαν ν' ἀφίσουν κανένα νὰ παραστέκεται στοὺς δικούς τους, εἴτε γιατί δὲν οἰκονόμησαν ἐγκαίρως ἕνα ὄπλο, εἴτε για πολλές άλλες δικαιολογημένες άφορμές, κάτι μπόρεσαν νὰ προσφέρουν στὸν άγῶνα. "Ὀνειρο, πόθος κι' ἐλπίδα τοῦ καθενός, νὰ κάμει τὸν «ἐδικό» του. Νὰ λιγοστέψει κατά ἕνα τοὺς κουρσάρους τοῦ τόπου του. Μὲ ὅποιο τρόπο και μ' ὅποιο μέσο μπορέσει. Ἄρκει νὰ βρεῖ τὴν εὐκαιρία.

"Ὅλοι αὐτοὶ φέρνουν τέτοια σύγχυση κι' ἀναταραχὴ στοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς, ἐπιβραδύνουν τις κινήσεις τους, παρεμποδίζουν τὴν ἐπρφή τους και τοὺς δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση, πὼς ὅλο-

---

γάλες μᾶζες στὸ ἴδιο σημείο. "Ἐτσι δὲν εἶναι σὲ θέση ν' ἀντιτάξουν σοβαρὴν ἀντίσταση σὲ μιάν αἰφνηδιαστικὴν ἐπίθεση ἐνόπλων ὁμάδων, οἱ ὁποῖες εἶχαν τὴν εὐχέρεια νὰ παραμονεύουν στὴν πτώση τους και νὰ ἐκμεταλεύονται κάθε γνώριμη πτυχή τοῦ ἐδάφους.

Πρέπει νὰ λάβουμε ἀκόμη ὕπ' ὄψει μας και τὸν ψυχολογικὸ παράγοντα τῶν ἀντιπάλων, σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση. Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς μ' ὄλη τὴ θυλλικὴν εὐτολμία τους, τὴν ὁποία κάθε καλῆς πίστεως ἀντίπαλος ὀφείλει νὰ ὁμολογήσει και νὰ ἐκτιμήσει, μ' ὄλη τὴν ξεαλλὴν ἀποφασιστικὴτητα και τὸν τυφλὸ φανατισμὸ τους στὸ Χίτλερ, στίς ἐπιταγὲς τοῦ ὁποίου πρόθυμα προσέφεραν και τὴ ζωὴ τους, ἦσαν και ἄνθρωποι. "Ἐπεφταν σ' ἕνα ξένο κι' άγνωστο ἔδαφος, ἐγκαταλείποντάν ἐκεῖ κι' ἦσαν ὑποχρεωμένοι, πρὶν ἀκόμη πατήσουν τὸ ἔδαφος, ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἐχθρότητα και τὸ μῖσος ἐνδὲς λαοῦ. Ἡ ἰδέα μάλιστα πού, δὲν ξέρω πὼς και γιατί τοὺς καλλιέργησαν, πὼς οἱ Κρητικοὶ εἶναι σκληροὶ και άγριοι, σὰν ἄνθρωποφάγοι, ἐνέπνευσε στὴ ψυχὴ τους κάποιο δέος κι' ἐπέδρασε τρομερὰ στὸ ἠθικὸ τους.

Ἀπ'αὐτὰ ὅλα βγαίνει τὸ συμπέρασμα, πὼς οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ἀποτελοῦν σοβαρὸ κίνδυνο. μόνον ὅταν κατορθώσουν νὰ συγκεντρωθοῦν σὲ ἰσχυρὲς κάπως ἑστίες. Κι' ὁ στρατιωτικὸς κριτικὸς τῆς μάχης αὐτῆς, χωρὶς ἄλλο, δὲν θά ἐκφέρει διαφορετικὴ γνώμη.

κληρο τὸ Κρητικὸν ἔδαφος εἶναι ὑπονομευμένο μὲ ζωντανές παγίδες καὶ κάθε τους βῆμα πρὸς τὰ ἔμπρός, γίνεται μὲ καρδιοχτύπι καὶ φόβο.

Στὰ μάτια τους, στὰ ὁποῖα κάθρεφτίζεται ὁ τρόμος τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τοῦ ἄγνωστου, ἐρευνοῦν ἀνήσυχα ὅλες τὶς κατευθύνσεις, μὴ γνωρίζοντας ἀπὸ ποιο σημεῖο θὰ φανερωθεῖ ὁ θάνατος.

Κάθε κορμὸς δένδρου, κάθε συστάδα θάμνων, κάθε ρυκάκι, κάθε γωνιά δρόμου, κάθε πτυχὴ τοῦ ἔδάφους, ἀποτελεῖ στὴν ταραγμένη φαντασία τους καὶ ἀπὸ ἓνα καρτέρι, πὺ παραμονεύει ὁ χάρος.

Ἔτσι τὸ ἠθικὸ τῶν ἐπιδρομέων γίνεται φανερό, πὺς τσακίστηκεν ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας στιγμή. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα τοῦτο. Καὶ μόνον αὐτὸ ἂν κατώρθωνεν ἓνας λαός, πὺ τὸν ἀφήκαν χωρὶς ὄπλα καὶ πάλι θὰ ξεπλήρωνεν ἓνα μεγάλο προορισμὸ στὴν κρίσιμη τούτῃ περίστασι.

* * *

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΑ ΤΕΙΧΗ : Οἱ πληροφορίες γιὰ καινούργιες πτώσεις ἀλεξιπτωτιστῶν, ἐρχοῦνται ἢ μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ ὀπλιταγωγὰ δὲν κάνουν ἄλλη δουλειά, παρά πηγαينوέρχονται, ρίχνοντας ἀκατάπαυστα καινούργια τροφή στὸν Κρητικὸ Μινώταυρο, πὺ τούτῃ τῇ μέρᾳ στάθηκε πραγματικὰ ἀδηφάγος!

Τὸ Γερμανικὸν Ἐπιτελεῖον, ὅπως φαίνεται, ἐπιδιώκει νὰ δημιουργήσῃ, μὲ κάθε θυσία, ἀρκετὲς γερεὲς ἐστίες γύρ' ἀπὸ τὴν πόλη. Γιαυτὸ ὄλο καὶ ρίχνει ἐνισχύσεις.

Τὸ τί γίνεται, εἶναι ἀληθινὰ ἀπερίγραπτο.

Τούτῃ τῇ στιγμή σου ἀναφέρουν, πὺς δημιουργήθηκε μιὰ ἐστία στὸ Α σημεῖο. Ὑστερ' ἀπὸ μισὴν ὥρᾳ δευτέρῃ ἀναφορᾷ βεβαιώνει, πὺς ἡ ἐστία δὲν ὑπάρχει πιά καὶ πὺς οἱ Γερμανοὶ ἐξοντώθηκαν μέχρι τὸν τελευταῖο.

Μὰ τὰ ὀπλιταγωγὰ ἐπιμένουν. Ρίχνουν μὲ τὴ σειρά τους καινούργιους, γιὰ νὰ βροῦν κι' ἐκεῖνοι τὴν ἴδια τύχη.

Αὐτὸ γίνεται συνεχῶς ὄλο τ' ἀπόγευμα στὰ περισσότερα σημεῖα. Οἱ Γερμανοὶ ρίχνουν κι' οἱ Κρητικοὶ σκοτώνουν. Λὲς καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτῃς ἔχει μεταβληθεῖ σὲ μιὰν ἀπύθμενη καταβόθρα, πὺ καταπίνει τοὺς οὐρανοκατέβατους ἐπιδρομείς.

Ὅσο καταφέρνουν νὰ δημιουργήσουν σὲ μερικὰ σημεῖα βιώσιμες κάπως ἐστίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐπιχειροῦν νὰ προωθηθοῦν καὶ ν' ἀσκήσουν πίεση στὴν ἄμυνα τῆς πόλεως. Ἡ σοβαρότερη πίεση, ἐκτὸς ἀπὸ κείνην πρὸς τὸ ἀεροδρόμιον, ἐκδηλώνεται στὶς δυὸ πόρτες τοῦ παλαιοῦ Ἐνετικοῦ φρουρίου, στὴν

«Καινούργια Πόρτα» καὶ στὴν «Χανιῶν Πόρτα». Καὶ ἦταν φυσικὸ καὶ εὐλογο αὐτό, γιατί ἀνάμεσα σ' αὐτές τις δυὸ θέσεις τὸ τεῖχος ἔχει ἀρκετὸν ὕψος καὶ μὲ λίγα ὄπλα μπορεῖ ν' ἀποκρουθεῖ εὐχερέστερα κάθε προσπάθεια εἰσχωρήσεως μέσα στὴν πόλη.

* * *

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ : Στὴν τελευταία τούτη θέση, τὴν ὁποῖαν ὑποστηρίζουν ἀπὸ τὰ πρόχειρα χαρακώματα τοῦ παλιοῦ τεῖχους, εἴκοσι στρατιῶτες τοῦ λοχαγοῦ Μανωλεσάκη καὶ μερικές δεκάδες βοηθητικῶν τοῦ λόχου Διοικήσεως μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Κωνστ. Γουναλάκη, ἐκδηλώνεται ἡ πιὸ πεισματῶδικη ἐπίθεση τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὅποιοι ἔπασαν μόλις μερικές ἑκατοντάδες μέτρα πιὸ πέρα.

Ἄφ' οὗ ἔπαθαν ἀρκετές ἀβαρίες, πρὶν ἀκόμη πατήσουν τὸ ἔδαφος, ἐκινήθησαν ἀμέσως πρὸς τὴν Πύλη καὶ πιὸ κάτω πρὸς τὸ «Γυαλί - Κιόσκι», μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ μποῦν—ἂν μποροῦσαν—τὴν ἴδια ὄρα μέσα στοῦ Ἡράκλειο.

Ἄρκετοὶ ἀτομικοὶ ὄλμοι, πού κουβαλοῦν μαζύ τους καὶ πυκνά πυρὰ αὐτομάτων ὄπλων, ὑποστηρίζουν τὴν ἐπίθεση, ἐνῶ τὰ μαχητικὰ ἀεροπλάνα δὲν ξεκολλοῦν ἀπὸ πάνω, πολυβολῶντας ἀκατάπαυστα καὶ ἀπὸ πολὺ χαμηλά τις θέσεις τῆς φρουρᾶς, τῆς ὁποίας οἱ στρατιῶτες κυριολεκτικὰ δὲ μποροῦν νὰ σηκώσουν κεφάλι.

Ἄχ! Αὐτὰ τ' ἀεροπλάνα.... Τὸ πικρὸ παράπονο τοῦ κάθε πολεμιστῆ. Δὲν πᾶ νὰ ἦσαν δέκα φορές περισσότεροι οἱ ἀλεξιπτωτιστές μὲ τοὺς ὄλμους τους, τὰ πολυβόλα, τ' αὐτόματα καὶ τὸν πλούσιο γενικὰ ὄπλισμό τους; Αὐτοὶ μὲ τὰ λιανοτούφεκά τους, ἔνοιωθαν τὴ δύναμη νὰ τοὺς ἀνατρέψουν μέσα σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὄρας.

Μὰ μὲ τ' ἀεροπλάνα, πού βουτίζουν πάνωθὲ τους συνεχῶς σὰν σφήκες, πῶς νὰ τὰ βάλουν; Πῶς νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τοὺς δαίμονες αὐτοὺς μὲ τὰ μαῦρα φτερά;

Νὰ τὸ μοναδικὸ παράπονο τῶν πολεμιστῶν, πού ἐκδηλώνεται πότε μ' ἓναν στεναγμὸ, πότε μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ χειρονομία μιᾶς ἀνοικτῆς παλάμης.

Οἱ λιγοστὲς ὡς τόσο σφαῖρες τῶν λιανοτούφεκων κάνουν ἀληθινὴ θραύση κι' ὅταν μερικὰ ἀπομεινάρια τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καταφέρνουν, διασκελίζοντας τὰ πτώματα τῶν συντρόφων τους, νὰ φθάσουν κοντὰ στὰ τεῖχη, τὸ τουφέκι παραχωρεῖ τὴ θέση του στὴν ξιφολόγχη, στοῦ μαχαίρι, στὰ δόντια, στὴ γροθιά... Καὶ πλάι ἐκεῖ στοῦ παλιῦ βενετσάνικο μπεντένι, τὰ ρομπότ τοῦ Χίτλερ, μὲ τις συγχρονισμένες πανοπλίες, διδάσκονται πῶς ὑπάρχουν καὶ κάτι ἄλλα ὄπλα, πού δὲν παληώνουν καὶ δὲν ἀχρηστεύονται ποτέ!

Οί πρώτοι αὐτοὶ δὲν προχώρησαν οὐτ' ἓνα βῆμα μέσ' ἀπὸ τὰ τείχη. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ἄλλες ὁμάδες, οἱ ὁποῖες εἶχαν πέσει πιὸ ἔξω, στ' ἀμπέλια καὶ στὰ λιόφυτα μέχρι κοντὰ στὴ θάλασσα, ἀρχίζουν νὰ κινιῶνται ὁμαδικὰ πρὸς τὸν τομέα τοῦτον, ἀπὸ τὸ Δημοτικὸ φόρο, τὶς ἀποθήκες Τζουλάκη καὶ τὴν Κιτρικὴ.

Μπροστὰ στὴν συγκεντρωμένην αὐτὴ δύναμη καὶ κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες ποὺ ἀναφέρουμε πιὸ πάνω, εἶναι φυσικὸ κι' ἀναπόφευκτο νὰ καμφθεῖ ἡ ἀμύνα τοῦ τομέα τούτου, μὲ τοὺς ὀλιγάριθμους στρατιῶτες καὶ τὰ πενιχρὰ μέσα πυρὸς ποὺ διαθέτουν.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἑκατοντάδες ἄοπλοι πολῖτες, κάθε ἡλικίας, στὴν εἶδηση πὼς ἔπεσαν ἀλεξιπτωτιστὲς κοντὰ στὰ τείχη, συγκεντρώνονται στὴν «Πόρτα τῶν Χανιῶν», ἐδώθε ἀπὸ τὸ μπεντένι. Ὅλοι τρέχουν, σὰν ἀπὸ σύνθημα, στὶς «Πόρτες». Ἐκεῖ ποὺ νοιώθουν τὸν κίνδυνο πιὸ μεγάλο καὶ πιὸν ἄμεσο.

Τὶ πάνε νὰ κάνουν, ἄοπλοι ὅπως εἶναι, μέσα στὴ φωτιὰ καὶ στὴ βροχὴ τοῦ πυρωμένου σιδήρου τῶν ὄλων, τῶν πολυβόλων, τῶν χειροβομβίδων καὶ τῶν ἀεροπλάνων ;

Μὴ ζητήσῃ κανένας νὰ βρεῖ λογικὴν ἀπόκριση σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτηματικά. Ἄς μὴν ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐξηγήσῃ, μὲ τὴν καθιερωμένη ἔννοια τῆς λογικῆς, τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, σὲ τέτοιες ἐξαιρετικὲς στιγμὲς.

Πᾶνε νὰ φράξουν τὸ δρόμο στὸν ἐχθρό! Πῶς ; Τοὺς εἶναι ἀδιάφορο. Μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια, θὰ τὸν ἀπωθήσουν. Τὰ κορμιά τους θὰ βάλουν ἐμπόδιο.

Βρίσκονται ὅμως μπροστὰ στὸν ἐχθρό, δίπλα ἀπὸ τ' ἀδελφια τους, ποὺ ἀγωνίζονται ἀπεγνωσμένα ν' ἀναχαιτίσουν τὴν προώθησίν τους καὶ βλέπουν πῶς δὲν ἔχουν οὐτ' ἓνα παληοσίδηρο νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Ζητᾶνε ὄπλα. Φωνάζουν, ἀπειλοῦν, ὑβρίζουν, καταριῶνται. Τὶ νὰ κάνουν, πῶς ν' ἀντιδράσουν σ' αὐτὴ τὴν ἄμεσην ἀπειλή, ποὺ ὀλοένα καὶ πλησιάζει ;

Εὐτυχῶς στὴν πιὸ κρίσιμη, ἴσως στιγμὴ, ἀνακαλύπτεται πλάι ἐκεῖ, μιὰ ἀποθήκη μὲ μερικὲς ἑκατοντάδες Ἀμερικάνικα ὄπλα. Ἡ ἀποθήκη παραβιάζεται ἀμέσως καὶ τὰ ὄπλα ὅπως βρίσκονται ἀκόμη ἀλλειμμένα μὲ λίπος, γλυστράνε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι στὴ σκληρὴ πάλη, ποὺ ἐπακολουθεῖ γιὰ τὴν ἀπόκτησίν τους. Καθένας πασχίζει, μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ δύναμη, μὲ τὴν κατασσοσύνη, ἢ μὲ τὴν κατεργαριά του, ν' ἀποκτήσῃ ἓνα ὄπλο καὶ λίγα φυσίγγια, γιὰ νὰ τρέξει τὴν ἴδια ὄρα στὸ τεῖχος.

Μέσα σὲ λίγα λεπτά, ὅλος ὁ τομέας, μέχρι τὸ «Γιαλί - Κιόσκι», ὅπου πάνω στὴν ὥρα φθάνει καὶ ὁ Ἐνωμοτάρχης Βουτυρά-

κης Έμ.(*) με μιὰ μικρὴν ὀμάδα χωροφυλάκων καὶ ὁ Ἄντ. Γρηγοράκης (Σατανᾶς), ἔχει ἐπανδρωθεῖ ἀπὸ ἔνοπλους πολίτες, ἀποφασισμένους νὰ σκοτωθοῦν ὅλοι, παρὰ νὰ ἐπιτρέψουν στοὺς Γερμανοὺς νὰ περάσουν πρὸς τὴν πόλη.

Οἱ τελευταῖοι βρίσκονται τότε ξαφνικὰ μπροστὰ σὲ πυκνότητα καὶ σφοδρότητα πυρός, ποὺ δὲν περίμεναν.

Θέτουν ὅμως κι' αὐτοὶ σ' ἐνέργεια, ὅλα τὰ μέσα πυρός, τὰ ὁποῖα διαθέτουν. Ὀλμος, ὄπλοπολυβόλα, αὐτόματα, χειροβομβίδες.

Οἱ ὄλμοι πέφτουν, ὁ ἕνας πίσ' ἀπὸ τὸν ἄλλο, οἱ χειροβομβίδες σκάνε με δαιμονισμένο θόρυβο, οἱ ριπὲς τῶν πολυβόλων ἔχουν ὀτῆσει ἀτέλειωτο τραγοῦδι, σύννεφα σκόνης τυλίγουν τοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ τείχους, ἐνῶ τ' ἀεροπλάνα χαμηλώνουν μέχρι τὸ ἔδαφος καὶ τὸ γαζώνουν κυριολεκτικὰ με τὰ πολυβόλα τους.

Σωστὴ κόλαση φωτιᾶς καὶ σιδήρου.

Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς συμπύσσονται σὲ μιὰ στιγμή, γιὰ νὰ ἐπανεέλθουν δριμύτεροι κι' ὀρμητικότεροι σὲ νέα κύματα.

Μὲ μεγάλα ἄλματα, μέσ' ἀπὸ τίς πτυχώσεις τοῦ ἐδάφους, προσπαθοῦν νὰ κερδίσουν, ἔστω καὶ λίγα μέτρα, τῆς ἀποστάσεως, ποὺ τοὺς χωρίζει ἀπὸ τὰ τείχη. Πυκνὰ ὅμως κι' εὐστοχα πυρά, τοὺς καθλώνουν ξανά καὶ τοὺς θερίζουν. Μ' αὐτοὶ ἐπιμένουν. Πέφτουν, σηκώνονται, σταματοῦν καὶ πάλι ξεκινᾶνε, γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ τους. Πραγματικὰ μάχονται με ἡρωϊσμό καὶ λύσσα καὶ κανένas με μπορεῖ νὰ ὑποτιμῆσει τὴν αὐτοθυσία τους.

Οἱ πιὸ παράτολμοι τρέχουν, ἀκάλυπτοι σχεδόν, με ἀποφασιστικὰ ἄλματα πρὸς τὴν «Πόρτα». Λὲς καὶ θέλουν νὰ πατήσουν μονάχα τὸ πόδι τους στὴν ἀπηγορευμένην εἴσοδο κι' ὡς πεθάνουν.

Δεκατίζονται ἐκεῖ μπροστὰ στὶς βάσεις τοῦ τείχους. Δὲν μένει κανένας. Καὶ νὰ σου ἄλλο κύμα, με τὴν ἴδια ὀρμητικότητα, ἀκολουθαίει τὰ βήματα τοῦ πρώτου, γιὰ νὰ συντριβεῖ κι' ἐκεῖνο στὴ γρανιτένια ἀκαμψία τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πολιτείας.

(*) Ὁ γενναῖος αὐτὸς ὑπαξιωματικὸς, μόλις γνωστοποιήθηκεν ἡ πτώση τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ζήτησε ν' ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ ἀρχιφύλακας τῶν φυλακῶν καὶ παίρνοντας τὸ ὄπλοπολυβόλο τῆς φρουρᾶς, βγήκεν ἔξω γιὰ νὰ καταρτίσει μιὰν ἐθελοντικὴν ὀμάδα. Δὲν εἶχε προχωρήσει λίγα βήματα κι' ἀκριβῶς ὅταν βρισκόταν στὴν παλιὰ Νομαρχία, ἕνα Γερμανικὸ ὄπλιταγωγὸ περνοῦσε ξυστὰ ἀπὸ τίς στέγες τῶν σπιτιῶν. Δὲν χάνει καιρὸ ὁ Βουτυράκης. Τὸ σκοπεύει με τὸ ὄπλοπολυβόλο καὶ τοῦ ἀδειάζει τὸ γεμιστήρα. Ἡ ριπὴ βρῆκε τ' ἀεροπλάνο καὶ σὲ λίγο ἔπεφτε στὴ θάλασσα, μέσα σὲ καπνοὺς καὶ φλόγες.

Ἡ λύσσα τους, σὴν ἀδυναμία ν' ἀνατρέψουν ἓνα ἐμπόδιο, ποῦ ἀπότομα ὠρθώθηκε σταθερό κι' ἀλύγιστο, τοὺς σπρώχνει στὶς πιὸ ξεφρενιασμένες προσπάθειες.

Θαρρεῖς καὶ δὲν εἶναι ἄνθρωποι μὲ σάρκες καὶ κόκκαλα. Μοιάζουν μὲ κOURNτισμένες μηχανές, μὲ ρομπότ, οἱ ὁποῖες τίθενται σὲ κίνηση, ἀπὸ μιὰν ἄγνωστη δύναμη καὶ ξαπολιοῦνται πρὸς τὰ τεῖχη, γιὰ νὰ τσακισθοῦν.

ΘυμίζουN καταπληκτικὰ τοὺς ἀφιονισμένους στρατιῶτες τοῦ Μωάμεθ, ποῦ προχωροῦσαν ἀκάθεκτοι καὶ ἑξαλλοι, κλεινοντας τὰ μάτια, μὲ τὸ ἓνα χέρι, γιὰ νὰ μὴ βλέπουN τὸν κίνδυνο.

Μιὰ Ὀμηρικὴ ἀληθινὰ μάχη συνάπτεται μπροστὰ στὰ τεῖχη, μὲ διαρκῶς δραματικώτερες φάσεις καὶ πολλές φορές, τὸ μαχαῖρι, ἢ ξιφολόγη καὶ τὰ χέρια, ἀντικαθιστοῦN τὸ ὄπλο.

Εἶναι ἓνας ἀγῶνας ἀπογνώσεως, στὸν ὁποῖον οἱ ἡρωϊκοὶ ὑπερασπιστὲς τῶN τευχῶN, τὰ παίζουN ὄλα γιὰ ὄλα. «Ἡ θάσκοταθοῦμε ὄλοι, ἢ δὲν θὰ πατήσουN τὴν πόλη!»

Καὶ σκοτώνουNται πολλοὶ — πάρα πολλοὶ — καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ὁ λοχαγὸς Μανωλεσάκης, μὲ μιὰ γερμανικὴ σφαῖρα στὸ κεφάλι, πάνω στὸν προμαχῶνα, ὁ λοχίας τοῦ λόχου Διοικήσεως Βασιλάκης καὶ τραυματίζεται ὁ πρῶν διοικητὴς τοῦ λοχαγὸς Στρατάκης Ἐμμ.

Μὰ οἱ ἀλεξιπτῶτιστὲς ἀπωθήθηκαν. Κανένας τους δὲν ἐπέρασε τὴν «Πόρτα». Μονάχα ἓνας ὑψηλός, μὲ ἀθλητικὸ παράστημα, κατάφερε νὰ εἰσχωρήσει ὡς τὴ μέση τοῦ θόλου. Δυὸ μέρες ἔμεινε ἐκεῖ ξαπλωμένος ἀνάσκελα, κρύβοντας μὲ τὸν ὄγκο του ἓνα μεγάλο χῶρο, ὡς ποῦ ἔγινεN ἢ περισυλλογὴ τῶN πτωμάτων ἀπ' ὄλη τὴν περιοχὴ. Καὶ μονάχα, ἀργὰ μὲ τὸ σκοτάδι, μπόρεσαν νὰ συμπτυχθοῦN πρὸς τὰ πίσω, ἐγκαταλείποντας μιὰ μεγάλην ἔκταση σπαρμένη ἀπὸ Γερμανικὰ κουφάρια.

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση βρῆκεN ἡ πρώτη νύχτα τὸν τομέα τοῦτο.

* * *

ΣΤΗΝ „ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΟΡΤΑ“ : Τὴν ἴδιαν ὥρα, ποῦ ἐκτυλίσσεται ἡ δραματικὴ τούτη πάλη στὴ δυτικὴν εἴσοδο, στὶς νότιες παρυφές τῆς πόλεως, στὸ ἀνοιγμα τῆς «Καινούργιας Πόρτας» ἓνας σκληρὸς ἀγῶνας διεξάγεται, μὲ τὸ ἴδιο ἀμοιβαῖο πείσμα.

Μερικὲς δεκάδες κληρωτοὶ βρίσκουNται κι' ἐδῶ, σὰν εἶδος φρουρᾶς. Δὲν περιμένουN φυσικὰ ν' ἀντιμετωπίσουN καμμιά σοβαρὴ πίεση, τουλάχιστο τίς πρώτες ὥρες. Πιὸ πάνω, ὅπου ὑπολογίζεται νὰ πέσουN οἱ ἀλεξιστὲς, βρίσκουNται ἐνισχυμένα κᾶπως τμήματα, τὰ ὁποῖα θὰ προβάλουN τὴν πρώτη ἀντίσταση.

Καὶ ξάφνου παρουσιάζουNται ἀπ' ὀλοτρύγυρα, σὲ μιὰν ἀπόσταση 100—200 μέτρα, μέσ' ἀπὸ τὰ σπίτια κι' ἀπὸ τὰ χαντά-

κια πυκνές ομάδες, πού συγκλίνουν άποφασιστικά πρὸς τὴν εἴσοδο. Οἱ κληρωτοὶ μὲ μιὰ μικρὴν ὁμάδα χωροφυλάκων, πού βρέθηκαν ἐκεῖ, ἀντιμετωπίζουν ψύχραιμα καὶ θαρραλέα τὴν ξαφνικὴν ἐπίθεση καὶ μὲ τὰ λιανοτούφεκα, σκορπίζουν τὸ θάνατο στοὺς ἐπίδρομεις, οἱ ὅποιοι πλησιάζουν ἀκάθεκτοι καὶ σχεδὸν ἀκάλυπτοι.

Τὶ νὰ σοῦ κάνει ὅμως ἡ «ψιλὴ φωτιά» μπροστὰ στὰ συγκεντρωμένα πυρὰ τῶν ὄλων, τῶν ὄπλοπολυβόλων, τῶν αὐτόματων καὶ τῶν ἀεροπλάνων;

Ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίσταση τῆς φρουρᾶς ἦταν καταδικασμένη, ἂν δὲν ἔφθαναν ἐγκαίρως ἐνισχύσεις. Ἀπὸ ποῦ ὅμως νὰ ἔλθουν οἱ ἐνισχύσεις; Ὁ ἄλλος τομέας, ὁ δυτικὸς, ἔχει ἀπορροφήσει ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐσωτερικῆς φρουρᾶς καὶ τῶν ἀτάχτων, οἱ ὅποιοι ἔχουν σπεύσει κατὰ κεῖ.

* * *

ΚΑΤΙ ΣΑΝ ΦΑΡΣΑ: Ἐκείνη τὴν ὥρα, τὸ τηλέφωνο τοῦ γραφείου μου κουδουνίζει. Ἐνας χωροφύλακας ἀπὸ τὴν Πυροσβεστικὴν ὑπηρεσία, μὲ κομμένες, ἀπὸ τὴν ἀγωνία, φράσεις μὲ εἰδοποιεῖ; «Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς φθάνουν στὴν «Πόρτα». Στείλτε μας γρήγορα ἐνισχύσεις, γιατί θὰ μποῦνε μέσα στὴν πόλη». Αὐτὸ τὸ ξαφνικὸ δὲν τὸ περίμενα. Δὲ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τί συμβαίνει. Πῶς βρέθηκαν τόσοσ ἰσχυρὲς δυνάμεις μπροστὰ στὴν πόλη, πίσω ἀπὸ τὴν κυρίως ἀμυντικὴ ζώνη;

Εἰδοποιῶ τὰ δυὸ Ἀστυνομικὰ Τμήματα, νὰ στείλουν ἀμέσως, ὅλη τὴ διαθέσιμη δύναμη πρὸς τὴν «Καινούργια Πόρτα» καὶ ἀναφέρω τὴν κατάσταση στὴ Στρατιωτικὴ Διοίκηση.

Ὁ ἴδιος, μὲ τὸ μοναδικὸ διαθέσιμον ὑπαξιωματικὸ τοῦ γραφείου μου, ξεκινῶ γιὰ τὸ ἴδιο μέρος. Τὰ Γερμανικὰ μαχητικὰ ὀργιάζουν πάνω ἀπὸ τὴν πόλη, πολυβολῶντας ἀκατάπαυστα πρὸς ὄλα τὰ σημεῖα. Πρέπει νὰ προχωρεῖ κανένας, ἀπὸ γωνιά σὲ γωνιά κι' ἀπὸ τοῖχο σὲ τοῖχο, μὲ μεγάλα ἄλματα, γιὰ ν' ἀποφύγει, ὅσον εἶναι δυνατό, τίς ριπὲς τους. Κατορθῶν νὰ φθάσω ἔτσι ὡς πάνω ἀπὸ τὸ «Φαλτὲ - Τζαμί». Ἐκεῖ ὅμως σ' ἓνα «δόντι» τοῦ δρόμου, πρὸς τὴν ἐριστερὴ μεριά, δυὸ Ἄγγλοι πολυβολητὲς, μὲ τὸ πολυβόλο τους ἐστραμμένο πρὸς τὰ πάνω, μοῦ κάνουν ἐπιτακτικὲς κι' ἐπίμονες χειρονομίες νὰ γυρίσω πίσω.

Προσπαθῶ νὰ τοὺς δώσω νὰ καταλάβουν τὴν ταυτότητά μου καὶ τὸ σκοπὸ, γιὰ τὸν ὅποιο θέλω νὰ περάσω, μὰ φαίνονται νὰ δυσανασχετοῦν μὲ τὴν ἐπιμονή μου. Ὅλη τους ἡ προσοχὴ εἶναι προσηλωμένη πρὸς τὰ ἐπάνω, πρὸς τὴ μεριά τῆς «Πόρτας», σὰν νὰ περιμένουν τὸν ἐχθρὸ νὰ παρουσιαστεῖ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, στὸ βάθος τοῦ δρόμου.

“Ολ’ αὐτά, ἐπιτείνουν τοὺς φόβους μου, πὼς ἡ εἴσοδος κινδυνεὺει πραγματικά. Ὁ θόρυβος μιᾶς ἄγριας καὶ πεισματωμένης μάχης, φθάνει ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦτο. Τί γίνεται ὁμως ; Πῶς ἐξελίσσεται ;

Ἀναγκάζομαι νὰ γυρίσω πίσω καὶ παίρνω ἀπὸ τὸ τηλέφωνο τὸν ἀριθμὸ τοῦ πυροσβεστείου, ζητῶντας πληροφορίες γιὰ τὴν κατάσταση.

Μιὰ μονότονη φωνή, μ’ ἐκδηλη ξενικὴ προφορά, μοῦ ἀπαντᾷ : «Ντὲν ξέρωμε ἀκόμη τίποτε, κύριε . . . ἀργκότερα, σὲ μισὴν ὥρα, τὰ σὰς ποῦμε . . . . » Ὁμολογῶ, πὼς ρίγησα στὸ ἄκουσμα αὐτῆς τῆς συρτῆς, ἀχρωμάτιστης καὶ ψυχρῆς φωνῆς.

Δὲν ξέρω, γιατί πέρασ’ ἀπὸ τὸ μυαλό μου, πὼς οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς εἶχαν ἀνατρέψει τὴν ἄμυνα τῆς «Πόρτας», εἶχαν μπεῖ μέσα στὴν πόλη κι’ εἶχαν καταλάβει τὸ πυροσβεστεῖο. Ἡ ξενικὴ αὐτὴ προφορά, μὲ τὴν κάποιαν εἰρωνεία, πού νόμισα ἴσως, πὼς διέκρινα στὸν ἄγνωστο συνομιλητὴ μου, μ’ ἔκανε νὰ φαντασθῶ, πὼς τὸ ἄλλο ἀκουστικὸ κρατοῦσε κάποιος Γερμανός.

Γιὰ πρώτη φορὰ τότε σκέφτηκα, πὼς μπορούσε νὰ χάσουμε τὴ μάχη. Γύρισα ξανά πίσω, ἀποφασισμένος νὰ φθάσω ὅπως δὴποτε στὴν «Πόρτα». Στὸ σημεῖο, ὅπου μ’ ἐσταμάτησαν προηγουμένως οἱ Ἄγγλοι πολυβολητὲς, δὲν βρίσκω κανένα. Ἐχουν φύγει. Ἀπὸ τὴ μεριά τῆς μάχης, ἀκούονται ἀραιοὶ μονάχα πυροβολισμοί. Ὁ δρόμος εἶναι ἔρημος. Κι’ ὁμως, ἂν εἶχαν ἀνατρέψει τὴ φρουρὰ τοῦ τείχους, θὰ πρεπε ν’ ἀνάβει ἡ μάχη στὸ δρόμο τοῦτο. Φθάνω στὴν πλαταιοῦλα, μπροστὰ στὸ Πυροσβεστεῖο. Ἡ φρουρὰ μας βρίσκεται στὴ θέση τῆς. Ὡστε, ἦταν κάποια φάρσα, ἢ μιὰ παρεξήγηση, δημιουργημένη ἀπὸ συμπτώσεις, τῶν ὁποίων τὴ σημασία μεγάλωνε ἡ νευρικὴ καὶ ταραγμένη ἀτμόσφαιρα;

Ἀργότερα ἔμαθα, πὼς στὸ Πυροσβεστεῖο ὑπηρετοῦσε καὶ κάποιος ξένος. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ξενικὴ προφορά.

* * *

Τί εἶχε συμβεῖ : Μόλις ἀκούστηκαν οἱ πρῶτοι πυροβολισμοὶ στὴ θέσην ἐκείνη, ὅσοι βρέθηκαν κοντά, πολῖτες—ἐλεύθεροι σκοπευτὲς—ἔτρεξαν ἀπ’ ὅλα τὰ σημεῖα, μὲ ὅ,τι ὄπλον εἶχεν οἰκονομήσει ὁ καθένας κι’ αὐθόρμητα ἐνίσχυσαν τὴ μικρὴ φρουρὰ. Καὶ συνέχεια κατέφθαναν τρέχοντας κι’ ἄλλοι, δημιουργῶντας ἔτσι, μιὰν ἀμυντικὴ γραμμὴ, τὴν ὁποία, πάνω στὴν ὥρα ἐνίσχυσαν γερά δυὸ μικτὲς ἀπὸ πολῖτες καὶ χωροφύλακες ὁμάδες, μὲ τοὺς Ἐνωμοτάρχες Σηφάκη Ἐμμαν. καὶ Γαλανάκη Ἀντ. (*)

(*) Στὶς δυὸ αὐτὲς ὁμάδες, μεταξὺ τῶν ἄλλων, πῆραν μέρος κι’ οἱ χωροφύλακες Καφφετζάκης Δ., Ἀρκαλάκης Γ., Σαρρῆς Ν., Βλαχοθανάσης Εἰδστ., Μωραϊτάκης Ν., Κυριακάκης Κ., Δερμιτζάκης Ἐμμ. κ.ἄ.

“Ένα μικρό τμήμα έξ ἄλλου Ἄγγλων, εἶχε μπεῖ στὴν μάχην ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, πλάι στὴν Ἑλληνικὴ φρουρά καὶ μερικὰ πολυβόλα, τὰ ὁποῖα διέθετε, πύκνωσαν αἰσθητὰ τὰ πυρὰ τῆς ἀμύνης.

Οἱ ἀλεξιπτωτιστές, μὲ τὸν κάποιον αἰφνηδιασμό, ποῦ πέτυχαν στὴν ἀρχή, κατώρθωσαν νὰ πλησιάσουν τὰ τεῖχη, μὲ τὰ πρῶτα ἀποφασιστικὰ ἄλλατα. Δὲν ὕστεροῦν καὶ τοῦτοι σ’ ὀρμητικότητα καὶ πείσμα. Φαίνονται ἀποφασισμένοι νὰ μποῦν μὲ κάθε θυσία στὴν πόλη. Θερίζονται ἄλλυπτα ἀπὸ τὶς ριπὲς τῶν Ἀγγλικῶν πολυβόλων. Οἱ ὄλμοι τῶν Γερμανῶν κτυποῦν μὲ μανία τὶς θέσεις τῆς φρουρᾶς καὶ τὰ ὄπλοπολυβόλα ξοδεύουν σπάταλα τὶς ταινίες τους. “Ὅσοι καταφέρουν νὰ πλησιάσουν σὲ μὴν ἀνάλογη ἀπόσταση, πέφτουν κάτω, πρὶν προφθάσουν νὰ ρίξουν τὶς χειροβομβίδες, ποῦ κρατᾶνε στὸ χέρι. Μάταια καὶ τ’ ἀεροπλᾶνα τους, σὰν λυσσασμένα χαμηλώνουν βουίζοντας καὶ πολυβολῶντας.

Ἡ ἄμυνα πιά σταθεροποιήθηκε.

Κι’ ἡ ἐχθρική πίεση ἀρχίζει νὰ χαλαρώνεται αἰσθητὰ, ὕστερ’ ἀπὸ μιὰ τρομακτικὴ φθορά, σχεδὸν ξεκλήρισμα, ποῦ ὑπέστησαν οἱ ἀλεξιπτωτιστές. Οἱ λίγοι ποῦ γλύτωσαν, γύρισαν πίσω γιὰ νὰ ἐνωθοῦν, ἴσως, μὲ τὶς ὀμάδες τοῦ «Μασταμπᾶ» καὶ τοῦ «Ἀτσαλένιου».

Εἶναι ἀλήθεια, πὼς ἂν καὶ φονικώτερη ἢ μάχη στὸν τομέα τοῦτον, ἐτελείωσε πρὶ γρήγορα ἀπὸ κείνην τῆς Δυτικῆς εἰσόδου. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονός, πὼς ἡ κυρία δύναμη τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἡ ὁποία ἔπεσε πρὶ πίσω, πρὸς τὸ Νεκροταφεῖο, Μασταμπᾶ, Ἀτσαλένιο κ.λ.π., βρέθηκεν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ἀντιμέτωπη μὲ ἰσχυρὲς δυνάμεις στρατιωτικὲς καὶ ἀτάχτων κι’ ἔτσι δὲ μπόρεσεν, ὅπως στὴν προηγούμενη περίπτωσι, νὰ στέλνει διαρκῶς καινούργια κύματα γιὰ ἐνίσχυση.

* * *

ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ : Ἄν οἱ Γερμανοὶ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴν κατάληψη τῆς πόλεως, εἶναι φυσικὸ νὰ τοὺς σκανδαλίζει, ὅλως ἰδιαιτέρως, ἡ κατάληψη τοῦ ἀεροδρομίου.

Μιὰ τέτοια ἐπιτυχία, ἐκτὸς ποῦ θὰ τοὺς ἐξασφάλιζε τὸν ἔλεγχον ὀλόκληρης τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως, θὰ εἶχε παράλληλα καὶ μιὰ γενικώτερη σημασία, γιὰ τὴν ἑλλην ἐπιχείρηση στὴν Κρήτη.

Γιαυτό, ταυτόχρονα πρὸς τὶς ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ καταλάβουν τὴν πόλη, πρᾶγμα ποῦ θὰ τοὺς ἐξασφάλιζεν ἠθικῆς σημασίας πλεονεκτήματα, ἔρριξαν ἓνα μεγάλο βᾶρος τῆς πιέσεώς τους, στὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου.

Ἀπὸ τὶς πρῶτες ὀμάδες, ποῦ πήδηξαν σ’ ὀλόκληρη τὴν

περιοχή, ἦσαν κι' ἐκεῖνες ποὺ ἀνέλαβαν τὴν κατάληψή του. Τὰ πιὸ προκεχωρημένα τοὺς τμήματα ἔπесαν πολὺ σιμὰ, σὲ μιὰν ἀπόσταση, μὲν 100—200 μέτρα πρὸς τὰ Νότια, Νοτιοανατολικά καὶ τὰ Δυτικά, γιὰτὶ ἡ βορεινὴ του πλευρὰ στηρίζεται στὴ θάλασσα.

Μὰ πίσω ἀπὸ τὰ τμήματα αὐτὰ καὶ σ' ἓνα βάθος ἀρκετῶν χιλιομέτρων πρὸς τὸ «Κακὸν-ὄρος», στὶς «Γοῦβες», στοῦ «Κοκκίνη τὸ Χάνι», στοῦ «Σκαλάνι» κ. λ. π., ἔπесαν ἄλλες πολλὲς ὁμάδες. (*)

Οἱ Ἕλληνες ὅμως, μὲ τὴν ὁποσδήποτε ὀργανωμένη τους ἄμυνα καὶ μὲ τὰ κάπως βαρεῖα ὄπλα ποὺ διαθέτουν, τοὺς ἀφάνιζον κυριολεκτικὰ, ἐνῶ ἔνοπλοι πολῖτες κρατῶντας τὶς ἄκρες τῶν συνοικισμῶν Πόρου - Χρυσοπηγῆς, συμπληρῶνουν μὲ τὰ λιανοτούφεκα τὸ ξεκαθάρισμα.

Τὶς περισσότερες φορὲς δὲν προφθάνουν οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς νὰ πατήσουν τὸ ἔδαφος καὶ βρίσκονται κυκλωμένοι, ὅποτε προβάλλουν πεισματωμένην ἀντίσταση, γιὰ νὰ ἐξοντωθοῦν μέχρι τὸν τελευταῖο.

Δὲν σπανίζουν ἀκόμη οἱ περιπτώσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες, ἀπὸ ὀρισιμένες «πτώσεις» δὲν φθάνουν ζωντανοὶ στοῦ ἔδαφος, οὔτε οἱ μισοί. Τότες οἱ ὑπόλοιποι, τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν τέτοιαν ὑποδοχὴ, μαζεύονται σὰν σκαντζόχοιροι, σὲ κάποια πτυχή τοῦ ἐδάφους, σὲ κάποιον ρέμα, κάτω ἀπὸ καμμιά πυκνὴ συστάδα δένδρων κι' ἀπὸ κεῖ μὲ ἀλλεπάλληλες φωτοβολίδες, προσπαθοῦν νὰ γνωστοποιήσουν τὸ κρίσιμο τῆς θέσεώς τους στ' ἀεροπλάνο, ποὺ δὲν τοὺς ἀφίνουν, οὔτε στιγμὴν, ἀκάλυπτους.

Πραγματικὰ, εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθῆσει κανένας τὴν ἀπεγνωσμένη, μὰ στοργικὴ, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας, προσπάθεια τῶν ἀεροπλάνων, γιὰ νὰ προστατέψουν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποῖους ἔρριξαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στοῦ ἀφιλόξενο Κρητικὸν ἔδαφος.

Μόλις πέσουν οἱ ἀλεξιπτῶτες κι' ἀπομακρυνθοῦν τὰ ὄπλα-γυγὰ, σμήνη ὀλόκληρα μαχητικῶν καλύπτουν ὅλη τὴν ἔκταση. Κατεβαίνουν πολὺ χαμηλά, πολυβολῶντας κάθε ὑποπτο σημεῖο ἢ κίνηση. Δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τοὺς συντρόφους τους, διαγράφοντας διαρκῶς κύκλους, λές καὶ θέλουν νὰ τοὺς προστατέψουν ἀπὸ κάθε ἐχθρικήν ἀπειλή, μὲ τὶς ἴδιες τὶς φτεροῦγες τους.

(*) Στὴν κατεύθυνση τούτη, ἔπесε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τους Συναγματάρχης Μπρόνερ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πὼς οἱ ὁμάδες αὐτὲς εἶχαν καὶ ἓναν δεῦτερο προορισμὸ, ν' ἀπομονώσουν τὴν περιοχὴ τοῦ Ἡρακλείου ἀπὸ τὴν Ἄνατολ. Κρήτη, ὅπως ἔκαναν στοῦ Ρέθυμνο καὶ στὰ Χανιά.

196
20 3 1741
21.

Θαρρείς, πότε-πότε, πώς θά τσακιστοῦν κάτω στοῦ ἔδαφος, ὅπως ξυρίζουν τίς κορυφές τῶν δένδρων μέ τοὺς τροχοὺς των, ἴσως γιά νά δώσουν κουράγιο καί νά τονώσουν τὸ ἠθικὸ τῶν μελλοθανάτων. Σὰν νά τοὺς λένε. Μὴ φοβόσαστε· ἐδῶ εἴμαστε, δὲν σὰς ἐγκαταλείπουμε.

Αὐτὸ τὸ προστατευτικὸ καί τόσο στοργικὸ φτερούγισμα τῶν Γερμανικῶν ἀεροπλάνων, πάνω καί γύρ' ἀπὸ τίς θέσεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, συνεχίζεται, χωρὶς διακοπή, ὅλη τὴν ἡμέρα, καί μόνον ὅταν νυχτώσει, ἀπομακρύνονται τὰ τελευταῖα σμήνη, γιά νά γυρίσουν στίς βάσεις τους.

Παρ' ὅλ' αὐτά, οἱ ἀλεξιπτωτιστές, πού πέσαν σήμερο κοντὰ στ' ἀεροδρόμιο, πλήρωσαν πολὺ ἀκριβὰ τὸ ἐγχείρημά τους. Ἡ λέξη «πανωλεθρία» δὲν ἀποδίδει ἴσως ὅλη τὴν ἔκταση τῆς καταστροφῆς.

Πολλὲς φορές τὸ ἴδιο ἀπόγεμα, μέ ἀλλεπάλληλες ρίψεις, προσπάθησαν νά συμπληρώσουν τὰ κενὰ καί νά σταθεροποιήσουν κάποιαν ἐστία κοντὰ στοῦ ἀεροδρόμιο. Μὰ ὅλες εἶχαν τὴν ἴδια τύχη καί μέ τὴ νύχτα, ἡ περιοχὴ του ἦταν τόσο ἐλεύθερη, ὅσο καί πρὶν ἀπὸ τίς πρῶτες πτώσεις.

* * *

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ : Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὲ μίαν ἔκταση, πού ποικίλλει ἀπὸ τὰ 200 μέτρα ὡς μερικὰ μίλια, ἀποτελεῖ ἓνα θέατρο μιᾶς πρωτότυπης, ἀλλὰ πεισματωμένης καί φονικῆς μάχης, ἂν πάνω στὰ τείχη καί στίς εἰσόδους της, δυὸ ἀντίθετες προσπάθειες, τὸ ἴδιο ἐπίμονες καί σκληρές, συγκρούονται σ' ἓναν ἄγριο καί πολύνεκρον ἀγῶνα, μέσα τὸ Ἡράκλειο παρουσιάζει τὴν εἰκόνα μιᾶς πολιορκημένης πόλεως. Μιᾶς πόλεως, πού ὁ ἐχθρὸς—καί τί ἐχθρὸς—βρίσκειται πραγματικὰ «πρὸ τῶν πυλῶν της!»

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι ἀληθινὰ δραματικὴ.

Ἐξὸν ἀπὸ τὴν ἀγωνία, τὴν ἀνησυχία καί τὴ νευρικότητα, πού σὲ τέτοιες στιγμὲς εἶναι φυσικὸ νά κυριαρχοῦν στὸν πληθυσμὸ, χίλια δυὸ ἄλλα προβλήματα, σοβαρά, δύσκολα κι' ἐπείγοντα, παρουσιάζονται στὴν κάθε στιγμὴ.

Βρίσκεται κανένας ξαφνικὰ σὲ μίαν ἀτμόσφαιρα, ὁλότελα διαφορετικὴν ἀπὸ τὴ συνειθισμένη.

Τὰ συναισθήματα τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ἡ κατάσταση, εἶναι τόσο πολλὰ, διαφορετικὰ κι' εὐμετάβλητα, ὅσο ραγδαία εἶναι κι' ἡ ἐξέλιξή της, ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη στιγμὴ. Κι' οἱ ἀνάλογες, κάθε φορά, ἐκδηλώσεις τους, φέρνουν μίαν ἀκαταστασία καί μιὰ σύγχυση καθόλου ἐπικοδομητικὲς στὴ μεγάλη καί καθολικὴ προσπάθεια, ἡ ὁποῖα συνοψίζεται στοῦ γενικὸ σύνθημα: «Νὰ μὴ μποῦν στὴν πόλην οἱ Γερμανοί!»

Οι πρώτες άδριστες πληροφορίες για τὸ τί πρόκειται νὰ γίνει, οἱ πολυβολισμοὶ τῶν δρόμων ἀπὸ τ' ἀεροπλάνα, οἱ βόμβες μέσα στὴν πόλη, οἱ σειρήνες τῶν στούκας μὲ τὸ ἀνατριχιαστικὸ τους βούϊσμα, ὄλος αὐτὸς ὁ τρομερὸς κι' ἀπεριγραπτος θόρυβος τῆς καταστροφῆς, φυσικὸ ἦταν νὰ ἐπιδράσει στὰ σακατεμένα, ἀπὸ τὴν πολυήμερη ἀγωνία, νεῦρα τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ. Ὁ κόσμος, ποῦ βρέθηκε ξαφνικὰ στοὺς δρόμους ἢ στὰ σπίτια, ὅταν μαζεύτηκαν τὰ πρώτα ἀεροπλάνα, μὲ τίς ἀπειλητικὲς διαθέσεις, πάνω ἀπὸ τὴν πόλη, τρέχει βιαστικὰ νὰ τρωπώσει στὸ πρῶτο καταφύγιο, ποῦ βρίσκεται μπροστὰ του.

Γρηοῦλες μὲ τίς σακκοῦλες τοῦ ψώνιου, γυναῖκες μὲ τὰ μικρά τους στὸ ἓνα χέρι καὶ μὲ τὴν μποτίλια τοῦ λαδιοῦ στὸ ἄλλο, ἐργάτες μὲ τὴν τσάπα ἢ τὸ φτυάρι στὸν ὤμο, σπρώχνονται μπροστὰ στὶς χαμηλὲς πορτοῦλες τῶν ὑπογείων.

Ἔτσι πάνω σ' αὐτὴ τὴ σπουδῆ καὶ τὴ σύγχυση βρέθηκαν χωρισμένες οἱ οἰκογένειες σ' ἄλλα ὑπόγεια, ἀκόμη καὶ σ' ἄλλες συνοικίες. Μανάδες χῶρια ἀπὸ τὰ παιδιά τους, γυναῖκες μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τους, μικρὰ παιδιά μόνα κι' ἀδέσποτα.

Κι' ὅσον οἱ πολυβολισμοὶ ζωηρεύουν καὶ γίνονται πυκνότεροι κι' οἱ βόμβες πέφτουν συχνότερα καὶ πιὸ κοντὰ, ἢ ἀγωνία, τὴν ὁποία τροφοδοτοῦν σπάταλα οἱ ἀδέσποτες φῆμες, ποῦ μέσ' στὴν ἠλεχρισμένην ἀτμόσφαιρα τῶν σκοτεινῶν ὑπογείων, βρίσκουν γόνιμον ἔδαφος, φθάνει στὸ κατακόρυφο. Φωνὲς ὑστερικές, ἐπικλήσεις, κλάμματα καὶ λιποθυμίες ἀκόμη, μεταβάλλουν αὐτὰ τὰ ὑποπτης ἀσφαλείας ἄσυλα, σ' ἀληθινὴ κόλαση.

Καὶ ξάφνου φτάνει μέσα κεῖ κάποιος εἶδηση, πῶς οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς βρίσκονται μπροστὰ στὶς Πόρτες. Τ' ἀεροπλάνα συνεχίζουν τὸν ἀνελέητο βομβαρδισμό καὶ τὰ πολυβόλα τους σπέρνουν τὸ θάνατο σὲ κάθε ἀκάλυπτην ἔκταση. "Ὅλοι φοβοῦνται πῶς θὰ τοὺς προφθάσουν ἐκεῖ μέσα οἱ Γερμανοί!

Ἡ σκέψη αὐτὴ κάνει τὰ πρόσωπα πιὸ ὠχρὰ καὶ τίς καρδιὲς νὰ χτυποῦν πιὸ δυνατὰ, μέσα στὰ παγωμένα ἀπ' τὸ φόβο κορμιά. Τὸν ὑστερικὸ παροξυσμὸ διαδέχεται ἡ κατάπτωση.

Ἀλήθεια ἢ παληκαριὰ κι' ἡ ἀνδρειοσύνη κι' ἡ ψυχραιμία, δὲν ἔχουν πέραση σὲ τέτοιες στιγμές. Ἡ παθητικὴ, ἀπὸ ἀνάγκη, ἀντιμετώπιση ἐνὸς τέτοιου κινδύνου, τὸ ἀδύνατον μῆς κάποιος ἄμυνας σ' αὐτὴ τὴν ἀπειλήν, ἀφοπλίζει καὶ τὸν πιὸ γενναῖον ἀπὸ τὰ πολῦτιμα αὐτὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλλειψαν ποτὲ ἀπὸ τὸν Κρητικόν.

Τώρα, μονάχα στὴν τύχη καὶ στὴ Θεῖα Πρόνοια, ἐναποθέτει καθένας τίς ἐλπίδες τῆς σωτηρίας του.

Αὐτὴ ἡ ἐπίγνωση τῆς ἀπόλυτης ἀδυναμίας, θαρρῶ πῶς εἶναι ἓνα μαρτύριο χειρότερο κι' ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου.

"Ὅταν κάποτε ἄρχισε νὰ κοπάζει ὁ θόρυβος, κι' ὁ κίνδυ-

νος τών αεροπλάνων φαινόταν ν' απομακρύνεται, οί πιό πολλοί ξεχύθηκαν στους δρόμους. "Άλλοι για νά βροῦν τούς δικούς τους, ἤ νά μάθουν κάτι για τήν τύχη τους, κι' ἄλλοι με τήν ἀπόφαση ν' απομακρυνθοῦν, με κάθε τρόπον, ἀπό τή μαρτυρική πολιτεία, πού ἤ θέα της κιόλας, μέσα στους καπνοῦς καί στά ἐρείπια γεννᾷ τή θλίψη καί τόν πόνο.

Τό ἔνστικτο τῆς φυγῆς κυριαρχεῖ τώρα, πιό ἔντονο ἀπό κάθε ἄλλη φορά. Εἶναι κι' ἡ φυγή μιὰ κάποια ἐνεργητική ἄμυνα ὅτῶν κίνδυνο, εἶναι ἕνα ὄπλο, ὅταν ἡ καθολική ἐπίμονη ἀξίωση «**Δόστε μας τουφέκια νά πᾶμε στίς Πόρτες**» δέ βρῖσκει καμμίαν ἱκανοποίηση.

* * *

ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΟΠΛΟ ! : Κι' ἀληθινά αὐτές τίς ὥρες, ὅσοι μποροῦν νά σηκώσουν ἕνα τουφέκι, δέ ζητᾶνε τίποτε ἄλλο. «**Δόστε μας τουφέκια**». «**Δέ θά πᾶμε σᾶν τὰ σκυλιὰ σ' ἀμπέλι !**» Κι' εἶναι ἡ ἱκεσία ζωγραφισμένη στό βλέμμα τους κι' ἡ ἀγανάχτηση, για τήν ὑποτιθέμενη σκόπιμη ἀρνηση, ἀρχίζει νά ὀγκώνεται.

Κατάρες καί βρισιές ἀκούονται συνεχῶς, για κείνους πού στάθηκαν ἀφορμή τοῦ ἀφοπλισμοῦ τους. Ἐπικλήσεις σ' ὄσους νομίζουν ἀρμόδιους νά ἱκανοποιήσουν τὸ αἴτημά τους.

Καί βρῖσκω σήμερο, πιό πολύ ἀπό κάθε ἄλλη φορά, πόσον ἐγκληματικός ὑπῆρξεν ὁ ἀφοπλισμός τῆς Κρήτης, μὰ καί πόσο βαρειά ἡ μεταγενέστερη εὐθύνη ἐκείνων, πού δέ φρόντισαν νά τήν ἐπανεξοπλίσουν ! Τί δέ θά μποροῦσε νά προσφέρει αὐτός ὁ λαός σήμερα, με τήν ξέφρενη ἀγανάχτηση, με τὸ τρομερό μῖσος του καί με τήν ἀσυλλόγιστη ἀποφασιστικότητά του ν' ἀγωνιστεῖ για τὰ ἱερά καί τὰ ὄσια ;

Μιά φορά, στά μαῦρα χρόνια τῆς Τούρκικης σκλαβιάς, ἡ προσδύρωση κάποιου σαπιοκάραβου με «**Σασεπό**», «**Μαρτίνα**» ἢ «**Γκράδες**» σέ καμμιάν ἀπόμερη ἀκτῆ τοῦ Νησιοῦ, ἔδινε τὸ σύνθημα ἑνός παλλαϊκοῦ συναγερμοῦ. Ἄπ' ὄλα τὰ χωριά, νύχτα μεσάνυχτα, κάτω ἀπό βροχές καί χαλάζι, ξεκκινούσαν, περπατώντας ὥρες ὀλόκληρες, νέοι καί γέροι, μόλις μαθητευόταν τὸ χαρούμενο «**μαντᾶτο**». Καί δίπλ' ἀπ' τὸ καράβι, στήν ἀμμουδιά ἢ στά βράχια, συνάπτονταν Ὀμηρικές μάχες, για τήν ἀπόκτηση ἑνός τέτοιου ὄπλου.

Θαρρούσαμε κι' ἦσαν ὑπερβολές κι' ὁμορφα παραμύθια, οἱ διηγῆσεις αὐτές τῶν ἀνθρώπων τοῦ παλῆου καιροῦ.

Μὰ νά σήμερα, πού τὰ παραμύθια εἶναι μιὰ ζωντανή πραγματικότητα κι' οἱ θρόλοι γίνονται σύγχρονη ἱστορία.

Σέ μιὰ στιγμή, πού παρουσιάστηκε ἕνα αὐτοκίνητο φορτωμένο ὄπλα, ὁ κόσμος χύμηξε πάνω, τσαλαπατήθηκε, ἀλλήλοβρίστηκε, πάλαιψε καί τὰ διαγούμισε σέ λίγα λεπτά.

Ἄλησμόνητη σ' ἀγριότητα, μὰ καὶ σὲ μεγαλεῖο, θ' ἀπομείνει ἡ σκηνὴ ἐκείνη, σ' ὄσους τὴν παρακολούθησαν.

Δὲν ξέρω τί πολύτιμα διαμάντια ἂν ἦσαν ἐκεῖνα ποὺ μοιράζονταν, δὲν θὰ προκαλοῦσαν αὐτὴ τὴ σκληρὴ πάλη γιὰ τὴν ἀπόκτησίν τους. Κι' ὅμως τὸ ἔπαθλο ἦταν ἓνα τουφέκι. Ἐνα τουφέκι, ποὺ δὲν ἀποτελοῦσε κἄν ἓνα ὑλικὸν ἀπόκτημα, μὰ ἓνα συμβόλαιο, μὲ τὸ ὁποῖον ὑποθήκευε κανένας τὴν ἴδια του τὴ ζωή!

Κάποιος μεσόκοπος ἐργάτης, κατάφερε μὲ πολλοὺς ἀγῶνες νὰ πάρει ἓνα τέτοιο ὄπλο. Σ' ἂν ἐννοίωσες, πῶς τοῦ κατακυρώθηκεν ὀριστικά, τὸ κύτταξε μὲ στοργή, τὸ χაΐδεψε, τοῦ χαμογέλασε κι' ὀπλιζοντάς το, τὴν ἴδια στιγμή, μ' ἓνα γεμιστήρα, ξεκινάει γιὰ τὸ πανηγῦρι. Δὲν ξέρω, ἂν πρόφθασε νὰ ἐξαντλήσει τὸ γεμιστήρα ὀλόκληρο καὶ μὴ γερμανικὴ σφαῖρα τὸν ἀφίνει στὸν τόπο.

Κάποιος ἄλλος, λίγο πρὶ πέρα, ποὺ παρακολουθοῦσεν ἄοπλος τὴ μάχη μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πλιατσικολογήσει κανένα Γερμανικὸ αὐτόματο, τρέχει νὰ πάρει τὸ ὄπλο τοῦ σκοτωμένου. Πάσχισε πολυῶρα νὰ τὸ λευτερώσει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ νεκροῦ, ποὺ τὸ ἔσφιγγαν γαντζωμένα στὴν κάνη. Θαρρεῖς καὶ πεθαμένος δὲν ἤθελε ν' ἀποχωριστεῖ ἀπὸ τὸ θησαυρό, ποὺ μὲ τόση λαχτάρρα καὶ μὲ τόσο κόπον ἀπόκτησε, γιὰ νὰ τὸν χαρεῖ τόσο λίγο!

Ἐνας ἄλλος πιτσιρίκος, δεκατριῶν μὲ δεκατέσσερων χρόνων, δὲν ξέρω πῶς τὰ κατάφερε, μέσα στὴν ἀναμπουμποῦλα τῆς μοιρασιῆς καὶ βρέθηκε μ' ἓνα Ἀμερικάνικο στὸ χέρι. Τὸ καμάρωσε λίγο καὶ προσπαθοῦσε νὰ δεῖ πῶς ἀνοίγει τὸ «κινητὸ οὐραῖο». Κάποιος ἄλλος, τριαντάρης θὰ ἦταν πάνω κάτω, ποὺ δὲν ἐπρόφθασε νὰ πάρει αὐτός, ἐκλιπαροῦσε τὸ παιδί νὰ τοῦ δώσει τὸ ὄπλο, μὴ πού στὰ ἄπειρα χέρια του ἦταν ἄχρηστο. Τὸ παιδί δὲν τὸ ἔδινε μὲ κανέναν τρόπο, κι' ὁ ἄλλος κύτταξε τότε νὰ τὸ δελεάσει μὲ τὸ χρῆμα. «Δόσε μοῦ το μωρὲ καὶ πάρε ἓνα χιλιάρικο».

Τὸ παιδί εἶτε γιὰ τὴν ἠθέα τοῦ χιλιάρικο ἢ τὸ σκανδάλισε, εἶτε γιὰ τὴν φοβήθηκε πῶς θὰ τοῦ τό περνε μὲ τὸ ζόρι, δέχτηκε μὲ τὴν ἐξῆς συμφωνία. Νὰ τοῦ δώσει τὸ ὄπλο, μὰ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ τ' ἀκλουθαίε πάντα δίπλα, ὡς ποὺ νὰ σκοτώσουν τὸν πρῶτον ἀλεξιπτωτιστή. Τότε θὰ παίρνεν ὁ μικρὸς τὸ ἓνα ὄπλο (τὸ Ἀμερικάνικο ἢ τοῦ Γερμανοῦ) καὶ θὰ γύριζε τὸ χιλιάρικο.

Δὲν ἔμαθα ποτέ, ἂν καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ἐκπληρώθηκεν ἡ πρωτότυπη ἐκείνη σύμβαση!

Ὡς τόσο οἱ περισσότεροι, ὅλοι σχεδόν, μένουσιν ἄοπλοι. Ἐταὶ ἀποφασίζουσιν νὰ φύγουν πρὸς τὴν ὕπαιθρο. Ἐκεῖ θὰ βολέψουν ἀσφαλέστερα τὶς οἰκογένειές τους καὶ θὰ ἐφοδιασθοῦν

εύκολώτερα με κανένα γερμανικό αυτόματο. Για όλους αυτούς τους λόγους, τὸ ἄδειασμα τοῦ Ἑρακλείου συμπληρώνεται. Τὸ ἐπισιτιστικὸ πρόβλημα, ποῦ φοβᾶμαι πολὺ, ἀπλουστεύεται. Κι' εἶναι πολὺ σοβαρὸ γιατί κι' οἱ φουρνάρηδες δὲ μποροῦν νὰ ἐργασθοῦν, μὰ καὶ τ' ἀποθέματα δὲν εἶναι ἀρκετά.

Ἐνα μικρὸ βαπόρι, μὲ 200 τόνους σιτάρι, εἶναι πλευρισμένο στὸ λιμάνι. Μὲ μιὰ ἰσχυρὴ φρουρὰ ὑπὸ τὸν Ἀνθυπασιπιστὴ τῆς Χωροφυλακῆς Παπαδογιάννη Εὐ. καὶ μ' ἕνα συνεργεῖο, ἀπὸ φιλότιμους καὶ ριψοκίνδυνους ἐργάτες, εἶχεν ἀρχίσει ἔνωρις τὴν ἐκφόρτωσή του, ἀψηφῶντας τὶς βόμβες ποῦ ἔπεφταν τότε μονάχα στὴν περιοχὴ τοῦ λιμανιοῦ. Μ' ἀργότερα ἀναγκαστικὰ διακόπηκε, γιατί ἦταν ἀδύνατο, ὄχι νὰ μετακινηθεῖ ἄνθρωπος, μὰ οὔτε καὶ νὰ βρεθεῖ ἀκάλυπτος, σ' ὁποιοδήποτε σημεῖο,

* * *

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΟΥ : Ἐνα ἄλλο πρόβλημα πολὺ σοβαρὸ, ἀλλὰ κι' ἐπεῖγον, γεννᾶται κιόλας μὲ τὸ θάψιμο τῶν σκοτωμένων. Καὶ δὲν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι ποῦ βρίσκονται σκοτωμένοι κι' ἄθαφτοι, τόσο μέσα στοὺς δρόμους, ἀπὸ τὶς βόμβες καὶ τοὺς πολυβολισμοὺς, ὅσο καὶ στὶς μάχες ποῦ γίνονται στὰ τείχη. Μὲ τὴ φοβερὴ ζέστη ποῦ ἔχουμε αὐτὲς τὶς ἡμέρες, ἢ ἀποσύνθεση θὰ συντελεσθεῖ πολὺ γρήγορα κι' ἕνας ἄλλος μεγάλος κίνδυνος θ' ἀπειλήσει τὴν πόλη.

Συνενοοῦμαι μὲ τὸ Δήμαρχο Μηνᾶ Γεωργιάδη καὶ ἐκεῖνος μᾶς παραχωρεῖ πρόθυμα τ' αὐτοκίνητα τῶν Σφαγείων κι' ἀναλαμβάνει τὴν πληρωμὴ τῶν συνεργείων τὰ ὅποια πρέπει νὰ συγκροτηθοῦν γιὰ τὴν περισυλλογὴ καὶ τὸν ἐνταφιασμὸ τῶν πτωμάτων.

Καταρτίζω μιὰν ὑπηρεσία ἐποπτείας ὑπὸ τὸν Ὑπομείραρχο Παλουδᾶκη κι' ὄχι τὼ χωροφύλακες μὲ ὄρισμένες ἐντολές. Τρία συνεργεῖα, μὲ ἰσάριθμα αὐτοκίνητα, θὰ περιέρχονται τὴν πόλη καὶ θὰ μεταφέρουν τὰ πτώματα στὸ Νεκροταφεῖο. Ἐκεῖ ἄλλα συνεργεῖα θ' ἀνοίξουν τρεῖς μεγάλους λάκκους. Ἐναν γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ἕναν γιὰ τοὺς Ἀγγλοὺς κι' ἕναν γιὰ τοὺς Γερμανοὺς σκοτωμένους. Οἱ ταυτότητες ὄλων πρέπει νὰ ἐξακριβώνονται, κατὰ τὸ δυνατόν, πρὶν θαφτοῦν καὶ θὰ καταχωροῦνται σὲ χωριστὲς καταστάσεις. (*)

Ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἀρχίζει τὸ ἴδιο κιόλας βράδυ.

(*) Οἱ καταστάσεις χάθηκαν ἀργότερα δυστυχῶς. Θαρρῶ ὅμως, πὼς τὴν πρώτη μέρα θάφτηκαν συνολικὰ περὶ τὰ τριανταπέντε πτώματα, ἔξον ἀπὸ κείνα ποῦ βρίσκονταν ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ δὲν ἦταν δυνατὴ ἢ μεταφορὰ τους.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ : Τὸ τέρμα τῆς πρώτης ἡμέρας, μᾶς ἐπεφύλαξε καὶ μιὰ ζωηρὴν ἱκανοποίησιν. Λὲς κι' ἦταν μιὰ ἀποζημίωσις γι' αὐτὸ τὸ πρῶτο μαρτυρικὸ ἀπόγευμα. Οἱ πρῶτοι ἀλεξιπτωτιστὲς αἰχμάλωτοι τῶν ἐπιχειρήσεων, παρήλασαν μέσα σὲ ἰσχυρὴ συνοδεία, γιὰ νὰ παραδοθοῦν στὸ Στρατηγεῖο. Ἦσαν οἱ περισσότεροὶ νεαροί, παιδιά σχεδὸν 18—22 χρόνων.

Περπατοῦν βιαστικὰ κι' ἀνήσυχτα, σὰν νὰ περιμένουν καμμιὰν ἐπίθεσιν, ἀπὸ τοὺς περιεργούς ποὺ τρέχουν νὰ τοὺς περιεργαστοῦν καὶ τὰ βλέμματά τους, δειλὰ καὶ φοβισμένα, στρέφονται ἐρευνητικὰ πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις.

Ὡς τόσο κι' ἐδῶ διαπιστώθηκεν ὁ ψυχικὸς πολιτισμὸς τοῦ Κρητικοῦ. Οὔτε μιὰ πρόκλησις, οὔτε μιὰ βρισιά, οὔτ' ἓνας χλευασμὸς, οὔτε μιὰ περιφρονητικὴ λέξις, ἀκούστηκαν στὸ πέρασμά τους. Μὲ μιὰν ἀξιόπρεπτη περιέργεια καὶ μιὰ σωπηρὴν ὑπερφάνεια, παρακολουθοῦν καμαρώνοντας, τὰ πρῶτα ἔμψυχα λάφυρα τῆς πρώτης μάχης.

Κι' αἰσθάνονται ὅλοι, πῶς τὸ θέαμα τοῦτο, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο ράπισμα τῆς Γερμανικῆς ὑπεροψίας, ἀπὸ Κρητικὸ χέρι.

* * *

Τῆ νύχτα, σὲ γενικὴ συγκέντρωσις τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν τῆς Χωροφυλακῆς, βρῆκα τὴν εὐκαιρίαν νὰ τοὺς συγχαρῶ, γιὰ τὴν ὄλη, τὴ σπουδαίαν καὶ πολύπλευρην δράσιν τους τὴν πρώτην μέραν τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ νὰ τοὺς ἀναπτύξω τὴ σημασίαν καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνα ποὺ ἀρχίζει.

Δὲν τοὺς συνέστησα, οὔτε θάρρος, οὔτε προσήλωσις στὸ καθῆκον. Στὰ βλέμματα ὄλων διάβαζα καθαρά, πῶς ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀρετὲς ἦταν πλημμυρισμένη ἡ ψυχὴ τους.

Ἔτσι κλείνει ἡ πρώτη μέρα τῆς μάχης. Μὲ τὸν κίνδυνον μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλιν, μὲ μιὰ νύχτα ἤρεμην σχεδὸν καὶ μονάχα μὲ τὸν πυρετὸ τῆς προετοιμασίας, γιὰ τὴν αὐριανὴν σύγκρουσιν.

Καὶ μέ κάτι ἄλλο ὅμως ἀκόμη. Μὲ περισσότερα ὅπλα, μέσα στὰ ὁποῖα καὶ πολλὰ τέτοια βαρεῖα, ποὺ μᾶς ἀφῆκαν οἱ Γερμανοί.

Τετάρτη 21 Μαΐου 1941

Ἡ σχετικὰ ἡρεμὴ νύχτα μᾶς ἐπεφύλαξεν ἓνα ξημέρωμα ἀσυνειθιστῆς ἐχθρικῆς δραστηριότητος, ἡ ὁποία προοιωνίζει, χωρὶς ἄλλο, μιὰν ἡμέρα γεμάτη ἀπὸ δραματικὰ γεγονότα.

Ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ παρακολουθήσει κανένας, στὴ ραγδαία τους ἐξέλιξη, ὅπου οἱ ἐναλλαγές τῶν εἰκόνων, διαδέχονται ἢ μιὰ τὴν ἄλλη μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς, κι' ἀκόμη, πιὸ ἀδύνατο νὰ τὰ συναρμολογήσει καὶ νὰ τὰ βάλει σὲ κάποια σειρά.

Στὴν πραγματικότητα οὔτε σειρά ὑπάρχει στὰ γεγονότα αὐτά, οὔτε εἰρμός, οὔτε ἀλληλοεξάρτηση, ἀφ' οὗ δὲν ὑπάρχει κανένα σχέδιο καὶ καμμιά ἀνώτερη ἡγεσία, γιὰ νὰ κατευθύνει καὶ ἐποπτεύσει στὴν ἐφαρμογὴ του. Βέβαια ἡ Στρατιωτικὴ ἡγεσία, ἀπὸ τὴ δικῆς της πλευρᾶ, δὲν παρέλειψε τίποτε, ἀπ' ὅ,τι τῆς ἐπέβαλε τὸ καθήκον κι' ἡ κατανόηση τῶν περιστάσεων.

Μὰ οἱ Πολεμικὲς Τέχνες κι' οἱ Στρατιωτικὲς Ἱστορίες ὄλων τῶν αἰώνων, ἀπὸ τίς ὁποῖες μιὰ ἡγεσία θ' ἀντλήσει διδάγματα καὶ πείρα, δὲν ἐπρόβλεψαν καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ προβλέψουν τὴν ἰδιομορφία ποὺ παρουσιάζουν οἱ σημερινὲς συγκρούσεις, οἱ ὁποῖες γίνονται ταυτόχρονα μέσα στὴν πόλη, στὶς εἰσόδους τῆς κι' ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ στὴν ὑπαιθρο, σὲ εἴκοσι, τριάντα, πενήντα σημεία, οἱ ὁποῖες μετατοπίζονται ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη, οἱ ὁποῖες ἀλλάζουν διαρκῶς τόπο, ἔκταση, μορφή κι' ἔνταση καὶ στὶς ὁποῖες ἡ πρωτοβουλία βρίσκεται πότε στὴ μιὰ παράταξη καὶ πότε στὴν ἄλλη.

Μ' ἀκόμη καὶ καμμιά «τακτικὴ» δὲ μπορεῖ νὰ χεὶ πέραση κι' ἐφαρμογὴ, ἀφ' οὗ δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καμμιά πρόβλεψη στὴν ἐνδεχόμενη ἐξέλιξη τῆς μάχης, οὔτε σὰν πιθανότης ἔστω.

Ὅλη ἡ ἀντίσταση, στὶς πιέσεις καὶ στὶς σφοδρὲς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, πρέπει νὰ προσαρμόζεται, κάθε στιγμή, στὶς ἀντίστοιχες ἐχθρικές ἐκδηλώσεις καὶ κινήσεις, οἱ ὁποῖες μοιραίως ρυθμίζουν τὰ σχέδια, τίς κινήσεις καὶ τοὺς ἐλιγμούς τῶν ὑπερασπιστῶν.

Ἀνώτερη λοιπὸν ἡγεσία δὲ μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ ὑπὸ τέτοιες συνθήκες. Ὁ κάθε διοικητῆς, μικροῦ ἢ μεγάλου τμήματος, ὁ κάθε ἀρχηγὸς ὁμίλου ἢ ὁμάδος, ὁ κάθε ἐλεύθερος σκοπευτῆς, ὁ

κάθε πολίτης, μπορεί σὲ μιὰ στιγμή νὰ «συλλάβει» τὸ σχέδιό του, νὰ τὸ θέσει σ' ἐφαρμογή, νὰ τὸ ἀλλάξει ἢ νὰ τὸ τροποποιήσει. Ὁ ἴδιος θὰ διαλέξει τὸ κατάλληλο σημεῖο τοῦ δρόμου, τὴν ἐπικαιρὴ γωνιά, τὸ χαντάκι, τὸ σπῆτι ἢ τὴν ταράτσα, ὅπου πρέπει νὰ στήσει τὸ καρτέρι του, ν' ἀμυνθεῖ ἢ νὰ ἐπιτεθεῖ.

Ὅλοι αὐτοὶ καθοδηγοῦνται μόνον ἀπὸ τὸ ἔνστικτο, πού, ὅπως εἶναι γνωστό, γεννᾷ τις πιὸ φωτεινὲς καὶ τις πιὸ εὐστοχες ἰδέες, στίς δύσκολες καὶ κρίσιμες ὥρες κι' ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀδάμαστη θέληση τῆς ἐπικρατήσεως σ' ἕναν ἀγῶνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτιῶνται ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία κι' ἡ τιμὴ του.

Γι' αὐτὸ ὁποιαδήποτε περιγραφή τῶν σημερινῶν γεγονότων, εἶναι ἀνίκανη νὰ δώσει παραστατικὰ καὶ μὲ ἀπόλυτον εἰρμό, ὅλες τις λεπτομέρειες τῆς δραματικῆς αὐτῆς πάλης. Σὲ γενικὲς ἀδρῆς γραμμές, θὰ παρακολουθήσουμε τὰ γεγονότα στοὺς διάφορους τομεῖς, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ δώσουμε τουλάχιστο τὴν οὐσία καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἀληθινῆς θυελλώδους αὐτῆς ἡμέρας.

* * *

ΠΡΩΪΝΕΣ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ : Ἀπὸ πολὺ πρωῖ, βαθεῖα στὸν ὀρίζοντα, ἀπὸ τὴ μεριά τῆς θάλασσας, διακρίζονται τὰ πρῶτα μαῦρα σύννεφα τῶν Γερμανικῶν ἀεροπλάνων.

Μεγάλα ὀπλιταγωγὰ μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ τους σιλουέττα καὶ τὴ νωθρὴ καὶ κουρασμένη τους κίνηση, βομβαρδιστικά, πού ἀγκομαχᾶνε, ὅσο πλησιάζουν, ἀπὸ τὸ βαρὺ θανατηφόρο τους φορτίο, μαχητικά καὶ καταδιωχτικά σ' ἐπιδειχτικούς σχηματισμούς, πλησιάζουν τὴ φρεσκοξυπνημένη Κρητικὴν ἀκρογιαλιά, τὴν ὄρα πού οἱ πρῶτες ἀχτίδες τοῦ ἡλίου, τῆς στέλνουν τὸ πρωῖνό τους χᾶδι.

Ὁ ὑπόκωφος βόμβος τῶν μοτέρ, ἀνεκατεμένος σὲ μιὰν ἀλλόκοτη συναυλία, ὅπως ἔρχεται ἀπὸ μακρὰ, θαρρεῖς καὶ δίνει τὸ ρυθμὸ στὴν ἐπιβλητικὴ τούτη καὶ πένθιμη συνοδεία τοῦ θανάτου καὶ τῆς καταστροφῆς.

Κι' ἡ πολιτεία, βουβὴ καὶ κουβαριασμένη μέσα στὰ παλὰ Βενετοσάνικα μπεντένια της, περιμένει μὲ ἀγωνία, μὰ καὶ μ' αὐτοπειπίθηση, νὰ ἐκδηλωθοῦν τὰ σημερινὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ, ἔτοιμη κι' ἀποφασισμένη νὰ τ' ἀνατρέψει ἄλλη μιὰ φορά.

Τώρα τὸ ἀπειλητικὸ σύννεφο ἔχει φθάσει πᾶν' ἀπὸ τὸ Κρητικὸν ἔδαφος. Χωρίζεται σὲ μικρότερα κομμάτια κι' ἀπλώνεται σὲ διάφορες κατευθύνσεις πρὸς τὴν ὕπαιθρο. Ἐνα μεγάλο ποσοστὸ μένουν καὶ κόβουν βόλτες πᾶν' ἀπὸ τὴν πόλη.

Λίγα δευτερόλεπτα ὕπουλης ἀδράνειας μεσολαβοῦν κι' ἔπειτα ἀρχίζουν νὰ χαμηλώνουν. Σκορπίζουν καὶ βάζουν πάλι σ' ἐνέργεια τὰ πολυβόλα τους. Ὅπου ὑποτίθεται, πὼς μπορεῖ νὰ ἐνεδρεῦουν ἔνσπλοι, ρίχνουν σπάταλα τις ριπές τους, ἐνῶ

μέσα στο Ἡράκλειο ἀρχίζει πάλιν ὁ ἀνελέητος βομβαρδισμός.

Καταλαβαίνουμε πιά. Τούτη τὴν ὥρα πέφτουν καινούργιοι ἀλεξιπτωτιστὲς σὲ μεγάλην ἔκταση. Καὶ πραγματικά, ἀπὸ παντοῦ καινούργιες ἀλλεπάλληλες πληροφορίες, γιὰ δμαδικὲς πτώσεις. Αὐτοὺς τοὺς μελλοθάνατους, ποὺ πέφτουν καὶ σήμερον σὺν βροχῇ στὸ Κρητικὸν ἔδαφος, θὰ τοὺς παρακολουθήσουμε ἀργότερα, γιὰ νὰ δοῦμε τί γίνεται στὰ πρόθυρα τῆς πόλεως.

* * *

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΣΤΑ ΤΕΙΧΗ: "Υστερ' ἀπὸ τὴ χθεσινὴν ἐπίμονη προσπάθεια τοῦ ἐχθροῦ νὰ εἰσχωρήσει στὴν πόλη ἀπὸ τὶς δύο εἰσοδοὺς, τὴ δυτικὴ καὶ νότια, ἦταν εὐλογο νὰ περιμένει κανένας τὴν ἐπανάληψη τῆς προσπάθειας αὐτῆς. Δὲν ξέρω ὅμως γιὰ ποιὸ λόγο, τὰ ἀσθενικὰ τοῦτα σημεῖα ἀντὶ νὰ ἐνισχυθοῦν μὲ κάθε θυσία, ἀπόμειναν μὲ τὶς ἐλάχιστες ἀρχικὲς φρουρὲς, εὐθὺς μετὰ τὴ σύμπτυξη τῶν Γερμανῶν.

"Ἴσως ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκηση νὰ ἐπαναπαύθηκε στὴν ἐξωτερικὴν ἀμυντικὴ ζώνη, ἢ καὶ στοὺς ἄταχτους, ποὺ εἶχαν ἐπανδρώσει τόσον ἀποτελεσματικά, τὴν προηγούμενη μέρα, τοὺς τομεῖς τούτους. Ἡ μὲν πρώτη ὅμως, ὅπως εἶδαμε, εἶχε χάσει τὴν ἐπαφὴ τῆς ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, μὲ τὴν ἐσωτερικὴν φρουρά, οἱ δὲ ἄταχτοι, ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὸ χθεσινὸ θρίαμβον, ἀναζητοῦν καινούργιες δάφνες, κυνηγῶντας τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς στὰ σημεῖα τῆς πτώσεώς τους καὶ μὴ περιμένοντάς τους παθητικὰ μέσα στὴν πόλη.

"Ἦταν εὐτύχημα ποὺ οἱ Γερμανοί, εἴτε δὲν διέθεταν ἀρκετὲς δυνάμεις, ὕστερ' ἀπὸ τὸν ἀφάνισμό τους, εἴτε γιὰτὶ δὲν ἤξεραν καλὰ τὴν πραγματικὴ κατάσταση τῆς ἀμόνης, δὲν ἐπεχείρησαν μιὰ δεύτερη ἔφοδο, στὸ διάστημα τῆς νύχτας. Μιὰ τέτοια προσπάθεια θὰ δημιουργοῦσε σοβαρὸ κίνδυνο γιὰ τὴν πόλη.

"Ἐν πάσει περιπτώσει, ἡ κατάσταση τὸ πρωτὶ τῆς 21ης τοῦ Μάη παρουσιάζεται ὡς ἑξῆς: Στὴ νότια εἴσοδο, μιὰ μικρὴ στρατιωτικὴ φρουρὰ μὲ μιὰν ὁμάδα Ἀγγλων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ χθές, χωρὶς ὅμως πολὺ πιθανὴ τὴν ἀπειλὴ πιέσεως.

Στὴ δυτικὴν εἴσοδο μιὰ φρουρὰ ἀπὸ 20—25 στρατιῶτες, πιὸ ἔξω καμμιά φιλικὴ δύναμη ἀνάμεσα στὰ τεῖχη καὶ στὴν ἐστία τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἔξδν ἀπὸ μιὰ μικρὴν ὁμάδα μὲ τὸν Ἀνθυπολοχαγὸ Λέλο, τὸν Ἀντῶν. Γρηγοράκη (Σατανᾶ) μὲ μερικoὺς ἔνοπλους πολίτες, κί' ἀκόμη κάμποσοι ἐλεύθεροι σκοπευτὲς σκορπισμένοι δῶ καὶ κεῖ. Ἡ ἀπειλὴ νέας ἀπόπειρας τοῦ ἐχθροῦ νὰ εἰσέλθει στὴν πόλη, φαίνεται πολὺ πιθανή, ἂν ὄχι βέβαιη.

* * *

Ο ΕΧΘΡΟΣ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΙΣ ΠΥΛΕΣ : Μὲ τὰ ξημερώματα δυὸ ἀποσπάσματα μικτὰ ἀπὸ στρατιῶτες καὶ πολῖτες, ἓνα μὲ τὸ λοχαγὸν Ἀλεξάκη καὶ ἄλλο μὲ τοὺς ὑπολοχαγὸ Κουναλάκη Κ. καὶ ἀνθυπασπιστὴ τῆς στρατολογίας Πεδιώτη, ἐνεργοῦν μίαν ἀναγνωριστικὴν ἐξόρμησιν, πρὸς τὶς τοποθεσίαις «Γιόφυρο» καὶ «Θέρισσο», ὅπου γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ὑπαρξὴ τμημάτων προκαλύψεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ διαπιστώνεται ἀκόμη ἡ ἀνυπαρξία ἐξωτερικῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς. Καὶ τὰ δυὸ τμήματα ἐπέστρεψαν μὲ ἄρκετὰ λάφυρα καὶ κάμποσους αἰχμαλώτους.

Τὴν ἴδιαν ὥρα, ἓνα ἄλλο μικτὸ ἀπόσπασμα, ἀπὸ χωροφύλακες καὶ πολῖτες, μὲ τὸν Ἐνωμοτάρχη Βουτυράκη, προχωρεῖ πρὸς τὴ θέσιν «Καμίνια» γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ. Τὸ τελευταῖο τοῦτο προκαλυπτόμενο ἐπιδέξια, μέσα σὲ ψηλά στάχυα, καταφέρνει νὰ πλησιάσῃ ἄρκετὰ μίαν ὁμάδα, ἀπὸ τριάντα περίπου, ἀλεξιπτωτιστῆς, οἱ ὅποιοι ἔβαλαν ἐναντίον τῆς «Πόρτας τῶν Χανιῶν», ἐφωδιασμένοι καὶ μ' ἓνα ἀντιαρματικὸ πυροβόλο. Ξαφνικὰ τοὺς ἐπιτίθενται ἀπὸ τὰ πλάγια κι' ἀπὸ κοντενὴν ἀπόστασιν. Ὁ αἰφνηδισμὸς ὑπῆρξεν ἀπόλυτα ἐπιτυχῆς καὶ μὲ τὶς πρῶτες ριπὲς τοῦ ὀπλοπολυβόλου τοῦ Βουτυρᾶ, σκοτώνονται δυὸ Γερμανοὶ. Οἱ ὑπόλοιποι, ὕστερ' ἀπὸ ὀλιγόλεπτην ἀντίστασιν παραδόθησαν ὅλοι, μαζὺ μὲ τὸ ἀντιαρματικόν. Ἡ μοναδικὴ ἀπώλεια τοῦ ἀποσπάσματος ἦταν ἓνας νεκρὸς πολῖτης.

* * *

Πρὶν λήξουν καλὰ καλὰ οἱ πρὸ πάνω ἀναγνωριστικὲς ἐπιχειρήσεις, ἄρχισαν νὰ καταφθάνουν τὰ πρῶτα κύματα τῶν ὀπλιταγωγῶν καὶ ταυτόχρονα νὰ ρίχνουν πολλὰ ἑκατοντάδες ἀλεξιπτωτιστῆς, σ' ὅλην τὴ δυτικὴν ἔκτασιν, ἐνῶ τὰ βομβαρδιστικὰ ρίχνουν πάλι βροχὴ τὶς βόμβες τους, γιὰ νὰ παραλύσουν κάθε κίνηση. Καὶ σὲ λίγην ὥρα ἰσχυρὲς ὁμάδες ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὁποῖες χρησιμοποιοῦν κινητὰ προκαλύμματα ἀπὸ γυναικόπαιδα φαίνονται νὰ κινοῦνται πρὸς τὴ δυτικὴν εἴσοδο καὶ βορειότερα πρὸς τὸ «Γυαλι-Κιόσκι». Ἡ θαρραλέα προσπάθεια τοῦ Τμήματος Λέλου καὶ τῶν ἐνόπλων πολιτῶν, καθὼς καὶ τῆς ὁμάδος Σατανᾶ, δὲν ἐστάθηκεν ἱκανὴ ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν προώθησίν τους, ἡ ὁποία ὑποστηρίζεται ἀπὸ καταιγιστικὰ πυρὰ ὄλων καὶ πολυβόλων.

Αὐτὴ ἡ τρομερὴ συγκέντρωσις πυρὸς στὸν περιορισμένον ἐκεῖνον χώρον, σαρῶνει κυριολεκτικὰ τὴ μικρὴ φρουρὰ τοῦ προμαχῶνος, ἡ ὁποία ἀγωνίζεται ὑπεράνθρωπα, νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον στοὺς ἀλεξιπτωτιστῆς. Μάταιη προσπάθεια. Ὁ ἐχθρὸς εἶναι δεκαπλάσιος ἴσως σ' ἀριθμὸ καὶ χίλιες φορές ἰσχυ-

ρότερος σὲ μέσα πυρός. Καὶ βοήθεια δὲν περιμένουν ἀπὸ πουθενά. Μὰ δὲν ἐγκαταλείπουν τὸν ἀγῶνα. Ἐκεῖ, στὴ θέση πού τοὺς ἔταξε τὸ καθῆκον, σκοτώθηκαν ὅλοι, μέχρι τοῦ τελευταίου!

Καὶ τότε μονάχα, ὅταν ἐσώπασε καὶ τὸ τελευταῖο λιανοτούφεκο τοῦ προμαχῶνος, ἓνα τμήμα ἀπὸ διακόσιους περίπου ἀλεξιπτωτιστὲς κατορθώνει καὶ περνάει τὰ τεῖχη. Φράσσεται ὁμως ἀμέσως τὸ ρῆγμα ἀπὸ ἓνα μικρὸ στρατιωτικὸ τμήμα, πὺ κατέφθασε, ἀπὸ μιὰ δύναμη Χωροφυλακῆς μὲ τὸν Ἐνωμοτάρχην Παπαδουλάκη Γ. κι' ἀπὸ κάμποσους ἔνοπλους πολῖτες, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν ἐκεῖ, μόλις ἄκουσαν τὸ θόρυβο τῆς μάχης.

Ἔτσι οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς βρέθηκαν κλεισμένοι μέσ' ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ἡ ἐξόντωσή τους ὁμως δὲ μπορούσε νὰ ναι εὐκόλη, γιατί μὲ τὸ βαρὺ τους ὄπλισμό, ἀποτελοῦν μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ δύναμη.

* * *

ΚΛΕΦΤΟΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ : Τὴ διάσπαση τῆς ἀμύνης στὰ τεῖχη καὶ τὴν εἴσοδο τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, πληροφοροῦμαι ἀπὸ τηλεφώνημα τοῦ Ἀνθυπασπιστῆ Παπαδογιάννη. Ἀπὸ τὸ Στρατιωτικὸ Διοικητῆ, τὸν ὁποῖον ἐπισκέπτομαι ἀμέσως, μαθαίνω, πὺς ἀξιόλογη ἐφεδρική δύναμη μέσα στὴν πόλη δὲν ὑπάρχει. Εὐτυχῶς ὑπῆρχεν ἐκεῖνη τὴν ὥρα στὰ δύο Ἀστυνομικὰ Τμήματα, μιὰ συγκεντρωμένη δύναμη ἀπὸ 60—70 χωροφύλακες, ἡ ὁποία σὲ μικρὲς ὁμάδες, μ' ἐπὶ κεφαλῆς βαθμοφόρους, διατάσσεται νὰ καταλάβει ὅλες τὶς πιθανὰς διαβάσεις πρὸς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ ν' ἀπασχολήσουν τὸν ἐχθρόν, ἐπιβραδύνοντες μὲ κάθε θυσία τὴν προώθησή του. Οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἀπετέλεσαν τοὺς πρώτους πυρῆνες, οἱ ὁποῖοι ἔφραξαν τὸ δρόμο στοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς.

Μὰ τὴν ἀποφασιστικὴν ἀντίσταση, τὴν προέταξεν ὁ πληθυσμός. Ἡ ξαφνικὴ εἶδηση ἔπесе στὴν πόλη σὰν κεραυνός. Κανένας δὲν ξέρει ἀκόμη τὴν ἔκταση τῆς εἰσβολῆς, μὰ καὶ κανένας δὲν ὑποτιμᾷ τὴ σοβαρότητα τῆς καταστάσεως. Στὸ ἄκουσμα, πὺς ἀλεξιπτωτιστὲς βρίσκονται μέσα στὴν πόλη, τὰ κορμιά μουδιάζουν, χλωμιάζουν τὰ πρόσωπα, χτυπᾶνε δυνατὰ οἱ καρδιές. Ἡ πόλη ὀλόκληρη θαρρεῖς καὶ μαρμάρωσεν ἀπὸ τὸ ἀναπάντεχο μαντάτο.

Τὸ δέος ὁμως, τὸ μούδιασμα καὶ τὸ χτυποκάρδι, ἀπὸ τὶς πρώτες ἐντυπώσεις, ὑποχωρεῖ γρήγορα στὴν αὐθόρμητη κι' ὁμόθυμη ἀπόφαση: «Νὰ τσακιστοῦν ὅσοι κι' ὅπου νὰ ναι, νὰ ξεκαθαρισθεῖ τὸ «Κάστρο» ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄγος, μὲ κάθε θυσία.» Καὶ τότε παρουσιάζεται τὸ μεγαλειῶδες θέαμα τῆς ψυχικῆς ἐξάρσεως ἑνὸς λαοῦ, πὺ παίρνει μιὰ μεγάλην ἀπόφαση.

Ποῦ βρέθηκαν αὐτοὶ οἱ πεπειραμένοι πολεμικοὶ ἀρχηγοί; Ἀπὸ ποῦ ξεφύτρωσαν οἱ αὐτοσχέδιοι Ἐπιτελικοί, οἱ ὁποῖοι κα-

τέστρωσαν την ίδια στιγμή, μέσ' στο μυαλό τους, τὸ ὑπέροχον ἐκεῖνο σχέδιο, μὲ τὰ καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα ;

Ποιὸς τοὺς ἐνέπνευσε τὶς εὐστοχες κινήσεις, ποιὸς τοὺς ἐδί-
δαξε τοὺς θαυμάσιους ἐλιγμούς καὶ τὴν ἀπαράμιλλη τέχνη στὶς
ὀδομαχίες ;

Γιατί, μέσα στὴ φανερὴν ἀσυδοσία καὶ τὴν ἔλλειψη πειθα-
ρίας, μέσα στὴ σύγχυση τῶν κινήσεων, ὅπου καθένας κατέ-
στρωνε κι' ἐφάρμοζεν ἕνα σχέδιο δικῆς του ἐμπνεύσεως, δια-
κρίνει κανένας μιὰ συνοχὴ καὶ μιὰ μεθοδικότητα ἀξιοθαύμαστη,
ἡ ὁποία δὲν καθοδηγεῖται ἀπὸ κανένα κεντρικὸν ἐγκέφαλον,
ἀλλὰ μονάχα ἀπὸ τὸ ἔνστικτο καὶ τὴν ὁμαδικὴ διάθεση τῆς
θυσίας.

Ἄν μὲ βάση ὅλες τὶς πληροφορίες, ποὺ ὑπῆρχαν ὡς τότε
γιὰ τὶς κινήσεις καὶ τὶς προθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, καταστρωνόταν
τὸ πιὸ ἐμπνευσμένο στρατηγικὸ σχέδιο καὶ ἐφαρμόζονταν οἱ
πιὸ μελετημένοι συνδυασμοὶ τακτικῆς, γιὰ τὴν ἀπόκρουση τῆς
ἐχθρικῆς εἰσβολῆς, ἴσως νὰ μὴ μποροῦσε ν' ἀποδώσει, τὰ ρα-
γδαῖα, τὰ ὑπέροχα καὶ μεγαλειώδη ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα
ἐπέτυχεν αὐτὴ, ἡ χωρὶς συνοχὴ κι' ἐνιαία καθοδήγηση, ἡ χωρὶς
σχέδια καὶ ὑπολογισμούς, ἡ αὐθόρμητη κι' ἐνστικτώδης, μὰ ὀρ-
μητικὴ σὰν σίφουνας, δυναμικὴ ἐκδήλωση ἑνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος
σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμή, παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ μὴ σκλαβωθεῖ.

Μὰ ἄς παρακολουθήσουμε τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων ἀπ'
τὴν ἀρχή.

* * *

ΠΡΟΣ ΤΗΝ „ ΠΛΑΤΕΙΑ - ΣΤΡΑΤΑ “ : Ἄντικειμενικὸς σκο-
πὸς τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν ποὺ πέρασαν τὰ τεῖχη, ἦταν προφανὸς
ἡ δημιουργία ἐσιπῶν, μέσα στὸ κέντρο τῆς πόλεως καὶ στὸν
«Κοῦλε» τοῦ λιμανιοῦ, ὁ ἔλεγχος μιᾶς ἀνάλογης περιοχῆς γύρ'
ἀπὸ τὰ σημεῖα τοῦτα, κι' ἡ κατοπινὴ ἐνίσχυσή τους μὲ ἄλλες
δυνάμεις, οἱ ὁποῖες θὰ συγκεντρώνονταν σ' αὐτὲς τὶς περιοχές,
εἴτε ἀπὸ τὸν ἄερα, εἴτε προωθούμενες ἀπὸ τὶς ἐξω τῶν τευχῶν
βάσεις τους.

Ἔτσι, ἐνῶ ἕνα τμήμα ἀπὸ ὀγδόντα περίπου ἄνδρες, βαρύ-
τατα ὀπλισμένο, κατευθύνεται ἀπὸ τὸ «Γιαλί - Κιόσκι» πρὸς τὸ
λιμάνι, ἀκολουθῶντας τὸν παραλιακὸ δρόμο, μιὰ μεγαλύτερη
δύναμη, χωρισμένη σὲ μικρότερες ὁμάδες, κατευθύνεται ἀπὸ τὴν
«Πλατεία - Στράτα» πρὸς τὸ «Μεϊντάνι», στὴν καρδιὰ δηλαδὴ
τῆς πόλεως.

Ὁ Ἐνωμοτάρχης Βουτυράκης, μὲ μιὰ μικρὴν ὁμάδα χωρο-
φυλάκων, ἡ ὁποία σὲ λίγην ὥρα πλαισιώθηκε μὲ ἀρκετοὺς ἔνο-
πλους πολῖτες κι' ἐνισχύθηκεν ἀπὸ τὴν ὁμάδα τοῦ ὑπενωμο-

τάρχη Κουρομιχελάκη Γ. (*) σπεύδει από μιά παράλληλο και στήνει καρτέρι σε κάποιο στενό, λίγο πιά πέρα από το κατάστημα Καβαλλάκη. Μιά προκεχωρημένη ομάδα άλεξιπτωτιστές, πλησίαζε προς το σημείον εκείνο τής «Πλατειάς - Στράτας», ρίχνοντας δώθε-κειθε, χωρίς διάκριση, χειροβομβίδες, για να τρομοκρατήσουν και ούρλιάζοντας στρατιωτικά έμβατήρια, για ν' αποκτήσουν ίσως οί ίδιοι κάποιαν αυτοπεποίθηση, στο πραγματικά παράτολμο τουτο έγχείρημά τους. Στις κραυγές αυτές κυριαρχούσεν ή επιφώνηση «Χάιλ Χίτλερ».

Μόλις όμως βρέθηκαν στο ύψος του δρόμου, όπου παραμόνευεν ή Βουτυράκης με τούς άνδρες του, δέχονται πυκνά πυρά του μοναδικού όπλοπολυβόλου και μερικῶν αυτομάτων.

Με τίς πρώτες ριπές σκοτώνονται δυο άλεξιπτωτιστές κι' οί υπόλοιποι σ' έκδηλη σύγχυση, γυρεύουν μέρος να καλυφθοῦν. Δίπλα τους βρίσκεται ένα παπλωματάδικο. Παραβιάζουν την πόρτα, σκοτώνουν τόν ιδιοκτήτη, πού κι' ή ίδιος μ' ένα όπλο είχε στήσει καρτέρι στο μαγαζί του και όχυρώνονται κεί μέσα. Έν τῷ μεταξύ άλλες ομάδες άλεξιπτωτιστές έρχονται πιά πίσω με την ίδια κατεύθυνση. Συγχρόνως όμως οί συγκεντρωμένοι στο «Μεϊντάνι» απ' όλες τίς κατευθύνσεις ένοπλοι πολίτες και στρατιῶτες, πιάνουν διάφορες παρόδους για να παρεμποδίσουν την άνοδό τους.

Οί προστατευτικές άσπίδες, στίς πόρτες τῶν καταφυγίων από τσουβάλια άμμο ή από χτισμένες πέτρες, χρησιμοποιούνται σαν πρόχειρα προχώματα. Οί φωνές τῶν άλεξιπτωτιστῶν κι' οί κρότοι τῶν χειροβομβίδων τους, ακούονται τώρα καθαρά στο βάθος του δρόμου και σε λίγο παρουσιάζονται τῶ προκεχωρημένα τους τμήματα. Όλοι περιμένουν με άγωνία κάποιο σύνθημα για ν' αρχίσουν τὸ τουφεκίδι.

Τότε ή ήρωικός Ταγματάρχης Τζουλάκης Μ. αντί να περιμένει παθητικά την προσέγγιση τῶν άλεξιπτωτιστῶν, σηκώνεται όρθιος και με τὸ πιστόλι στο χέρι προχωρεϊ αποφασιστικά προς τῶ κάτω, προκαλώντας όσους θέλουν να τὸν ακολουθήσουν. Η απόφαση τούτη του γενναίου άξιωματικού, ύπήρξε πραγματικά παράτολμη κι' άπερίσκεπτη και δέν έξηγεϊται, παρά μονάχα με τὸ ξεφρένιασμα πού έννοιωσε ή ένθουσιώδης αυτός πατριώτης, βλέποντας τούς Γερμανούς στην καρδιά τής πόλεως.

Μάταια τὸν αποτρέπουν απ' όλοτρίγυρα και τὸ συνιστοῦν να φυλαχθεϊ από τούς άλεξιπτωτιστές, οί όποιοι μ' ένα πολυ-

---

(*) Ό γενναίος αυτός ύπαξιωματικός, ή όποιος με την ομάδα ή την «τσουρμα» του, όπως την άποκαλοῦσε, έδρασεν ήρωικά σ' όλη τή διάρκεια τής μάχης, έσυνέχισε τούς άγῶνες του και στη διάρκεια τής κατοχής, με άποτέλεσμα να συλληφθεϊ και να τουφεκισθεϊ από τούς Γερμανούς.

βόλο είχαν όχυρωθει πίσω από έναν σωρόν άμμοσάκκους, έξω από τó κατάστημα Καβαλλάκη. Με μιά χειρονομία περιφρονήσεως πρós τόν κίνδυνο και τó θάνατο, προχωρεί άκάλυπτος, ακολουθούμενος από μερικούς ένόπλους. Δέν κάνει όμως μερικά βήματα και μιά ριπή ρίχνει νεκρό τó άξιο παληκάρι.

“Υστερ’ άπ’ αύτό, οί ομάδες του Κουρομιχελάκη και του Ένωμ. Σηφάκη, ένισχυμένες από πολλούς ένόπλους πολίτες, με έναν κατάλληλον έλιγμό από τās παρόδους, κατορθώνουν να κυκλώσουν τούς άλεξιπτωτιστές, που ήσαν όχυρωμένοι στους άμμοσάκκους και να τούς άναγκάσουν να διαρρεύσουν σε διάφορες κατευθύνσεις πρós τά πίσω.

Μιά μικρή ομάδα άπ’ αύτους επέτυχε να παραβιάσει τήν πόρτα του καταστήματος και να όχυρωθει μέσα.

“Ως τόσο όλες οί πάροδοι δίπλα από τήν «Πλατειά Στράτα» έχουν καταληφθει από ένοπλους πολίτες, οί όποιοι αύθόρμητα έτρεξαν κι’ έπιασαν έπίκαιρα σημεία, σύμφωνα καθένας με τή δική του κρίση. “Ετσι όλος ό δρόμος βρέθηκε σε μιά στιγμή παγιδευμένος, χωρίς ν’ άντιληφθει κανένας, πώς και πότε. Κάθε γωνιά, κάθε ταρατσα, κάθε παράθυρο σπιτιού, ήταν κι’ ένα μυτιρίζι! Οί άλεξιπτωτιστές βρέθηκαν χωρίς να τó καταλάβουν κι’ οί ίδιοι, μέσα σ’ ένα στενό κλειό και άλλη διεξοδος δέν ύπήρχε, παρά να διακόψουν άδοξα, τή θριαμβευτική τους προέλαση πρós τó κέντρο τής πόλεως και να ζητήσουν άσυλο, μέσα σε διάφορα καταστήματα και σ’ άποθήκες.

Οί περισσότεροι ύπεχώρησαν πίσω, πρós τήν «Πόρτα τών Χανιών» και κλείστηκαν στήν άποθήκη Κωνσταντινίδη.

Πολιορκήθηκαν στενά, όπου κι’ άν κατέφυγαν, ως που κατέφθασεν ό Φρούραρχος, Ταγματάρχης Τσαγκαράκης Έμ., και με τήν άπειλή τής φωτιάς, έξανάγκασε τούς κρυμμένους στα καταστήματα τής «Πλατειάς Στράτας» να παραδοθούν.

Ταυτόχρονα, ομάδες από ένόπλους πολίτες, περικύκλωσαν τήν άποθήκη Κωνσταντινίδη και ζητούσαν τήν παράδοση εκείνων, που είχαν καταφύγει σ’ αύτήν. Οί άλεξιπτωτιστές όμως, έφωδιασμένοι με πολυβόλα και χειροβομβίδες, όχι μόνον δέν παραδίδονταν, αλλά και δέν επέτρεπαν σε κανένα να πλησιάσει. Αργότερα καταφθάνει και ό Έπενωμ. Παπαδουλάκης, με μιά ισχυρή μιχτήν ομάδα, κι’ ή πολιορκία γίνεται στενότερη. Και πάλιν όμως οί Γερμανοί, δέν έννοούν να παραδοθούν. Τότε μεταφέρουν βενζίνα και άπειλούν να κάψουν τó οϊκήμα. Μπροστά στον κίνδυνο τούτο, οί άλεξιπτωτιστές άναγκάζονται να παραδοθούν.

Με τήν παράδοση και τών τελευταίων τούτων, ή «Πλατειά Στράτα» ξεκαθαρίζεται έντελώς, κι’ από τόν τελευταίο Γερμανό στρατιώτη, κι’ έτσι τó τμήμα, που φιλοδόξησε να στήσει πρώτο, τόν άγκυλωτό σταυρό στο κέντρο τής πόλεως, βρήκε τó

πιό άδοξο τέλος, μέσα στα Ισόγεια του Δικαστικού μεγάρου, που χρησιμοποιούνταν για φυλακές αίχμαλώτων.

* * *

ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ : "Όπως είπαμε πιο πάνω, ένα δεύτερο έχθρικό τμήμα, από 120 περίπου άλεξιπτωτιστές, ξεκίνησεν από τό «Γιαλί-Κιόσκι», προς τό λιμάνι. Άντικειμενικός σκοπός του Τμήματος τούτου, όπως βάσιμα μπορεί νά συμπεράνει κανένας, από τίς κινήσεις και τίς προσπάθειές του, ήταν τούτος. Μιά μικρή δύναμη, θά προσπαθούσε νά προχωρήσει στον «Κούλε», (*) από τά δυτικά, ενώ από τ' ανατολικά, θά ενίσχυαν την επίθεσή τους ομάδες καινούργιων άλεξιπτωτιστών, οί όποιοι έπεσαν τό πρωϊ στην παραλία της «Τρυπητής», δίπλα στον ανατολικό λιμενοβραχίονα. "Έτσι, ή μικρή φρουρά του «Κούλε», θά βρισκόταν μέσα σέ διαοταυρούμενα πυρά και θά λύγιζε γρήγορα.

Μιά τέτοια Γερμανική έπιτυχία, θά είχεν ολέθριες συνέπειες, για την άμυνα της πόλεως. Πρώτα πρώτα οί άλεξιπτωτιστές, με τά βαρεία τους όπλα, θά εξασφάλιζαν τον έλεγχο όλης της βόρειας πλευράς του Ήρακλείου και της παραλιακής έκτάσεως, από «Γιαλί-Κιόσκι» ως τον «Πόρο», προς τ' ανατολικά. Άκόμη, θά μπορούσαν τά όπλαταγωγά τους, με την προστασία των πυρών του λιμενοβραχίονα, νά ρίξουν στις άμμόδεις άκτές της «Τρυπητής», όσους άλεξιπτωτιστές ήθελαν. Μιά όμως ίσχυρή δύναμη, στα βορεινά της πόλεως, όπου δέν ύπηρχαν άμυντικά έρείσματα, θά μπορούσε νά εισορμήσει, από πολλές κατευθύνσεις, προς τό κέντρο της, πολύ πιο εύκολα, παράλληλα δέ, θ' άποτελούσεν άμεσην άπειλή κατά του άεροδρομίου.

Εύτυχώς, όπως απέδειξαν τά κατοπινά γεγονότα, ή επέμβαση κυρίως των ένοπλων πολιτών, ή πρωτοβουλία και τό θάρρος τους, έξουδετέρωσαν έγκαίρως τη σοβαρή άπειλή.

Συγχρόνως με την παραπάνω προσπάθεια, μια άλλη δύναμη του Τμήματος, θά έπεδίωκεν, μέσ' από παρόδους, νά εισχωρήσει προς τό κέντρο της πόλεως, ενισχύοντας έτσι εκείνους που κατευθύνονταν προς τό ίδιο σημείο, μέσφ «Πλατειάς-Στράτας».

Πολύ καλομελετημένο, χωρίς άλλο, σχέδιο, μα και έξαιρετικά παράτολμο, που μονάχα άνθρωποι, υπό την επήρεια του Νασιστικού άφιονισμού, θά μπορούσαν νά τό θέσουν σ' έφαρμογή. Γιατί, αν θέλουμε ν' αντικρύσουμε τά γεγονότα, χωρίς προκατάληψη, και νά τά κρίνουμε αντικειμενικά, δέ μπορούμε ν' άποκρύψουμε την Ιστορική τούτην άλήθεια: Πώς άκόμη κι

(*) Παλμός Ένετικός πυργίσκος στην άκρη του παληού λιμενοβραχίονα.

ἄν ἀπότυχε τὸ ἔγχειρημα, μονάχα ἢ ἀπόφαση διακοσίων ἀνθρώπων, νὰ μπουνε καὶ ν' ἀπομονωθοῦν σὲ μιὰ πόλη, γεμάτη φανατικούς κι' ἄδυσώπητους ἐχθρούς, ἔστω καὶ ἄοπλους τοὺς περισσότερους, σὲ μιὰ πόλη, ἐπικίνδυνα ὑπονομευμένην, ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὸ πάθος τῶν κατοίκων της, φανερώνει τόλμη κι' αὐτοθυσία, ὄχι συνειθισμένη, τὴν ὁποία μόνον ἄνθρωποι μὲ πίστη καὶ προσήλωσι καὶ φανατισμὸ σὲ κάποιον ἰδανικὸ, ἔστω καὶ κίβδηλο, μπουνοῦν νὰ διαθέτουν.

Κι' ἀντίστοιχα, μόνον ἄνθρωποι, μὲ βαθειὰ ριζωμένες στὴν ψυχὴ τους, τὶς ἐπιταγὰς τῶν προγονικῶν παραδόσεων καὶ μὲ θρησκευτικὴ λατρεία, πρὸς τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, θὰ ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀντιμετωπίσουν καὶ ν' ἀνατρέψουν ἕνα τέτοιο σκληρὸ καὶ πεισματωμένον ἐχθρὸ.

Μ' ἄς παρακολουθήσουμε καὶ τοῦτο τὸ Τμήμα στὴ πορεία καὶ στὶς κινήσεις του. Μόλις εἰσεχώρησε μέσα στὴ πόλη, χωρίστηκε σὲ πολλὰς μικρὰς ομάδες, οἱ ὁποῖες προχωροῦσαν σὲ διαδοχικὰς σειρὰς πρὸς τὸ λιμάνι, μὲ μεγάλας προφυλάξεις, ρίχνοντας διαρκῶς πυροβολισμοὺς καὶ χειροβομβίδες πρὸς κάθε ὑποπτο σημεῖο. Μιὰ ἀπ' αὐτὰς τὶς ομάδες, ἀπὸ δέκα ἀλεξιπτωτιστὰς, κατέλαβε τὸ ἠλεκτρικὸ ἐργοστάσιον καὶ ὕψωσε στὴν τάρτασα του, τὴ σημαία τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ.

Τὸ ἀποκρουστικὸν κι' ἀπαίσιον θέαμα, τοῦ φασιστικοῦ αὐτοῦ συμβόλου, ποὺ κυμάτιζε στὶς πνοὰς τῆς Κρητικῆς αὔρας, ἀπεθηρίωσεν ὅσους πρόφθασαν νὰ τὸ ἀντικρῦσουν ἀπὸ μακρὰ κι' ἔξαλλοι ἔτρεχαν πρὸς τὴν Ἠλεκτρικὴν, ἀποφασισμένοι νὰ «ξεμαγάρουν» τὸν Κρητικὸν οὐρανὸ ἀπ' αὐτὴν τὴ προκλητικὴ κηλίδα.

Πρῶτος ἔσπευσεν ὁ Ὑπεν. Παπαδουλάκης Γ., ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ομάδα του, εἶχε πιάσει ἕνα τομέα στὸ δυτικὸν τεῖχος. Ἐτοποθέτησε τοὺς ἄνδρες του ὀλοτρίγυρα, σὲ κατάλληλας θέσεις, καὶ περιμένε κάποιαν ἐνίσχυση, γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐπίθεσίν του. Πραγματικά, ἄρχισαν ἀμέσως νὰ καταφθάνουν ἀπ' ἄλλοῦθε ἔνοπλοι πολῖτες, στρατιῶτες καὶ χωροφύλακες, καὶ πολὺ γρήγορα, γύρ' ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον, σχηματίσθηκεν ἕνας στενὸς κλοιός, ἀπὸ πολλὰς δεκάδες λιανοτούφεκα.

Ἀρχίζει ἡ ἐπίθεση, μὰ οἱ Γερμανοὶ, ταμπουρωμένοι γερὰ, σχηματίζουν σωστὸ φράγμα πυρός, μὲ τὰ πολυβόλα καὶ τὶς χειροβομβίδες τους. Τρεῖς ὥρες ἐκράτησεν αὐτὴ ἡ σκληρὴ πάλη, ὡς πού ἡ ὑπομονὴ τῶν πολιορκητῶν ἐξαντλήθηκε. Ἡ θέα τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ, ἦταν γι' αὐτοὺς ἐρεθιστικώτερη κι' ἀπὸ τὸ κόκκινο πανί, στὰ μᾶτια ἀγριεμένου ταύρου. Καὶ σὲ μιὰ ξεφρενιασμένην ἔφοδον, ὄλον μαζύ, μὲ φωνὰς κι' ἀλαλαγμοὺς, καταφέρνουν νὰ γίνουν κύριοι τοῦ ἐργοστασίου.

Πέντε πολῖτες σκοτώθηκαν σ' αὐτὴ τὴν ἐξόρμησιν. Μὰ ὁ Κρητικὸς οὐρανὸς «ἐξεμαγάρισεν» ἀπὸ τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ.

Τρεῖς ἀλεξιπτωτιστὰς βρέθηκαν σκοτωμένοι μέσα στὸ κτίριον

κι' οι υπόλοιποι πιάστηκαν αίχμαλωτοι. Στην άφθονία των λαφύρων, την πρώτη θέση πήρεν ή Γερμανική σημαία.

* * *

ΚΑΤΑ ΤΟΥ „ΚΟΥΛΕ“ : Μια άλλη δύναμη, ισχυρότερη τούτη, χρησιμοποιώντας σαν κινητό προκάλυμμα δεκάδες μαύρων, τους οποίους είχε αιχμαλωτίσει σε μιάν αποθήκη του φρουρούσαν, φθάνει μέχρι την περιοχή των Λαϊκών συσσιτίων, χωρίς σοβαρή αντίσταση. Όλος αυτός ο τομέας, άλλωστε, ήταν τελείως άφρoύρητος και ίσως οι άλεξιπτωτιστές να έφθαναν ως το λιμάνι χωρίς εμπόδιο, αν τα γεγονότα της Ήλεκτρικής, δεν γίνονταν άφορμή να πληροφορηθεί ο πληθυσμός, πώς και δεύτερο τμήμα είχε εισχωρήσει μέσα στην πόλη, από τη μεριά της θάλασσας.

Ήταν ευτόχημα, που οι έπιχειρήσεις της «Πλατειάς-Στράτας» πήραν πολύ γρήγορα εύνοϊκήν εξέλιξη κι' έτσι ένα μεγάλο μέρος από τους άταχτους, οι όποιοι είχαν άπασχοληθεί εκεί, λευθερώθηκε για να τρέξει προς το λιμάνι.

Έν τω μεταξύ όμως και το τμήμα των άλεξιπτωτιστών, από τα «Λαϊκά συσσίτια» χωρίστηκε στα δυο και το μόν ένα, με τους μαύρους, τράβηξε κατά του «Κούλε», το δε δεύτερο προς την όδο της 25ης Αύγουστου. Από την ταρατσα του νεόχτιστου Δημαρχείου, γίνονται αντίληπτες οι κινήσεις των άλεξιπτωτιστών και ένα πολυβόλο τοποθετημένον εκεί, αρχίζει να τους βάλει. Έπισημαίνεται όμως από τ' άεροπλάνα και σε λίγα λεπτά πολυβολείται άλύπητα. Το ίδιο κι' ένα πολυβόλο «Σέντ-Έτιέν», που βρίσκεται στον «Κούλε», η όργιώδης επέμβαση της «Λουφτβάφε» δέν τους έπιτρέπει έλεύθερη δράση.

Έτσι ή ομάδα με τους μαύρους πλησιάζει ολοένα προς το λιμάνι. Τότε ή μικρή φρουρά του «Κούλε» με τους άξιωματικούς Μαρινέλλη και Λογιάδη και μια μικρή δύναμη ναυτες του Λιμεναρχείου, πιάνουν τη βάση του παληού λιμενοβραχίονα κι' άνοίγουν σφοδρό πυρ, με μερικά αυτόματα που είχαν, ένφ το πολυβόλο βάζει άκατάπαυστα. Οι άλεξιπτωτιστές παθαίνουν σοβαρή φθορά, μα έπιμένουν με πείσμα να προχωρούν προς το λιμάνι. Η φρουρά κι' οι ναυτες άποσύρονται πάλι στο βάθος του λιμενοβραχίονα κι' από κεί συνεχίζουν τα παρά τους, τα όποια γίνονται φονικότερα, όσον ό έχθρος πλησιάζει στη βάση του. Το μέρος είναι άνοιχτό και το έδαφος δέν προσφέρει καμμιά κάλυψη στους άλεξιπτωτιστές, οι όποιοι δεκατίζονται. Όσοι πρόφθασαν να πλησιάσουν ζωντανοι τη βάση του λιμενοβραχίονα, άναγκάζονται να ζητήσουν ασφάλεια στα ούρητήρια του Δήμου, άφίνοντας άπ' έξω τους μαύρους και έναν όλμο.

Από κεί μέσα αντίτάσσουν την έσχατην άμυνα και με συ-

νεχη πυρά και χειροβομβίδες, κρατούν τους δικούς μας σ' απόσταση. Είδοποιούνται το Έλληνικό και το Άγγλικό Φρουράρ-
χεια και στέλνουν μερικούς άνδρες με χειροβομβίδες, οι όποιες
έκσφενδονίζονται μέσα στα ούρητήρια. Οι βοερές κραυγές των
άλεξιπτωτιστών δείχνουν, πώς οι χειροβομβίδες έκαναν το
θαύμα τους.

Ξεθαρρεύεται τότε ό ύπολοχαγός Μαρινέλλης και με το πι-
στόλι στο χέρι πλησιάζει και τους καλεί νά παραδοθούνε. Μιά
δολοφονική σφαίρα από μέσα, τον τραυματίζει θανάσιμα και
στον δρόμο, όπως τον μετέφεραν στο νοσοκομείο, ξεψύχισε. (*)

Ή «μπαμπέσικη» τούτη ενέργεια των άλεξιπτωτιστών, εξα-
γριώνει το πλήθος, το όποιο, άψηφώντας κάθε κίνδυνον, ει-
σορμᾷ τότε στο κρησφύγετό τους και τους λίγους, που είχαν
άφισει ζωντανούς οι χειροβομβίδες, τους έξετέλεσεν επί τό-
που. (**) Αυτό το άδοξον έπίσης τέλος, βρήκε κι' ή ομάδα τούτη,
πληρώνοντας πολύ άκριβά το πείσμα της.

* * *

Άς παρακολουθήσουμε τώρα και το άλλο τμήμα, που ξε-
χώρισε πιο κάτω, από το οΐκημα των Λαϊκών συσσιτίων, προς
την όδόν 25ης Αύγουστου.

Τό Τμήμα τούτο, ίσχυρότερον από το πρώτο, χωρίστηκε σε
δυο ομάδες, κι' από διαφορετικές παρόδους, κατευθύνονταν
προς το κέντρο. Παράλληλα όμως, ομάδες από άτάχτους, χωρο-
φύλακες κι' έλεύθερους σκοπευτές, έσπευδαν από το κέντρο της
πόλεως προς το λιμάνι. Ό Ύπεν. Πατεράκης, με τον χωροφύ-
λακα Άπλαδά, και μερικούς ένοπλους πολίτες, άνεβαίνουν στη
ταράτσα του Δημαρχείου, όπου βρίσκεται και μια μικρή στρα-
τιωτική δύναμη μ' ένα πολυβόλο, ν' αντικαταστήσουν τον Ένωμ.
Βουτυράκη, ό όποιος με την ομάδα του, σπεύδει κι' αυτός
προς το λιμάνι.

Ό Άντ. Γρηγοράκης (Σατανᾶς), με τη δικηά του ομάδα,
πιάνει την ταράτσα της Ίονικής Τραπέζης, ή όποια δεσπόζει σ'
όλη τη περιοχή, ενώ άλλες, πρόχειρα φθιαγμένες, ομάδες και
έλεύθεροι σκοπευτές, πιάνουν άλλα επίκαιρα σημεία, γύρω από
το χώρο, τον όποιον κατέχουν οι άλεξιπτωτιστές. Έτσι χωρίς

(*) Θάφτηκε κι' αυτός δίπλα από τον Τζουλάκη, μπροστά στο Ιερό
του Άγίου Τίτου.

(**) Ήταν ή μοναδική περίπτωση, που οι άταχτοι έξετέλεσαν Γερ-
μανούς υπό όμοιες συνθήκες. Ή άγανάχησή τους όμως, δικαιολο-
γοϋσε μια τέτοια μεταχείριση σ' ανθρώπους, οι όποιοι τόσες φορές
παρέβησαν τους ήθικούς Νόμους του πολέμου.

σχέδιο, χωρίς προσуεννόηση, χωρίς οδηγίες, βρίσκεται όλος εκείνος ό χώρος, στενά πολιορκημένος.

Στή πλαταιούλα του 'Αγ. Δημητρίου, γίνεται ή πρώτη σύγκρουση. Οί άλεξιπρωτιστές βάλλονται άπ' όλουθε, άπό παράθυρα, άπό ταράτσες, άπό τις γωνίες του δρόμου, άπό τά χαλάσματα. Δέν ξέρουν πρός ποιό σημείο νά πρωτοστραφούν. Παντού γύρω τους ένεδρεύει ό θάνατος. Χάνουν τή συνοχή τους, σκοτώνονται κάμποσοι, κι' οί ύπόλοιποι κλείνονται στο έγκαταλελειμένο παρακείμενο σπίτι του Γ. Κωνσταντινίδη, όπου πολιορκούνται άμέσως. 'Η άλλη ομάδα κατώρθωσε νά φθάσει ως τό δρόμο τής 25ης Αύγουστου. 'Εκεί όμως, μιá ανάλογη ύποδοχή, τούς αναγκάζει νά γυρίσουν πίσω και νά κλειστούν στο οίκημα τών Σουσιτίων. Τό οίκημα ζώνεται άμέσως όλοτριγυρα.

Μερικοί άπό τις δυό πιό πάνω ομάδες, οί όποιοι είχαν διαρρεύσει τήν ώρα τών συγκρούσεων, σχημάτισαν μιάν άλλη ομάδα, ή όποία συνέχισε μέ πείσμα τήν προσπάθειά της νά προωθηθει πρός τό κέντρον τής πόλεως. 'Η ομάδα τούτη βρίσκεται ξαφνικά στα πλευρά τής ομάδος Βουτυράκη, έναντίον τής όποιάς βάζει μέ αυτόματα και χειροβομβίδες. Στόν αίφνιδιασμόν αυτό σκοτώνεται ένας άνθυπολοχαγός κι' ένας πολίτης, τραυματίζεται δέ έλαφρεια κι' ό Χωροφύλακας Σαρρής Ν., ό όποιος όμως, μόλις του έδεσαν τό τραύμα ξαναγυρίζει στην ομάδα του.

Μ' έναν κατάλληλο έλιγμό, ύστερ' άπό τό πρώτο ξάφνιασμα, οί άνδρες του Βουτυράκη κυκλώνουν τήν ομάδα τών άλεξιπρωτιστών και τήν αναγκάζουν νά διαρρεύσει σε διάφορα σημεία, άφίνοντας επί τόπου δυό νεκρούς, ένα άντιαρματικό και μιá σημαία. "Άλλοι άπ' αυτούς, κατώρθωσαν νά γλυτώσουν στην οικία Κωνσταντινίδη, κι' άλλοι στο οίκημα τών Σουσιτίων.

"Έτσι τό σύνολο τών άλεξιπρωτιστών, οί όποιοι άποτελούσαν και τό Τμήμα τούτο, όσοι έννοείται δέν σκοτώθηκαν, βρέθηκαν πολιορκημένοι σ' αυτά τά δυό οικήματα. 'Ως τόσο μέ κανένα τρόπο δέν παραδίδονται. Ταμπουρωμένοι σάν σκαντζόχοιροι μέσα σ' αυτά, και βαρεια όπλισμένοι, κρατούσαν άκόμη σε κάποιαν άπόσταση τους πολιορκητές.

'Αργά τό βράδυ, είδοποιείται ό Φρούραρχος Τσαγκαράκης, κι' έρχεται μέ κάποιον Γερμανόν άνθυπίατρο, αίχμάλωτο, μά ούτε στις διαβεβαιώσεις του πρώτου για τήν ασφάλειά τους, ούτε στις προτροπές του δεύτερου νά παραδοθούν, έδέχτηκαν νά βγούν άπό τό καταφύγιό τους. Μπροστά στην άπειλήν όμως νά βάλουν φωτιά στα σπίτια και νά τους κάψουν ζωντανούς, άποφασίζουν νά συμμορφωθούν.

Σαρανταπέντε όπλίτες κι' άξιωματικοί, μέσα στους όποιους κι' ένας ταγματάρχης, βγήκαν ό ένας πίσ' άπό τόν άλλο, μέ

σηκωμένα τὰ χέρια, γιά νά ὀδηγηθοῦν κι' αὐτοὶ στοὺς ἰσόγειο τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου. "Ἐτριβαν ὄλοι τὰ μάτια τους ἀπὸ ἐκπληξη, ὅταν εἶδαν τοὺς «ἄγριους» κι' ἀπολίτιστους ἀντίπαλους των, νά τοὺς προσφέρουν μέσα στὴ φυλακὴ τους καί... τσάι!

Αὐτοὶ οἱ σαραπέντε, ἦσαν οἱ τελευταῖοι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παραβίασαν τὸ πρῶτὴ τὴν εἴσοδο, κι' ἐφιλοδόξησαν νά καταλάβουν τὴν πόλη. Μὲ τὰ πρῶτα σκοτάδια τῆς νύχτας, τὸ Ἡράκλειο εἶχε «ξεμαγαρίσει» ὀλότελα. Ὁ πληθυσμὸς κράτησε τὸ λόγο του. Μονάχα μερικοὶ μεμονωμένοι ἀλεξιπτωτιστές, οἱ ὁποῖοι διέφυγαν καὶ διασκορπίστηκαν σὲ διάφορα σημεῖα, ἀπόμειναν. Τοῦτοι ἐπεχείρησαν, τὴν ἴδια νύχτα, νά ἐνεργήσουν ἔξοδο καὶ νά ἐνωθοῦν μὲ τοὺς συντρόφους τους.

* * *

"Ὅταν ἀκόμη διαδραματίζονταν τὰ πῶ πάνω γεγονότα, στ' ἀνατολικά τοῦ λιμανιοῦ, στὴν ἀμμάδικη ἀκρογιαλιά τῆς «Τρυπητῆς», ἔπεσαν κάμποσοι ἀλεξιπτωτιστές, οἱ ὁποῖοι μὲ λαστιχένιες βάρκες, ριγμένες κι' αὐτὲς ἀπὸ τὰ ὀπλιταγωγὰ, ἐπεχείρησαν νά προσβάλουν τὸν «Κοῦλε» ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡ ἀπόπειρα τούτῃ ἔγινεν ἀντιληπτὴ ἐγκαίρως ἀπὸ ἄταχτους, οἱ ὁποῖοι μὲ πυκνὰ εὔστοχα πυρὰ τοὺς ἐδεκάτισαν. Ὅσοι δὲν σκοτώθηκαν, ἀναγκάσθηκαν νά ἐγκαταλείψου τὴ... ναυτικὴν αὐτὴν ἐπιχείρηση καὶ νά ἐπιστρέψουν στὴν ἀμμουδιὰ μὲ τὶς βάρκες τους. Ὑστερ' ἀπὸ μικρὴν ἀντίσταση, παραδόθηκαν καὶ τοῦτοι.

* * *

ΚΙ' ΕΝΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ : Εἶχε διαδοθεῖ πλατεῖα σήμερο, πὼς οἱ ἀλεξιπτωτιστές εἶχαν ἐμπιστευτικὲς ὁδηγίες, νά συμπεριφέρονται ὡς φίλοι, σ' ὅσους τυχόν τοὺς ἔλεγαν τὴ συνθηματικὴ φράση «Μαγιόρ - Μπούκ.»

Ἐνας ὑπάλληλος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ὁ Θεόδουλος Ξενικάκης, βλέποντας νά μεταφέρουν ἕνα τραυματισμένον ἀλεξιπτωτιστὴ, πλησιάζει καὶ τοῦ ψυθιρίζει «Μαγιόρ - μπούκ». Δὲν ξέρω πὼς ὑποδέχθηκε τὸ σύνθημα ὁ Γερμανός, ὡς τόσο ὁ Ξενικάκης ὠδηγήθηκε στὸ κρατητήριον, τὴν ἴδιαν ατιγμὴ. Ἐμεινε κάμποσην ὥρα μέσα, ὡς πού ν' ἀποδειχθεῖ, πὼς μονάχα μιὰ ἀνόητη περιέργεια τὸν ἔσπρωξε στὴ δοκιμὴν ἐκείνη κι' ἔτσι ἀφέθηκεν ἐλεύθερος.

* * *

ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ : Τὶς ὥρες που ἡ πολιτεία, μέσα στὸν πυρετὸ μιᾶς ἀπεγνωσμένης προσπάθειας, διαθέτει ὅλες τὶς δυνάμεις γιά ν' ἀπωθήσει τὸν ἐχθρὸ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη, σὲ μιὰ πλα-

τειά περιοχή της υπαίθρου έκτυλίσσονται άλλα γεγονότα, όχι λιγώτερο δραματικά κι' ενδιαφέροντα.

Και σήμερα, όπως είπαμε, έπεφταν συνεχώς άλεξιπτωτιστές, όχι μόνο δίπλα, αλλά κι' έξω από την πόλη, σ' ένα ικανό βάθος προς όλα τα σημεία. Οί σημερινοί όμως έπισκέπτες, ξέρουν, χωρίς άλλο, πώς έρχονται να συμπληρώσουν τὰ κενά και ν' αντικαταστήσουν τούς συναδέλφους τους, που σκοτώθηκαν και πάνω - κάτω μαντεύουν τήν τύχη που τούς περιμένει.

Δέν εξηγείται διαφορετικά ή έκδηλη νευρικήτητα κι' ή άνησυχία τους, μόλις πατήσουν τὸ έδαφος, ή όποία τούς άναγκάζει να πυροβολούν άσκοπα και να ρίχνουν χειροβομβίδες όλοτριγυρά, μόλις λυτρωθούν από τὰ λουριά τους. Νομίζουν, ίσως, πώς όλος ό τόπος γύρω είναι ύπονομευμένος από άόρατους και ύπουλους έχθρους.

Δέν ξέρω άκριβώς, τι είδους συναισθήματα γεννιώνται σε κάποιον, που για πρώτη φορά βρίσκεται ξαφνικά μέσα σε μια ζουγκλα, γεμάτην από άγρια κι' αίμοβόρα θηριά. Μά θαρρώ, πώς δέν θα διαφέρουν πολύ, από εκείνα που νοιώθουν οί σημερινοί ούρανοκατέβατοι έπισκέπτες μας. Είναι αλήθεια, πώς δέν έχουν κι' όλότελα άδικο.

'Αφίνω δά, που οί πιό τυχεροί άπ' αυτούς, δέν προφθάνουν να πατήσουν ζωντανή τὸ έδαφος, από συμπτώσεις έντελώς τυχαίες. Όπως ό άλεξιπτωτιστής δέν έχει τή δυνατότητα τής έκλογής του άκριβους σημείου προσγειώσεως, ιδίως από τις καιρικές συνθήκες, βρίσκεται πολλές φορές μπερδεμένος με τ' άλεξιπτωτό του, σ' ένα ψηλό δένδρο και σ' άλλες, όχι σπάνιες, περιπτώσεις, μέσα στους σκληρούς αίχμηρους κλώνους του βρίσκει έναν όδυνηρό θάνατο, Παρουσιάστηκε άκόμη περίπτωση ένός έξαιρετικά τυχερού, ό όποιος βρέθηκε καρφωμένος στην σκληρή σαν σίδηρο, αίχμη ένός άθάνατου !

Μά έξόν από τις τυχαίες τουτες συμπτώσεις, ή ύποδοχή που τούς έπιφυλάσσεται σήμερα, από τούς «ρέμπελους», που έχουν σκορπιστεί στην ύπαιθρο, είναι πολύ λιγώτερο φιλόξενη από τή προηγούμενη.

* * *

ΑΝΕΛΗΤΟ ΑΝΘΡΩΠΟΚΥΝΗΓΙ : 'Η χθεσινή πείρα στάθηκεν ένας καλός δάσκαλος στην πιό πετυχημένη διεξαγωγή του περιέργου τούτου κλεφτοπόλεμου. 'Εξ άλλου οί Γερμανικές πανοπλίες, που έπιδεικνύονται με καμάρι, από κείνους που τις έκέρδισαν στις χθεσινές μάχες, άποτελούν ένα μεγάλο πειρασμό για τούς καθυστερημένους. 'Ενα Γερμανικόν αυτόματο, σημαίνει κι' ένα τουλάχιστον άλεξιπτωτιστή σκοτωμένο. 'Ετσι κάτι τέτοια όπλα, είναι ένα χειροπιαστό δείγμα παληκαριάς κι'

ένα έπαθλο για κείνους που τὸ κρατᾶνε. Διπλὸς εἶναι ὁ πειρα-
σμός, που έξωθει σήμερο ὅλους στήν περιπέτεια.

Όμαδικά ἢ μεμονωμένοι πολῖτες, στήνουν καρτέρι σ' ὅλα
τὰ σημεῖα, στὰ ὁποῖα ὑπολογίζουν, πὼς μπορεῖ νὰ πέσουν ἀλε-
ξιπτωτιστές. Ἀπὸ τὰ καρτέρια τοῦτα δὲ λείπουν οὔτε οἱ γυναῖ-
κες καὶ μικρὰ ἀμούστακα παιδιά. Ἄλλοτες οἱ ἀλεξιπτωτιστές
τοὺς ἔρχονται συστημένοι στ' ἀπόμερα σημεῖα, ὅπου ἔχουν
ἄσφαλίσει τίς οἰκογένειές τους, κοντὰ σ' ἔρημικὲς χαραδρούλες,
σὲ σπηλιάρια ἢ ἀπομεμονωμένα ἀγρόσπιτα.

Κάποτε, πᾶν' ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, ξεπροβάλλουν οἱ μαῦ-
ρες σιλουέτες τῶν ἀεροπλάνων. Τὰ γνωρίζουν, τώρα πιά, καλὰ
τ' ἀεροπλάνα αὐτά. Ξέρουν ἀκόμη, πὼς πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση
τῶν ἀλεξ(στ)ῶν, γίνεται μιὰ λεπτομερέστατη ἀναγνώριση καὶ
προπαρασκευὴ τοῦ ἐδάφους (*) ἀπὸ τ' ἀνιχνευτικὰ κι' ἔτσι, κατὰ
προσέγγιση, μποροῦν νὰ ὑπολογίσουν τὰ σημεῖα, στὰ ὁποῖα τὰ
ὄπλαταγωγὰ θὰ ξεφορτώσουν τὸ ἔμψυχο φορτίο τους. Ἀπὸ τὴ
στιγμὴ τοῦτη ἀρχίζει ἡ δρᾶση. Ἐνα παιγνίδι μὲ τὸ θάνατο, ἀπὸ
τὰ πῖδ ξέφρενα, που μπορεῖ νὰ φαντασθεῖ κανένας.

Μέσ' ἀπὸ τὰ στάχυα, ἀπὸ τ' ἀμπέλια, τὰ λιόφυτα, τίς λόχ-
μες καὶ τὰ χαντάκια, ὀλισθαίνουν σ' ἄν σκιές, ἔρπουν σ' ἄν σαῦ-
ρες, σέρνονται μὲ τὴν κοιλιὰ καὶ μὲ τὰ γόνατα κι' ἀδιαφο-
ροῦντες γιὰ τὸν ἄμεσο κίνδυνο νὰ δεχτοῦν καμμιά ριπή, ἔστω
καὶ τυχαῖα, ἀπὸ τ' ἀνιχνευτικὰ, που σ' ἄν γεράκια πετᾶνε πά-
νωθὲ τους, ὀλοένα καὶ πλησιάζουν πρὸς τὰ πιθανὰ σημεῖα τῆς
πτώσεως.

Στὰ χέρια ἢ στὰ δόντια τους, στὸ ζωνάρι ἢ στὸν κόρφο,
φέρνουν κάποιον δρεπάνι, κάποιον ξυλοπρίονο, ἕνα τσεκουρι, μιὰ
τσάπα ἢ ὅ, τι πρόχειρο βροῦνε. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὄπλα, μὲ τὰ ὁποῖα
πᾶνε ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς ἀστακοὺς, που κατεβαίνουν ἀπὸ
τὸν οὐρανό.

Όμοια σ' ἄν τοὺς γάτες που κυνηγᾶνε σπουργίτια ἢ κορυ-
δαλοὺς στὰ χωράφια, ἐλίσσονται σβέλτα κι' ἀθόρυβα μέσα στίς
πτυχώσεις τοῦ ἐδάφους καὶ καταφέρνουν ἀθέατοι νὰ πιάσουν
κατάλληλες θέσεις.

Σὲ λίγα λεπτὰ ἀρχίζει πάνωθὲ τους ἡ ἀνθρωποβροχή!
Λευκὰ καὶ σκοῦρα μανιτάρια, που κατεβαίνουν ἀπαλὰ πρὸς τὸ
ἔδαφος. Ἡ ἀγωνία καὶ τὸ χτυποκάρδι κορυφώνονται. Θὰ πέ-
σουν δίπλα τους; Θὰ πέσουν ἐπάνω τους; Θὰ μπορέσουν νὰ
«ξεκόψουν» τόσοι τόσοι; Ἔτσι ἔτσι; Ἔτσι ἔτσι; Ἔτσι ἔτσι; Ἔτσι ἔτσι;
Γιατί ἔδῳ ἔγκειται ὅλη ἡ ἐπιτυ-
χία. Ἄν πέσουν κάπως μακρύτερα, ὡς που νὰ προφτάσουν, οἱ
ἀλεξιπτωτιστές θὰ ἔχουν συνέλθει ἀπὸ τὴν ὀλιγόλεπτη ζάλη

(*) Γι' αὐτὴ τὴν πραγματικὰ θεαματικὴ κι' ἐνδιαφέρουσα φάση τοῦ
κλεφτοπόλεμου τούτου, θὰ μιλήσουμε στίς ἐπόμενες σελίδες.

τοῦ πηδηματος καὶ θὰ ἔχουν ξεμπλέξει ἀπὸ τὰ λουριά τους. Ἄν πέσουν πάλι πολλοὶ μαζεμένοι στὸ ἴδιο σημεῖο, δὲ μποροῦν νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουν ὅλους. Καὶ στὴν μιά καὶ στὴν ἄλλη περίπτωσι, καμμιά μὰ καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας δὲν ὑπάρχει γιὰ τοὺς παράτολμους αὐτοὺς κηρυγούς.

Λίγο ἀκόμη καὶ μ' ἓνα ἐλαφρὸ «πάφ» πέφτουν στὸ ἔδαφος.

Τότε μὲ δυὸ-τρεῖς ἀποφασιστικὰ ἄλματα, χυμίζουν ἀγριεμένοι κατεπάνω στὸν ἀπρόσκλητο μουσαφίρη. Καὶ πρὶν ἐκεῖνος συνέλθει ἀπὸ τὴ ζάλη καὶ τὴν πρώτην ἐκπληξη τῆς ὑποδοχῆς, δοκιμάζει τὴν ὀδυνηρὴν ἀποτελεσματικότητα, τῶν πρωτότυπων Κρητικῶν ὄπλων. Σὲ πολλὰς τέτοιες περιπτώσεις, ὅταν τὰ πρῶτα κτυπήματα δὲν εἶναι καίρια, ἔρχονται στὰ χέρια, συμπλέκονται καὶ κυλιοῦνται κατὰ γῆς, σὲ μιά σκληρὴ κι' ἀδυσώπητη πάλη μέχρι θανάτου. (*)

* * *

Σ' ἄλλες περιπτώσεις, πού οἱ ἀνθρωποκνηγοὶ εἶναι ἐφοδιασμένοι μὲ μερικὰ ὄπλα, ἔστω κι' ἀπρηχαιωμένα, τὸ κυνήγι τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν παίρνει διαφορετικὴ μορφή κι' ἔκτασι. Τοῦτοι παράμονεύουν τὰ ὀπλιταγωγὰ καὶ μόλις ἀρχίσουν νὰ πέφτουν οἱ ἀλεξιπτωτιστές, τοὺς ρίχνουν «στὸ φτερό». Τὰ δίκανα στίς περιπτώσεις αὐτές, γεμισμένα μὲ σκάγια ἢ σφαιρίδια, τοὺς ἔκαναν πραγματικὴ θραύσι. Εἶναι ἐξακριβωμένο πὼς ἓνα μεγάλο ποσοστὸ, ἀπὸ κείνους πού «πήδηξαν» στὸ Κρητικὸν ἔδαφος, δὲν ἐπρόφθασαν νὰ τὸ πατήσουν ζωντανοί, χάρις στὸ περιεργὸ αὐτὸ «σπὸρ», (**)

* * *

ΑΠΑΝΘΡΩΠΙΕΣ ΚΑΙ ΘΗΡΙΩΔΙΕΣ : Δὲ ἔμπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ κανένας πὼς, σκοπὸς καὶ πόθος καὶ πρόθεσι τοῦ κάθε Κρητι-

(*) Ἦταν φυσικό, μὲ τέτοια πρωτόγονα ὄπλα, οἱ κακώσεις οἱ ὁποῖες θὰ ἐπέφεραν τὸ θάνατο στὸν ἀλεξιπτωτιστὴ, νὰ ἦσαν φριχτές. Αὐτὴ τὴν ἀναπόφευκτη συνέπειαν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ κατηγορήσουν τοὺς Κρητικούς, πὼς μεταχειρίζονταν σκληρὰ κι' ἀπάνθρωπα τοὺς ἀντιπάλους τους καὶ νὰ δικαιολογήσουν τὴς κατοπινὰς ἀγριότητες, εἰς βάρος τοῦ πληθυσμοῦ. Σὰν νὰ φταιγαν οἱ Κρητικοί, πού δὲν εἶχαν ἄλλα ὄπλα ἀπὸ τὰ δρεπάνια, τὰ ξυλοπρίονα καὶ τὰ τσεκούρια. Ἄν εἶχαν κι' αὐτοὶ αὐτόματα καὶ πολυβόλα, χωρὶς ἄλλο, θὰ σκότωναν περισσότερο... εὐγενικὰ καὶ πολιτισμένα!

(**) Γιὰ νὰ σχηματίσει κανένας μιὰν ἰδέαν τῆς ἀπερίσκεπτης περιφρονήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, στὸν κίνδυνον τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν καὶ τῆς ὑπολήψεώς του, πρὸς τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς κουσάρους, θ' ἀναφέ-

κοῦ εἶναι σήμερο νὰ ξολοθρέψει, μέχρι καὶ τὸν τελευταῖο, τοὺς κουρσάρους τοῦ ἀέρα, οἱ ὅποιοι βουλήθηκαν νὰ σκλαβώσουν τὸν ὄμορφο τόπο του. Ὅλου τοῦ εἴδους τὰ μέσα καὶ τὰ ὄπλα χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τούτου.

Πολεμᾷ ὅμως καὶ παλαίβει ἀντρίκια. Ἐὰν δὲν διαθέτει τὰ συγχρονισμένα πολεμικὰ μέσα καταστροφῆς μὲ τὰ ὅποια κατεβαίνει φορτωμένος ὁ ἐχθρὸς, ἂν χρησιμοποιεῖ πρῶτόγωνα πολλές φορές ὄπλα, ὅμως ἡ ψυχὴ του, μέσα στὸ μεθύσι τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ στὴν ἀγριότητα τῆς μάχης, δείχνεται εὐγενικιά, ἱπποτικὴ καὶ πολιτισμένη. Δὲν σκοτώνει τοὺς ἀνυπεράσπιστους αἰχμαλώτους, κι' οὔτε τοὺς κακομεταχειρίζεται. Ἀντίθετα τοὺς σέβεται, περιθάλπει τοὺς τραυματίες καὶ τοὺς περιποιεῖται ὡς ὄσον ἀγριὸς καὶ σκληρὸς εἶναι τὴν ὥρα τῆς μάχης, ἄλλο τόσο μεγαλόψυχος δείχνεται, στὸν ἄοπλο καὶ ὑποταγμένον ἀντίπαλο. Χίλια τέτοια παραδείγματα, θὰ μπορούσε ν' ἀραδιάσει κανένας, τὰ ὅποια προδίδουν ἕναν ἀληθινὸ, κι' ὄχι φτιασιδωμένον πολιτισμὸν.

Ἀντίθετα, ὁ «Εὐρωπαϊκὸς» πολιτισμὸς τῶν ἐχθρῶν μας, ὅπως τοῦλάχιστο τὸν εἶδαμε τίς δυὸ τοῦτες ἡμέρες, ἐκδηλώθηκε μὲ τίς πιὸ κτηνώδικες πράξεις, μὲ τὰ πιὸ ἀπάνθρωπα μέσα. Ὑπῆρξαν καὶ γιὰ μᾶς, αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις, μιὰ δυσάρεστη ἐκπληξη. Ὁ Κρητικὸς λαὸς βέβαια, ποτὲ δὲν εἶχε λόγους ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ τρέφει φιλικὰ αἰσθήματα στοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὅποιοι πάντα στάθηκαν ἐμπόδιο, στὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐθνικῶν του πόθων. Ὡς τόσο, θύμα μιᾶς ἔντεχνης προπαγάνδας, πίστευε κι' αὐτὸς ἐνδόμυχα στὴν ἀνωτερότητα τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος.

ρουμε ἕνα μικρὸ παράδειγμα, ἀσφαλῶς ὄχι τὸ χαρακτηριστικώτερο, τῶν ἀπειρῶν τέτοιων ποῦ παρουσίασε, τὸ ἡρωικὸ τοῦτο 10ῆμερο. Κοντὰ στὴ Χερσόνησο, ἐπέφταν ἀλεξιπτωτιστές. Ὁ κόσμος ξεχύθηκε στὶς πλαγιὰς γυρεύοντάς τους, ὄπλισμένος μὲ τὰ προχειρότερα ὄπλα. Ὁ Θεόφρ. Κοζύρης, ὑποθηκωφύλακας, μὲ μερικὸς ἄλλους χωριανούς, ἀποφασίζουν νὰ βγοῦνε κι' αὐτοὶ πρὸς καταδίωξη. Μὰ ὄπλα δὲν εἶχαν. Μὲ πολλοὺς κόπους οἰκονομήθηκε ἕνα παλῆ «Σασεπὸ» μὲ πάνινα φουσέκια, κι' ἕνα δίκανο ἐμπροσθογεμὲς. Λίγο πιὸ πέρα ξεμοναχιάζουν ἕναν ἀλεξιπτωτιστὴ. Τοῦ προτείνουν τὰ... ὄπλα καὶ μὲ φωνὲς κι' ἐπιταχτικὲς χειρονομίες, τὸν καλοῦν νὰ παραδοθεῖ. Ὁ ἀλεξιπτωτιστὴς βλέποντας δυὸ κάνες τουφεκιῶν, ἐστραμμένες κατεπάνω του, ξαφνιάζεται, δειλιάζει, πετάει τὸ αὐτόματο καὶ τὸ πιστόλι του καὶ σηκώνει τὰ χέρια. Δὲν ἄργησεν ὅμως ν' ἀντιληφθεῖ μπροστὰ σὲ τί παληοσιδερικὰ σήκωσε τὰ χέρια καὶ μὴ προφθάνοντας πιά νὰ ξαναπιᾶσει τὸ ὄπλο του, τὸ ἔβαλε στὰ πόδια. Τὸ «Σασεπὸ» παρ' ὅλες τίς φιλότιμες προσπάθειες τοῦ κατόχου του δὲν πῆρε φωτιά. Καὶ τὰ σκάγια τοῦ δίκανου δὲν ἐκάλυψαν τὴ μισὴν ἀπόσταση ποῦ ἐχώριζεν τὴν κἀνη του ἀπὸ τὸν ἀλεξιπτωτιστὴ, ὁ ὁποῖος ἔτσι τελικὰ διέφυγε!

Ἐθαύμαζε, τὸν τόσο μαστορικά, διαφημισμένο πολιτισμὸ του, κι' ἔννοιωθε πραγματικὴν ἐκτίμηση, στὶς πολεμικὲς ἀρετὲς του. Τὸν θαρροῦσε γενναῖο, εὐγενικό, μεγαλόψυχο, Ἔτσι στὴ σύγκρουση τούτη, περίμενε ν' ἀναμετρηθεῖ παληκαρία, μ' ἕναν ἔχθρο, τὸ ἴδιο ἀντρειωμένο, τὸ ἴδιο ἱπποτικό καὶ περήφανο.

Ὅμως, ἀπὸ τὶς πρώτες στιγμὲς τῆς ἐπαφῆς του, διεπίστωσε πόσο βγῆκε γελασμένος.

Μπροστὰ στὴν ἐπικράτησή τους, κάθε ἠθικός νόμος παραμερίζεται καὶ καμμιάν ἀγριότητα, καμμιά βία καὶ καμμιάν ἀπανθρωπιὰ δὲν παραλείπουν γιὰ νὰ φθάσουν στὸ σκοπὸ τους. Μόλις πέσουν στὸ ἔδαφος, ἡ πρώτη τους προσπάθεια εἶναι νὰ ξεκαθαρίσουν ὅλη τὴν περιοχὴν ἀπὸ κάθε τι τὸ ἔμψυχο. Ἄδιαφοροῦν ἂν ἐκεῖνος, πού θὰ βρεθεῖ μπροστὰ τους εἶναι πολεμιστὴς ἢ ἕνας τυχαῖος διαβάτης, ἂν εἶναι νέος, γέρος, γυναίκα ἢ παιδί. Τὸν σκοτώνουν ἀμέσως. Σκοτώνουν ἀλύπητα, χωρὶς διάκριση, χωρὶς σκέψη, χωρὶς οἶχτο, ὅποιον συναντήσουν μπροστὰ τους. Κατάσταση ἀνάγκης; φόβος; δειλία; ψυχικὴ πόρωση; Δὲν ξέρει κανένας. Στὸ βλοσυρὸ κι' ἀνάλητο βλέμμα τους, στὴν πελιδνὴ καὶ σκληρὴ τους ἔκφραση, διακρίνεις πὼς μέσα τους, ὕστερ' ἀπὸ τόσους αἰῶνες «πολιτισμοῦ», παραμένει ξύπνιο τὸ ἔνστιχτο μιὰς κακοῦργας, αἰμοβόρας καὶ βάρβαρης ράτσας.

* * *

Ἄρκετὰ μικρὰ σπιτάκια εἶναι σπαρμένα μέσα στ' ἀμπέλια καὶ στὰ λιόφυτα σὲ μιὰ μεγάλη περιοχὴ, γύρ' ἀπ' τὸ Ἡράκλειο, στὰ ὁποῖα ζήτησαν ἄσυλο χιλιάδες γυναικόπαιδα, ἀπὸ τότες πού ἄρχισαν οἱ σφοδροὶ βομβαρδισμοὶ τῆς πόλεως, Μέσα καὶ γύρ' ἀπ' αὐτὰ τὰ γραφικὰ ἄλλοτες ἀγρόσπιτα, ἐκτυλίσσονται χθὲς καὶ σήμερο πραγματικὲς τραγωδίες.

Ἡ πρώτη δουλειὰ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ὅταν πέσουν ἐκεῖ κοντά, εἶναι ἡ... ἐκπόρθση τῶν εἰρηνικῶν αὐτῶν ἀσύλων. Καὶ ἡ κατάληψή τους γίνεται ἠρωϊκώτατα!

Σπᾶνε μιὰ πόρτα ἢ ἕνα παράθυρο κι' ἐκσφενδονίζου μὲσα 2—3 χειροβομβίδες. Τὶ ἐπακολουθεῖ αὐτὲς τὶς ἐκρήξεις σ' ἕνα χώρο τόσο στενὸ, γεμᾶτο ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, εὐκόλα φαντάζεται καθένας. Κορμιὰ κομματιασμένα, μυαλὰ κολλημένα στοὺς τοίχους, λίμνη τὰ αἵματα στὸ δάπεδο. Φωνὲς πόνου καὶ φρίκης, οἰμωγὲς κι' ἐπικλήσεις, ἐκδηλώσεις ἀπογνώσεως καὶ τρέλλας.

Κι' οἱ «γενναῖοι» καὶ «πολιτισμένοι» στρατιῶτες τοῦ Ράιχ εἰσρρομοῦν θριαμβευτικά, ὅταν πιά ξέρου, πὼς δὲν διατρέχουν κανένα κίνδυνο ἀπὸ τὰ ἄοπλα αὐτὰ γυναικόπαιδα. Στυγνοί, βλοσυροὶ κι' ἀσυγκίνητοι, ἀναγκάζου βᾶναυσα ὄσους ἀπόμειναν ζωντανοί, νὰ καθαρίσουν τὸ δωμάτιο ἀπὸ τὰ αἵματα καὶ τὶς σάρκες καὶ κατόπιν τοὺς τοποθετοῦν μπροστὰ στὴν πόρτα, ζωντανὴν ἀσπίδα σὲ μιὰν ἐνδεχόμενὴν ἐπίθεση. Αὐτὰ τὰ ἴδια

τραγικά άπομεινάρια τής ζωής, θά χρησιμοποιηθοῦν άργότερα σάν προκάλυμμα στίς έξορμήσεις τους. (*)

* * *

ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΙΧΗ: "Αν στους δρόμους τής πολιτείας, διεξάγεταί μιιά τόσο σκληρή πάλη, κι' άν στην ύπαιθρο, ένα πρωτότυπο άνθρωποκονήγι, έχει ξεσηκώσει μικρούς και μεγάλους, στά τείχη κι' ίδίως στή δυτική είσοδο, οί συγκρούσεις συνεχίζονται και σήμερο με άμείωτη σφοδρότητα. Οί άλεξιπτωτιστές, κρατάνε τό οίκημα τοῦ Δημοτικού φόρου, λίγες δεκάδες μέτρα από τήν «Πόρτα» και άλλα έγκαταλελειμμένα κτίρια, λίγο πιο πέρα, μέχρι στή θάλασσα.

"Υστερ' από τό έρμητικό κλείσιμο τοῦ πρωίνου ρήγματος και τήν απομόνωση τών συντρόφων τους, μέσα στο 'Ηράκλειο, οί άλεξιπτωτιστές τοῦ τομέα τούτου, καταβάλλουν άπεγνωσμένες προσπάθειες, να περάσουν από πολλά σημεία τά τείχη και να τους ένισχύσουν. "Ολες τους όμως οί προσπάθειες τσακίζονται, κι' οί άπώλειές τους, είναι μεγάλες. "Από τό Δημοτικό φόρο άντικρύζουν τόσο κοντά τήν πλατειά θολωτήν είσοδο, με λαίμαργα μάτια. "Επιχειροῦν πολλές φορές να τήν περάσουν, μα τά «πορθμεία» είναι πολυ' ακριβά!

"Αντίθετα, δικά μας τμήματα, έπεχείρησαν μερικές πετυχημένες άντεπιθέσεις και τους έξετόπισαν από πολλές θέσεις, ένφ μιιά ομάδα άτάχτων κατορθώνει να πιάσει τά νώτα τών Γερμανών, οί όποιοι κρατάνε τό κτίριο τοῦ Δημοτικού φόρου. "Η δύναμη τούτη σάν είδε πως δε μπορούσε να γλυτώσει από τούς άταχτους, που άγριεμένοι πλησίασαν όλοένα τό οίκημα, προτίμησαν να παραδοθοῦν στή στρατιωτική φρουρά τών τειχών.

Πιο πέρα στην ταράτσα τής αποθήκης Τζουλάκη, οί άλεξιπτωτιστές έχουν ύψώσει τή σημαία τους με τόν άγκιλωτό σταυρό. "Ενα τμήμα τοῦ Ταγματάρχη Φιλιππάκη Μιχ., από μερικά άποφασισμένα πάληκάρια, ενεργεί μιάν αίφνηδιαστικήν

(*) "Απειρα είναι τά θύματα, τής τέτοιας Γερμανικής άπανθρωπιās, τά όποια είναι δύσκολο να εξακριβωθοῦν στο σύνολό τους. Σάν παραδείγματα μνημονεύουμε τόν 'Εμ. Πολιτάκη και τήν αδερφή του στο «Γιόφυρο». Τόν 'Ηρακλή Κληρονόμο, μαζί με τήν γυναίκα και τήν κόρη του, στής «Κεφαλιās τήν καμάρα». Τήν τελευταία τήν έβίασαν πρώτα μπροστά στους γονείς της, γιατί περιέθαλπεν έναν "Αγγλο τραυματία. Τόν 'Εμ. Φαϊτάκη και τόν 'Ιωάν. Κοσμαδάκη στο «Σταυρωμένο». Τό Γ. "Αντωνακάκη στα «Καμίνα». Δυό παιδιά τόν Κοσμά Παπαδόπουλο και τό Μαμουνη, έξω από τό ηλεκτρικό έργοστάσιο. "Ακόμη οί βιασμοί κοριτσιών δεν σπανίζουν κ' οί εκτελέσεις μικρών παιδιών στίς μητρικές άγκάλες δεν είναι λίγες.

ἔφοδο καὶ μὲ χειροβομβίδες ἐξοντώνει ὅλη τὴ γερμανικὴ φρουρὰ τῆς ἀποθήκης, κατεβάζοντας τὴ σημαία.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὶς πετυχημένες αὐτὲς ἐξορμήσεις, ἡ ἐχθρική πίεση στὸν τομέα τοῦτον ἐλαττώθηκε αἰσθητὰ καὶ μόνο τὶς πρῶτες νυχτερινὲς ὥρες, ζώηρεψε ξανά, ὅταν τὰ ὑπολείμματα τοῦ τμήματος ποὺ μπῆκε στὴν πόλη μέσα, προσπάθησαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη συντρόφους τους. Οἱ τελευταῖοι τοῦτοι, γιὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς ἐγκλωβισμένους μὲς ἀπὸ τὰ τείχη, ἐπεχείρησαν πολλὰς ἀποτυχημένες ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν τμημάτων ἀμύνης. Ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπεχείρησαν τὴν ἐξοδο, κατῶρθωσαν νὰ γλυτώσουν μερικοὶ, σκοτώθηκαν περισσότεροι καὶ ἐλάχιστοι ἀπόμειναν μέσα στὴν πόλη, ὅπου, σὰν τὶς κουκουβάγιες, ἔβγαιναν τὶς νύχτες ἀπὸ τὰ χαλάσματα, γιὰ νὰ χτυπήσουν δολοφονικὰ κανέναν περαστικὸ διαβάτη.

Τὴ νύχτα οἱ φρουρὲς ἐνισχύθηκαν, ἀπὸ μιὰ πλήρη διμοιρία χωροφυλάκων, ὑπὸ τὸν Ἐνωμοτάρχην Γαλανάκη Ἄντ. καὶ μερικές μικρότερες ὁμάδες μὲ ὑπαξιωματικούς. Τὸ πρῶνὸ πάθημα δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναληφθεῖ ἄλλη μιὰ φορά.

Ἄραιοι πυροβολισμοὶ καὶ κάπου κάπου κανένας ὄλμος, ἀκούονται ὡς τὶς πρῶτες πρῶινες ὥρες.

Στὴ νότια εἴσοδο, μερικές κρούσεις «ἀνάγκης», ἀπὸ ὑπολείμματα τῶν ἐκκαθαριζομένων πρὸ ἔξω μικροεστιῶν, ἀντιμετωπίζονται σταθερὰ κι' ἐξουδετερώνονται γρήγορα μὲ σοβαρὰς ἐχθρικές ἀπώλειες. Στὸν τομέα τοῦτον, ὁμάδες ἀτάκτων καὶ στρατιωτικὰ τμήματα, ἔχουν ἐνεργήσει μιὰ, πλήρη σχεδόν, ἐκκαθάριση τοῦ ἐδάφους κι' ἔτσι, οὔτε μὲ τὶς σημερινὲς ἀθρόες πτώσεις καινούργιων ἀλεξιπτωτιστῶν, κατῶρθωσαν οἱ τελευταῖοι νὰ δημιουργήσουν σοβαρὰς ἐστίες. Μιὰ γερὴ γραμμὴ ἀμύνης ἔχει σταθεροποιηθεῖ μέχρι τὶς «Πατέλες», ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ γραμμὴ τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων.

Γύρω ἀπὸ τ' ἀεροδρόμιο, πέφτουν καὶ σήμερο, ὅλη τὴν ἡμέρα καινούργιοι ἀλεξιπτωτιστῆς, ἐνῶ βομβαρδιστικὰ σ' ἀλλεπάλληλα κύματα βομβαρδίζουν ἀδιάκοπα, γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἀντιαεροπορικὴν ἄμυνα, τὴ μοναδικὴ δηλαδή ἐνόχληση, στὴν πλήρη ἀσυδοσία τῶν γερμανικῶν φτερῶν. Μὰ ἡ τύχη κείνων ποὺ πέφτουν καὶ στὴν περιοχὴ τούτη, εἶναι ἡ ἴδια, ὅπως καὶ τῶν χθесινῶν συντρόφων τους.

Θερίζονται ἀλύπητα ἀπὸ τὰ ἀγγλικά πολυβόλα κι' οὔτ' ἐδῶ μποροῦν νὰ σταθεροποιήσουν κάποια θέση.

* * *

ΠΡΟΣ ΤΟ „ΚΑΚΟΝ ΟΡΟΣ“ : Πιὸ πέρα, στὶς «Γοῦρνες» καὶ στοῦ «Κοκκίνη τὸ χάνι», χαμηλά πρὸς τὴ θάλασσα, οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς πού ἔπεσαν χθές, μιὰ πού δὲν συνάντησαν καμμὴν ἐνόχληση, σταθεροποίησαν τὶς θέσεις τους σὲ μερικὰ σημεῖα καὶ κατέλαβαν, ὅπως εἶδαμε, τὸν ἀσύρματο.

Ἐνα τμήμα, ἀπὸ τὶς δυνάμεις αὐτές, ἐνεργεῖ τὶς πρῶτες πρωινές ὥρες μιὰν ἐξόρμηση πρὸς τὴ θέση «Κοψά», τὴν ὁποία κρατεῖ ὁ Ἐνωτοάρχης Φραγκάκης μὲ μιὰν ἰσχυρὴ μικτὴ δύναμη. Τρεῖς ὀλόκληρες ὥρες οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, ἐνεργοῦν ἀλλεπάλληλες σφοδρὲς ἐπιθέσεις, ὅλες ὅμως σπάζουν μπροστὰ στὴν ἡρωϊκὴ ἀντίσταση τῆς ὁμάδος Φραγκάκη. Τελικὰ ἡ τελευταία, μὲ μιὰ θυελλώδη ἀντεπίθεση, ἀνατρέπει τὴν ἐχθρικὴ δύναμη καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσει ἄταχτα, ἐνῶ οἱ Ἄνωπολιανοὶ πολῖτες μὲ τοὺς χωροφύλακες, καταδιώκουν κατὰ πόδι τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀνελέητο κυνηγητό, τριάντα Γερμανοὶ σκοτώθηκαν καὶ δυὸ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι μαζὺ μὲ πλούσιο πολεμικὸ ὕλικό.

Τὴν ἴδια ὥρα ἡ Στρατ. δύναμη πού βρίσκεται στὸ «Κακὸν ὄρος», ἔχει ἐμπλακεῖ σὲ σκληρὸν ἀγῶνα μὲ ἄλλες δυνάμεις ἀλεξιπτωτιστῶν. Ἰδίως ἓνα Τμήμα, τοῦ ὑπολ. Κολίνου, ὑφίσταται μιὰ τρομερὴ πίεση ἀπὸ τὰ συγκεντρωτικὰ πυρά, τῶν βαρειῶν Γερμανικῶν ὄπλων, καὶ ἀναγκάζεται νὰ συμπτυχθεῖ δυτικώτερα, σὲ ἀσφαλέστερες θέσεις, ἀπ' ὅπου συνεχίζει τὴ μάχη.

Στὴν κρίσιμην ἐκείνη στιγμὴν ἐπεμβαίνει ἡ ὁμάδα Φραγκάκη, ἡ ὁποία ὕστερ' ἀπὸ τὴ θριαμβευτικὴ τῆς ἐπιτυχία, πιὸ πάνω, χαμήλωσε πρὸς τὰ κάτω. Ἡ ἐνίσχυση τοῦτη, μαζὺ μὲ τὴ βοήθεια πού παρέχει ἓνα μικρὸ τμήμα, τοῦ ὑπολ. Γαλενιανοῦ Κ., ὁ ὁποῖος κρατᾷ τὸ ὕψωμα τοῦ Προφήτη Ἥλια, γιὰ νὰ προλάβει ἐχθρικὴν ὑπερφάλαγγιση, οἱ Γερμανοὶ ἀναχαιτίζονται πρὸς στιγμὴ.

Ἐπανερχοῦνται ὅμως ὀρμητικώτεροι, ἐνῶ τὰ πυρομαχικὰ τῶν ἀνδρῶν μας, ἀρχίζουν νὰ ἐξαντλοῦνται. Ἄλλη λύση δὲν ὑπάρχει πιά, παρά ἡ ἀνατροπὴ τοῦ ἐχθροῦ μὲ ἀντεπίθεση.

Μ' ἓνα παρατεταμένο «ἄ ἔ ρ α α α» καὶ μ' ἐνθουσιώδεις πολεμικὲς κραυγές, ἐξορμοῦν τὰ Τμήματα, ὅσιν σίφουνας καὶ χυμίζουν ἀκάθεκτοι πρὸς τὶς θέσεις τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Οἱ τελευταῖοι, μπροστὰ στ' ἀναμπάντεχο αὐτὸ καὶ ξέφρενο «γιουροῦσι», ξαφνιαζοῦνται καὶ λυγίζουν. Ἄλλοι σηκώνουν ψηλά τὰ χέρια, κι' ἄλλοι προσπαθοῦν νὰ γλυτώσουν τρέχοντας καὶ παρὰ τὸν ἄντρον τῆς φυγῆς τους, τὶς ἐφεδρικές δυνάμεις, πού βρίσκονται πιὸ πίσω.

Στή φυγή τους αυτή, κυνηγούνται αλύπητα, κι' ο κάμπος σπέρνεται από Γερμανικά κουφάρια. Ένα ελάχιστο ποσοστό, που γλύτωσε, κατάφερε να ένωθει, δυτικά του «Κακού ὄρους» με την Ισχυρήν έστία, που έχει δημιουργηθεί στο σημείο τουτο. (*)

Ύστερ' απ' αυτή τή δεύτερη επίτευξη, τμήματα των Κολί-νου, Γαλεριανού και Φραγκάκη, στρέφονται κατά του άσυρ-μάτου, τον όποιον κρατάν οι άλεξιπτωτιστές από χθές τ' από-γεμα. Πάνω στην ώρα, φθάνει από τ' ανατολικά κι' ο Ένωμ. Γιασαφάκης Φραγκ., Σταθμάρχης Μοχού, με τή δύναμή του κι' επιτίθεται έναντίον ενός φυλακίου, τό όποιον έχουν εγκα-ταστήσει τρεις Γερμανοί, στην άγροικία του Κατσίκη. Σκοτώ-νουνται οι δυο απ' αυτούς και ο τρίτος κατορθώνει να διαφύγει.

Ο άσυρματος άνεκατελήφθη από τά πιό πάνω τμήματα κι' όλη ή περιοχή, έκκαθαρίζεται προσεχτικά. Τις βραδυνές ώρες φθάνει κι' ένα Τμήμα του λόχου Χωροφυλακής, που μένει στη Νεάπολη, υπό τον ύπολοχαγό Θ. Μαυροειδή, με τήν έντο-λή του Στρατ. Διάμερισματάρχη Μηλιαρά Γ., να έκκαθαρίσει τήν περιοχή από Χερσόνησο εις «Κακόν Όρος» και να στη-ρίξει τό ανατολικόν των στρατ. τμημάτων τής περιοχής αυτής. Στο Τμήμα τουτο προσκολλάται και ή ομάδα του Ένωμοτάρχη Γιασαφάκη. (**)

* * *

ΆΛΛΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ : Στις άπειρες συγκρούσεις και μι-κροσυμπλοκές, που διεξήχθησαν σήμερα σ' όλόκληρη τήν πε-ριοχή, αξίζει να μνημονεύσουμε ακόμη τουλάχιστον τις δυο ακόλουθες :

Στή πρώτην έδρασε, μιá ομάδα Καστελιανών, από τους Κίμ. Ζωγραφάκη, Γ. Πολεμαρχάκη, Γ. Βαγιώτη, Έμμ., Νικ., Κωνστ. και Μιχ. Κουντάκηδες, Ν. και Στ. Γαρεφαλάκηδες, Έ. Έργαζάκη, Μ. Γιαγαλάκη και τους εβδομηντάρηδες λεβεντό-

---

(*) Πρόκειται για τήν έστία, στην όποία βρισκόταν κι' ο άρχηγός των άλεξιπτωτιστών Συντηρχης Μπρόυερ.

(**) Ο Ένωμ. Γιασαφάκης μόλις πληροφορήθηκε τήν πτώση των άλεξιπτωτιστών, τό απόγεμα τής 30ής, σχημάτισε μιá μικτήν ομάδα από τους χωρκες του σταθμού του Μπουρμπάκη Γ., Φουρναράκη Μ., Ροδιτάκη Στ., Λουλουδάκη και Φιλιππάκη και πέντε πολίτες, από τους όποιους μόνον ο ένας, ο Γ. Καπετανάκης, ήταν... ένοπλος. Η ομάδα τούτη, στην πληροφορία πως οι άλεξιτές, που έπεσαν προς τή Χερσόνησο, θά έπεχείρουν να βαδίσουν ανατολικότερα, ένήδρευσε όλη τή νύχτα παρά τή «Σταλίδα», 15 χλμ. από τήν έδρα του και τό πρωί ξε-κίνησε δυτικά, προς συνάντησή τους.

γερους Νικ. Καμπάνη και Έμ. Βεληβασάκη. Ο τελευταίος ξεκίνησε για τη μάχη μ' ένα τσεκοῦρι, κι' ό 'Ι. Κουντάκης μ' ένα δίκανο! Οί άλλοι ήσαν όπλισμένοι, με λογιής λογιής λιανοτούφεκα. Τήν ομάδα τούτη συνώδευε κι' ό γιατρός Φρίξος Κατζουράκης. (*)

Η ομάδα τούτη, ενήδρευσε σ' επίκαιρα ύψώματα, μεταξύ Γοῦρνες και Άνώπολη όταν, κοντά τό μεσημέρι, παρουσιάστηκαν από χαμηλά 10—12 άλεξιπτωτιστές, προφανώς από κείνους οί όποιοι διέρρευσαν, ύστερ' από τήν πρωινή σφοδρή σύγκρουση με τό τμήμα Φραγκάκη. Οί Καστελιανοί, τούς άφήκαν και πησίασαν άρκετά, κι' έπειτα τούς άνοιξαν φωτιά. Ένα Γερμανικό αυτόματο—λάφυρο τής προηγούμενης—στά χέρια του Κίμωνα Ζωγραφάκη, έθαυματούργησε στη συμπλοκή τούτη. Έξακριβωμένα σκοτώθηκαν τέσσερης άλεξιπτωτιστές, ενώ από τούς δικούς μας, τραυματίσθηκε μόνον ό Άντ. Έργαζάκης.

* * *

Η δεύτερη συμπλοκή σημειώθηκε στην περιοχή του Σκαλανιού. Άνάμεσα στο χωριό τούτο και στη θέση «Δυό-άοράκια», μέσα σ' ένα σπηλιάρι είχαν δημιουργήσει μιάν έστία, καμμιά δεκαριά άλεξιπτωτιστές.

Ο Σταθμάρχης Άρχανών Έν)χης Σαρρής Κ., κρατώντας τά ύψώματα του Καταλαγαριού, μόλις πληροφορήθηκε τήν παρουσία τούς από χωρικούς, παίρνει ένα άπόσπασμα από δέκα ένοπλους πολίτες και τούς χωροφύλακες Παπαδάκη Ε. και Μπουζουνιεράκη Κ. και τρέχει επί τόπου. Οί Γερμανοί προβάλλουν σκληρήν αντίσταση επί πολλές ώρες. Η θέση τους όμως είναι μειονεκτική, όπως βρίσκονται σ' έναν περιωρισμένο χώρο και παρά τά δραστικά πυρά των βαρειών όπλων τους, βλέπουν πως είναι καταδικασμένοι. Αναγκάζονται λοιπόν να υποχωρήσουν προς τά κάτω, παίρνοντας μαζί τους μερικούς τραυματίες και άφίνοντας επί τόπου τέσσερης νεκρούς και μιá σημαία.

* * *

Η άποψινή νύχτα βρίσκει τό Ηράκλειο μακριά από κάθε άμεσην άπειλή και εξαλαφρωμένο από τον βραχνά ένός φόβε-

---

(*) Η δράση του άξιου τούτου επιστήμονα, σ' όλη τή διάρκεια των έπιχειρήσεων, υπήρξεν άξιοθαύμαστη. Με τις πρώτες συγκρούσεις καβάλησε τή φοράδα του, κι' έσπευδε παντού, να προσφέρει τήν Ιατρική του βοήθεια. Πολλοί πληγωμένοι οφείλουν ίσως τή ζωή τους στην πάντα έγκαιρη παρουσία του γιατροῦ Κατζουράκη.

ροῦ κινδύνου. Κάνοντας κανέναν τὸν ἀπολογισμὸ τῆς σημερινῆς μάχης, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ νοιώσει τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἱκανοποίηση μιᾶς περιλαμπρῆς νίκης, ποὺ ἐπιτρέπει κάθε αἰσιοδοξία, γιὰ τὴν ἐρχόμενη ἡμέρα. Στὴν πραγματικότητα, δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ μονάχα νίκη. Κάθε σύγκρουση, μικρὴ ἢ μεγάλη, στὴν πόλη ἢ στὴν ὕπαιθρο, ὑπῆρξε καὶ μιὰ ξεχωριστὴ, σπουδαία νίκη.

Δὲν ξέρω τί μᾶς ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον. Ὅ,τι καὶ νὰ συμβεῖ ὅμως, ἡ 21η Μαΐου 1941, πῆρε κι' ὅλας δικαιωματικὰ τὴ θέση της, στὶς πρὸ ἐνδοξες σελίδες τῆς Ἱστορίας τῆς Κρήτης.

* * *

« ΑΝΘΡΩΠΟΚΥΝΗΓΙ »

Πέμπτη 22 Μαΐου 1941

Ἡ σημερινή μέρα ξημέρωσε κάπως ἤρεμη, σὲ σύγκριση μὲ τὴ χθεσινή. Ὁ πυρετός, μέσα στὴν πόλη τουλάχιστον, ἔχει καλ- μάρει, ἂν κι αὖ τὸ ἀδιάκοπο «ζουζούνισμα» τῶν γερμανικῶν ἀε- ροπλάνων, κρατάει τὰ νεῦρα σ' ἐπιφυλακῆ. Δὲν πολυχαμηλῶ- νουν σήμερο, παρὰ γιὰ νὰ ρίξουν μερικές ριπές μὲ τὰ πολυ- βόλα τους, στὶς κεντρικὲς ἰδίως ἀρτηρίες, μέσα κι' ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Μονάχα στὴν ὁδὸ 1866 ἔπεσαν κάμποσες βόμβες, γκρέμισαν μερικὰ καταστήματα κι' ἔφραξαν τὸ δρόμο.

Λίγο πιὸ ἔξω ὅμως, οἱ βόμβες πέφτουν ἄφθονες. (*) Ἰδίως στὴν περιοχὴ τοῦ ἀεροδρομίου, σωστὴ κοσμοχαλασιὰ ἀπὸ ἐκρή- ξεις κι' ἀντιαεροπορικά. Αὐτὴ ἡ ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα τῆς «Λουφτβάφε» πρὸς τὴν πλευρὰ τούτη, μᾶς κάνει νὰ ὑποπτευ- θοῦμε, μήπως ὅλο τὸ βάρος τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως πέσει σή- μερο πρὸς τ' ἀνατολικά, ἂν καὶ οἱ πρῶτες εἰδήσεις σημειῶνουν καινούργιες πτώσεις ἀλεξιπτωτιστῶν σ' ὅλα τὰ σημεῖα, χωρὶς ὀρισιμένη προτίμηση.

Ὅπωςδήποτε ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι σήμερο πιὸ ἀνάλαφρη κι' ἡ αἰσιοδοξία μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Σ' αὐτὸ συντελοῦν ἴσως κι' οἱ εὐχάριστοι, ἂν καὶ ἀνεπίσημοι εἰδήσεις, ἀπὸ τοὺς ἄλλους Νομούς. Στὸ Ρέθυμνο καὶ στὰ Χανιά ἡ χθε- σινή μέρα, ὑπῆρξεν ἐπίσης, μιὰ μεγάλη νίκη τῶν δυνάμεων ἀν- τιστάσεως. Ὅ,τι γίνηκε φαίνεται ἐδῶ, τὸ ἴδιο γίνηκε καὶ στοὺς δυὸ ἄλλους Νομούς.

Σάρωμα γενικὸ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα. (**)

Κι' ἦταν καιρὸς πιά νὰ μάθουμε νέα ἀπὸ τὴν ἄλλη Κρήτη, γιὰτὶ ἀπὸ 48 ὥρες, πού ἄρχισαν οἱ ἐπιχειρήσεις, δὲ μπορούσαμε νὰ ἔλθουμε σὲ καμμιάν ἐπαφή. Οἱ ἀλεξιστὲς μὲ τὶς πρῶτες πτώ- σεις τους, ἔκοψαν τὰ σύρματα κι' ἀπομόνωσαν τὶς τρεῖς περιοχές.

* * *

(*) Σὲ μιὰ τέτοιαν ἐπιδρομῆ, μιὰ βόμβα γκρέμισε ἓνα ψευτοκα- ταφύγιο, στὴν ὁδὸ Χρυσοστόμου, τραυμάτισε πολλοὺς καὶ σκότωσε τὸν ἀδειοῦχο ἀστυφύλακα Μαργριπλῆ Γεώργιο.

(**) Ἡ εἶδηση γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ Μάλεμε δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη.

“Αν, όπως είπαμε, ο πυρετός μέσα στην πόλη έχει καλμά-
ρει, δε σημαίνει πως κι’ οί επιχειρήσεις παρουσιάζουν στασι-
μότητα. Στο έσωτερικό, ή κύρια προσπάθεια στρέφεται στην
ανάκαλυψη και την εξόντωση των μεμονωμένων αλεξιπτωτι-
στών, που απόμειναν από χθές κρυμμένοι σε διάφορα κτίρια,
στην αποκατάσταση κάποιου ρυθμού στη ζωή, που τόσο έχει
διαταραχθεί, καθώς και στην έπούλωση μερικών τουλάχιστο
πληγών, από τις πολλές, που δημιούργησαν στη πόλη, τα δυό
περασμένα 24ωρα. Για τις τελευταίες αυτές προσπάθειες άξι-
ζει να γίνει μιά λεπτομερέστερη εξέταση και θά μιλήσουμε, πα-
ρακάτω, για να ριζούμε μιά ματιά στην ύπαιθρο.

* * *

ΜΑΧΗ ΣΤΟ „ΓΙΟΦΥΡΟ“ : ‘Αντίθετα προς όλες τις πι-
θανότητες, καμμιά σοβαρή πίεση των αλεξιπτωτιστών δεν έκ-
δηλώνεται σήμερα προς τις δυό «Πόρτες». Παραμένουν βέβαια,
μερικές προκεχωρημένες ομάδες (ένισχυμένα, με σημερινές πτώ-
σεις, ύπολειμματα των χθεσινών συγκρούσεων) σε κάποιαν
άποσταση από τά τείχη, αλλά φαίνεται, πως ή άποστολή τους
περιορίζεται, σε μικρές παρενοχλητικές κρούσεις και στο ν’ άπο-
τραβήξει την προσοχή μας από τον άνατολικό τομέα. (*)

“Όταν διαπιστώθηκαν οί πιό πάνω συνθήκες, δυό μικρά
στρατιωτικά τμήματα, ένισχυμένα από τις ομάδες των Ένωμ.
Χατζηδάκη Εύ. και Γαλανάκη Άντωνίου, παισιωμένα δε
με πολλούς όπλοφόρους πολίτες, με την ήγεσία του Ταγμ. Χαι-
ρέτη Εύ. και του Λοχαγού Άλεξάκη, επιχειρούν μίαν έξόρμηση
προς τά δυτικά, από δυό διαφορετικά σημεία, με σκοπό να έκ-
καθαρίσουν την περιοχή Κιτρικής - Βυρσοδεψείων, από τις πρό-
κεχωρημένες έχθρικές ομάδες, και να προωθηθοϋν μέχρι τις κύ-
ριες έστίες των άλεξ)τών, πέρα στοϋ «Τσαλικάκι» και Γκάτζι.

Στην Κιτρική και στα παληά νεκροταφεία, παίρνουν την
πρώτην έπαφή με μιά προκεχωρημένη ισχυρή ομάδα. “Υστερ’
άπό μιά σκληρή και φονική μάχη, ή όποία στοίχισε δώδεκα νε-

(*) Έκ των ύστερών μπορεί κανένας να έξηγήσει καλλίτερα την
άδράνεια τούτη. Τό χθεσινό άτύχημα στο Μάλεμε, με την κατάληψη
του άεροδρομίου από τους Γερμανούς, προδίκασε φαίνεται την τύχη
των επιχειρήσεων, άφ’ ου άλλαξε τελείως και τή μορφή του πολέμου.
Δέν είχαν λοιπόν καμμιάν ανάγκην οί Γερμανοί να σπαταλήσουν και-
νούργιο άφθονο αίμα σε συγκρούσεις, άμφιβολης έπιτυχίας. Την τρο-
μερήν αυτή σημασία τής καταλήψεως του Μάλεμε, δε μπορούσαμε
τότε ούτε να την ύποπτευθοϋμε.

κροῦς (*) καὶ ἀρκετοὺς τραυματίες, οἱ Γερμανοὶ ἐκτοπίζονται, ἀφ' οὗ ἐγκατέλειψαν ὀκτῶ νεκροὺς κι' ὀκτῶ αἰχμαλώτους. Ἕνας ὄλμος με κάμπουσα βλήματα, μέσα στ' ἄλλα λάφυρα, χρησιμοποιοῦν ἄμεσως, ἀπὸ τὰ Τμήματά μας, στὴν κατοπινὴ ὀρηκτικὴ τους προώθηση.

Ἀπὸ κεῖ ὁ Ἀλεξάκης με τὸ Τμήμα του, κατευθύνεται πρὸς τὸ «Γιόφυρο» ἡ δυτικὴ ὄχθη τοῦ ὁποῖου ἔχουν πιάσει τώρα οἱ Γερμανοί, Με μιὰ δευτέρη ἐξόρμησι, στὴν ὁποία ὁ Γερμανικὸς ὄλμος, στὰ χέρια τοῦ ἀνθ)γοῦ Φωκέα, κάνει θαύματα, ἐκτοπίζονται κι' ἀπὸ τὴ θέση τούτη οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς καὶ συμπύσσονται στὶς βραχώδεις περιοχὲς «Ἀγάκου - Χαλέπα» καὶ Λατομεῖα. Κρατᾶνε ὅμως ἀκόμη καὶ τὴ γέφυρα, πὺ δῶθε, με μιὰ ἰσχυρὴν ὁμάδα, ἡ ὁποία διαθέτει ἀρκετὰ πολυβόλα.

Ὁ Ἀλεξάκης, παρεκκλίνει τότε δεξιότερα, γιὰ νὰ καταλάβει τὶς προκαθορισμένες θέσεις. Οἱ Γερμανοί, μπροστὰ στὸν κίνδυνον νὰ πλευροκοπηθοῦν, μετατοπίζουν βιαστικὰ, μέσα σ' ἔκδηλη νευρικότητα καὶ σύγχυσι, ἐφεδρικές δυνάμεις, με ἀφθονία ὄλμων καὶ πολυβόλων καὶ ἐνισχύουν τὶς θέσεις, στὰ ὑψώματα τῶν λατομείων καὶ τοὺς γύρω λόφους, ἀποφασισμένοι νὰ τὶς κρατήσουν με κάθε θυσία.

Ἡ μάχη γενικεύεται τώρα σ' ὅλα τὰ σημεῖα. Μιὰ μάχη πεισματωμένη, σκληρὴ κι' ἄγρια, στὴν ὁποίαν οἱ ἀντίπαλοι ρίχνουν ὅλες τὶς δυνάμεις κι' ὅλα τὰ μέσα ποὺ διαθέτουν. Καινούργιες ὁμάδες ἀτάχτων, καταφθάνουν ὀλοένα γιὰ ἐνίσχυσι. Μὰ εἶναι φανερὴ ἡ ἔλλειψι βاريῶν ὄπλων καὶ προπαντὸς ἀεροπορικῆς προστασίας. Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς, ὅταν ἀντιλαμβάνονται πὼς κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὰ μοναδικὰ ὄχυρά ἐρείσματα, ποὺ διαθέτουν στὸν τομέα τοῦτον, ἐπικαλοῦνται τὴν ἐπέμβασι τῶν ἀεροπλάνων τους. Σὲ λίγο τὰ μαῦρα τέρατα τῆς «Λουφτβάφε», φτερουγίζουν ἀπειλητικὰ, πάνω ἀπὸ τὶς θέσεις τῶν τμημάτων μας καὶ σκορποῦν σπάταλα, ἀπὸ λίγα μέτρα ὕψος, τὸ πυρῶμένο μολύβι καὶ τὶς βόμβες τους. Δυὸ ἐλαφρεῖα ἀγγλικὰ τάγκς, ποὺ ἔρχονται γιὰ ἐνίσχυσι, ἀχρηστεύονται μέσα σὲ λίγη ὥρα, ἀπὸ τ' ἀεροπλάνα. Ὁ ὀδηγός, ἕνας Ἄγγλος ἀξ)κός κι' ἕνας στρατιώτης δικός μας, σκοτώνονται.

Ὁ λοχαγός Ἀλεξάκης, παίρνει ἕνα σοβαρὸ τραῦμα, στὸ δεξιὸ πόδι, καὶ μεταφέρεται μέχρι τὴν πόλη, στὶς πλάτες τοῦ

(*) Μέσα στὸς νεκροὺς αὐτοὺς, συμπεριλαμβάνονται ὁ ἔφ. ὀπολ)γός Ρουσάκης, οἱ ἀνάπηροι Μιχελινάκης καὶ Φραγκάκης, καθὼς κι' ἕνα παληκάρι με ἡρωϊκὲς οἰκογενειακὲς παραδόσεις, ὁ Δημ. Δ. Καλησπεράκης, ἀπὸ τὶς Κορφὲς τοῦ Μαλεβουζίου. Ὁ πατέρας του, Δημήτρης κι' αὐτός, τὸν εἶχεν ἀφίσει ἀβάφτιστο, ὅταν σκοτώθηκε σὲ μιὰ μάχη με τοὺς Τούρκους, στὰ Καλέσα τὸ 1896.

Ἐνωμ. Χατζηδάκη, ἐνῶ τὸ τμήμα του συνεχίζει τὴ μάχη, μὲ διοικητὴ τὸν ἀνθ)γὸ Ζερβάκη.

Ἀρχίζουν τὰ πρῶτα σκοτάδια, κ' ἡ μάχη βρίσκεται ἀκόμη σ' ὄλη τῆς τὴν ἔνταση. Χαρακτηριστικὸ τοῦ πείσματος, μὲ τὸ ὁποῖο διεξάγεται, εἶναι καὶ τὸ πῶς κρατάει ὄρες ὀλόκληρες, χωρὶς κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους νὰ ὑποχωρήσει, ἢ νὰ προωθηθεῖ οὔτε κατὰ ἓνα βῆμα. Κι' οἱ ἀπώλειες φυσικά, εἶναι βαρεῖες κι' ἀπὸ τὶς δυὸ πλευρὲς. Δὲν ξέρομε ἀκριβῶς τοὺς σκοτωμένους καὶ τοὺς τραυματίες τοῦ ἐχθροῦ, μὰ ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὶς πρῶτες πρῶινές συγκρούσεις, δὲ μπορεῖ, παρὰ ἡ φθορὰ του νὰ ὑπῆρξε μεγάλη. Κι' οἱ δικές μας ὅμως θυσίες σήμερο, ἦσαν ὑπολογισίμες.

Περὶ τοὺς πενήντα ὑπολογίζονται οἱ νεκροὶ τῆς μάχης τούτης, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, οἱ μισοὶ ἔνοπλοι πολῖτες, καὶ ἄρκετοὶ τραυματίες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἀνθ)γὸς Κεχαγιαδάκης, κι' ὁ χωρ. Μαυρικάκης.

* * *

ΣΤΑ ΓΙΟΦΥΡΑΚΙΑ : Τὶς ἴδιες ὥρες ἓνα τμήμα ἀτάχτων, μὲ τὴ δύναμη τῆς χωρ)κῆς Ἀγ. Μύρωνα καὶ πολλοὺς ἔνοπλους πολῖτες ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ἐπεχείρησε νὰ ἐκτοπίσει μίαν ἰσχυρὴν ὀμάδα ἀλεξιπτωτιστῶν, ποὺ κρατοῦσε τοῦ «Τσαλικάκι τὸ μετόχι». Παρὰ τὴν ἠρωϊκὴ του ὅμως προσπάθεια καὶ τὶς παράτολμες ἐπιθέσεις, οἱ Γερμανοὶ, ὅπως εἶναι ταμπουρωμένοι στὴν, ἀπὸ φύση, ὄχυρὴ τούτη τοποθεσία, δὲν ἐκτοπίζονται μὲ λιανοτούφεκα. Ἀναγκάζει ὡς τόσο τὸν ἐχθρὸ νὰ περιορισθεῖ μέσα στὸ ὄχυρό του, καὶ ν' ἀντιληφθεῖ, πῶς ὁ δρόμος γιὰ ἐξορμήσεις πρὸς τὴν πόλη, εἶναι κλειστός.

* * *

Συνοψίζοντας τ' ἀποτελέσματα τῶν συγκρούσεων στὸν τομέα τοῦτο, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, πῶς ὁ φόρος τοῦ αἵματος ὑπῆρξε βαρὺς. Μὰ χωρὶς θυσίες, δὲν ἐπέρχονται ἀποτελέσματα. Καὶ τ' ἀποτελέσματα τοῦ σημερινοῦ ἀγῶνος δὲν ὑπῆρξαν ἄκαρπα. Ὁ ἐχθρὸς ἀπωθήθηκε ἀπὸ τὶς προκεχωρημένες του θέσεις, καθηλώθηκε στὶς βάσεις του, ὅπου περιχαρᾶκώθηκε μὲ ζωντανὰ προπετάσματα γυναικοπαίδων καὶ ἡ ἀπειλὴ ἐπιθέσεως κατὰ τῆς πόλεως, ἀπομακρύνθηκε ἄρκετά. Βέβαια, ἂν ὑπῆρχαν πλουσιώτερα τὰ πολεμικὰ μέσα, οἱ σημερινὲς ἐξορμήσεις θὰ ὀλοκλήρωναν, μιὰ γιὰ πάντα, τὴν ἐκκαθάριση τῆς καταστάσεως, σ' αὐτὴ τὴν πλευρά. Καὶ ὅ,τι ὅμως ἐπετελέσθη, εἶναι σημαντικὸ καὶ ἀξιόλογο.

* * *

ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΑΤΙΜΙΕΣ : "Όπως είπαμε πιο πάνω, από την πρώτη στιγμή των επιχειρήσεων, δημιουργήθηκαν άπειρες ομάδες ατάχτων, οι οποίες σκορπίστηκαν σ' όλη την έκταση των συγκρούσεων. Κάθε μία απ' αυτές δρούσε ανεξάρτητα κι ήταν ασύδοτη στις κινήσεις και στις μερικές επιδιώξεις της. Άλλες είχαν ώρισμένη περιοχή δράσεως κι άλλες μετατοπίζονταν από τό ένα ως τό άλλο σημείο. Οι τελευταίες αυτές είναι κι' οι πιο αξιοπρόσεχτες. Συνήθως τά μέλη τους δέν είναι μόνιμα. Έθελοντές της στιγμής. Πολεμιστές, οι όποιοι δέν ανέχονται ούτε την πιο προσωρινή αδράνεια.

Οί άνδρες ή τά παιδιά, που τίς αποτελούν, τρέχουν όπου ψυχανεμίζονται τόν πιο μεγάλο κίνδυνο. Ρίχνονται ήρωικά κι' άπερίσκεπτα στην περιπέτεια, για να νοιώσουν την ήδονή του κινδύνου. Τους ένθουσιάζει και τους ίκανοποιεί τό ξέφρενο παιγνίδι της φωτιάς. Όταν τους θέλεις δέν τους βρίσκεις, μά είναι σίγουρος πως πάνω στην κρίσιμη στιγμή, θά ξεφυτρώσουν σαν μανιτάρια, δίπλα από άλλες ομάδες, στα πλευρά του έχθρου παί πολλές φορές στα νώτα του. Ό αίφνηδιασμός είναι ό σκοπός κι' ή επιτυχία τους. Αυτές οι ομάδες δέν συγκροτούνται μόνον από πολίτες. Άδειοϋχοι στρατιώτες και χωροφύλακες άκόμη, βρίσκουν να ταιριάζει πιο πολύ στην ψυχοσύνθεσή τους αυτό τό είδος της δράσεως. Είναι οι άταχτοι των ατάχτων, οι όποιοί όχι σέ σπάνιες περιπτώσεις έθουματούργησαν.

Μιά τέτοια ομάδα από τρεις άδειούχους στρατιώτες, δυο τρεις πολίτες και τό χωροφύλακα Μιχαλόπουλο Χρ. μόλις «μυρίστηκε» πως κάτι τό σοβαρό συμβαίνει στο «Γιόφυρο», ξεκκινάει όλοταχώς προς τά εκεί.

Στή σπουδή τους, να φθάσουν μια ώρα γρηγορώτερα, τά παράτολμα αυτά παληκάρια, δέ στοχάστηκαν να πάρουν μερικά προφυλακτικά μέτρα. Έτσι όταν πλησίαζαν πιά, βρέθηκαν κυκλωμένοι από μιάν ομάδα άλεξιπτωτιστών, ή όποία ένήδρευε μέσα σ' ένα άμπέλι.

Ήταν νυχτωμένα πιά, όταν ό Μιχαλόπουλος παρουσιάστηκε στο γραφείο μου, σ' αξιοθρήνητην εμφάνιση, μά τρομερός στην όψη. Μου άναφέρει την περιπέτεια του. Μόλις βρέθηκαν αίχμάλωτοι των Γερμανών, οι τελευταίοι τους πήραν τά όπλα και τους έδήλωσαν πως είναι έλεύθεροι να φύγουν. Πίστεψαν τους Γερμανούς κι' έστριψαν ν' άπομακρυνθούν. Και ξάφνου ομάδικές ριπές πολυβόλου από τά πίσω, τους θερίζουν όλους άνανδρα. Ό Μιχαλόπουλος, με τό πρώτο έννοιωσε την άτιμία, κι' όπως δέν είχε πάρει άκόμη σφαίρα, πέφτει κάτω άνάμεσα στα πτώματα των συναδέλφων του. Έμεινεν άκίνητος εκεί, άρκετην ώρα, ως πού να σκοτεινιάσει καλά. Και τότε,

έρποντας με την κοιλιά, κάτω από τις πυκνόφυλλες κουρμούλες των άμπελιών, κατορθώνει ν' απομακρυνθεί.

Στο πρόσωπό του, είναι ζωγραφισμένη άκόμη ή φρίκη, μα κι' ή απόφασή του, νά έκδικηθεί τὸ αἷμα τῶν συντρόφων του με τὸν δικό του τρόπο, δὲν κάμπτεται μπροστά σὲ καμμιά σύσταση καὶ συμβουλή. Ζητάει καὶ παίρνει ἄλλο ὄπλο καὶ ξεκινάει πάλι στὴ ρέμπελη περιπέτεια. Πιστεύει πὼς μόνον ἔτσι, θά ἱκανοποιήσει τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως, πού εἶναι γιγαντωμένο μέσα του.

* * *

ΚΙ' ΕΝΑΣ ΓΑΒΡΙΑΣ : Μέσα στὴ θύελλα, πού τυλίγει σήμερο τὸν τόπο μας, μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ στὴ φωτιά, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεπετιῶνται τόσες ἡρωϊκὲς μορφές, συνεχίζοντας μιὰ βαρειά, μα τόσο τιμητικὴ, προγονικὴ κληρονομιά, δὲ μπορούμε νά μὴν ξεχωρίσουμε, τὸν τύπο τοῦ Γαβριᾶ. Εἶναι φαίνεται ὁ τύπος, πού ξεπηδᾷ μέσ' ἀπὸ τὶς ἡρωϊκὲς ἐξεγέρσεις τῶν λαῶν, πού ἀγωνίζονται γιὰ τὰ εὐγενέστερα ἀνθρώπινα ἱδανικά.

Εἶναι τὸ παιδί τοῦ λαοῦ, πού ἐμπνευσμένο ἀπ' αὐτὰ τὰ ἱδανικά, δίδεται ὀλόκληρο στὸν ἀγῶνα, με τὴ χαριτωμένην ἀπερισκεψία, καὶ τὴ γοητευτικὴν ἀφέλεια τῆς ἀγνότητος καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Ἔτσι καὶ τὸ τωρινὸ ξεσήκωμα τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης, φυσικὸ ἦταν νά δημιουργήσει τοὺς Γαβριάδες του. Πολλοὺς, πάρα πολλοὺς μάλιστα. Θά χρειαζόταν μιὰ μακρόχρονη ἔρευνα, γιὰ νά ἐξακριβωθοῦν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἡρωϊκὰ παιδιὰ, κι' ἕνας ξεχωριστὸς τόμος, ν' ἀφιερωθεῖ στὴν ὑπέροχη δράση τους.

Κι' ἂν κάνουμε τὴ παρένθεση τούτη, εἶναι γιὰτὶ στὴν περιγραφή τῶν σημερινῶν γεγονότων τοῦ «Γιόφυρου», ὀλοένα ξεπροβάλλει μπροστά, ἡ συμπαθητικὴ μορφή, ἑνὸς τέτοιου παιδιοῦ. Μόνον τὸ ἐπίθετό του ἔμαθα, Μυτάρας, πού ἴσως νά ναι καὶ παρατσουκλι, Μ' αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία. Στὸ πρόσωπό του, ὅπως κι' ἂν τὸν λένε, συμβολίζεται τὸ ἡρωϊκὸ Κρητικὸπουλο τῆς ἡλικίας του. Εἶναι 13—14 χρόνων.

Δὲν ξέρω πόσες φορὲς καὶ με πόσες προσπάθειες ἴσως ἐπεδίωξε νά ἐπιτύχει τὴν ἄδεια κάποιου «μεγάλου» πολεμιστῆ, νά τ' ἀκλουθᾷε στὴ μάχη. Κάνω αὐτὴ τὴ σκέψη, γιὰτὶ δὲν εἶναι ἡ μοναδική, στὴν περίοδο τούτη, περίπτωση, πού παιδιὰ τόσο μικρά, ἐκδηλώνουν τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸν πόθο, νά πάρουν τὸ βᾶπτισμα τῆς φωτίας! Ἴσως ἡ συγκίνηση τῆς μάχης, νά εἶναι κείνη πού τὰ τραβᾷ, ἴσως ἡ παιδικὴ περιέργεια, ἴσως ἡ σπουδὴ τῆς τέχνης τοῦ πολέμου κι' ἡ ἱκανοποίηση κάποιου προγονικοῦ ἐνοστίκτου, ἴσως ἄκόμη κι' ἡ φιλοδοξία νά προσφέρουν τὶς μικρὲς τους δυνάμεις σ' ἕναν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος στὴν παιδική τους συνείδηση, ἔχει τὸ θέλημα τοῦ θρύλλου!

Δὲν ξέρω. Ξέρω μονάχα, πὼς τὸ φιλότιμό τους τραυματίζεται καίρια, κάθε φορά πού δὲν γίνεται δεχτὴ ἢ προσφορά τους. "Ἐτσι κι' ὁ Μυτάρας. Πολλὲς φορές τὸν εἶχαν διώξει, μὲ τὴν περιφρονητικὴ δικαιολογία τῆς ἡλικίας του. Μὰ δὲν ἀπογοητεύεται. Κἀποτε θὰ τὸν προσέξουν. Πρέπει νὰ τὸν προσέξουν. "Ἐτσι ὅ,τι ἐπατεῖ τώρα, τότε θὰ τὸ ἀξιῶσει σὰν δικαίωμα.

Βασάνισε, χωρὶς ἄλλο, πολλὲς φορές τὸ μυαλό του ὡς πού νὰ βρεῖ τὴ λύση. Ρίχτηκε ἴσως σὲ περιπέτειες, τῶν ὁποίων τὸν κίνδυνο δὲ μπορούσε νὰ ὑπολογίσει. Τρύπωσε σὲ στενοσόκακα, περιπλανήθηκε σὲ χαλάσματα καὶ ρημαγμένα σπίτια, ὅπου μπορούσε νὰ παραμονεύει τὸ πολυβόλο ἢ τὸ αὐτόματο, κάποιου κρυμμένου ἀλεξιπτωτιστῆ. Κι' ἐπὶ τέλους ἐπέτυχε ὅ,τι ἤθελε. Ἀνακαλύπτει μέσα στὴν ἀποθήκη τοῦ Καρτεράκη κλεισμένους μερικοὺς ἀλεξιπτωτιστές. Μὲ τὴν πεποίθηση, πὼς εἶναι ὁ πρῶτος πού τοὺς παίρνει εἶδηση, τρέχει στὸ πιδὸ κοντινὸ τμήμα, πού ἔχει ἐμπλακεῖ σὲ μάχη κοντὰ στὰ τεῖχη. Τὸ διοικεῖ ὁ Ἐνωμοτάρχη Γαλανάκης. Πλησιάζει καὶ τοῦ λέει τὸ μυστικὸ στ' αὐτί.

Ἐὸ Γαλανάκης δυσπιστεῖ, μὰ ὁ μικρὸς ἀναπτύσσει τὰ ἐπιχειρήματά του μ' ἐνθουσιασμό καὶ πειστικότητα, ὡς πού τὸν πείθει. Ἡ μικρὴ ὀμάδα, πλαισιωμένη μὲ ἔνοπλους πολῖτες, ξεκινάει γιὰ τοῦ Καρτεράκη. Προηγεῖται ὁ Μυτάρας. Σὰν μποροῦν ἄς τὸν διώξουν πάλι. Εἶναι, θέλουν δὲ θέλουν, ὁ μοναδικός, ὁ ἀποκλειστικὸς ὁδηγός, στὴν ἐπιχείρηση!

Ἡ μάχη τώρα ἀνάβει γύρ' ἀπὸ τὴν ἀποθήκη. Οἱ χειροβομβίδες σκάνε ὀλοτριγυρα κι' οἱ σφαῖρες πέφτουν βροχή. Ἐὸ Μυτάρας πίσω ἀπὸ ἓνα χαλασμένο ντουβάρι, παρακολουθεῖ τὴ μάχη. Καμαρώνει καὶ χαίρεται. Λυπᾶται μόνο πού δὲν ἔχει κι' αὐτὸς ἓνα τουφέκι!

Σὲ λίγο ἡ ἐχθρικὴ ἀντίσταση λυγίζει, κι' οἱ ἀλεξιπτωτιστές, τρεῖς μὲ τέσσερις, παραδίδονται. Ἐὸ Μυτάρας ξέρει τώρα, πὼς αὐτὴ ἡ λεία, ὀφείλεται στὴ δικῆ του ἐνέργεια καὶ πρωτοβουλία. Ἐθριαμβευτικὰ παίρνει μέρος στὴ συνοδεία, πού θὰ ὀδηγήσει τοὺς αἰχμαλώτους στὴ φυλακὴ. Μὰ ἀμέσως γυρίζει πίσω. Ἐὸ Γαλανάκης ξεκινᾷ γιὰ τὴ ἐκκαθαριστικὴν ἐπιχείρηση, πρὸς τὸ «Γιόφυρο», χωρὶς ν' ἀντιληφθεῖ, πὼς πλάϊ του ὀλισθαίνει πάντα ἀθόρυβα κι' ὁ μικρός.

Γίνεται ἡ πρώτη σύγκρουση. Οἱ σφαῖρες γαζώνουν τὸ ἔδαφος κι' οἱ χειροβομβίδες σηκώνουν μπροστὰ τους πίδακες ἀπὸ χῶμα καὶ πέτρες. Σὲ μιὰ στιγμή, στρέφεται ὁ Γαλανάκης καὶ βλέπει δίπλα του τὸ Μυτάρα, ὁ ὁποῖος κολλημένος στὸ ἔδαφος, παρακολουθεῖ μ' ἄγρια λαχτάρια τὴ μάχη. Τὸν ἔχει συναρπάσει τόσο τὸ θέαμα κι' ὁ κίνδυνος, πού δὲν ἀκούει καὶ δὲ βλέπει τίποτε ἄλλο. Ἐὸ ὑπαξιωματικὸς, μὲ δικαιολογημένο θυμό, τὸν διατάσσει νὰ γυρίσει πίσω μὴ σκοτωθεῖ, μὰ ὁ μικρός

δὲν τὸ κουνάει ἀπὸ τῆ θέσῃ του, ποῦ θά ταν ἄλλωστε τρομερὰ ἐπικίνδυνο αὐτὴ τὴν ὥρα.

Τελιώνει κάποτε κι' αὐτὸ καὶ τὸ τμήμα συνεχίζει τὴν πορεία του, μὲ τὸν Μυτάρρα πάντα ἀπὸ κοντά. Ὁ Ἐνωμοτάρχης βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση. Τὸν διώχνει, τὸν κατσαδιάζει, τοῦ παριστάνει μὲ τὰ πιὸ ζωηρὰ χρώματα τὸν κίνδυνο, μὰ ὁ μικρός, οὔτε μιᾶ μὰ κι' οὔτε κάνει ἓνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω. Κουλουριασμένος, γαντζωμένος χάμω στὸ ἔδαφος, περιορίζεται νὰ τὸν κυττάζει μὲ παράπονο μικροῦ σκυλιοῦ, ποῦ τὸ διώχνουν!

— Βρέ, σὰν σκοτωθῶ ἐγώ— τοῦ λέει κάποτε ὁ Γαλανάκης — τί θά γενεῖς ;

— Ἄν σκοτωθεῖς ἐσύ, ἄς σκοτωθῶ κι' ἐγώ ! ἦταν ἡ ἀπάντηση, στὴν ὁποία κάθε ἐπιχείρημα καὶ ἐπιμονὴ ἦσαν μάταια.

Ἔτσι ὁ μικρὸς Γαβριᾶς κατάφερε νὰ παρακολουθήσει ἀπὸ κοντά, στὴν πρώτη γραμμὴ, ὅλη τὴ μάχη. Μέσα στὸ χαλάζι τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν χειροβομβίδων, κάτ' ἀπὸ τίς βόμβες καὶ τοὺς πολυβολισμοὺς τῶν ἀεροπλάνων, δὲ δειλίασεν οὔτε μιὰ στιγμή. Ἀντίθετα, ὧρες, ὧρες ἐμάντευες τὴ διάθεσή του νὰ ριχτεῖ, ἔτσι ἄοπλος, μέσα στὴ φωτιά, μονάχα μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τῆς φλογισμένης του καρδιάς.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ μὴν καμαρώσει μιὰ τέτοια ράτσα ;

* * *

ΣΤΟ ΝΟΤΙΟ ΤΟΜΕΑ : Στὴν περιοχή τούτη δὲ σημειώθηκαν σήμερο σημαντικὰ γεγονότα. Ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὴν «Καινούργια Πόρτα» εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερη. Πιο πέρα, στὸ Μασταμπᾶ, Ἀτσαλένιο κ.λ.π. μικρὲς στρατιωτικὲς ὀμάδες καὶ ὄμιλοι ἀτάχτων, συμπληρώνουν τὴν ἐκκαθάριση τῶν ὑπολειμμάτων, καθὼς καὶ τῶν καινούργιων ἀλεξιπτωτιστῶν, ποῦ πέφτουν σήμερο. Ἀπὸ τίς μικροεπιχειρήσεις αὐτές, ἡ ἀξιολογότερη εἶναι κείνη στὸν Κρατικὸ συνοικισμό, ὅπου πεντέξη ἀλεξιπτωτιστὲς ἔχουν ὀχυρωθεῖ σὲ κάποιο σπίτι καὶ μὲ τὰ βαρεῖα ὄπλα, ποῦ διαθέτουν, ἀπειλοῦν τίς κινήσεις τῶν τμημάτων μας. Μερικοὶ ψυχωμένοι ἄνδρες τῆς ὀμάδας Μαντουβᾶ, ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκκαθάριση τῆς ἐπικίνδυνης αὐτῆς ἐστίας, ἢ ὁποῖα πραγματοποιεῖται ὕστερ' ἀπὸ σκληρὴ πάλη. Οἱ Γερμανοὶ νομίζοντες, πὼς ἔχουν κυκλωθεῖ ἀπὸ ἰσχυρὲς δυνάμεις, παραδόθηκαν μὲ ὄλο τους τὸν πλοῦσιον ὄπλισμό.

Ἔτσι ὀλόκληρος ὁ νότιος τομέας, σὲ μιὰν ἀχτίδα ἀρκετοῦ βάθους ἀπὸ τὴν πόλη, ἐκκαθαρίζεται ὀλότελα.

* * *

ΠΡΟΣ ΤΟΝ „ΑΗ-ΛΙΑ“ : Τὸ περασμένο ἀπόγευμα, ἓνα ἰσχυρὸ τμήμα ἀλεξιπτωτιστῶν, ποῦ εἶχαν πέσει στὴν Κνωσσό,

ἐπέτυχε μεσ' ἀπὸ χαράδρες νὰ προωθηθεῖ ἀνενόητο καὶ νὰ καταλάβει τὸ ἐπίκαιρο ὕψωμα τοῦ «Ἁ-Λιά». Εὐτυχῶς ἡ ἐχθρική τούτη κίνηση, γίνηκεν ἐγκαίρως ἀντιληπτὴ καὶ πρὶν ἐνισχυθεῖ ἡ θέση μὲ νέες δυνάμεις, ὁπότε ἡ ἐκτόπισή τους θὰ ἦταν πολὺ δύσκολη, ὁμάδες ἀτάχτων μὲ τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Δασκαλάκη, προσβάλλουν τὸ ὕψωμα. Ἡ ἐπιχείρηση φυσικὰ εἶναι πολὺ δύσκολη, μὰ οἱ ἄταχτοι — καμμιά 80ριά συνολικά — κατορθώνουν μὲ τὴ πρώτην ἐπίθεση νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Γερμανοὺς ἀπὸ τὶς πλαγιὰς τοῦ ὕψωματος καὶ νὰ βελτιώσουν τὶς δικές τους θέσεις.

Τότε ὅμως μιὰ φοβερὴ ἐπέμβαση τῆς «Λουφτβάφε», ματαιώνει τὴ δευτέρη καὶ τελικὴν ἴσως ἐπίθεση καὶ τοὺς κρατᾷ καθλωμένους ἔλη τὴν ὑπόλοιπην ἡμέρα. Μὲ τὰ ξημερώματα ἐτοιμάζει ὁ Δασκαλάκης τὴν ἐπίθεσίν του, μὰ τὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα μαζεύονται πάλι, σὰν σφήκες, πάνω ἀπὸ τὸ λόφο, γιὰ νὰ παραλύσουν κάθε ἐπιθετικὴν ἐνέργεια τῶν δικῶν μας οἱ ὁποῖοι ἀναγκαστικὰ κρατιῶνται σὲ πολὺωρη ἀκίνησις καὶ σήμερο.

Ἐπὶ τέλους τ' ἀεροπλάνα χαλαρώνουν κάποτε τὴ δράση τους καὶ μὲ μιὰ θυελλώδη ἐξόρμηση, ἐκτοπίζονται οἱ Γερμανοὶ κι' ἀπὸ τὰ φρύδια τοῦ λόφου, προσπαθοῦντες νὰ διαφύγουν μέσ' ἀπὸ τὶς παρακείμενες χαράδρες, ἄλλοι πρὸς τὴν Κνωσσό, κι' ἄλλοι πρὸς τὸ Σκαλάκι. Τώρα δὲν ὑπολείπεται παρὰ ἡ δύναμη ποὺ εἶναι ὀχυρωμένη, πίσ' ἀπὸ τὸν αὐλόγουρο καὶ μέσα στὴν ἐκκλησοῦλα. Μιὰ δευτέρη ἐξόρμηση, τοὺς ἐκτοπίζει κι' ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἐρείσματα κι' ὅλοι προσπαθοῦν νὰ σωθοῦν μὲ τὴ φυγή.

Ὁ ἀπολογισμὸς τῆς σκληρῆς αὐτῆς μάχης, εἶναι πέντε αἰχμάλωτοι, ἑπτὰ σκοτωμένοι καὶ πλούσιο πολεμικὸ καὶ ὑγειονομικὸ ὕλικό. Τρία παληκάρια ἀπὸ τοὺς δικούς μας σκοτώθηκαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κι' ὁ χωροφ. Στρατηδάκης Ν. κι' ἓνα τραυματίστηκε.

Μιὰ ὁμάδα ἀπ' αὐτοὺς, ποὺ διέφυγαν ἀπὸ τὸ ὕψωμα, ὅπως τράβηξε πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ ἀεροδρομίου, πέφτει σ' ἓνα μικρὸ ἀγγλικὸ Τμήμα, ἐνισχυμένο ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τοῦ Σταθμοῦ Χωρῆς Φορτέσας καὶ μερικοὺς ἔνοπλους πολίτες καὶ δεκατίζονται. Δέκα πιάστηκαν αἰχμάλωτοι, πολλοὶ σκοτώθηκαν κι' ἐλάχιστοι διέφυγαν.

* * *

ΣΤΟ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ : Ἡ πιὸ ζωρὴ ἐχθρική δραστηριότητα παρουσιάζεται σήμερο στὸ ἀεροδρόμιο. Ἀπὸ πολὺ πρῶτῃ, τὰ ὀπλιταγωγὰ, ὅλο καὶ ἀδειάζουν τὸ ζωντανὸ τοὺς φορτίο στὴν γύρω περιοχὴ, ἐνῶ τὰ βομβαρδιστικά, ἀνασκάβουν τὸ ἔδαφος μὲ τὶς δέσμες, ποὺ ρίχνουν ἀκατάπαυστα.

Μὰ κι' ἡ ἀντίδραση τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἄμυνας, εἶναι τὸ ἴδιο σφοδρὴ καὶ τὰ Ἑγγλέζικα πολυβόλα, τοποθετημένα σ' ἐπίκαιρα σημεία, θερίζουν τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς ποὺ πέφτουν. Σὲ κανένα σημεῖο δὲ μπόρεσαν νὰ θεμελιώσουν μὴν ὑπολογίσιμη ἐστία. Τὸ κακὸ ποὺ γίνεται πρὸς τὴ μεριά τούτη, τὸ πανδαιμόνιο τῶν ἐκρήξεων καὶ τῶν ἀντιαεροπορικῶν, ποὺ φθάνει ὡς τὴν πόλη, μοῦ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ παρὰ τὴν ἀδιάκοπην ἀπειλὴ τῶν πολυβολισμῶν ἀπὸ τ' ἀεροπλάνα, δὲν μπορῶ ν' ἀντιδράσω στὸν πειρασμὸ ν' ἀνέβω στὸ παρατηρητήριό μου τὴν ὥρα ποὺ ἡ σύγκρουση βρίσκεται, ἴσως, στὸ ὀξύτερο σημεῖο.

Εἶναι μιὰ βολικὴ σοφίτα, πάνω ἀπὸ τὸν τρίτο ὄροφο ἑνὸς μισοτελειωμένου σπιτιοῦ τοῦ Λήμνιου, ἀπέναντι ἀπὸ τὰ προσωρινὰ γραφεῖα τῆς Διοικήσεως. Ἀπὸ δὴ πάνω μπορεῖς νὰ βλέπεις πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις καὶ σὲ μεγάλην ἀπόσταση. Ἡ θάλασσα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ὡς ἐκεῖ ποὺ φθάνει τὸ μάτι, ἀπὸ τὰ δυτικὰ τ' ἀκρωτήρι τῆς Ρογδιᾶς κι' ὁ κῶνος τοῦ Στρούμπουλα. Πιὸ πέρα τὸ πράσινο ταπέτο τῶν ἀμπελιῶν μὲ τὸν Ἅγιο Μύρωνα στὸ βάθος, στετὸ καὶ κορδωμένο μ' αὐτοπεποίθηση στὸ βελούδινο βάθρο του καὶ πλάι, πιστὸ κι' αἰώνιο παραστάτη του, τὸ γέρω Γιούχτα. Πρὸς τ' ἀνατολικά, ὁ Πόρος, οἱ στρατῶνες τῶν Ρουσῶν, τὸ ἀεροδρόμιο καὶ πιὸ πέρα τὸ «Κακὸν ὄρος», ὅπως ὑψώνεται σπανὸ κι' ἀνώμαλο μὲ τὴ μύτη βουτυγμένη στὴ θάλασσα. Καὶ κάτ' ἀπ' τὰ πόδια σου, ὄλο τὸ Ἡράκλειο, βουβὸ κι' ἀκίνητο, μὰ θερμὸ κι' ἄγρυπνο, ἀπὸ τὸν πολυήμερο πυρετὸ του.

Τὴν ὥρα ποὺ ἀντικρῶζω πρὸς τ' ἀεροδρόμιο, τὸ θέαμα εἶναι πραγματικὰ γραφικὸ, ὅπως ἡ ἀπόσταση ἀφαιρεῖ ἓνα μεγάλο ποσοστὸ ἀπὸ τὸ δραματικὸ του στοιχεῖο. Πεντέξη μεγαθήρια ὀπλιταγωγὰ ἔχουν χαμηλώσει κι' ἐνῶ πλαισιώνονται ὀλοτρίγυρα ἀπὸ τὰ πυκνὰ συννεφάκια τῶν ἀντιαεροπορικῶν, ἀφίνουν νὰ πέφτουν δεκάδες πολλὲς τ' ἀλεξιπτῶτα. Λευκὰ καὶ παρδαλόχρωμα μανιτάρια, μὲ μακροὺς μίσχους, ποὺ κατεβαίνουν ἀπαλὰ κι' ἀκανόνιστα στὸ ἔδαφος. Μόλις ἀδειάσουν τὸ φορτίο τους, ἀναπτύσσουν ὅλη τους τὴν ταχύτητα, μουγκρίζοντας στὴν προσπάθεια ν' ἀνυψωθοῦν καὶ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζώνη. Μὰ δὲν τὸ κατορθώνουν ὅλα. Ἐν' ἀπ' αὐτὰ, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ ἀνυψώνεται καὶ πρὶν ἀκόμη πάρει τὴν ὀριζόντια θέση του, ἀρχίζει ν' ἀφίνει πυκνοὺς μαύρους καπνοὺς καὶ σὲ λίγο, τυλιγμένο ὀλόκληρο στίς φλόγες, πέφτει μὲ ὄρμη καὶ χάνεται στὰ κύματα. Ἐνα δεύτερο, τραυματισμένο φαίνεται κάπως ἐλαφρότερα, συνεχίζει τὸ δρόμο του μὲ ἔκδηλα ἐλαττωμένη ταχύτητα, ἐνῶ πίσω του ἀφίνει μιὰ λεπτὴ τουλύπα καπνοῦ. Τὸ παρακολουθῶ, ἀγωνιώντας ν' ἀπολαύσω τὸ ἴδιο θέαμα τοῦ πρώτου, μὰ τὸ χάνω βαθεῖα στὸν ὀρίζοντα, χωρὶς

νά μπορώ νά βεβαιώσω, πώς πιό πέρα δέν πήρε κι' αὐτό τὸ μπάνιο του, στ' ἀγριεμένα Κρητικά νερά.

Ὅπως ἔμαθα ἀργότερα, οἱ Ἑγγλέζοι σήμερο, μ' ἓνα ἔξυπνο κόλπο, πέτυχαν νά ἐφοδιασθοῦν μὲ ἀρκετὸ πολεμικὸ κι' ὑγειονομικὸ ὑλικό. Ἀπὸ αἰχμαλώτους ἀλεξιπτωτιστὲς φαίνεται, ἀπόσπασαν τὸ σύνθημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ κι' ἔτσι, στρώνοντας σὲ μίαν ἄκρη τ' ἀεροδρομίου μιά μεγάλη σημαία μὲ τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ, ξεγελοῦν τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα τὰ ὁποῖα, νομίζοντας πὼς ἡ πλευρὰ κείνη κατέχεται ἀπὸ ἀλεξιπτωτιστὲς, ρίχνουν μ' ἀλεξιπτωτὰ τὰ πιό πάνω πολυτίμητα ἐφόδια, ὡς πού, ἀργὰ τὸ βράδυ, τὸ παίρνουν μυρουδιά οἱ Γερμανοὶ κι' ἀντὶς γιὰ ἐφόδια ρίχνουν . . . βόμβες!

Ὅμολογῶ, πὼς δέν παρακολούθησα, μὲ τὰ μάτια μου, ἓνα τέτοιο θέαμα, μπορῶ νά βεβαιώσω ὅμως πὼς σήμερο μοιράστηκεν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους γερμανικὸς ὄπλισμός, πού ὅπως ἔλεγαν, οἰκονομήθηκε μ' αὐτὸ τὸ κόλπο.

* * *

ἩΡΩΕΣ ΣΤΑ ΜΕΤΟΠΙΣΘΕΝ : Ὁ πυρετὸς τῆς μάχης πού τρεῖς ἡμέρες τώρα, ἔχει φουντώσει μέσα κι' ἔξω ἀπ' τὸ Ἡράκλειο, δέν μᾶς ἐπέτρεψε νά παρακολουθήσουμε καὶ τόσους ἄλλους τομεῖς δράσεως, οἱ ὁποῖοι, ἂν δέν δημιουργοῦν ἥρωες τοῦ τουφεκιοῦ κι' ἀσύγκριτους τεχνίτες τοῦ πολέμου, ἀναδείχνουν ὅμως ἡρωϊκοὺς ἐργάτες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν καρτερικότητα καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τους, παρέχουν ἀνεχτίμητη συμβολὴ στὸ μεγάλο καὶ δύσκολο τοῦτον ἀγῶνα.

Θὰ μπορούσαμε νά τοὺς χαρακτηρίσουμε σὰν ἥρωες τῶν μετόπισθεν, ἂν στὴν πρωτότυπη τούτη μάχη, ὑπῆρχε κάποια διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ «μετόπισθεν» καὶ «πρόσω». Ἐδῶ ὅμως, ὅπου κι' ἂν βρίσκεσαι, εἶσαι στὴν πρώτη γραμμῇ. Ἰδίως τὸ ἐσωτερικὸ τῆς πόλεως, ἀποτελεῖ τὴν πιό ἐπικίνδυνη ζώνη, γιὰτὶ δέν σοῦ παρέχει οὔτε τὴ δυνατότητα στὴν ἐκλογὴ κάποιας ἀσφαλισμένης θέσεως. Εἶσαι διαρκῶς ἐκτεθειμένος στὶς βόμβες καὶ στὰ πολυβόλα τῶν ἀεροπλάνων καὶ δέν ξέρεις πότε κι' ἀπὸ ποῦ θὰ σοῦρθεῖ τὸ τυχερό! Νὰ γιὰτὶ πρέπει νά θαυμάσει κανένας τὴν εὐψυχία καὶ τὸν ἀλτρουϊσμὸ ἐκείνων, πού χωρὶς ὄπλο στὸ χέρι, συμμετέχουν στὴν ἀγρία τούτη μάχη, προσφέροντας ἐθελοντικὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἢ τὴν ἐπαγγελματικὴ τους ἐργασία.

Οἱ γιατροί, οἱ νοσοκόμοι, οἱ ἠλεκτροτεχνίτες, οἱ ὑδραυλικοί, οἱ μηχανικοί, οἱ πυροσβέστες, οἱ ἀρτεργάτες, οἱ ἀχθοφόροι, οἱ λιμενεργάτες, οἱ σωφῆρ, οἱ καθαριστὲς, κι' ἓνα πλήθος ἄλλο ἀπὸ τεχνίτες κι' ἐργάτες, ἀποτελοῦν αὐτὴ τὴν ἡρωϊκὴ στρατιά, πού μάχεται μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης καὶ

πασχίζει, με μιὰ γενναιοψυχη προσπάθεια, νὰ ἐνισχύσει ἐκείνους πού πολεμᾶνε με τὸ ὄπλο, νὰ ἐξουδετερώσει τὶς καταστροφές, νὰ δώσει ἀνακούφιση καὶ ζωὴ σ' αὐτοὺς πού πληγώνονται, τὰ μέσα συντηρήσεως στὰ γυναικόπαιδα, στοὺς γέρους κι' ἄρρωστους, σ' ὄλους ἐκείνους πού ζοῦνε κλεισμένοι σ' αὐτὸ τὸ ἠφάιστειο,

Καὶ δὲν εἶναι μικρῆς σημασίας μιὰ τέτοια ἀποστολὴ, στὶς σημερινές συνθήκες. Μόνον ὅταν θὰ φαντασθεῖ κανένας, τὴν εἰκόνα, πού θὰ παρουσίαζεν ἡ πόλη, ἂν ἔλλειπαν οἱ ἥρωϊκοὶ αὐτοὶ ἐργάτες, τότε θὰ μποροῦσε νὰ ἐκτιμῆσει τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τους.

Μὲ τὶς πρῶτες ἀεροπορικές ἐπιθέσεις, τὰ ἠλεκτρικὰ σύρματα κόπηκαν, σὲ πολλὲς μεριές καὶ κρέμονταν ἐπικίνδυνα, ἀπ' τοὺς μισογκρεμισμένους στύλους. Αὐτὸ σήμαινε σταμάτημα τῶν φούρνων, ἔλλειψη φωτισμοῦ, διακοπὴ κάθε τηλεφωνικῆς συγκοινωνίας. Κι' οἱ ἠλεκτροτεχνῖτες τρέχουν πάνω κάτω, ἀνάμεσ' ἀπὸ τὶς βόμβες καὶ τὶς ριπές τῶν πολυβόλων, γιὰ νὰ φτιάξουν τὰ καλώδια, νὰ διορθώσουν τὶς ζημιές, νὰ ξαναδώσουν φῶς καὶ κίνηση. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς βρῆκαν τὸ θάνατο, στὴν ἐκπλήρωση τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ, ὅπως ὁ Ἄντ. Ψαρόπουλος ἐπόπτης ἠλεκτρ. δικτύου τοῦ Δήμου καὶ ὁ Φώτης Ἀϊδινλῆς, μηχανοδηγὸς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐργοστασίου.

Οἱ βόμβες ἐξ ἄλλου, ἀνοίγουν στοὺς δρόμους μεγάλους λάκκους καταστρέφουν τὸ ὑδραυλικὸ δίκτυο, τὸ νερὸ κόβεται κι' ὁ κόσμος ὑποφέρει, μέσα στὸ Μαγιάτικο λιοπῦρι. Οἱ φιλότιμοὶ ὑδραυλικοὶ τοῦ Δήμου, ὑπὸ τὴν ἄμεση καθοδήγηση τοῦ ἥρωϊκοῦ Δημάρχου Μηνᾶ Γεωργιάδη (*) πασχίζουν με αὐτοθυσία νὰ ξαναμοντάρουν τοὺς σωλῆνες, νὰ φτιάξουν τὶς βλάβες, γιὰ νὰ δώσουν νερὸ στὸν κοσμάκι.

Ἄλλα συνεργεῖα τῆς στρατιᾶς αὐτῆς, ἀσχολοῦνται ὀλημερίς με τὴν ἀνακάλυψη, τὴν περισυλλογὴ καὶ τὸ θάψιμο τῶν πτωμάτων. Τὶ νὰ πεῖ ὅμως κανένας γιὰ τοὺς ἐθελοντές τραυματιοφορεῖς; Δὲν ὑπῆρχε βέβαια τέτοια ὑπηρεσία ὀργανωμένη. Ποτὲ ὅμως δὲν ἔμεινε τραυματίας χωρὶς ἄμεση βοήθεια, σ' ὅποιο σημεῖο τῆς πόλεως κι' ἂν βρισκόταν. Ἡ ἀλληλεγγύη, πού ἐκδηλώνεται σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις, εἶναι ἀληθινὰ συγκινητικὴ. Μὲ τὴ συναίσθηση πὼς ὅλοι, πού βρισκόμαστε στὸν τομέα

(*) Ὁ ὑπέροχος αὐτὸς Δημοτικὸς ἄρχοντας, πού ἀγάπησε τὸ Ἡράκλειο ὅσο κανένας ἄλλος, μὰ καὶ πού ἀγαπήθηκεν ὅσο κανένας ἀπὸ τοὺς δημότες του, στάθηκε σὰν ἄξιος κι' εὐσυνείδητος κυβερνήτης, πλάι στοὺς συμπολίτες του μέχρι τὴν τελευταία στιγμή. Μονάχα τὴ νύχτα τῆς 23ης μετὰ τὴ διαταγὴ τῶν Ἀγγλων ν' ἀποσυρθεοῦν οἱ ντόπιες δυνάμεις, ἔφυγε γιὰ τὰ Πεζά. Μέσα στοὺς πρώτους ἐκτελέστησεν ἀρ-
γότερα ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς.

τουτο, ανεξάρτητα από θέση, αποστολή και ειδικότητα, άποτελοῦμε άγωνιστές στην ἴδια μεγάλη μάχη, καθένας νοιώθει τὸ διπλανό του σαν συμπαραστάτη και θεωρεῖ σαν ὑποχρέωση τῆς μῆς νὰ τὸν συντρέξει, νὰ τὸν προστατέψει, νὰ τὸν σώσει.

Μόλις τραυματίζεται κανένας, δέκα τρέχουν κοντά του, ἀδιάφορο ἂν τὴν ἴδιαν ὄρα, ὁ οὐρανὸς βρέχει σφαῖρες και βόμβες. Καὶ ὅλοι εἶναι πρόθυμοι νὰ διαθέσουν τῆς πλάτες τους γιὰ φορεῖο και τὰ πόδια τους, σὲ μιὰ μακρυνή κι' ἐπικίνδυνη διαδρομὴ μέχρι τὸ Νοσοκομεῖο.

* * *

ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΝΑΝΕΙΟ : Θὰ ἦταν σοβαρὴ παράλειψη, ἂν μέσα στὴ στρατιὰ αὐτὴ τῶν ψυχωμένων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι διέθεσαν ἀλτρουϊστικὰ τὸν ἑαυτό τους γιὰ τοὺς ἄλλους, στὴν κρίσιμη τούτη περίοδο, δὲν μνημονεύαμε ξεχωριστὰ τὸ προσωπικὸ τῶν νοσηλευτικῶν ἰδρυμάτων και ἰδιαίτερος τοῦ Παναίνειου Νοσοκομεῖου. Γιατροὶ και νοσοκόμες δούλεψαν σκληρά, χωρὶς ξεκούραση, γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦν στῆς ἀπαιτήσεις, ποὺ ἡ φονικὴ αὐτὴ μάχη, ἦταν φυσικὸ νὰ παρουσιάσει.

Τὸ Νοσοκομεῖο τουτο, ὅπως κι' ἡ Πολυκλινικὴ, εἶναι ἀσφυκτικὰ γεμάτα. Δίπλα ἀπὸ τοὺς κάθε λογῆς ἄρρωστους, οἱ τραυματίες στρατιῶτες και πολῖτες, καθὼς κι' οἱ Γερμανοὶ αἰχμάλωτοι. Οὐτε στοὺς διαδρόμους δὲν ὑπάρχει πιὰ ἄδειος χώρος. Σ' ἓνα στρώμα κατὰ γῆς πρέπει νὰ βολευτοῦν, πολλές φορές, δυὸ και τρεῖς τραυματίες. Πρέπει νὰ πεθάνει κάποιος, ἢ σπανιώτερα νὰ βγεῖ μισοθεραπευμένος, γιὰ νὰ πάρει ἄλλος τὴ θέση του. Πρέπει νὰ χει κανένας ἀτσάλινη καρδιὰ γιὰ ν' ἀκούει ὀλημερίς κι' ὀλονυχτίς νὰ βουτίζουν στ' αὐτιά του οἱ οἰμωγὲς τῶν πληγωμένων και τὰ βογγητὰ τῶν ἄρρωστων. Πολὺ περισσότερο, ὅταν τὸ καθῆκον αὐτὸ ἐπιτελεῖται τὴν ὄρα, ποὺ τὸ ἔδαφος τραντάζει κάτ' ἀπὸ τὰ πόδια του και περιμένει ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὴ βόμβα ποὺ θὰ τ' ἀνατρέψει ὅλα ἐδῶ μέσα. Οἱ Γερμανοὶ τραυματίες βεβαιώνουν, πὼς τ' ἀεροπλάνα τους δὲν θὰ ρίξουν στοὺς Νοσοκομεῖο. Κανένας ὅμως δὲν πιστεύει στῆς διαβεβαιώσεις τουτες, ὅταν μάλιστα πλάι ἔχουν πέσει ἀρκετὲς βόμβες και τὰ σημάδια τῶν πολυβολισμῶν στοὺς τοίχους τοῦ ἰδρύματος, εἶναι ἀδιάψευστοι μάρτυρες τοῦ Χιτλερικοῦ πολιτισμοῦ. Παρ' ὅλη τούτη τὴ διαρκὴ ἀγωνία, γιατροὶ και νοσοκόμες ἔχουν ἀφοσιωθεῖ μὲ πίστη στοὺς ἔργα τους. Ἀεικίνητοι κι' ἀκούραστοι, προσπαθοῦν νὰ βρίσκονται παντοῦ, ὅπου χρειάζονται, ὅπου ἀκουστεῖ κάποιο παράπονο. Στὰ κοκκινισμένα μάτια τους, στὴν κομμένη τους ὄψη και στὴ χλωμάδα τοῦ προσώπου τους, διακρίνει κανένας τὴν ἀϋπνία και τὴν ἐξάντληση. Ὡς τόσο ὁ πυρετὸς τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ τους καθῆ-

κοντος, κρατάει όλους στα πόδια, δίδει δυνάμεις στα έξαντλημένα κορμιά και διαύγεια στο πνεύμα, απαραίτητα για την εκπλήρωση μιας τόσο λεπτής αποστολής.

* * *

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑ... ΜΟΥΣΕΙΟ : Τα έχθρικά λάφυρα, έξόν από τα κάθε λογής όπλα, όσο περνάν οι μέρες, τόσο και πλουσιώτερα γίνονται. Οι χωροφύλακες, γυρίζοντας από κάθε σύγκρουση, πάντα κάποιο καινούργιο ένθυμιο φέρνουν από τους άλεξιπτωτιστές. Τσάντες αξιωματικών δερμάτινες, πιστόλια περίφημα, κυάλια, φωτογραφικές μηχανές, φθυάρια που λυούνται, εργαλεία άγνωστης χρήσεως, κράνη κι' ένα σωρό άλλα πράγματα. Σε πολλές τσάντες μέσα, βρίσκω τοπογραφικούς χάρτες, τόσο λεπτομερείς, που χωρίς άλλο, ούτε το δικό μας, ούτε το Συμμαχικόν Έπιτελείο διαθέτουν τέτοιους. Άλλοι χάρτες από συναρμολογημένες αεροπορικές φωτογραφίες, παρουσιάζουν ανάγλυφο, ολόκληρο το νησί. Έξετάζοντας τους χάρτες αυτούς, βρίσκω πώς το έδαφος, στο όποιοn εξελίσσονται οι σημερινές επιχειρήσεις, δέν είναι περισσότερο γνωστό σ' έμας, όσο στους Γερμανούς. Διάφορα άλλα σχεδιαγράμματα, σε μικρή κλίμακα, δείχνουν κάθε λεπτομέρεια της πόλεως, του λιμανιού, των στρατώνων και του αεροδρομίου. Κάτι κόκκινα τόξα, πάνω σ' αυτά τα σχεδιαγράμματα, τραβάνε την προσοχή μας. Σημαδεύουν τάχα τους στόχους, οι όποιοι πρόκειται να χτυπηθούν σφοδρότερα; Άποτελούν άντικειμενικούς σκοπούς του έχθρου, οι όποιοι πρέπει να πραγματοποιηθούν; Άγνωστο. Αίγνυμα παραμένουν για όλους μας, τα κόκκινα αυτά τόξα!

Οι σανιδένιες έμπορικές μόνστρες του Τσικαλάκη (*) όπου ταξινομούνται προσωρινά όλα αυτά τα πολύτιμα λάφυρα, είναι κιόλας γεμάτες. Μου έρχεται ή ιδέα να συγκεντρωθούν όλ' αυτά αργότερα, σ' ένα μουσείο λαφύρων της μάχης. Θα ήταν ένα πρωτότυπο, μά και με κάποιον προορισμό, μουσείο. Οι νέοι των γενιών, που θα διαδεχθούν τη σημερινή, δέν θ' άκουνε μονάχα, από το στόμα των πιο παλιών το όμορφο παραμύθι:

«Μιά φορά κι' έναν καιρό, οι Άλαμάνοι βουλήθηκαν, πέφτοντας από τον ούρανό, να σκλαβώσουν το νησί μας. Ήρθαν άρματωμένοι, με τα πιο τέλεια πολεμικά μέσα. Μά οι παπούδες κι' οι γιαγιάδες σας, με τα λιανοτούφεκα και με τους «γκράδες»

(*) Όστερ' από την ύπόνοια πώς έχει έπισημανθει από τη «Λουφτβάφε» το συγκρότημα των κτιρίων, όπου στεγαζόταν κι' ή Διοίκηση Χωρικής, τα Γραφεία της, με την πρόθυμη συγκατάθεση του ιδιοκτήτη, μεταφέρθηκαν στο Έμπορικό Γραφείο Μιχ. Τσικαλάκη, πίσω ακριβώς από το Στρατηγείο.

μέ τὰ ξύλα, μέ τίς πέτρες, μέ τὰ τσεκούρια καί μέ τὰ δρεπάνια, τούς εξέκαναν όλους. Καί τὸ ὄμορφό μας νησί δὲν πατήθηκε...»

Κι' ὅταν οἱ νέοι, μέ κάποια δυσπιστία, θ' ἀκούνε τὴν ἀπίστευτη ἱστορία τοῦ παποῦ, ἐκεῖνος θά τοὺς λέει:

«Δὲν τὸ πιστεύετε; Κοπιᾶστε νά δεῖτε μέ τὰ ἴδια σας τὰ μάτια, χεροπιαστὲς τίς ἀποδείξεις, τῶν ὕσων σᾶς διηγούμαι». Καί θά τρὺς πέρνει ἀπὸ τὸ χέρι καί θά τοὺς ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ τὸ μουσεῖο μέ τοὺς ὄλμους, τ' ἀντιαρματικά, τὰ πολυβόλα, τ' αὐτόματα, τὰ πιστόλια, τὰ σιλέτα, τίς σημαῖες μέ τὸν ἀγκυλωτὸ σταυρὸ καί τὰ χίλια δυὸ ἄλλα πολεμικὰ ἐξαρτήματα, στὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ στήριξαν τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιδρομῆς τους. Καί πλάι, σὲ μιὰ γωνιά, θά κρέμονται περήφανα στὴ φτώχεια καί στὴ λιτότητά τους, τὰ λιανοτούφεκα, οἱ «γκραδες», οἱ ξυλινες μαγκοῦρες, τὰ τσεκούρια καί τὰ δρεπάνια κι' ὅλα τ' ἄλλα ἀπίθανα ὄπλα, ποὺ χάρισαν τὴ νίκη σ' ἓνα λαό, ἀρματωμένο μέ ψυχὴ καί μέ θέληση!

Καί οἱ δύσπιστοι νέοι, ἐξετάζοντας τοῦτα τὰ ἄψυχα, θά σπουδάζουν ζωντανὴ τὴν ἱστορία τῆς μάχης αὐτῆς. Θά καμαρώνουν γιὰ τοὺς προγόνους τους καί θά μαθαίνουν πόσο χιλιάκριβὴ ναι ἢ λευτεριά.

Ἡ ἰδέα τοῦ μουσεῖου, ἐνθουσιάζει τοὺς ἄνδρες καί ὑπόσχονται νά τὸ κάνουν ἀκόμη πλουσιώτερο. Κι' οἱ σανιδένιες ἐμπορικὲς μὸστρες πλουτίζουν μέ καινούργια λάφυρα. Αὐτόματα σιλέτα, ποὺ ἡ ἀτσάλινη κοφτερὴ λάμα τους, κρυμμένη μέσα στὴν κούφια κοκκάλινη λαβή, ἐκτοξεύεται μέ τὴν πίεση ἑνὸς κομποῦ, ἀποτελεῖ ἓνα τρομερὸ δολοφονικὸ ὄπλο. Πασίλιες λογιῆς-λογιῆς στὶς ὁποῖες συμπερασματικὰ ἀποδίδονται οἱ πιὸ ἀπίθανες ἰδιότητες. Ἄλεξιπτώτα λευκά κι' ἔγχρωμα; πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι λεκιασμένα ἀπὸ αἷμα, σημάδι πὼς οἱ κάτοχοί τους δὲν ἐπάτησαν ζωντανοὶ τὸ Κρητικὸ ἔδαφος. Σήμερα ἓνα φορητὸ τηλέφωνο μέ ἄφθονο σύρμα κι' ἓνα μηχάνημα ἀσυρμάτου, πλουτίζουν τὴ συλλογὴ μας.

Τὴν καμαρώνουμε ἀπὸ τώρα, ὅπως τὴ φανταζόμαστε μεθαύριο, ταχτοποιημένη καί νοικοκυρεμένη, σὲ μιὰν αἴθουσα τῶν γραφείων. Ἀρχίζουν μάλιστα καί τὰ σχέδια. Τοῦτο θά χουμε ἐκεῖ, αὐτὸ θά στήσουμε ἔτσι, αὐτὸ μᾶς λείπει, ἐκεῖνο θά βροῦμε ἀκόμη. Καῦμένα παιδιά! Πόσο ἀξίζει νά σᾶς θαυμάζει κανένας μὰ καί πόσο νά ὑπολογίζει στὸν ἐνθουσιασμό καί στὴν αὐτοπειπίθησή σας. Μέσα στὴ φωτιὰ τῆς πιὸ ἄγριας μάχης, ἡ πίστη σας στὴν τελικὴ νίκη εἶναι τόσο ἀπόλυτη, ὥστε νά σᾶς ἐπιτρέπει νά φθιάχνεται τὰ πιὸ αἰσιόδοξα σχέδια καί τὰ πιὸ ὠραῖα ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον. Ἐνα μέλλον, τόσο ἀβέβαιο, ὅταν ὁ θάνατος φτερουγίζει ἀδιάκοπα τριγύρω!

* * *

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΣ : "Όπως είπαμε στην αρχή, η έκδήλωση της Γερμανικής επίθεσεως, μās βρήκε μ' ελάχιστα όπλα και με λιγώτερα ακόμη πυρομαχικά. Μά οι Κρητικοί, όπως κι' όλοι οι Έλληνες, δέν απελπίζονται, όταν μπροστά τους βρίσκεται ένας έχθρος με περισσευόμενα όπλα. Τά καινούργεστατα γερμανικά αυτόματα, τά όπλοπολυβόλα και τά θαυμάσια πιστόλια, με τά όποια πέφτουν φορτωμένοι σαν άστακοί οι άλεξιπτωτιστές, γαργαλίζουν ζωηρά την όρεξη των άόπλων.

Γιά την άπόκτηση ενός τέτοιου όπλου, είναι ικανοί να έρθουν και στα χέρια ακόμη με τους κατόχους των. Σκληροί άγώνες, σωμα με σωμα, προηγούνται πολλές φορές, για τον άφοπλισμό ενός άλεξιπτωτιστή και πολλοί είναι κείνοι, που πλήρωσαν με τή ζωή τους μιá τέτοια προσπάθεια. Βρέθηκαν άλεξιπτωτιστές σκοτωμένοι από δαγκωματιές στο λαιμό, ή πνιγμένοι με τά νύχια !

Ό γενικός όμως έξοπλισμός, με τό σύστημα τουτο, δέν είναι πλήρης, γιατί ένας μπορεί ν' άποκτήσει όλόκληρες πανοπλίες κι' ένας άλλος να μη βρήκε την εύκαιρία να πάρει ένα πιστόλι. Πρέπει να οργανωθεί και να συστηματοποιηθεί ή συγκέντρωση και ή διανομή. Τή δουλειά τούτη, αναλαμβάνει με ξεχωριστό ζήλο ο 'Ανθ)στής Χλειουνάκης Σπυριδων. Ό δραστήριος και γενναίος αυτός άξ)κός, στον όποιον άνέθεσα την πρώτη μέρα της μάχης τή διοίκηση του Τμήματος 'Ασφαλείας, άντικαθιστώντας τον 'Υπομ. Πουλυουδάκη 'Ι. εκτός από την πολύπλευρη άτομική πολεμική του δράση, όργάνωσε με ζήλο και την ύπηρεσία τούτη, ή όποία άποδείχτηκε ένας πολύτιμος παράγων στη διεξαγωγή της μάχης.

Συγκέντρωσε όλο τό πολεμικό υλικό, που έπεφτε στα χέρια της Χωρ)κής και με ύπηρεσιακά σημειώματα, έξοπλίζονταν άοπλοι πολίτες και άνεφοδιάζονταν οι άνδρες των Τμημάτων. Σε πολλές περιπτώσεις από την άποθήκη τούτη, που λειτουργήσεν ως τό τέλος με άξιοθαύμαστη τάξη, άνεφοδιάστηκαν με όπλισμό και πυρομαχικά, ακόμη και στρατιωτικά Τμήματα.

* * *

Η άποφινή νύχτα προοιωνίζεται κάπως ήσυχη και χωρίς δυσάρεστα άπρόοπτα. Πραγματικά, αν κι' είναι περασμένες δέκα, μιá άσυνείθιστη γαλήνη έχει άπλωθεί στην πόλη. Ούτε ένας πυροβολισμός, ούτε βόμβος άεροπλάνου άκούεται. Μονάχα τά βαρεία βήματα των περιπόλων ταρασσουν τή νυχτερινή ήσυχία. Οι άνδρες θά ξεποστάσουν ίσως λίγο άπόψε, ύστερ' από την άδιάκοπη ύπερένταση των δυνάμεών τους, επί όλόκληρα μερονύχτια.

Παρασκευή 23 Μαΐου 1941

Τὸ Ἡράκλειο ξύπνησε σήμερο, ἀπὸ μιὰ παράξενη φωτολάμψη, ποὺ ἀπλώθηκε πάνωθ' του, πρὶν ἀκόμη καλοξημερώσει. Ἐνα κοκκινωπὸ φῶς, ἀπὸ δεκάδες πυρσούς, ἀγκάλιασε ξαφνικὰ ὅλη τὴν πόλη καὶ μιὰ μεγάλη περιοχή της. Δὲν ἦταν τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἕνα χαρούμενο φῶς ποὺ διαλύει τὰ σκοτάδια, ξεκουράζει τὴν ψυχὴ καὶ σοῦ ἐμπνέει τὴν αἰσιοδοξία. Ἦταν ἕνα φῶς μαλακὸ μὰ καταθλιπτικὸ, ἕνα μελαγχολικὸ φῶς, ποὺ μοιάζει σὰν νὰ τὸ σκόρπιζαν χιλιάδες πένθιμες λαμπάδες, πάνω ἀπὸ τὴν κατατρεγμένη πολιτεία.

Ὁ κόσμος τὸ παρακολουθεῖ μὲ σφιγμένη τὴν ψυχὴ, σὰν νὰ μαντεύει πῶς τὸ κοκκινωπὸ τοῦτο φῶς, ποὺ μᾶς στέλνουν ἀξημέρωτα οἱ Γερμανοί, δὲν εἶναι καλὸ σημάδι. Κάτι τὸ ξαφνικὸ θὰ συμβεῖ. Μὰ κανένας δὲν ξέρει ποιοὶ θὰ ναι αὐτὸ τὸ κακὸ.

Σιγὰ σιγὰ οἱ πυρσοὶ ξεθωριάζουν στὸ λευκὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ μαζὺ μ' αὐτοὺς κι' οἱ ἐφιαλτικὲς ἐντυπώσεις τὶς ὁποῖες ἐπροκάλεσαν.

* * *

Ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο εἰδοποιοῦν, πῶς ἡ φρούρηση τῆς δυτικῆς πύλης ἔχει ἐξασθενήσει κι' ὅτι θὰ πρεπε νὰ οἰκονομηθεῖ μιὰ ἰσχυρὴ δύναμη χωρ/κῆς. Ὑπάρχει κάποια πληροφορία, πῶς κοντὰ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἔπασαν καινούργιοι ἀλεξιτέες. Στέλνω τὸν Ἐνωμ. Βουτυράκη μὲ δώδεκα ἄνδρες. Συγχρόνως ἀρκετὰ ὀπλοπολυβόλα—Γερμανικὰ λάφυρα—μὲ ἀφθονα πυρομαχικά, μεταφέρονται στὴ δυτικὴν εἴσοδο μ' ἕνα ἀγγλικὸ αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸν τομέα.

Καὶ στὴ νότια εἴσοδο στέλνω μιὰ γερὴ ὁμάδα χωρ/κων, ἐνῶ ἄλλες πιάνουν ἐπίκαιρα σημεῖα μέσα στὴν πόλη. Οἱ πυρσοί, μοὺ φαίνονται σὰν μιὰ προειδοποίηση, πῶς πρέπει νὰ παρθοῦν σήμερο προσεχτικώτερα μέτρα.

Ὡς τὸ μεσημέρι πέφτουν καινούργιοι ἀλεξιτέες κι' ἐφόδια πρὸς τὶς θέσεις «Σταυρωμένο», «Τσαλικάκι» καὶ πρὸς τὸ ἀεροδρόμιο. Κοντὰ στὸ τελευταῖο τοῦτο, ἔπασαν φαίνεταί ἀρκετὲς ὁμάδες, οἱ ὁποῖες κι' ἐνήργησαν μιὰ σφοδρὴν ἐπίθεση ἀπὸ τ' ἀνατολικά. Σὺγκαίρα τὸ Τμήμα τοῦ Ἐνωμ. Φραγκάκη, τοὺς κτυ-

πάει από τα νώτα και τους επιφέρει μεγάλη φθορά, πράγμα, που έπετάχυνε την άποτυχία του νέου τούτου έγχειρήματος.

* * *

ΑΠΕΙΛΟΥΝ ΜΕ ΤΑ ΣΤΟΥΚΑΣ: Οί διασταυρούμενες πληροφορίες, σύμφωνα με τις όποιες, οί άλεξιπτωτιστές στο δυτικό τομέα χρησιμοποιούν γυναικόπαιδα για την περιχαράκωση της έστίας τους, καθώς και για κινητά προκαλύμματα στις έξορμησης τους, αναγκάζουν το Στρατιωτικό Διοικητή, ν' αποστείλει μιάν Έπιτροπή και να ζητήσει να παύσει ή τέτοια μεταχείριση των γυναικοπαίδων, τὰ όποια έπρεπε να μείνουν έλεύθερα. Η έντολή άνετέθηκε στον ταγματάρχη Τσαγκαράκη και στον Γερμανομαθη Διευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Στ. Μπουρλώτο, οί όποιοι συνοδεύονταν κι' από έναν Γερμανό ύπιατρο, αίχμαλωτο.

Τον επί κεφαλής των άλεξιπτωτιστών, στον τομέα τούτο, άξιωματικό συνήντησαν στη θέση «Κερά Έληās Καμάρα», νοτικά από το «Σταυρωμένο», στον όποιον παραδίδουν αυτόγραφη έπιστολή ενός αίχμαλώτου Ταγματάρχη. Στην έπιστολήν αυτή, ό τελευταίος, έκθέτοντας τις άπόψεις του για το μάταιο του άγώνος από γερμανικής πλευράς, εξέφραζε τή γνώμη ότι δεν άπομένει τίποτε άλλο, παρά να συνθηκολογήσουν.

Η Έπιτροπή άνέπτυξε και προφορικά τὸ άσκοπο τής αντίστασης των άλεξιπτωτιστών, άφου είναι γνωστόν ότι όλες οί έστίες ξεκαθαρίστηκαν και ήξίωσε τήν άπελευθέρωση των τριών χιλιάδων γυναικοπαίδων, τὰ όποια, παρά τὰ διεθνή νόμιμα, κρατούσαν οί Γερμανοί όμήρους και μάλιστα τὰ χρησιμοποιούσαν για ζωντανή προκάλυψη.

Ο Γερμανός διοικητής άρνήθηκε κατηγορηματικά τήν τελευταία κατηγορία, δέχτηκε όμως να όρισθει μιá ουδέτερη ζώνη, από τήν όποία θ' άφινε τὰ γυναικόπαιδα έλεύθερα να περάσουν προς τὸ Έράκλειο. Έδήλωσεν άκόμη ότι τους άνδρες —όμήρους, τους θεωρεί σ'αν . . . αίχμαλώτους πολέμου και δεν θά τους άπολύσει.

Όρίστηκε πραγματικά ή ζώνη μεταξύ «Τσαλικάκη» και Μασταμπά και τὰ γυναικόπαιδα άφέθηκαν έλεύθερα τὸ ίδιο βράδυ.

Όσο για τή συνθηκόλογηση, είπε στο διερμηνέα :

«Εμείς θά παραδοθούμε ή σεις; Άγνωστὴ ή Στρατιωτική Διοίκηση Έρακλείου, πώς τὸ Μάλεμε έπεσεν, ότι τὰ Χανιά και τὸ Ρέθυμνο κατελήφθησαν και ότι ό στρατός μας βαδίζει νικηφόρος προς τὸ Έράκλειο;» Και συνεχίζει άπειλητικά: «Άν ή πόλις δεν μ'ας παραδοθῆι μέχρι τις 4 τ' άπόγευμα, θά είδοποιήσω τὰ στούκας να τήν ίσοπεδώσουν!» (*)

(*) Προφανώς τὸ θράσος αυτό, δέ μπορούσε να δικαιολογηθεί κα-

Σε σχετική παρατήρηση τοῦ Μπουρλώτου, πὼς μιὰ τέτοια πράξη, θὰ τὴν στιγμάτιζε κάποτε ἡ ἱστορία σὰν βάρβαρη κι' ἀπολίτιστη, ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς ἀπήντησεν ὅτι ἡ Ἀνωτέρα Στρατιωτικὴ ἡγεσία του, διέταξε τὴν κατάληψη τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐπιπέδου, ἀντὶ τὸν ἀποδοθεῖ, θὰ τὴν καταστρέψει μετὰ τὰ στούκας. Ἴσως ἀκόμη, γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀνανδρὴ μεταχείριση τῶν γυναικοπαίδων, ἐχαρακτήρισε τὴν διαγωγὴν τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀτάχτων σκληρὰ καὶ βάρβαρη. Στὴν αὐθαίρετη τούτη μομφή, τοῦ δόθηκεν, ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους, ἡ ἀρμόζουσα ἀπάντησις.

* * *

ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΤΑ ΣΤΟΥΚΑΣ . . . : Ὁ πληθυσμὸς, ὁ ὁποῖος πληροφορήθηκε τὴν πρὸ πάντων ἀπειλή, δὲν τὴν ὑπελόγησε στὰ σοβαρά. Δὲν τὴν ὑπελόγησε οὔτε ὅταν, στὶς 3 μετὰ τὸ μεσημέρι, ἔκαναν τὴν ἐμφάνισίν τοις, βαθεῖα στὸν ὀρίζοντα, τὰ πρῶτα ἐχθρικά ἀεροπλάνα. Ἐνα μεγάλο μαῦρο σύννεφο παρουσιάστηκε ξάφνου στ' ἀνοιχτὰ τῆς «Ντίας», πού ὅσο προχωροῦσε γινόταν πρὸ μαῦρο καὶ πρὸ πυκνὸ κι' ἐμεγάλωνε κι' ἔπερνε διαστάσεις, σὰν μιὰ φοβερὴ καταιγίδα, πού πλησιάζει στὴ στεργιά.

Ἀτέλειωτα κοπάδια τὰ στούκας, ἔρχονται ἴσια πάνω στὴν πόλη, μουγκρίζοντας καὶ γυρεύοντας ἐκδίκηση γιὰ τὸ ἄφθονο Γερμανικὸν αἷμα πού χύθηκεν, ἄσκοπα κι' ἀνώφελα, τρεῖς ὀλόκληρες ἡμέρες. Καθαρὴ ἐπιδρομὴ ἐκδικήσεως ! Μιὰ πού δὲ μπόρεσαν οἱ Γερμανοὶ νὰ καταβάλουν, μετὰ τὰ τεράστια πολεμικά τοις μέσα, ἕνα λαὸ σχεδὸν ἄοπλο, χολωμένοι ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοις τούτη, στέλνουν τώρα τίς χιλιάδες, τίς μηχανές τοις ν' ἀνασκάψουν, νὰ ἐξαφανίσουν ἂν μπορέσουν, τὸ ἔδαφος πάνω στὸ ὁποῖο γνώρισαν τὴν πρώτη τοις ντροπιασμένην ἦττα.

Τοὺς φταῖνε φαίνεται τώρα, ὄχι μονάχα οἱ ἡρωϊκοὶ ὑπερασπιστὲς τοῦ νησιοῦ, μὰ καὶ τὸ κάθε τι ἔμψυχο καὶ ἄψυχο πού βρίσκεται πάνω σ' αὐτό. Τοὺς φταῖνε οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά, τὰ σπίτια, οἱ δρόμοι καὶ τὰ χωράφια του. Πάνω σ' αὐτὰ ἔρχονται νὰ κορέσουν τὴ μαύρη τοις ἐκδίκηση.

* * *

θόλου ἀπὸ τὴν κατάστασι, πού ἐπικρατοῦσε σ' ὅλη τὴν περιφέρεια τοῦ Νομοῦ. Ὁ ταγματάρχης Χιούλτ (περὶ αὐτοῦ ἀσφαλῶς πρόκειται) πέταγε μετὰ τὰ φτερά μιᾶς ἀγνωστῆς, ὡς τότε, σὲ μᾶς Γερμανικῆς νίκης —τῆς καταλήψεως τοῦ Μάλεμε— πού σημειώθηκε χθές, ἑκατὸν πενήντα μίλια μακρὰ ἀπὸ ἐκεῖ, πού ὁ ἴδιος ἐγνώρισε, τὴν πρὸ ὀδυνηρὴν ἦττα.⁴ Ὅσο γιὰ τὴν κατάληψη τῶν Χανιῶν καὶ τοῦ Ρεθύμνου ἦταν ἐντελῶς ψέμα.

Τώρα τὸ ἀπαίσιο μούγκρισμα τῶν μηχανῶν, κυριαρχεῖ ἀπόλυτα στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ πνίγει κάθε ἄλλο θόρυβο. Περνοῦν ἔτσι κάμποσα λεπτά, γεμάτα βουβὴ ἀγωνία καὶ προσήλωση.

Καὶ ξάφνου, τὸ πρῶτο φειδίσιο σφύριγμα κι' εὐθὺς ἀμέσως ἢ πρώτη ἐκρηξη. Σὰν νὰ ἦταν τὸ σύνθημα. Οἱ βόμβες ἀρχίζουν νὰ πέφτουν βροχή, ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς πόλεως. Μόλις προφθαίνεις νὰ σημειώνεις τὸ κάθε σφύριγμα κι' ἀμέσως ἄλλο κι' ἄλλο συνέχεια, χωρὶς διακοπὴ, χωρὶς ἀνάπαυλα. Κι' οἱ ἐκρήξεις πότε κοντινές, δίπλα σου, πότε πρὸ μακρὰ, μοιάζουν μ' ἓνα ἀτέλειωτο μπουμπουνητὸ ἀπὸ βροντές, στὴν ὥρα τῆς καταιγίδας.

Τὰ σπίτια σειοῦνται ὀλόκληρα, θαρρεῖς καὶ θὰ πέσουν μονάχ' ἀπὸ τὴν προμερὴ πίεση τῶν ἀερίων.

Κι' ἐκεῖ πού περιμένεις μὲ ἀγωνία κάποια χαλάρωση, κάποια κάμα, γιὰ νὰ μπορέσεις ν' ἀναπνεύσεις, νοιώθεις νὰ πέφτουν πρὸ πυκνές, δυό-δυό, τρεῖς-τρεῖς, πέντε-πέντε. Μάταια προσπαθεῖς τώρα νὰ ξεχωρίσεις τὸ βούϊσμα τῶν μοτέρ, ἀπὸ τὸ σφύριγμα κι' ἀπὸ τίς ἐκρήξεις. Μόνον ἓνα παρατεταμένο, ἀπαίσιο, σὰν καταχθόνιο βουητὸ, φθάνει στ' αὐτιά σου καὶ δὲν αἰσθάνεσαι τίποτε ἄλλο, παρά τὸ τράνταγμα μιᾶς ἀτέλειωτης σεισμικῆς δονήσεως, πού κάνει τὸ ἔδαφος νὰ χοροπηδᾷ. Πολλοὶ κλείνουν τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴν ἀντικρύσουν τὸ θέαμα τῆς καταστροφῆς, πού περιμένουν ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή. Εἶναι τρομερὸ κι' ἀπερίγραπτο τὸ τί γίνεται τούτη τὴν ὥρα στὴν πόλη.

Δυὸ στρατιῶτες πού βρέθηκαν στὸ «Μεϊντάνι» καὶ δὲν πρόφθασαν νὰ μοῦν σὲ κάποιο ὄρυγμα, μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν κόλαση τοῦ τρόμου καὶ τῆς καταστροφῆς, δείχνουν φανερά σημάδια παραφροσύνης. Δυὸ χωρ)κες τοῦς ὀδηγοῦν στὸ Φρουραρχεῖο σὲ μιὰ στιγμιαίαν ἀνάπαυλα.

Πρὸ κάτω, ἔξω ἀπὸ τοῦ Ρεγκινάκη, ἓνας γνωστὸς καταστηματάρχης, παρουσιάζει τίς ἴδιες ἐκδηλώσεις καὶ τρέχει ἔξαλλος φωνάζοντας. Ὁ ἀνθ)στῆς Παπαδογιάννης τὸν παίρνει στὸν ὤμο του καὶ τὸν ὀδηγεῖ στὸ ξενοδοχεῖο «Ὀλυμπος».

Δίπλα στὶς φυλακές, ἓνα θραῦσμα βόμβας, κόβει καὶ τὰ δυὸ πόδια τοῦ σκοποῦ χωρ)κα Καστανάκη. Δυὸ συνάδελφοί του τὸν ἀρπάζουν στὰ χέρια καὶ τὸν μεταφέρουν στὸ Δημ. Νοσοκομεῖο ὅπου καὶ πέθανε.

Ἐδῶ πέρα πάλι, ἄλλες τραγικὲς σκηνές. Ἐνας τραυματίας λοχίας, Φουντούλης ἀπὸ τὸ Μασταμπᾶ, εἶναι ξαπλωμένος στὸ χειρουργικὸ κρεβάτι, γιὰ ἐγχείρησι, ὅταν ἀρχίζει ὁ βομβαρδισμός. Οἱ γιατροὶ κατεβαίνουν βιαστικὰ στὸ ὑπόγειο, ὡς πού νὰ τελειώσει ἡ ἐπιδρομὴ, νομίζοντάς την σὰν μιὰ ἀπὸ τίς συνειθισμένες. Δεν εἶχαν κατέβει ἴσως τὰ τελευταῖα σκαλοπάτια καὶ μιὰ ὀλόσωμη βόμβα πέφτει στὸ χειρουργεῖο. Μονάχα ἓνα πόδι

του δυστυχισμένου παιδιού, βρέθηκεν αργότερα μέσ' στα συντρίμια. "Όλο τὸ σῶμα ἐξαφανίστηκε!

Οἱ ἄρρωστοι κι' οἱ τραυματίες εἶναι ἀλλόφρονες. Πολλοὶ μόλις ποῦ ἔχουν ἐγχειρισθεῖ. Θέλουν ν' ἀπομακρυνθοῦν μὰ εἶν' ἀδύνατο. Δὲ μποροῦν νὰ στηριχθοῦν στὰ πόδια τους. Οὐρλιάζουν ἀπὸ τοὺς πόνους, ζητᾶνε κάποια βοήθεια. Ποίος νὰ τοὺς βοηθήσει τέτοια ὥρα καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Πολλοὶ τ' ἀποφασίζουν καὶ σηκώνονται, μὰ ξαναπέφτουν κάτω. Δὲν ἔχουν ἀντοχή. Οἱ πληγές τους εἶναι ἀνοιχτές, οἱ πόνοι ἀβάσταχτοι, τὰ αἵματα τρέχουν ἀπὸ τοὺς ἐπιδέσμοις. Κι' ἀπὸ πάνω ὁ οὐρανὸς ὀλοένα καὶ βρέχει κατ' ὄψιν αἰθέρα καὶ τὸ ἔδαφος ἀγριεμένο ἠφαίστειο!

Τὸ προσωπικὸ δείχνει ἀληθινὴν αὐταπάρνηση. Μὰ τί νὰ κάνει; Ποῦ νὰ προφθάσει καὶ πῶς νὰ βοηθήσει; Δυὸ νοσοκόμες ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο τῆς ἴδιας τους ζωῆς, πραγματικές ἀδελφές, ποῦ νοιώθουν βαθεῖα τὸν ἀνθρωπιστικὸ προσρισμὸ τους, προμηθεύουν πρόχειρα μπαστούνια στοὺς σακάτηδες, τοὺς ὑποβαστάζουν καὶ τοὺς συνοδεύουν, μὲ ἀπέραντη ὑπομονὴ καὶ καρτερικότητα στοὺς θόλους τῶν ἐνετικῶν φρουρίων, ποῦ βρίσκονται πῶς πάνω. Στὶς ἡρωϊκὲς αὐτὲς κοπέλλες ἀξίζει ἀληθινὰ κάθε τιμητικὴ διάκριση, γιὰ τὸν ἀλτρουισμό τους. (*)

"Ὅπως ἀξίζει καὶ γιὰ ὄλους ἐκείνους, ποῦ μέσα σ' αὐτὴ τὴν κόλαση τοῦ ὀλέθρου, βρῆκαν τὴ ψυχικὴν ἀντοχή, νὰ σταθοῦν ἀλύγιστοι στὸ πόστο τους, γιὰ νὰ μεταφέρουν τραυματίες, νὰ ξεθάψουν πλακωμένους, νὰ τρέχουν παντοῦ, γιὰ νὰ βοηθήσουν νὰ ἐμπυχώσουν, νὰ παρηγορήσουν. Πόσο ἀλήθεια δυνατὸς καὶ πόσον ὑπέροχος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὅταν, λυτρωμένος ἀπὸ τὸν ταπεινὸν ἀτομικισμό του, ἐμπνέεται μονάχα ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ καθήκοντος! Καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐξαφανίζει τὸ φόβο τοῦ θανάτου, ἀπὸ τὴν προσήλωση καὶ τὴν ἀπόλυτη ὑποταγὴ σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα.

* * *

Στὴ 1 μετὰ τὸ μεσημέρι, μιὰ ἐκρηκτικὴ βόμβα καταστρέφει τὸ Ἀστυνομικὸ Τμήμα. Ἡ φρουρά, ποῦ σώθηκε ὡς ἐκ θαύματος, μεταφέρεται μαζὺ μὲ μερικοὺς Γερμανοὺς αἰχμαλώτους στὰ ἰσόγεια τοῦ Λήμνιου. Σὲ λίγο, ἄλλη βόμβα πέφτει στὸ Τμήμα Ἀσφαλείας. "Εἶσι στὸ σύνολό της ἡ δύναμις τῆς χωροφυλακῆς

(*) Δὲ μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω τὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν δυὸ αὐτῶν ἡρωϊκῶν κοριτσιῶν. Μονάχα πῶς τὴ μιὰ, τὴν ἔλεγον Ἑλένη. Δυστυχῶς κι' ἡ διέθυσθη τοῦ Νοσοκομείου, ἀπὸ τὴν ὁποία μεταγενέστερα ζήτησα πληροφορίες, δὲν ἔδειξε καμμιά προθυμίαν καὶ κανένα ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴν ἐξακρίβωση τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς λεπτομέρειας, ποῦ τιμᾶ, ἐντελῶς ξεχωριστά, τὸ ἴδρυμα.

βρίσκεται άστεγη και χωρίς έφόδια. Κι' όμως καμμιά άπογοήτευση, καμμιά δυσανασχέτηση, κανένα παράπονο δέν άκούεται από κανένα.

Κοντά τρεις ώρες έκράτησεν αυτή ή φριχτή κόλαση. Τρεις ώρες, που έμοιαζαν τρεις αιώνες.

Όταν κάποτε κόπασε ή θύελλα, όταν πέρασε κι' αυτή ή μπόρα κι' ή άτμόσφαιρα γαλήνεψε και το έδαφος καταλάγιασε από το σεισμικό τράνταγμα, καθέννας άναρωτιέται, άν είναι αλήθεια, πώς είναι ζωντανός ! Μέσ' από τά υπόγεια, τά λιγοστά άπομεινάρια του πληθυσμού, βγαίνουν με την χλωμάδα του νεκρού και με τον τρόπο ζωγραφισμένο στα μάτια.

Κι' όλοι ζητάνε νά φύγουν. Νά τρέξουν στην ύπαιθρο, στα σπηλιάρια, στα χωράφια. Όπουδήποτε, έκτός από την κατατρεγμένη πόλη. Και βιάζονται, βιάζονται πολύ, μην άκουσθει πάλι ξαφνικά το άπαισιο βούϊσμα των στούκας νά πλησιάζει.

«Δέν βαστάμε άλλο . . . Θα τρελλαθούμε . . . Πέστε μας από που νά φύγουμε . . . » φωνάζουν οί γυναίκες, τά παιδιά κλαΐνε κι' οί γερόντιοι καταριώνται το βάρος των γηρατειών, που δέν τους επιτρέπει νά τρέξουν. Εύτυχώς ή νοτική πόρτα είναι άπόλυτα έλεύθερη κι' ή διαδρομή προς το έσωτερικό άκίνδυνη από άλεξιπτωτιστές. Προς τή μεριά τούτη κατευθύνονται όλοι.

* * *

ΟΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ : Περιπολίες ξεχύθηκαν άμέσως έξω, για νά διαπιστώσουν τις καταστροφές και τά θύματα, τις ζημιές και τά μέτρα που θα μπορούσε νά παρθούν, ένω τ' άεροπλάνα από ψηλά, συντάσσουν κι' αυτά τον μακάβριο άπολογισμό τής δράσεώς τους. Με την πρώτη ματιά, σχηματίζει κανέννας την έντύπωση, πώς τίποτε δέν έμεινεν όρθιο μέσα στην πόλη, Σπίτια γκρεμισμένα συθέμελα, άλλα χωρίς σκεπή ή χωρίς πορτοπαράθυρα. Σωροί τά έρείπια φράσσουν τους δρόμους. Άλλοι τεράστιοι λάκκοι σ' αναγκάζουν ν' αλλάξεις πορεία. Τά ήλεκτρικά σύρματα πεσμένα κάτω με τους στύλους τους. Το ύδραυλικό δίχτυ άθεράπευτα κατεστραμμένο. Άπό τους σπασμένους σωλήνες το νερό ξεπετιέται και πλημμυρίζει κάθε βαθούλωμα κι' όλη ή άτμόσφαιρα θολή, πνιχτή και σκοτεινή από τους καπνούς και τις σκόνες. Κάπου κάπου βόμβες, που δέν έσκασαν(*) με καρφωμένο το ρύγχος τους, δημιουργούν άλλους σοβαρούς κινδύνους. Πιο πάν' από το Κέντρον, μεγάλες γλώσσες φωτιάς

(*) Μιά παράξενη σύμπτωση—άν πρόκειται για τέτοια—στάθηκεν άφορμή νά μην ολοκληρωθεί ή καταστροφή τής πόλεως, σύμφωνα με τή Γερμανικήν άπόφαση. Σε 10—15 οιο ύπολογίστηκε το ποσοστό των βομβών, που δέν έσκασαν !

βγαίνουν από τὸ κατάστημα τοῦ Καπαρουνάκη. Εἰδοποιῶ τὴν πυροσβεστικὴ ὑπηρεσία, πού εὐτυχῶς δὲν ἔπαθε ἀβαρίες καὶ σὲ λίγο φθάνουν οἱ ἀντλίες. Μὰ τ' ἀεροπλάνα χαμηλώνουν κι' ἀρχίζουν νὰ πολυβολοῦν, ἔτσι πού εἶναι ἀδύνατο νὰ συνεχίσουν τὴ δουλειά τους.

Κι' ἀπὸ πολλὰ ἄλλα σημεῖα φαίνονται καπνοὶ καὶ φλόγες κι' ὡς τόσο πουθενὰ δὲν μποροῦν νὰ τρέξουν τ' αὐτοκίνητα τοῦ πυροσβεστείου. Τ' ἀεροπλάνα εἶναι ἔτοιμα νὰ ἐπέμβουν μὲ τὰ πολυβόλα τους.

* * *

ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΕΤΑΙ : Εὐτυχῶς τ' ἀνθρώπινα θύματα ὑπῆρξαν λίγα, ἀνάλογα μὲ τις καταστροφές. Ὡς τόσο, τὸ ἠθικὸ ἐκείνων πού μένουν ἀκόμα στὴν πόλη, ὕστερ' ἀπὸ τὴν πρόσφατη φρίκη, εἶνε κλονισμένο καὶ σ' αὐτὸ συντελεῖ, δίχως ἄλλο, καὶ μιὰ ξαφνικὴ διαταγὴ τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατηγεῖου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, οἱ Ἑλληνικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις, θ' ἀποσυρθοῦν πρὸς τὰ Σπῆλια—Ἀρχάνες γιὰ νὰ . . . ξεκουρασθοῦν, ἀφίνοντας τὴν ἐσωτερικὴ φρούρηση στὰ Βρετανικὰ στρατεύματα. Ὁμολογῶ, πὼς μ' ἐξέπληξεν ἡ εἶδηση τούτη, γιατί κανένας δὲν παραπονέθηκε, οὔτε μποροῦσε νὰ παραδεχθεῖ πὼς κουράστηκε, μὲ τὸ νὰ ὑπερασπίζεται τὸ πατρικὸ του ἔδαφος.

Καμμιά δύναμη δὲν εἶναι πιά ἱκανὴ νὰ συγκρατήσῃ τὸν κόσμον αὐτὸν, μέσα στὴν πόλη. Ὅλοι τρέχουν στίς ἐξόδους καὶ φεύγουν πρὸς τὴν ὑπαιθρο, ἐνῶ καινούργια σμήνη ἀπὸ στούκας συνεχίζουν τὸ βομβαρδισμό, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα μικρὸ διάλειμμα. Τὸ Ἡράκλειο, σὲ λίγες ὥρες μέσα, παρουσιάζει τὴ θλιβερὴν εἰκόνα μιᾶς ἐρειπωμένης κι' ἀκατοίκητης πόλεως. Μόνον οἱ θόλοι τῶν Ἐνετικῶν φρουριῶν φιλοξενοῦν ἀκόμη μερικὲς ἑκατοντάδες γυναικόπαιδα.

* * *

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ : Ὅλοι οἱ ἄνδρες τῶν Τμημάτων θέλουν ἀπόψε νὰ διατεθοῦν σὲ τομεῖς τῶν τειχῶν ἢ ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη. Κι' ἀλήθεια ποῖο προορισμὸ μποροῦν νὰ ἔχουν ἀκόμη μέσα σὲ μιὰ πόλη ἔρημη κι' ἀκατοίκητη ; Οἱ ἀξιωματικοὶ μου συμφωνοῦν σ' αὐτό, μιὰ πού δὲν ἔχουν πιά οὔτε γραφεῖα, οὔτε στρατῶνες. Συνενοοῦμαι μὲ τὴ Στρατιωτικὴ Διοίκηση. Τὰ στρατιωτικὰ τμήματα θὰ πιάσουν ἀπόψε θέσεις ἔξω ἀπὸ τὴν Καινούργια-Πόρτα. Ἡ δύναμη τῆς Χωροφυλακῆς θὰ μποροῦσε νὰ πιάσει θέσεις πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, κατὰ τὸ Νεκροταφεῖο, ὡς πού θὰ κανονιζόταν ὀριστικὰ τὸ ζήτημα.

Εἶχε γύρει ὁ ἥλιος ἀρκετά, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνδρες, ἐξὸν ἀπὸ τὶς φρουρὲς τῶν τειχῶν, σὲ συντεταγμένη φάλαγγα προχωροῦν πρὸς τὶς καθωρισμένες θέσεις μὲ τοὺς βαθμοφόρους τους.

Δὲν ἔχουν ὅμως ἀπομακρυνθεῖ λίγες δεκάδες μέτρα ἀπὸ τῆ Καινούργια - Πόρτα καὶ καινούργια μαῦρα σύννεφα ἀπὸ στούκας, σκεπάζουν ξανά τὸν οὐρανὸ κι' ἀμέσως ἀρχίζουν νὰ ρίχνουν τὶς βόμβες τους βροχή. "Ἄλλα μαχητικὰ ἀεροπλάνα κατεβαίνουν πολὺ χαμηλὰ καὶ πολυβολοῦν ἀλύπητα τὰ σπίτια, τοὺς δρόμους καὶ πρὸ παντὸς τὶς ἀρτηρίες πρὸς τὴν ὑπαιθρο, ὅπου κινιῶνται πυκνὲς ὁμάδες τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ.

Τὸ οἶκημα τοῦ Τσικαλάκη, ὅπου στεγάζονται προσωρινὰ τὰ γραφεῖα τῆς Διοέως, παίρνει μιὰν ὀλόσωμη βόμβα καὶ γκρεμίζεται ὀλόκληρο, λίγα λεπτὰ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή μας. Μόλις προφθάνω μὲ δυὸ ὑπαξικοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους φεύγουμε ἀργότερα ἀπὸ τὴ φάλαγγα, νὰ φθάσω ὡς τὴν Κ. Πόρτα καὶ νὰ κσταφύγουμε σ' ἓναν Ἑνετικὸ θόλο. Μιὰ νεκρὴ κίβια σιωπὴ βασιλεύει μέσα σ' αὐτὸ τὸ στενόμακρο καταφύγιο, πού εἶναι ἀσφυχτικὰ γεμάτο.

"Ἐξω καινούργια κοσμοχαλασιά. Ὁ βομβαρδισμὸς εἶναι σφοδρότερος ἀπὸ κάθε προηγούμενο. Τὰ στούκας βιάζονται ν' ἀποτελειώσουν τὴν καταστροφὴ κι' ἔχουν βάλει ὅλα τὰ δυνατὰ τους. "Ὅπως περνοῦν ἀδιάκοπα σὲ μακρὲς σειρὲς πάνωθῃ μας μὲ τὸ ἀγριεμένο τους βούϊσμα, θαρρεῖς πὼς πασχίζουν ν' ἀνασκάψουν ὅτι ἀπόμεινεν ὄρθιο στὴν πόλη. Οἱ ἐκρήξεις φθάνουν κάπως ὑπόκωφα ἐδῶ μέσα, μὰ εἶναι φανερό, πὼς δὲν σταματᾶνε οὔτε δευτερόλεπτο.

Σὲ μιὰ στιγμὴ νοιώθουμε πὼς τὰ στούκας, ἔχουν βάλλει γιὰ στόχο τους τὴ γραμμὴ τῶν τειχῶν. Ξέρουν ἴσως πὼς στοὺς θόλους ἔχουν ζητήσῃ ἄσυλο τὰ τελευταῖα ἀπομεινάρια τοῦ πληθυσμοῦ. Διακρίνεται ἑφτακάθαρα τὸ στρίγκλικο σφύριγμα τῆς σειρήνας τους, ὅπως κάνουν τὶς βουτιές τους πᾶν' ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Σὲ λίγο ἡ πρώτη βόμβα πέφτει ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὸ θόλο μας. Μιὰ δυνατὴ ἐκρηξὴ ἀκούεται, τὸ καταφύγιο χοροπηδαεὶ ὀλόκληρο, δίδοντας τὴν ἐντύπωση πὼς ὅλος ὁ χωμάτινος ὄγκος τῆς στέγης γκρεμίζεται. Τὸ χῶμα πού τίναξε σκορπίζεται κι' ἓνα μέρος πέφτει μπροστὰ στὴ χαμηλὴ πορτοῦλα. "Ἐνα σύννεφο πυκνῆς σκόνης εἰσορμᾶ μέσα στὸ καταφύγιο κι' ὁ κόσμος μέσα κι' ἔξω σκοτεινιάζει. "Ὅλων ἡ ἀναπνοὴ πιάνεται. Μερικὲς ψιθυριστὲς ἐπικλήσεις «Παναγία μου...», «βοήθη Χριστέ μου...» μόλις ἀκούονται μὲσ' ἀπὸ τὸ σκοτάδι. "Ἐνας παπᾶς ὑψώνοντας τὸν ἑσταυρωμένο, πού κρατᾶει στὸ χέρι, ἀρχίζει νὰ ψιθυρίζει μὲ κατάνυξη «Σῶσον κύριε τὸν λαόν σου...»

Τὰ εἰκονίσματα—ἀπαραίτητα μέσα σι' ἀπαραίτητα πού

ἔχει φέρεи μαζί της ἢ κάθε οἰκογένεια—ὕψωνονται κι' αὐτὰ εὐλαβικά, τὰ χεῖλη ἀνοιγοκλείνουν σὲ προσευχές, τὰ χέρια ἀνεβοκατεβαίνουν σ' ἀτέλειωτα σταυροκοπήματα κι' ὅλος ὁ θόλος παρουσιάζει τὸ ὑποβλητικὸ θέαμα μιᾶς κατανυχτικῆς λιτανείας!

Τρεῖς βόμβες νοιώθουμε νὰ πέφτουν στὴ σειρά καὶ κάθε καινούργια ἔκρηξη ζωηρεύει τὶς ἐπικλήσεις καὶ τὶς προσευχές, γιὰ νὰ σιγανέσουν πάλι μόλις περάσει ἡ ἐντύπωση.

Αὐτὴ ἡ προσήλωση στὸ σφυροκόπημα ποὺ γίνεται πᾶν' ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθήσουμε ἔστω καὶ τὸν ἀντίλαλο τῆς καταστροφῆς ποὺ συντελεῖται πιό πέρα.

Μὰ κάποτε ὅταν τὰ στούκας ἀλλάζουν στόχο κι' ἡ λιτανεία τελειώνει καὶ τὰ σύννεφα τῆς σκόνης ἀραιώνουν, γιὰ νὰ ἐπιτρέψουν στὸ βραδυνὸ λυκόφως νὰ διαλύσει κάπως, μὲ τὶς ξεθωριασμένες του ἀχτίδες, τὸ πυχτὸ σκοτάδι τοῦ καταφυγίου, ἡ βοή τῆς κοσμοχαλασιᾶς φθάνει ἀπὸ μακριὰ στ' αὐτιά μας.

Γκρεμίσματα σπιτιῶν, ἐκρήξεις, σειρῆνες, κροταλίσματα πολυβόλων, ὅλα συγχέονται σ' ἓναν ἀπεριγραπτό θόρυβο, ὁ ὁποῖος μᾶς δίδει μιὰ μακρυνὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς. Μὰ ἐδῶ μέσα τὸ αἶσθημα κάποιας ἀσφάλειας ἔχει ἐπιβληθεῖ, ὕστερ' ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῆς ἀντοχῆς τοῦ θόλου.

Ὡς τόσο ἡ ἀτμόσφαιρα ἔχει γίνει πνιχτικὴ. Ἡ ἀναπνοὴ γίνεται δύσκολη. Ὁ ἰδρωτὰς ἀνακατέμενος μὲ τὴ σκόνη, ἔχει μουσκέψει τὰ ρούχα, ποὺ κολλᾶνε στὸ δέρμα. Μιὰ γυναῖκα, ὅπως βυζαίνει τὸ μωρὸ της λιποθυμᾷ. Τὴν φέρνουν κοντὰ στὴν πορτοῦλα καὶ συνέρχεται μὲ λίγο νερό. Μιὰ κόκκινη κουβέρτα εἶνε ξεχασμένη στὸ προαύλιο. «Τίνος εἶναι; Ποιᾶ τὴν ἄπλωσε κεῖ.; Μᾶς πῆρε στὸ λαιμὸ της... Αὐτὴν εἶδαν τ' ἀεροπλάνα καὶ μᾶς ἔρριξαν...» φωνάζουν ὕστερικὰ ἀπὸ μέσα, ἐνῶ ἄλλοι ἐπιβάλλουν σιωπὴ, μὴν ἀκούσουν τὶς... φωνές τ' ἀεροπλάνα καὶ ξανάρθουν! Κάποιος «τολμηρὸς» πηδάει στὸ προαύλιο, ξεκρεμάει τὴν κουβέρτα καὶ τὴν φέρνει μέσα. Μὰ ἡ κουβέρτα βρέθηκεν ἀδέσποτη. Καμμιά δὲν ἐτόλμησε νὰ ὁμολογήσει πὼς εἶναι δικῆς της.

Ἐχουν ἀπλωθεῖ ἔξω τὰ πρῶτα σκοτάδια τῆς νύχτας, ὅταν τὰ στούκας παύουν πιά νὰ δείχνουν σημάδια τῆς παρουσίας τους.

* * *

ΣΤΗ ΦΟΡΤΕΤΣΑ: Βγαίνουμε ἔξω καὶ στέλνω τὸν «έθελοντὴ» Ἐνωμοτάρχη Καλλιανάκη Ε., νὰ πληροφορηθεῖ ποῦ βρίσκεται ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς.

Ὁ Ἐνωμοτάρχης ἐπιστρέφει ἀπραχτός. Πληροφοροῦμαι πιὸ πᾶνω πὼς κι' οἱ ἄνδρες μου, ὅπως ὁ βομβαρδισμὸς βρῆκε τὴ φάλαγγα στὸ δρόμο, σκορπίστηκαν ὡς κείθε γιὰ νὰ μὴ διδοῦν οὐτόχο καὶ γιὰ νὰ προκαλυφθοῦν καλλίτερα. Συναντᾶμε μερικὸς πιὸ πέρα, οἱ ὁποῖοι μᾶς διηγοῦνται τὴν περιπέτειά τους. Συγκεντρώνονται ἀκόμη κάμποσοι καὶ ξεκκινᾶμε γιὰ τὴ Φορ-

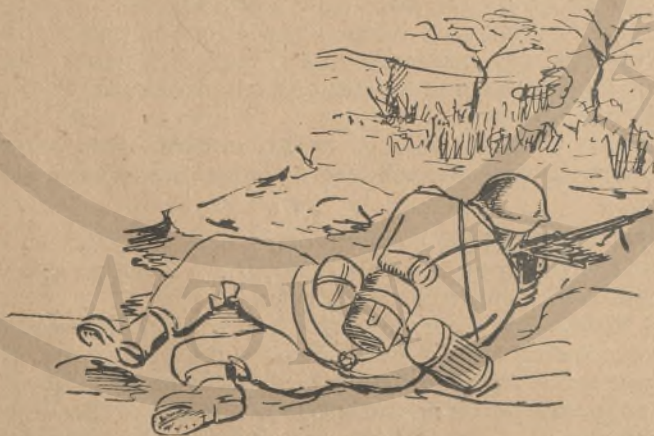
τέσσα. Είναι ο πιο κοντινός αστυνομικός σταθμός, μόλις 7 χιλιόμετρα από το Ήράκλειο. Τ' όνομά της το χρωστάει στο κάστρο, που είχαν φτιάξει οι Βενετσάνοι σαν έξωτερικό ξρειαμα της πόλεως. Από κει, αν μάλιστα δέν έχει διακοπεί ή τηλεφωνική συγκοινωνία, θά μπορούσαμε νά συγκεντρώσουμε τή διασπαρμένη δύναμη.

Ο δρόμος είναι γεμάτος από κόσμο - πρόσφυγες, οι όποιοι απομακρύνονται από τή φωτιά! Στά τρομαγμένα τους πρόσωπα, στή νευρική τους βιασύνη, στις όμιλίες τους, διακρίνεις τήν πρόσφατη φρίκη της καταστροφής, που αντίκρυσαν. Καθένας έχει νά διηγηθῆ και μιὰ περιπέτεια, από τήν όποία γλύτωσαν ως εκ θαύματος!

Πού και πού κανένα κάρο, προσπερνά τις ομάδες τών πεζών. Σπανιότερα κανένα σαραβαλιασμένο αυτοκίνητο. Σ' ένα φορτηγό, από κεινά που κουβαλούσαν τά πτώματα, φεύγει κι' ό Δήμαρχος Μηνās Γεωργιάδης για τά Πεζά. Είναι ό τελευταίος από τις πολιτικές αρχές, που εγκαταλείπει τήν πόλη.

Όταν άνηφορήσαμε, ρίχνουμε μιὰ ματιά πρός τά πίσω. "Όλο τό Ήράκλειο φεγγοβολά από τις μακρυές πύρινες γλώσσες, που ξεπηδάνε από πολλά σημεία, κι' ένας γκριζόμαυρος καπνός τό άγκαλιάζει όλόκληρο.

Σ' αυτό τό άγριο θέαμα κανέννας δέ μιλάει. Ός τόσο όλοι κάνουμε τις ίδιες σκέψεις. «Τό Ήράκλειο δέν ύπάρχει πιά. Άύριο ίσως μόνον μαυρισμένα έρείπια, θά σημαδεύουν τή θέση, όπου κάποτε στεκόταν περήφανη ή όμορφη πολιτεία!» Καί στή σκέψη αυτή βουρκώνουν οι ψυχές από θλίψη!

Σάββατο 24 Μαΐου 1941

“Όσον έφιαλτική ύπηρεξεν ή νύχτα, με τίς άγωνίες, τίς ύποθέσεις και τά έρωτηματικά της, για την πιθανήν εξέλιξη της καταστάσεως, άλλο τόσο αισιόδοξη, ύπηρεξεν ή σημερινή μέρα.

Όυτε τό ‘Ηράκλειο ξεγράφηκε όριστικά από τό Χάρτη, ούτε ή διαρροή, ύστερ’ από τόν άγριο βομβαρδισμό, πήρε τέτοιαν έκταση, πού νά έμπνέει άνησυχίες.

Τό ‘Ηράκλειο στέκεται όρθιο—έτσι τουλάχιστο τό παρουσιάζει ή απόσταση—και τό καμπαναριό τ’ ‘Αγιοϋ Μηνά, ύψώνεται πάντα έπιβλητικό στή μέση της πολιτείας. Έξ άλλου ή σχετική διαρροή, στήν πραγματικότητα δέν πήρε την έκταση και δέν έχει τίς συνέπειες, τίς όποιες μπορούσε νά φοβάται κανέναν.

‘Η νύχτα συνετέλεσε βέβαια στο νά χάσουν τά τμήματα κι’ οί ομάδες τη συνοχή τους και νά περιπλανηθούν μέχρι τά ξημερώματα. Μα πρωί πρωί φροντίζουν νά συνδεθούν. ‘Από τη Σίλαμο, τόν ‘Αγιο Βλάσση, τίς Βασιλείες, τόν ‘Αγιο Σύλλα κλπ. κατεβαίνουν προς την κεντρικήν άρτηρία κι’ ιδίως γύρ’ από την Κνωσό, για νά ένωθούν με τ’ άλλα τμήματα, ποι’ θά πάνε στα Σπήλια. Εύτυχώς οί τηλεγραφικές γραμμές στην ύπαιθρο λειτουργούν κανονικά κι’ έτσι από τό τηλέφωνο της Φορτέτσας συνδέομαι με κάθε χωριό και ζητάω σχετικές πληροφορίες. ‘Ός τό μεσημέρι, πάνω από τη μισητή δύναμη, της φάλαγγος πού άνεμοσκορπίστηκε χθές βράδυ, έχει συγκεντρωθεί στή Φορτέτσα, ένώ άλλοι πού έχουν παρουσιασθεί στους γύρω σταθμούς (‘Αρχάνες, Κανλι-Καστέλλι, ‘Αγιο Μύρωνα) είδοποιούνται νά περιμένουν εκεί όδηγίες.

Στίς 9 τό πρωί, συνδέομαι με τό Στρατηγείο, πού είχε μεταφερθεί την τελευταία στιγμή σε κάποιον ‘Ενετικό θόλο, κι’ ό ‘Αντιρχης Παπαθανασόπουλος μου παραγγέλει νά τόν περιμένω στίς 11 τη νύχτα, στόν ‘Αη Γιάννη μαζί με τους άνδρες μου. Είναι ανάγκη—προσθέτει—νά πάμε κι’ οί δυό μαζί στο Στρατηγό, ό όποιος βρίσκεται στα Σπήλια.

Τ’ άεροπλάνα από τά ξημερώματα κόβουν βόλτες πάνω από την περιοχή της Φορτέτσας, έπιτηρώντας κι’ άνιχνεύοντας με προσοχή τό έδαφος. Τοποθετώ τη δύναμη κάτω από τά πυκνά πευκάκια του άλλους πού βρίσκεται στο ύψωμα κι’ έπειδή ή

φιλότιμη άνίχνευση τών αεροπλάνων μου γεννά την ύπόνοια, πώς θα πέσουν άλεξ)τές, έφιστώ την προσοχή τους και όρίζω τομείς έπιτηρήσεως.

Εύτυχώς έχουν όλοι τά όπλα τους κι' άρκετά πυρομαχικά για μιá τέτοια περίπτωση. Μου κάνει εύχάριστην έντύπωση πώς τό ήθικό τους είναι άριστο, ύστερ' από τόν πρόσφατο κατατραγμό. Δέν ύπάρχει άμφιβολία πώς τοúτο όφείλεται στην άυτοπεποίθηση πού έμπνέει τό ύπαιθρο, ή έλευθερία στις κινήσεις και γενικά ό κλεφτοπόλεμος, σ' άντίθεση πρós την παθητική άνάμνη ή τοú έχθροú μέσα σέ μιá κλεισμένη πόλη.

* * *

Ο ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ : Τό άνώγειο τοú 'Αστυνομικού Σταθμοú, είναι πρώτης τάξεως παρατηρητήριο, πού σοú έπιτρέπει νά έλέγχεις μέ γυμνό μάτι όλη την πεδινήν έκταση, μέχρι τή θάλασσα. 'Από δώ πάνω, παρακολουθώ μέ άνωση τις σημερινές έπιδρομές στον κάμπο και έχω την εύχέρεια νά κρατώ λεπτομερέστερες σημειώσεις στο ήμερολόγιό μου.

'Ακριβώς στις 7.30 ένα σμήνος πέντε βομβαρδιστικών παρουσιάζεται πάνω από τό αεροδρόμιο, ρίχνει τις βόμβες του και φεύγει πρós τή θάλασσα. 'Αντιλαμβάνομαι πώς ή άντιαεροπορική άμυνα δέν είναι τόσο δραστήρια. Ταυτόχρονα ένα σμήνος άναγνωριστικών προχωρεί πρós τό βάθος, ένεργεί έλιγμούς πάνω από διάφορα χωριά και πολυβολεί τις Βασιλείες, χωρίς θύματα και ζημιές, όπως μέ πληροφοροúν άμέσως.

Στις 8 δώδεκα βομβαρδιστικά σέ δυό σχηματισμούς, βομβαρδίζουν έπίμονα τόν Πόρο και τόν Κατσαμπά. Στην έπιστροφή τους, ρίχνουν και τοúτα μερικές βόμβες στ' αεροδρόμιο.

Στις 8.10 άλλο σμήνος από έφτά, συνεχίζει τό βομβαρδισμό στον Πόρο και στους στρατώνες, μετά 10' λεπτά άλλα τρία βομβαρδίζουν ξανά τόν Πόρο και Κατσαμπά κι' εύθως άμέσως άλλα τρία άδειάζουν τό φορτίο τους στή δυτική πλευρά τών στρατώνων.

Τώρα κάθε 2-5 λεπτά καταφθάνουν καινούργια σμήνη από τή Ντία, από τ' άκρωτήρι της Ρογδιάς και μερικά μέσ' από την χαράδρα βορεινά τοú Στρούμπουλα. 'Ός σ' ένα σημείο μπορείς νά μετράς πέντε-πέντε, δέκα-δέκα, αλλά κάποτε τό μάτι δέν προφθάνει πιά νά μετρά. Σαστίζεις έτσι πού μπερδεύονται, όπως έρχονται από διαφορετικές διευθύνσεις και δέ βλέπεις τίποτε άλλο, παρά ένα πυκνό σύννεφο από μαύρα πουλιά, πού άπλώνεται από τή Φοινικιά ως τ' αεροδρόμιο. 'Όπως πετάνε σέ διαφορετικά ύψη και κλωθογυρίζουν δώθε κείθε, παρουσιάζουν τό θέαμα μιáς ξεσβωλομένης σφηγκοφωληγας, έξω από την όποία χιλιάδες σφήγκες βουίζουν άπειλητικές κι' άγριεμένες.

Οι βόμβες ἐν τῷ μεταξύ πέφτουν πάλι, ἢ μιὰ πίσ' ἀπὸ τὴν ἄλλη, σηκώνοντας γκρίζα σύννεφα καπνοῦ καὶ σκόνης. Μιὰ ἀτέλειωτη συγκεχυμένη βουή, σὰν θλιβερό βογκητό, βγαίνει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς πολυπληθιασμένης πολιτείας.

Μόνον ὕστερ' ἀπὸ τὴν 10 π. μ. ἀπομακρύνονται τὰ τελευταῖα γερμανικὰ ἀεροπλάνα.

* * *

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΠΤΩΣΕΙΣ : Κατὰ τὶς 11, πολλὰ σμήνη ἀναγνωριστικῶν καλύπτουν ὅλη τὴν ἔκταση, στὴν ὁποίαν ἔχουν πέσει ἀνεξιπτώτιστὲς τὶς προηγούμενες ἡμέρες. Εἶναι φανερό, πὼς ἐνεργοῦν μιὰ προσεχτικὴ ἀναγνώριση, γιὰ τὴν πτώση καινούργιων. Πραγματικὰ ὕστερ' ἀπὸ λίγο πληροφοροῦμαι ἀπὸ τὸ τηλέφωνο, πὼς ἐσημειώθηκαν πτώσεις στ' ἀνατολικά καὶ νοτιο-ἀνατολικά τοῦ ἀεροδρομίου, στὸ Σταυρωμένο, Τσαλικάκι, στὸ «Κελτσι-Μετόχι» καὶ στοῦ Κεφαλογιάννη τὸ μετόχι πρὸς τὰ δυτικά. Τὴν ἴδια ὥρα, μιὰ μεγάλη περιοχὴ πρὸς τὰ χωριὰ Μαραθίτη καὶ Βασιλιές, καθὼς καὶ ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν Κνωσὸ στὸ Ἡράκλειο, πολυβολεῖται ἀγρίως. Στὸ Μαραθίτη τραυματίζονται τρεῖς κι' ὁ πιὸ σοβαρὰ τραυματισμένους μεταφέρεται στὸ Ἑγγλικὸ Νοσοκομεῖο τῆς Κνωσοῦ.

Δὲν περνáει πολὺ ὥρα κι' ἐπισκέπτονται καὶ τὴ Φορτέσα. Οἱ δρόμοι, τὰ χωράφια, τὰ σπίτια πολυβολοῦνται κάμποσα λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὑποπεύομαι μὴπως ἐπεσήμαναν τὴ δύναμη ποῦ βρίσκεται στὸ ἄλσος, πείθομαι ὅμως, μὲν ἔφθασα ἐπὶ τόπου, πὼς οἱ πολυβολισμοὶ ρίχνονταν ἔτσι τυχαῖα σὲ πιθανῶς ὑποπτα σημεῖα.

Πρὸς τὰ νοτικά τοῦ ἄλσους ἀπλώνεται ἓνας μικρὸς κάμπος. Ὀλόκληρος ὁ κάμπος αὐτὸς εἶναι πλημμυρισμένος τὴν ἐποχὴ τούτη ἀπὸ τὸ χρυσάφι τῶν ὄριμων σταχυῶν, ποῦ μεστωμένα γέρνουν τὶς κεφαλές τους, περιμένοντας μάταια τὸ προκομμένο χέρι τοῦ θεριστῆ. Μὰ ὁ θεριστῆς δὲν φαίνεται πουθενά. Ποιὸς ξέρει σὲ ποιὸ σημεῖο παραμονεύει, μὲ τὸ τουφέκι στὸ χέρι, ἢ σὲ ποιὸ σπηλιάρι παραστέκεται στὴ φαμίλια του !

Μερικὲς γυναικοῦλες ἐπωφελοῦνται καμμιάς ἀνάπουλας τῶν ἐπιδρομῶν, γιὰ νὰ μαζέψουν κλεφτάτα κάμποσα κεφάλια σιταριοῦ μὲ τὸ χέρι. Γὰ μαδᾶνε ὑπομονετικά, τὰ ξεραίνουσι στὸ φθῆρο καὶ τ' ἀλέθουσι στὸ χερόμυλο. Βγάζουσι ἔτσι λίγο χοντράλευρο, ὅσο γιὰ νὰ κάνουν μιὰ πῆτα, ποῦ θ' ἀντικαταστήσει τὸ ψωμί τῶν παιδιῶν τους.

Εἶναι ἀληθινὰ πολὺ θλιβερό, νὰ βλέπεις αὐτὸ τὸ προκλητικὸ χρυσάφι, ὅπως λαμποκοπᾷ κάτ' ἀπὸ τὸν ἥλιο, νὰ ξέρεις

πώς αυτός είναι ο ιδρωτάς κι' ή ζωή της φαμίλιας σου και να μη μπορείς να τὸ μαζέψεις.

* * *

ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΧΩΡΙΚΟΥΣ : Κατεβαίνοντας πρὸς τ' ἀνατολικά, στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, εἶναι ἓνα σπηλιάρι ἀρκετὰ εὐρύχωρο. Μιά ἀγριοσυκιᾶ στὴν εἴσοδό του, λὲς και φύτρωσε κεῖ μόνο και μόνο γιὰ νὰ τὸ καμουφλάρει σὲ κάτι τέτοιες ὥρες.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπηλιάρι διημερεύουν τὰ μοναδικὰ ὑπολείμματα ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ τοῦ χωριοῦ. Ἕνας ἴσως ἀπὸ κάθε σπίτι ἢ κι' ἀπὸ κάθε γειτονιά, σὰν φύλακες νὰ ποῦμε. Ἡ παρουσία μας κάποια στιγμή, τοὺς ξαφνιάζει μὰ και τοὺς στενοχωρεῖ. Ὅπως βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ τὴν ἀγριοσυκιᾶ, μ' ἐπιτακτικὰ ἐπίμονα νεύματα, μᾶς ὑποδεικνύουν πὼς πρέπει νὰ μποῦμε γρήγορα μέσα. Φοβοῦνται μήπως ἡ κίνησή μας, προδώσει στὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα τὸ ἄσυλό τους! Συμμορφώμαστε στὴν ὑπόδειξη και μπαίνουμε μέσα.

Στὸ σύνολό τους, καμμιά δεκαπενταριά πρόσωπα εἶναι, γυναικοῦλες και παιδιά. Μιά γρηοῦλα μὲ τὴ ρόκα στὸ χέρι, γνέθει τὸ μαλλί της και πὰν' ἀπὸ τὰ ματογουάλια της, δυὸ πονηροῦτσικὰ μάτια, μᾶς κυττάζουν ἐξεταστικὰ.

«Ἀπὸ ποῦ, μὲ τὸ καλὸ, ἔρχεστε ἢ ἀφεδιά σας, τέθιοι ὄρα;» εἶναι ἡ πρώτη της ἐρώτηση.

«Ὅταν της εἶπα πὼς ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴ «Χώρα», νοιώθω νὰ μᾶς κυττάζει μὲ κάποιο θαυμασμὸ, ἀνακατωμένο μὲ δυσπιστία.

«Κά ἴντα λογαῖται παιδί μου... Ντὰ πόμεινε ἄνθρωπος ζωντανὸς στὴ Χώρα; Πότε ἤρθετε;»

Της ἐξηγῶ μὲ λίγα λόγια κι' ὅλοι μαζεῦονται ὀλοτρίγυρα ν' ἀκούσουν τὰ ἐκπληκτικὰ «μαντάτα»!

Βλέπω νὰ ἔχουν ὅλοι τους σχηματίσει τὴν πεποίθηση πὼς στὸ Ἡράκλειο δὲν ἀπόμεινε ψυχὴ ζωντανὴ και τίποτε ὄρθιο στὴ θέση του.

Κι' ἀληθινὰ δὲν ἔχουν ἄδικο νὰ φαντάζονται μιὰ τέτοιαν εἰκόνα γιὰ τὴν πολιτεία, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν βίγλα τους, παρακολουθοῦν, τόσες ἡμέρες τώρα, ζωσμένη στοὺς καπνοὺς και στίς φλόγες. Διατυπώνουν τοὺς φόβους τους, μήπως τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα τοὺς κάνουν τὰ ἴδια και στὸ χωριό τους. Στὴν καθρησαστικὴν μου διαβεβαίωση, ἡ γρηοῦλα μὲ τὰ γυαλιὰ, ἐκφράζει πάλι μὲ ἀφέλεια τὴ δυσπιστία της.

«Ντὰ δὲν τὰ θωρεῖς τὰ δαιμονισμένα — δείχνοντας πρὸς τὸν οὐρανὸ—πὼς δὲν ξεκολλοῦν ἀπὸ πάνω μας σὰν τσ' ἄλογμυιγες;»

Καί πραγματικά από τὸ πρῶν, οὐτ' ἓνα λεπτὸ δὲ σταμάτησαν τίς βόλτες τους, πάνω ἀπὸ τὸ χωριό, κι' οἱ δυστυχισμένοι τοῦτοι δὲν τολμοῦν νὰ ξεμουτίσουν, στὸ φόβο μήπως . . . προδώσουν τὸ καταφύγιό τους. Ἡ ὥρα εἶναι 1 μετὰ τὸ μεσημέρι κι' ὄλοι τους εἶναι νηστικοί. Τὴν ἀνυπομονησία τους ἐκδηλώνει πάλι ἡ γρηοῦλα, μὲ τὴ γεμάτη ἀφέλεια ἀπορία της.

«Μὰ δὲν κάνουνε αὐτοὶ οἱ Χριστιανοὶ μεσημέρι, νὰ μᾶς ἀφήσουνε καὶ μᾶς νὰ πᾶ φᾶμε ; »

* * *

Ο ΚΛΕΦΤΟΠΟΛΕΜΟΣ ΠΑΝΤΑ Σ' ΕΝΤΑΣΗ : Οὔτε τὰ τελευταῖα σφοδρὰ σφυροκοπήματα τῆς «Λουφτβάφε» οὔτε ἡ σύμπτυξη τῶν στρατ. τμημάτων, οὔτε οἱ καινούριοι ἀλεξίτες ποὺ ἔπασαν, μπόρεσαν ὡς τόσο ν' ἀναχαιτίσουν τὸν κλεφτοπόλεμο. Κι' ἐνῶ μικρὲς δυνάμεις μὲ τοὺς Ἕγγλους, κρατᾶνε πάντα γερὰ τίς εἰσόδους τῆς πόλεως καὶ τ' ἀεροδρόμιο, οἱ ἄτακτοι συνεχίζουν τὸ ἀνελέητο ἀνθρωποκυνῆγι στοὺς κάμπους καὶ στίς πλαγιές. Πουθενά, δὲν ἔπασαν καὶ σήμερο μεμονωμένοι ἢ σὲ μικρὲς ὀμάδες ἀλεξίτες, ποὺ νὰ μὴν ἀντικρῦσουν τὴν ἴδια στιγμή τὸ θάνατο.

Ἔτσι ἐξὸν ἀπὸ πολλὲς μικροσυγκρούσεις σὲ διάφορα σημεία, δυὸ σχετικά ἀξιόλογες ἐπιχειρήσεις κλείνουν τὴ σημερινὴ σελίδα τοῦ κλεφτοπόλεμου μὲ ἰσάριθμες ἐπιτυχίες. Ἡ πρώτη ὀφείλεται στοὺς ἄνδρες τοῦ Μπαντουβᾶ οἱ ὁποῖοι ἐξουδετέρωσαν μίαν ἐπικίνδυνη ἐστία στ' ἀνατολικά τοῦ «Ἄη-Ληᾶ» πιάνοντας ζωντανούς καὶ τοὺς ἑπτὰ Γερμανοὺς ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν.

Τίς ἴδιες ὥρες περίπου, ὁ ἥρωϊκὸς ἀρχιμανδρίτης Φώτιος Θεοδοσάκης μὲ κάμποσα διαλεχτὰ παληκάρια, πολιορκεῖ μίαν ὀμάδα ἀλεξίτες μέσα σ' ἓνα σπηλιάρι, κοντὰ στὸ Σκαλάνι. Τὸ σπηλιάρι βρίσκεται σὲ τόσο ὀχυρὴ θέση, ὥστε μιά κατὰ μέτωπον ἐπίθεση, ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνη. Ὅπως τὸ στόμιό του ἀνοίγεται σὲ μίαν ἀπότομη πλαγιά, εἶναι σχεδὸν ἀπρόσβλητο ἀπὸ μπροστά, μὲ τὰ μέσα πυρὸς ποὺ διαθέτουν οἱ Γερμανοί. Μὲ σχέδιο καὶ ὑπόδειξη τοῦ Ἀρχιμανδρίτη, ἀνεβαίνει πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ σπηλίου ἓνα ριψοκίνδυνο παληκάρι. Ἀπὸ κεῖ προσπαθεῖ μὲ χειροβομβίδες νὰ πετύχει τὸ στόμιο. Καὶ φαίνεται πὼς τὰ κατάφερε, γιὰτὶ σὲ λίγο οἱ Γερμανοὶ ζητᾶνε νὰ παραδοθῶν, ἀφ' οὗ ὁ Φώτιος ἐγγυήθηκε προσωπικὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς τους. Ἐνας ἓνας ἔβγαιναν καὶ παράδιναν τὸν ὀπλισμό τους κι' οἱ δεκατρεῖς ποὺ εἶχαν ὀχυρωθεῖ στὸ σπηλιάρι.

Μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπιχειροῦν ὅμως ἐξορμήσεις οἱ ἀλεξίτες, περιορισμένοι ὅπως εἶναι στίς περιχαρακωμένες ἐστίες τους, γίνεται κι' ἓνα σοβαρὸ κακό. Τὰ πλιάτσικα λιγοστεύουν καὶ πρὸ

παντός τὰ πυρομαχικά ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἄταχτοι ἔχουν τό-
σῃν ἀνάγκην !

* * *

ΣΤΑ ΣΠΗΛΙΑ : Κατὰ τὴς 9 τῆς νύχτας ξεκινᾶμε ἀπὸ τὴ Φορ-
τέτσα μ' ὅλη τὴ συγκεντρωμένη δύναμη, ποὺ φτάνει τώρα τοὺς
ἑξήντα. Πιο κάτω συναντᾶμε καὶ τὸν ταγματάρχη τοῦ πεζικοῦ
Φιλιππάκη Μιχ. μὲ μερικοὺς ἄνδρες του, ποὺ προορίζεται κι'
αὐτὸς γιὰ τὰ Σπήλια. Ἡ νύχτα εἶναι ἀπόλυτα ἤσυχη. Κάπου
κάπου καμμιά φωτοβολίδα διακρίνεται ἀπὸ μακρὰ, ὅπως ὑψώ-
νεται πρὸς τὸν οὐρανὸ, διαγράφει μιὰ θεαματικὴ καμπύλη καὶ
σβύνει πρὶν πέσει ξανά στὸ ἔδαφος. Οἱ Γερμανοὶ πασχίζουν νὰ
συνεννοηθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς συντρόφους τοὺς, κάτω
ἀπὸ τὰ σκοτάδια τῆς νύχτας !

Στὴς 10.30' βρισκόμαστε στὸ σημεῖο συναντήσεως, στὸν
"Αἰ-Γιάννη, Περιμένουμε ὡς τὴ 1 μετὰ τὰ μεσάνυχτα γιὰ νὰ
φθάσει ὁ Ἄντιρξης Παπαθανασόπουλος μὲ τὸ στρατ. τμήμα
του. Μοῦ λέγει πὼς ἡ συνάντηση μὲ τὸ Στρατηγὸ δὲν μπορεῖ
νὰ γίνῃ ἀπόψε, γιατί λείπει στὴς Ἀρχόνες. Σὰν ἐφθάσαμε στὰ
Σπήλια τὸν ρωτᾶω τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ πάμε μαζὺ
στὸ Στρατηγὸ, ὅπως μοῦ διεμήνυσε. Δὲν μοῦ ἐξηγεῖ, μ' ἀφίνει
ὅμως νὰ καταλάβω, πὼς εἶναι πολὺ σοβαρὸς !

Ἐν τῷ μεταξύ κάτι ψιθυρίζεται ἀνεύθυνα πάνω στὴ γε-
νικὴ κατάσταση, ποὺ φέρεται ὄχι τόσο ρόδινη, ὅσο παρουσιάζε-
ται. Δὲν θέλω οὔτε μπορῶ νὰ φαντασθῶ πὼς οἱ ἀδέ-
σποτες αὐτὲς φήμες, θ' ἀποτελέσουν τὸ ἀντικείμενο τῆς συσκέ-
ψεως. Ὡς τόσο ὅλη τὴ νύχτα βασανίζου ἐπίμονα τὴ σκέψη μου.

ΖΩΝΤΑΝΑ ΠΡΟΚΑΛΥΜΑΤΑ »

Κυριακή 25 Μαΐου 1941

Είχαμε χωρίσει με τὸν ἀντισυνταγματάρχη στὶς 2 μετὰ τὰ μεσάνυχτα, μετὰ τὴ συμφωνία νὰ ξεκινήσουμε πρωτὶ πρωτὶ γιὰ τὶς Ἀρχάνες, πρὶν ἀρχίσουν πάλι τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα τὴν ἀνίχνευση τῆς περιοχῆς. Θὰ ἦταν δύσκολο τότε νὰ κυκλοφορήσει τ' αὐτοκίνητό μας στὸ δρόμο.

"Ἔτσι, μόλις χάραζε, ξύπνησα. Τὸ πλάτος τοῦ δρόμου χῶριζε τὶς... κρεβατοκάμαρές μας. Ἐκεῖνος κοιμήθηκε σ' ἓνα μοναχικὸ σπιτάκι, στὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ δρόμου κι' ἐγὼ στ' αὐτοκίνητό μου, ἀπὸ τὴν ἄλλη. Σκέφθηκα πὼς θὰ ναι πολὺ νωρὶς νὰ τὸν ξυπνήσω. "Ἔτσι ἀφίνω νὰ περάσει λίγη ὥρα. Ὁ ἥλιος ἀρχίζει νὰ ψηλώνει. Τὸ «ζουζούνισμα» τῶν ἀεροπλάνων ἀκούεται χαμηλὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. "Ἐξω ἀπὸ τὸ σπιτάκι ἀκούονται μερικοὶ ἀξιωματικοί. Τοὺς ρωτᾶω μήπως ἐξύπνησε.

— Μὰ δὲν κοιμήθηκε ἐδῶ, μοῦ ἀπαντᾶνε. "Ἴσως νὰ ναι στὶς Ἀρχάνες.

Δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τίποτε ἀπ' ὅλην αὐτὴ τὴν ἱστορία.

Πέρνω τ' αὐτοκίνητο γιὰ τὶς Ἀρχάνες. Οὔτε ἐδῶ ὅμως βρίσκω κανέναν καὶ ξαναγουρίζω στὰ Σπήλια.

Ὁ λοχαγὸς Βουλ ἔχει ἔρθει ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο μετὰ «εὐχάριστα», ὅπως μᾶς δηλώνει, νέα. Καθόμαστε κάτω ἀπὸ ἓνα μεγάλο πλάτανο, μαζὺ καὶ μερικοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατηγείου. Μᾶς μιλάει γιὰ ἱκανοποιητικὲς ἐπιτυχίες, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ Νησιοῦ, γιὰ σοβαρὲς ἐνισχύσεις ποὺ καταφθάνουν ὅπου νὰ ναι ἀπὸ τὴν Ἀφρική κι' ἐκφράζει συμπερασματικὰ τὴν πεποίθησή, πὼς τὸ παιγνίδι κερδίσθηκεν ὀριστικὰ πιά.

Τὰ μεταδίδει ὅμως τόσο ἄτονα τὰ «εὐχάριστα» τοῦτα νέα, σὰν νὰ μὴν τὰ πιστεύει κι' ὁ ἴδιος. Κι' ἡ πάντα ἤρεμη καὶ γελαστὴ φυσιογνωμία του, δὲν ἔχει τὴν ἔκφραση κείνη τῆς αἰσιοδοξίας, ἡ ὁποία θὰ πρεπε νὰ συνοδεύει τόσοσιν ἱκανοποιητικὲς ἀνακοινώσεις.

Μοῦ ἔκανεν ἐνεύπωση ἡ εἰρωνικὴ του ἔκφραση ὅταν, συζητῶντας πάνω στὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν Στρατ. Τμημάτων, μετὰ τὸ τροφίμα τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαμε νὰ οἰκονομήσουμε ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο, ἐξέφρασα τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ τηρηθοῦν μερικὲς νόμιμες διατυπώσεις στὴ συγκέντρωση ἐγκαταλειμμένων εἰδῶν, οὕτως ὥστε μεθαῦριο ν' ἀποζημιωθοῦν οἱ ἰδιοχτῆτες

τους. Χωρίς άλλο, στη σκέψη του λοχαγού Βυλ, παρουσιάζομαι τούτη τη στιγμή για πολύ άφελής, με το να πιστεύω πως αύριο μεθαύριο θα ξαναλειτουργήσουν οι Νόμοι και θα πρέπει να δώσουμε λογαριασμό !

* * *

ΠΛΙΑΤΣΙΚΟΛΟΓΗΜΑ : 'Ακριβώς το μεσημέρι ξεκινώ για το 'Ηράκλειο με μία δύναμη από είκοσι άνδρες. 'Αρκετά αεροπλάνα έχουν σκορπιστεί σ' όλη την έκταση της κεντρικής άρτηρίας κι' ένεργούν μιάν επίμονη αναγνώριση του έδαφους. Κατεβαίνουν και τούτα μόλις λίγα μέτρα από το έδαφος και ρίχνουν από καμιά ριπή σε κάθε ύποπτο σημείο. Πάλι καινούργιους άλεξιπτωτιστές θα μάς ρίξουν και σήμερα. "Ετσι τ' αυτοκίνητα πρέπει να προχωρούν με μεγάλες προφυλάξεις και τέσσερης φορές αναγκαζόμαστε να κατεβούμε βιαστικά και να κρυφτούμε σε κανένα χαντάκι του δρόμου. "Ένα παράξενο «κρυφτούλι» παίζουμε με τους φτερωτούς αυτούς διαβόλους, ως πού φθάνουμε στην πόλη.

Σ' ένα θόλο του 'Ενετικού τείχους, έγκαθιστώ τη δύναμη, με τη διοίκηση του 'Ενωμ. Σηφάκη. 'Αποκλειστική δουλειά της ύπηρεσίας αυτής θα ναι η καταδίωξη των πλιατσικολόγων που κάνουν κιόλας την εμφάνισή τους στους έρημους δρόμους. Αυτή η παρένθεση, ή αφιερωμένη στην ευτέλεια και την κακομοιριά μερικών άσυνείδητων, άποτελει άσφαλώς μιá χτυπητή παραφωνία στην άνωτερότητα και στο αίσηθημα της άλληλεγυής, που στο σύνολό του επέδειξεν ο λαός αυτός, ό όποιος τώρα, όπως και πάντα στο παρελθόν, όταν άγωνίζεται για τα 'Εθνικά του ιδανικά, λυτρώνεται όλότελα, από κάθε ταπεινή, ύλιστική κι' Ιδιοτελή σκέψη. 'Ως τόσο δέ νομίζω πως έχω το δικαίωμα, να σκίσω τη θλιβερή αυτή σελίδα του ήμερολογίου μου, στο φόβο ν' άποτελέσει μιá μελανή κηλίδα, στις γεμάτες από 'Εθνικήν άγνότητα και πατριωτικήν έξαρση σελίδες του.

Στην πρώτη περιοδεία, που έπιχειρώ γύρ' από την Καινούργια Πόρτα, πολλοί πιάστηκαν «έπ' αυτοφώρω» με τα τσουβάλια στους ώμους. Τυριά, άλεϋρι, ύφάσματα, ψιλικά κι' ένα σωρό άλλα πράγματα, άποτελδούν τα «λάφυρα» της επικίνδυνης αυτής έπιχειρήσεως. Λέγω, επικίνδυνης, όχι από το φόβο ποινικών ή άστυνομικών κυρώσεων, που είναι άνύπαρκτος, μ' από το ένδεχόμενο να σκοτωθούν κάτ' από τις έτοιμόρροπες οικοδομές, από τους πολυβολισμούς ή τις βόμβες των αεροπλάνων, που έξακολουθούν να πέφτουν ταχτικά.

'Οδηγούνται όλοι αυτοί οι «έπιχειρηματίες» στο πρόχειρο άστυνομικό κατάστημα και ξεφορτώνουν το πλιάτσικο.

«Τί να τους κάνουμε τώρα αυτούς τους λωποδύτες;» ρω-

τάει ὁ Ἐνωμοτάρχης. Κι' ἕνας χωροφύλακας, ξεχνώντας φαίνεται τις συνθήκες ὑπὸ τις ὁποῖες βρισκόμαστε σπεύδει νὰ λύσει τὴν ἀπορία :

«Στὸ αὐτόφωρο Κε Νωμοτάρχα...»

Γελάσαμε ὅλοι μὲ τὸ καλαμποῦρι, ποῦ διαπράχθηκε ἀσφαλῶς χωρὶς πρόθεση !

Ὡς τόσο τὸ «αὐτόφωρο» τὸ ἀντικαθιστᾷ, ἀνάλογα μὲ τὴν περίσταση, τὸ στριμένο ἠλεκτρικὸ καλώδιο. Μερικὲς στὰ ψαχνὰ καί... ἐκτόπιση ὁ κατηγορούμενος ἐκτὸς τῆς πόλεως ! Ποιῆς ἄλλες κυρώσεις νὰ βρεῖ κανένας, γιὰ τέτοιο συχαμερὸ ἀδίκημα καὶ σὲ τέτοιες περιστάσεις ;

Τὸ πλιατσικολόγημα γίνεται μπροστὰ στὰ μάτια τῶν Ἐγγλέζων, οἱ ὅποιοι ἔχουν πιάσει ὠρισμένες ἐπίκαιρες θέσεις. Ὅπως παρακολουθοῦν τὸ κυνηγητὸ ἐκ μέρους τῆς Χωροφυλακῆς, διακρίνω στὸ βλέμμα τους τὴν ἴδιαν εἰρωνεία, ποῦ διέκρινα τὸ πρωτὶ καὶ στὴν ἔκφραση τοῦ λοχαγοῦ Βυλ. Καὶ ὁμολογῶ πῶς δὲ μπορῶ νὰ τὴ δικαιολογήσω.

Παράλληλα, ἀπὸ ἄλλη ὑπηρεσία γίνεται ἡ συγκέντρωση ἐγκαταλελειμένων σάκκων ἀλευριοῦ καὶ τροφίμων. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ εἶδη βρίσκονται καταμεσίς τῶν δρόμων. Ἐκεῖ τὰ ἐκσφενδόνισαν οἱ ἐκρήξεις, γκρεμίζοντας τις ἀποθήκες |

* * *

ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ : Κατὰ τις 7 τ' ἀπόγευμα συναντῶ στὸ Κέντρον, τὸν Ἐπιμελητὴ τοῦ Μουσείου Ζαχαρία Κανάκη.

Εἶναι ὁ μόνος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ, ποῦ ἀντικρύζω σήμερο στὸ Ἡράκλειο ! Πᾶμε μαζὺ στὸ Μοῦσεῖο γιὰ νὰ δοῦμε τι μέτρα ἀσφαλείας μποροῦν νὰ ληφθοῦν. Ἐκεῖ βρίσκω τὸ Διεύθυντή τοῦ, Θεοφανίδη, μὲ τὴν κυρία του.

Μ' ἐκπλήξη καὶ δικαιολογημένον θαυμασμό, μαθαίνω πῶς οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι, στάθηκαν ἡρώϊκά στὴ θέση τους, ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα καὶ ὑπόμειναν καρτερικά ὅλους τοὺς βομβαρδισμούς, κέρβεροι ἀληθινοὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν, ποῦ εἶχαν τοποθετηθεῖ ἐγκαίρως στὰ ὑπόγεια τοῦ οἰκήματος.

Μοῦ ὁμολογοῦν πῶς δὲ μποροῦν ν' ἀνθέξουν ἄλλο τὰ νεῦρα τους κι' οὔτε ἀκόμη ν' ἀνταποκριθοῦν στὶς στοιχειώδεις, γιὰ τὴ συντήρησή τους ἀνάγκες καὶ παρακαλοῦν νὰ στείλω φρουρά, ὥστε νὰ μπορέσουν ν' ἀποσυρθοῦν γιὰ λίγες μέρες στὴν Κνωσό. (*)

(*) Οἱ εὐσυνείδητοι αὐτοὶ ὑπάλληλοι ἔφυγαν πραγματικὰ τὴν ἐπομένη, μὰ ξαναγύρισαν κι' οἱ τρεῖς ἀσθῆματα στὴ θέση τους τὴ μεθεπομένη. Πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ ἡ αὐτοθυσία τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἀκόμη πιὸ πολὺ, ἀπὸ τὸ γεγονὸς, πῶς σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων

Πραγματικά, τοποθέτησα τὴν ἴδια βραδυὰ μιὰ φρουρὰ ἀπὸ τρεῖς ἄνδρες. Τὴν ὥρα—σουρουπωμένα πιά — πού ἔκανα μιὰν ἀναγνώριση τοῦ μέρους, γιὰ τὴν τοποθέτηση τῶν σκοπῶν, μιὰ ριπὴ αὐτομάτου παρ' ὀλίγο νὰ μᾶς βρεῖ κοντὰ στὴ βορεινὴ πόρτα τοῦ οἰκήματος. Κάποιο ἀπομεινάρι, δίχως ἄλλο, ἀπὸ τοὺς ἀλεξιπτωτιστές, πού μπῆκαν πρὶν πέντε μέρες στὴν πόλη, ἦταν φαίνεται κρυμμένος κάπου στὰ ἐρημωμένα σπίτια τῆς περιοχῆς.

* * *

ΤΟ ΡΟΛΟΪ Τ' ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ : Πρὶν γυρίσω στὸ θόλο, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένοι οἱ ἄνδρες, ἐπιχειρῶ μιὰ μικρὴ διαδρομὴ εἰς τὴν πόλη. Πάν' ἀπὸ χαλάσματα καὶ φραγμένους δρόμους, ἀνάμεσ' ἀπὸ ἄσκαστες βόμβες, πού στέκονται μὲ τὴ μύτη καρφωμένη στὸ ἔδαφος, φθάνουμε στὸ «Σαντριβάνι».

Τὰ μαρμάρια λιοντάρια του, ἓνα γύρω, στρογγυλοκάθονται στ' ἀναπαυτικὰ τους βάρθα καὶ κυττάζουν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, μὰ ξερό, τὰ θλιβερὰ ἀπομεινάρια τῶν γκρεμισμένων σπιτιῶν, μὲ τὴν ἴδια ψυχρὴ κι' ἀσυγκίνητην ἔκφραση, πού ἀντίκρουζαν ἄλλοτε τοὺς Βενετσιάνους ἄρχοντες νὰ σεργιανίζουν στὴ μικρὴ πλαταιοῦλα, κι' ἄλλοτε πάλι τοὺς μπέηδες μὲ τὰ κόκκινα φέσια, ὅπως γουργούλιζαν μὲ ἀνατολίτικη νωχέ-λεια τοὺς ναργιλέδες τους, στοὺς γύρω καφενέδες.

Μάρτυρες τόσων ἐποχῶν, τὰ λιοντάρια τοῦτα, στέκονται καὶ σήμερο, γιὰ νὰ σημαδεύουν ἴσως μονάχα, τὸ πιὸ πολυσύχναστο καὶ πολυθόρυβο κέντρο τῆς κατεστραμένης πολιτείας. Πραγματικά, ἂν ἔλλειπαν τὰ σημάδια αὐτά, δύσκολα θὰ τὸ ξεχώριζε κανένας, παραχωμένο ὅπως εἶναι στὰ ἐρείπια καὶ στὰ συντρίμια.

Πιὸ πέρα, τὸ Γραφεῖο μου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔφυγα πρὶν 48 ὥρες, γκρεμισμένο συθέμελα. Σφίγκετ' ἡ ψυχὴ μου στὸ θέαμα τοῦ γκρεμισμένου σπιτιοῦ, τὸ ὁποῖον συνδέεται τόσο στενὰ μὲ τρία, ἀπὸ τὰ πιὸ δραματικά, μερονύχτια τῆς ζωῆς μου. Κάτω ἀπὸ τὰ χαλάσματά του, μαντεύω θαμένα, μαζὺ μὲ τίς ἀναμνηστικὲς συλλογές, καὶ ὅλα τὰ ὠραῖα σχέδια, γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ πολεμικοῦ μας μουσείου!

Τὸ «Μεϊντάνι» πιὸ πάνω, παρουσιάζει ἀκόμη πιὸ θλιβερὴν εἰκόνα. Κι' ὅσο προχωρᾶμε πρὸς τὴ Μητρόπολη, μὲ μοναδικὸ προσανατολισμὸ τὸ ψηλὸ της καμπαναριό, οἱ καταστροφές εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερες. Ἀδύνατό νὰ σημαδέψεις κάποιο δρόμο!

ἔπεσαν στὸ κτίριο πού ἔμεναν τρεῖς βόμβες καὶ ἕνδεκα στόν περιβόλο. Εὐτυχῶς καμμιά ζημιὰ δὲν προξένησαν στοὺς ἀρχαιολογικοὺς θησαυρούς.

Τίποτε δὲ στέκεται ὄρθιο. Δίπλα στὰ ἰσοπεδωμένα σπίτια, ἄλλα στέκονται μισὰ, μὲ γυρμένους τοὺς τείχους πρὸς τὴ μιὰ μεριά, ἄλλα μὲ τὴ στέγη πεσμένη μονάχα, κι' ἄλλα μὲ τὴν πρόσοψη τρομερὰ πληγιασμένη, ἀπὸ κάποια ξέφορση βόμβας, Ἐξῶστες κρεμιώνται γαντζωμένοι στὰ σίδερα τοῦ μπετόν καὶ τὰ ρολὰ τῶν μαγαζιῶν εἶναι πεταγμένα ἔξω, κόσκινο ἀπὸ τὶς τρύπες τῶν πολυβολισμῶν.

Σωροὶ τὰ χώματα κι' οἱ πέτρες καὶ τὰ σανίδια, φράσσουν τὸ πέρασμα καὶ πρέπει νὰ κάμεις πολλοὺς ἐλιγμοὺς γιὰ νὰ ξαναύρεις ἓνα κομμάτι, πού φαντάζεσαι νὰ ὑπῆρξε κάποτε δρόμος. Τὸ θέαμα τῶν μισογκρεμισμένων σπιτιῶν εἶν' ἀκόμη τραγικώτερο. Ἐνας ἐξώτειχος πού λείπει, ἀποκαλύπτει ξεγυμνιασμένα τὰ μυστικά τοῦ ἐγκαταλελειμμένου βιαστικά νοικοκυριοῦ, στὸ βέβηλο μάτι τοῦ κάθε περαστικοῦ.

Κρεββάτια μὲ τὰ σεντόνια ἀκόμη κουβαριασμένα, τσουκάλια στημένα στὴν πυροσθιά, μπουγάδες ἀπλωμένες στὴν αὐλή, καθρέφτες καὶ κάδρα πού κρεμιώνται τσακισμένα στοὺς τοίχους, σπασμένα μπαούλα μὲ τὸ περιεχόμενό τους σκορπισμένο, ξεχουρδισμένες γκαρδαρόμπες, ἀναποδογυρισμένες βιβλιοθήκες, γλάστρες μὲ τὰ λουλούδια, πού μαραμμένα κλείνουν τὸ κεφάλι, μὲ τὸ παράπονο τῆς ἀφροντισιᾶς καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως.

Τὸ βραδυνοῦ ἀεράκι φέρνει πότε πότε τὴν ἄσχημη μυρουδιά τῆς πτωμαίλας καὶ κάνει τοὺς τζίγκους, πού αἰωροῦνται σὰν κουρέλια, ἀπὸ τὶς προσόψεις τῶν μαγαζιῶν, νὰ καταχτυπάνε πένθιμα, ἔτσι πού σὲ ξαφνοιάζουν μέσα στὴ νεκρῖκια σιωπῇ πού ἀπλώνεται καὶ σὲ κάνουν ν' ἀνατριχιάξεις!

Ψυχὴ ζωντανὴ δὲ βρίσκεις, μὰ οὔτε καὶ αἰσθάνεσαι, οὔτε καὶ μαντεύεις τὴν ὕπαρξή της πουθενά. Κάπου κάπου μερικὲς γάτες καὶ κουνέλια ξεπροβάλλουν φοβισμένα ἀπὸ καμμιὰ τρύπα, γιὰ νὰ ἐξαφανισθοῦν, σὰν φαντάσματα μέσα στὰ ἐρείπια.

Στὴν κυριολεξία, τὸ Ἡράκλειο τούτη τὴν ὥρα μὲς' στὸ μισοσκόταδο «φαντάσει». Σοῦ κάνει τὴν ἐντύπωση ἐνὸς ἀπέραντου νεκροταφείου, μὲ τὴν ἔλλειψη κάθε ἴχνους ζωῆς, μὲ τὴν ἡρεμὴ ἀκίνησιά καὶ τὴν παγερὴ σιωπῇ του!

Καὶ ξαφνικά, μέσα σ' αὐτὴ τὴν πένθιμη γαλήνη, πάν' ἀπὸ τὸ ψηλὸ καμπαναριὸ τῆς Μητροπόλεως, τὸ μεγάλο ρολοῖ ἀρχίζει νὰ χτυπᾷ ρυθμικά καὶ μονότονα τὴν ὥρα!

Σταματᾷμε αὐθόρμητα καὶ μετράμε. Μιά.... δύο.... τρεῖς.... ἐννῆά! Οἱ χτύποι αὐτοὶ πού θαρρεῖς κι' ἔρχονται ἀπὸ κάποιον ἄλλο κόσμο, μᾶς κάνουν νὰ νοιώσουμε μιὰ παράξενη ἀνατριχίλα. Γιὰ ποιὸς τάχα σημάδεύουν τὴν ὥρα, τὰ σήμαντρα τοῦ μεγάλου ρολοιοῦ;

Ὁ ἦχος τοὺς ψυχρὸς καὶ μονότονος, ὅπως κυριαρχεῖ σταθερὰ πάν' ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς νεκρωμένης πολιτείας, θαρρῶ πῶς τούτη τὴ στιγμή δίδει τὴν ἀληθινὴν ἐννοια τοῦ χρόνου,

ὄπως διαβαίνει ἀδιάφορος, ψυχρὸς κι' ἀσυγκίνητος ἀνάμεσ' ἀπὸ καταστροφές, ὀλέθρους καὶ χαλάσματα.

Ἐπὶ κάποιον αὐτοκινητιστικὸ ἀτύχημα, ἀναγκάζομαι ἀπόψε νὰ φιλοξενηθῶ στὰ Σπήλια, ὕστερ' ἀπὸ μιὰν ὑποχρεωτικὴν ἐπίσκεψιν στὸ Ἀγγλικὸ Νοσοκομεῖο τῆς Κνωσοῦ.

* * *

ΟΙ ΑἸΤΑΚΤΟΙ ΔΡΟΥΝ : Ἐάν ἡ ἀμυνα τῆς πόλεως βρίσκεται σήμερον ἐξ ὀλοκλήρου στὰ χέρια τῶν Ἀγγλῶν καὶ ἂν στὰ Σπήλια ἡ Στρατιωτικὴ Διοίκηση, ἀνασυγκροτεῖ τις δυνάμεις τῆς, στὴν ὑπαιθρο οἱ αἰτακτοὶ συνεχίζουν ἐντατικὰ τὸν κλεφτοπόλεμον. Φυσικὰ δὲν τοὺς ἀφήκεν ἀσυγκίνητους ἢ ξαφνικὴ μετακίνηση τοῦ Στρατοῦ, ἢ ὁποία χαρακτηριστικὴ σὰν ἓνα ὄχι καλὸ σημάδι τῆς ὅλης καταστάσεως. Ὡς τόσο, οἱ ἄνδρες αὐτοὶ, ποὺ ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσουν ὅπωςδὴποτε, ἀκόμα κι' ἂν δὲν ὑπῆρχε στὸ νησί, οὔτε ἓνας Ἀγγλὸς ἢ δικὸς μας στρατιώτης, κάνουν τὴ δουλειὰ τους, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὸ πείσμα τῶν περασμένων ἡμερῶν.

Ἀναζητοῦν παντοῦ ἀπομεινάρια ἀλεξιπτωτιστῶν, γιὰ νὰ τὰ ξεκαθαρίσουν, παραμονεύουν τὴν πτώση καινούργιων γιὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν, ἐξασφαλίζουν περάσματα καὶ διαβάσεις ἐπικαίρες καὶ γενικά συνεχίζουν μ' ἐπιτυχία τὴν ἐκκαθαριστικὴν τους προσπάθειαν σ' ὅλα τὰ σημεία. Ἐτσι κι' ὁ ἀπολογισμὸς τῆς σημερινῆς ἡμέρας, σὲ Γερμανικὲς ἀπώλειες, εἶναι πολὺ ἱκανοποιητικὸς.

Στὴν ἕκτη μέρα τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀναμφισβήτητα γύρ' ἀπὸ τὸ Ἡράκλειον, βρίσκονται πολὺ λιγώτεροι ἀλεξιπτωτιστὲς ἀπὸ ὅσοι ἔπεσαν τὴν πρώτην, ἂν καὶ καθημερινὰ, χωρὶς διακοπὴν, ἔπεφταν καινούργιοι γιὰ νὰ συμπληρῶνουν τὰ κενὰ.

Ὁ Κρητικὸς Μηνώταυρος δὲν ἐχόρτασεν ἀκόμη,

* * *

Δευτέρα 26 Μαΐου 1641

«Είναι πολύ ὄμορφο κι' ἀνακούφιστικό νὰ ξυπνᾶς ἕνα πρωτῖ, χωρὶς τὸ ἀπαίσιο ἐγερτήριο τῆς σειρήνας τῶν στούκας καὶ τῶν ξερῶν κρότων τῶν ἀντιαεροπορικῶν καὶ τῶν πολυβόλων, ἀκόμη κι' ἂν διανυχτέρευσες μέσα σ' ἕνα τραυματισμένο αὐτοκίνητο καὶ μὲ φασκιωμένο τὸ κεφάλι, μέσα στὶς γάζες καὶ στοὺς ἐπιδέσμους ἑνὸς "Ἀγγλοῦ χειρουργοῦ. Κι' ἀκόμη πιὸ ὄμορφο καὶ ξεκουραστικό, ν' ἀντικρύξεις, μόλις ἀνοίξεις τὰ μάτια σου, μιὰ φύση ἀπόλυτα εἰρηνικὴ καὶ ἡσυχῆ, φρεσκολουσμένη στὶς πρωίνες δροσιές τοῦ Μάη».

"Ἔτσι, πάνω κάτω, ἄρχισα σήμερο τίς καθημερινές σημειώσεις τοῦ ἡμερολογίου μου, μόλις ξύπνησα κι' ἀντίκρυσα τὸ ὑπέροχο τοπεῖο τῆς ρεματιᾶς μὲ τὸ τρεχούμενο νερό, ποὺ ἀπλώνεται κάτ' ἀπὸ τὰ πόδια μου, ὅταν τὸ ξερὸ κροτάλισμα ἑνὸς πολυβόλου, κάτω χαμηλὰ ἀπὸ τὴ μεριά τῆς Κνωσοῦ, ἦρθε νὰ διακόψει τόσο γρήγορα, τὸν πρωῖνό μου ἐνθουσιασμό!

Ξαναγουρίζω ἔτσι στὴν πραγματικότητα, καὶ προχωρῶ πιὸ πάνω στὸ Στρατηγεῖο. "Ἐνας ὑπαξιωματικός, μοῦ δίδει ἕνα σημεῖωμα ἀπὸ τίς "Αρχάνες, ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ μοῦ στείλει στὸ "Ἡράκλειο, μὴ γνωρίζοντας τὴ μικροπεριπέτεια ποὺ μεσολάβησε. "Ἀπὸ τὴ τὴ Βιάννο, τὸν "Ἁγιο Μύρωνα κι' ἀπὸ τὸν Πύργο τῆς Μεσσαράς, οἱ "Υποδιοικήσεις ζητᾶνε πληροφορίες καὶ ὁδηγίες. Φαίνεται πὼς ἡ μεταστάθμευση τῶν στρατιωτικῶν μας τμημάτων, στάθηκεν ἀφορμὴ νὰ κυκλοφορήσουν ἕνα σωρὸ ἀνησυχαστικὲς φήμες. "Ἀπὸ ἄλλους σταθμοὺς ζητᾶνε ἐνισχύσεις, στὸ ἐνδεχόμενο νὰ πέσουν ἀλεξιπτωτιστὲς στὶς περιοχές τους.

"Ἐτοιμάζομαι νὰ ξεκινήσω γιὰ τίς "Αρχάνες, μὰ καθυστερῶ λίγο, γιὰ νὰ σφίξω τὸ χέρι τοῦ ἡρώικοῦ "Αρχιμανδρίτη Φώτιου Θεοδοσάκη, ποὺ τὸν βλέπω νὰ ἔρχεται χαμογελαστός, σὰν πάντα, πρὸς τὸ μέρος μου. Μὲ τ' ἀνεσκουμπωμένα του ράσα, μὲ τὰ φυσεκλίκια—ταινίες Γερμανικοῦ πολυβόλου—σταυρωτὰ στὸ στήθος, μὲ τ' ὄπλοπολυβόλο του στὸν ὤμο καὶ μὲ τὸ ἐπιβλητικὸ του παράστημα, εἶναι πραγματικὰ ὑπέροχος ὁ πατήρ Φώτιος.

Στὸ σύνολό του θαρρεῖς καὶ ζωντανεῖ κανένα πορτραῖτο κάποιου ἡρώικοῦ ρασοφόρου τοῦ 1821. Μοῦ μιλεῖ μὲ πολλὴ μετριοφροσύνη, γιὰ τὸ προχθεσινὸ του κατόρθωμα, στ' ἀνατολικά

τοῦ "Αη-Λιᾶ καὶ μ' ἀφίνει νὰ ἐννοήσω πῶς δὲν ἐτελείωσεν ἀκόμη ἡ ἀποστολή του. (*)

* * *

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΚΥΜΑΤΑ ΑΛΕΞΙΤΩΝ : "Ἐχουμε φθάσει στὴ διακλάδωση τῶν Πεζῶν καὶ μόλις προφθαίνουμε νὰ κρύψουμε τ' αὐτοκίνητο στὸν ἴσκιό μιᾶς συκιάς στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Καμμιά δεκαριά ἀναγνωριστικὰ ἔρχονται ἀπὸ τ' ἀνατολικά, σὲ δύο σχηματισμούς κι' ἔπειτα μὲ μιᾶς ἀπλώνονται πρὸς ὄλες τὶς διευθύνσεις. Κατεβαίνουν χαμηλὰ σὰν ν' ἀγγίζουσαν τὸ ἔδαφος καὶ ἀρχίζουν νὰ ἐξερευνοῦν τὶς πλαγιές, τὰ ἰσιώματα καὶ τὶς ρεμματιές, μὲ τὴν ἐπιμονὴ καὶ τὴν προσεχτικότητα λαγωνικῶν, ποὺ ὑποπεύονται κρυμμένο κάποιον θήραμα.

Ἄνεβοκατεβαίνουν, ἐλίσσονται, φεύγουν, ξανάρχονται, ὑψώνονται, χαμηλώνουν καὶ κάθε τόσο ρίχνουν μικρὲς ριπὲς μὲ τὰ πολυβόλα τους, ὅμοια σὰν τοὺς κυνηγούς ποὺ ρίχνουν πέτρες στὶς λόχμες, γιὰ ν' ἀναγκάσουν τὸ κρυμμένο θήραμα νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν κρυψῶνα του.

"Ὀλη τούτη ἡ δραστηριότητα εἶναι, δίχως ἄλλο, μιὰ προετοιμασία γιὰ τὸ ριζιμο ἀλεξιπτωτιστῶν, κι' ὅπως προκαλύπτουμαι ἀρκετὰ καλὰ, μέσα σ' ἕνα ἀμπέλι, στὸ κατάκορφο τοῦ μικροῦ ὑψώματος, ἔχω ὅλη τὴν εὐχέρεια νὰ παρακολουθήσω τὸ πραγματικὰ ἐνδιαφέρον τοῦτο θέαμα. Οἱ ἄλλοι συνεπιβάτες ἔχουν διαγουμιστεῖ δῶθε κεῖθε, στ' ἀμπέλια καὶ στὶς τάφρους καὶ μονάχα ἕνας χωροφύλακας βρίσκεται δίπλα μου. Μισὴ ὥρα τ' ἀεροπλάνοι μουςμουδίζουν στὸ ἔδαφος καὶ δὲν ἀφίνουν ὑποπτο σημεῖο ποὺ νὰ μὴν τὸ ἐξερευνήσουν τρεῖς καὶ τέσσερις φορές. "Ὅταν ἐτελείωσε αὐτὴ ἡ ἐπιμονὴ κι' εὐσυνείδητη ἐξερεύνηση, ἀπομακρύνονται τ' ἀναγνωριστικὰ κι' εὐθύς ἀμέσως, ἀκοῦμε τὸ βαρὺ ἀγκομαχητὸ τῶν ὀπλιταγωγῶν.

Τὸ ἐνδεχόμενο νὰ πέσουν οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς δίπλα μας, δὲ μ' ἀφίνει ἀδιάφορο καὶ παίρνω, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ, τὰ μέ-

---

(*) Δὲ μπορούσα ποτὲ νὰ φαντασθῶ τότε, πῶς αὐτὴ θάτανε ἡ τελευταία φορά, ποὺ ἀντίκρυζα τὴ γλυκεῖα φυσιογνωμία τοῦ μάρτυρα Ἀρχιμανδρίτη. Τὸ κατόρθωμά του αὐτὸ καὶ συγκεκριμένα ἡ ἱπποτικὴ του συμπεριφορὰ στοὺς αἰχμαλώτους, τῶν ὁποίων τὴ ζωὴν ἐγγυήθηκε μὲ τὸ λόγο τῆς Ἱεροσούνης του, τοῦ στοίχισε τὴ ζωὴ. "Ὅπως λένε, κάποιος ἀπ' ὄλους, τὸν ἐφωτογράφησε, μὲ μιὰ μικρὴ μυστικὴ φωτογραφικὴ μηχανὴ κι' ἀπ' αὐτὴν ἀναγνωρίστηκε ἀργότερα. Σύμφωνα μ' ἄλλην ἐκδοχὴ, τὸν ἐπρόδωσε ὁ τραυματίας ἀλεξιπτωτιστὴς τὸν ὁποῖον περιέθαλψε κι' ἔσωσε. "Ὅπως κι' ἂν συνέβη, γεγονὸς εἶναι πῶς ὁ φῶτιος πιάστηκε στίς 6 τοῦ Ἰουνίου κι' ἐτουφεκίστηκε τὴν ἐπομέγη στὸ Σκαλάκι, μαζὺ μὲ τρεῖς ἄλλους.

τρα μου. Τὴν ἴδια σκέψη κάνει φαίνεται κι' ὁ συνοδός μου, γιατί τὸν βλέπω, ὅπως εἶναι ξαπλωμένος μετὴν κοιλιὰ κατ' ἀπὸ μιὰ κουρμούλα, νὰ ταχτοποιεῖ τὸ αὐτόματό του. Φαίνεται ὅμως πὼς τὰ ὀπλιταγωγὰ δὲν θὰ μᾶς κάνουν αὐτὴν τὴν τιμὴ. Τώρα χαμηλώνουν πρὸς τὰ Νοτιοανατολικά τοῦ Σκαλανιοῦ, πλησιάζουν κοντὰ τὸ ἓνα δίπλα στ' ἄλλο, χαμηλώνουν ὡς τὰ 100—200 μέτρα καὶ τότες λευκὲς καὶ πολύχρωμες ὀμπρέλλες ἀρχίζουν νὰ ξεδιπλώνονται καὶ νὰ κατεβαίνουν ἀπαλὰ ἀπαλὰ πρὸς τὸ ἔδαφος. Τὰ μετράω κι' ὑπολογίζω τριάντα μετρίαντα—πέντε τὰ χρωματιστὰ καὶ καμμιά δεκαπενταριά τὰ λευκὰ ἀλεξιπτώτα.

Σηκωνόμαστε νὰ βροῦμε καὶ τοὺς ἄλλους συνεπιβάτες, γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὸ ταξίδι, ὅταν κάτω χαμηλὰ πρὸς τὰ Σπήλια ἀκούονται πυροβολισμοί. Ἀπὸ δῶ πού εἴμαστε δὲ μπορούμε νὰ καθορίσουμε τὸ ἀκριβὲς σημεῖο κι' ἀνεβαίνουμε στὸ παρακείμενο ὕψωμα. Μὰ κι' ἀπὸ κεῖ τίποτε. Μονάχα κάμποσα ἀεροπλάνα φαίνονται νὰ κλωθογυρίζουν χαμηλὰ, γύρ' ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν Σπηλιῶν,

* * *

Η ΜΑΧΗ ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ : Στις Ἀρχάνες μαθαίνω, πὼς κάποια σύγκρουση γίνεται στὸ ὕψωμα τοῦ Προφήτη Ἴηλια. Τὸ ἀπόγευμά ἄνταντῶ τὸν ταγματάρχη Χαιρέτη Εὐάγγελου. Μόλις πού τοῦ ἔχουν ἐπιδέσει ἓνα διαμπερὲς τραῦμα τοῦ μηροῦ, ἀρκετὰ σοβαρὸ, μὰ εὐτυχῶς ἀκίνδυνο. Αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει τὸ ψυχωμένο αὐτὸ παληκάρι, ν' ἀφίσει τὸ κρεββάτι τοῦ πρόχειρου νοσοκομείου καὶ νὰ βγεῖ ἔξω, στηριζόμενος σ' ἓνα μπαστοῦνι. Καθόμαστε στὸ κέντρο «Μυριόφυτο» κι' ἐκεῖ μὲς διηγεῖται γιὰ τὴ μάχη.

Ἔπρεπε μὲ μιὰ μικρὴ δύναμη, πού διέθετε, νὰ καταλάβει τὸ ὕψωμα τοῦ Προφήτη Ἴηλια, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκινουῦντο ἀλεξιπτωτιστὲς ἀπὸ τὸ Σκαλάνι. Προχώρησεν, ὅσο μπορούσε πιὸ γρήγορα, μὰ οἱ Γερμανοὶ εἶχαν προλάβει. Μὲ τὰ βαρεῖὰ ὄπλα, πού διέθεταν, καθήλωσαν τὴ δύναμη τοῦ Χαιρέτη, ἐνῶ τ' ἀεροπλάνα τοὺς κατεβαίνοντας πᾶν' ἀπὸ τίς γραμμὲς τῶν δικῶν μας, τοὺς πολυβολοῦσαν ἀλύπητα. Ὑστερ' ἀπὸ τὸν τραυματισμὸ του ἀποσύρθηκε, ἀφίνοντας τὴ διοίκηση τοῦ τμήματος στὸ λοχαγὸ Χαρδαλάκη Ν.— Τὸν τελευταῖο, πού τραυματίστηκε κι' αὐτὸς ἀργότερα, δὲν τὸν εἶδα νὰ μάθω περισσότερες λεπτομέρειες. Ἀπὸ τίς πληροφορίες, ὅμως, τίς ὁποῖες συγκέντρωσα, φαίνεται πὼς δὲν ἦσαν μόνον οἱ πενήντα ἀλεξιπτωτιστὲς τοῦ

(*) Μὲ τὰ χρωματιστὰ ἀλεξιπτώτα πέφτουν οἱ ὀπλίτες καὶ μετὰ τὰ λευκὰ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ ἐφόδια.

Σκαλανιοῦ, πού κινήθηκαν πρὸς τὸ ὕψωμα. Κι' ἀπὸ τὴν Κνωσό, ὅπου ρίχτηκαν κάμποσοι τὴν περασμένη νύχτα, κατευθύνθηκαν πρὸς τὸ ἴδιο σημεῖο, σὲ μιὰ συνδεδυασμένη ἐξόρμηση.

Εἶδα μερικοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιῶτες, ἀπὸ κείνους πού ἔλαβαν μέρος στὴν πρωῒνη μάχη, καὶ μοῦ διηγοῦνται :

«Πουθενά—λένε—δὲ μπορούσαμε νὰ προκαλυφθοῦμε. Τ' ἀεροπλάνα κατέβαιναν καὶ μᾶς ἔρριχναν διαρκῶς μὲ τὰ πολυβόλα τους. Δὲ μπορούσαμε νὰ σηκώσουμε κεφάλι κι' ἔπρεπε νὰ γίνουμε ἕνα μὲ τὸ χῶμα. Μᾶς ἀφάνισαν τὰ ἄτιμα τὰ ἀεροπλάνα . . . . » Ἄς βρίσκονταν κάμποσα δικά μας, καὶ τοὺς δείχναμε μετὶς . . . . »

Εἶναι ὀλοφάνερο πὼς ἡ ἔλλειψη φιλικῆς ἀεροπορίας, ἔχει κλονίσει τὸ ἠθικὸ τῶν παιδιῶν αὐτῶν, πού ἀντιμετωπίζουν τόσες ἡμέρες τώρα τοὺς Γερμανοὺς μὲ ἐντελῶς ἄνισα πολεμικὰ μέσα. Καὶ εἶναι πραγματικὰ ἐκπληκτικὸ πὼς, ὕστερ' ἀπὸ τέτοιες συνθῆκες καὶ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὄρους, τὰ ἄπειρα κι' ἀμούστακα παιδιὰ δὲν ἔχουν λυγίσει ἀκόμη καὶ δὲν ἔχει ἐπέλθει τελεία διαρροὴ στὶς τάξεις τους!

Ἄλλοι ἔχουν παράπονα μὲ τὸν ἀξιωματικὸ τῶν πολυβόλων, ὁ ὁποῖος δὲν ἐχτύπησε τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς ὅταν βρίσκονταν 700—800 μέτρα, στὸ φόβο μήπως ἦσαν Ἕλληνοι κι' ἔτσι τοὺς ἐπέτρεψε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ πιάσουν ἐπίκαιρες θέσεις. Δὲν ξέρω τί συνέβη κι' ἂν ἐγίναν λάθη. Εἶναι ὅμως γεγονός, πὼς ἡ μάχη τούτη ἦταν σκληρὴ καὶ φονικὴ καὶ χάθηκαν τόσοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες, ὅσοι σὲ καμμιά προηγούμενη. Τὸ Νοσοκομεῖο γέμισεν ἀπὸ τραυματίες καὶ τὸ προσωπικὸ, πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν ἀνεπαρκές, δὲν πρόφθαινε οὔτε νὰ τοὺς ἐπιδένει καλὰ καλὰ. Δὲν εἶχεν ἀκόμη οὔτε ἐπιδεσμικὸ ὕλικό, κι' αὐτὸ μ' ἀνάγκασε νὰ καταρτίσω ἕνα συνεργεῖο, πού μάζεψε ἀπὸ τὰ σπῖτια καθαρὰ σεντόνια. Ἄλλο συνεργεῖο, ἀπὸ πρόθυμες κοπέλλες, ἀνέλαβεν ὑπομονητικὰ νὰ φτιάξει «ξαντὸ», ἀντὶ γιὰ γάζες καὶ ἐπιδέσμους.

* * *

ΑΠΟΜΟΝΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ : Τὶς πρῶτες ἀπογευματινὲς ὥρες παίρνω ἕνα σημεῖωμα τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητῆ ἀπὸ κάποιον χωριό. Μοῦ γνωρίζει πὼς, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες πού τοῦ ἔδωσεν ὁ Ἄγγλος Ταξίαρχος, ὁ δρόμος πρὸς τὸ Ἡράκλειο εἶναι ἐλεύθερος καὶ νὰ στείλω αὐτοκίνητο γιὰ τροφίμα καὶ πετρέλαιο. Τὸ αὐτοκίνητο μὲ ἕναν ὑπαξιωματικὸ καὶ μερικοὺς χωροφύλακες ἐτοιμάζεται καὶ φεύγει σὲ λίγο. Μά ὕστερ' ἀπὸ δυὸ ὥρες γυρίζει. Ὁ ὑπαξιωματικὸς ἀναφέρει, πὼς ὁ δρόμος κάτω ἀπὸ τὰ Σπήλια ἐλέγχεται ἀπὸ τοὺς

άλεξιπτωτιστές, οι όποιοι βάζουν με πολυβόλα στο κάθε αυτοκίνητο που θα περάσει.

Χάνουμε έτσι την έπαφή με το 'Ηράκλειο, στο όποιο στηρίζαμε όλες τις έλπίδες άνεφοδιασμού μας. 'Εν τώ μεταξύ τὰ τρόφιμα και ιδίως τὸ ψωμί σπανίζουν. 'Αναθέτω στον 'Υπομύραρχο Τσαγκαράκη Μύρωνα τὴ συγκέντρωση και τὴν ἀρτοποιήση του άλευριου, που μπορούμε ακόμη νά βρούμε, και γενικά τὰ ζητήματα του έπισιτισμού. 'Ο φιλότιμος άξιωματικός, παρ' όλον ότι είναι ακόμη άρρωστος και με πυρετό, καταπιάνεται πρόθυμα κι' εύσυνείδητα με τὸ δύσκολο τούτο πρόβλημα.

'Ως που θα κρατήσουν όμως τὰ λίγα άποθέματα, τὰ όποια μπορούν νά έξοικονομηθούν έδώ πέρα; 'Η άπομόνωσή μας από τὸ 'Ηράκλειο, αν συνεχισθεί, θα δημιουργήσει σοβαρές δυσχέρειες στον έπισιτισμό, όταν μάλιστα έδώ και στα γύρω χωριά, έχουν μαζευθεί δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες.

'Εν τώ μεταξύ οι Σταθμοί έξω ζητάνε ενίσχυση, στο ένδεχόμενο νά πέσουν άλεξιπτωτιστές στις περιφέρειές τους. Στο μεσημβρινό προσκλητήριο, βρίσκονται παρόντες σαράντα έξη όπλίτες, ένας άξιωματικός και δυό άνθυπασπιστές. Μαζύ με κείνους που βρίσκονται στο 'Ηράκλειο, στα Σπήλια και στους γύρω Σταθμούς, διαπιστώνεται ότι όλοι οι όπλίτες, χωρίς καμμιάν έξαίρεση, βρέθηκαν στη θέση τους μέσα σε 48 ώρες, ύστερ' από τὴν προχθεσινή διάλυση τῆς φάλαγγος. Διανέμονται στους πιό έπίκαιρους Σταθμούς, εκτός από μιὰ μικρὴ δύναμη, που παραμένει στις 'Αρχάνες.

'Ο "Άγιος Μύρωνας τηλεφωνεί, πώς κατά τόν «'Αλμυρό» έπεσαν πάλι καινούργιοι άλεξιπτωτιστές. 'Ο 'Υποδιοικητής μοίραρχός Καλαποθάκης 'Ιωάν. με πληροφορεί ότι ή δύναμή του με ομάδες άτάχτων έτοιμάζονται νά τούς κτυπήσουν.

* * *

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΑΠΕΙΛΟΥΝ ΑΝΤΙΠΟΙΝΑ: Τὸ άπόγεμα κάμπουσα άεροπλάνα παρουσιάζονται πάνω από τὴν κωμόπολη. "Υστερ' από μερικούς έλιγμούς, αρχίζουν νά ρίχνουν από αρκετό ύψος κάτι λευκά χαρτάκια. "Όπως στριφογυρίζουν στην πτώση τους και λαμποκοπούν στις άχτίδες του ήλιου, πολλοί φοβούνται πώς είναι... έμπρηστικά φύλλα, που ρίχνονται για νά κάψουν τις θημωνιές και τὰ σπαρτά! 'Απόγνωση πίνει τόν κόσμο στη σκέψη τούτη. 'Η μοναδική του έλπίδα είναι τὰ σπαρτά του. "Αν κουήν κι' αυτά τί θα γίνει;

Εύτυχώς πρόκειται περι καινούργιων, έγγράφων τούτη τὴ φορά, Γερμανικῶν συστάσεων και άπειλῶν. 'Από τὸ περιεχόμενο τῶν προκηρύξεων αυτών, βγάζει κανένας τὸ συμπέρασμα

τί είναι κείνο πού «πονάει» περισσότερο τούς Γερμανούς.

“Ο μεγάλος τούς καύμός είναι πού πολεμάνε οί πολίτες «παρά τά διεθνή νόμιμα»! Τούς κάνουν τή σύσταση νά μήν άνακατεύουνται αύτοί στίς πολεμικές έπιχειρήσεις και νά καθίσουν ήσυχα στά χωριά τους. Μονάχα πού δέν ύποδεικνύουν, οί έγγραφες αύτεις συμβουλές, σέ ποιά χωριά νά συγκεντρωθοϋν οί πολίτες γιά νά τούς ξεκάνουν όλους μιά και καλή μέ τις βόμβες τους!

Στό τέλος ή προκήρυξη δίδει και μερικά μαθήματα «πολιτισμού» γιά νά μδς χαρακτηρίσει πάλι βάρβαρους και άγριους, πού δέν περιποιούμεθα όπως πρέπει τούς ούρανοκατέβατους «ξένους» μας. Οί συντάχτες, κάπου θά χαν άκούσει φαίνεται γιά τά φιλόξενα αισθήματα τών Κρητικών, κι' έκαναν μιá μικρή παρεξήγηση ώς πρός τις συνθήκες και τις σχετικές άναλογίες, στήν έκδήλωση τών αισθημάτων αύτών.

Κι' ή προκήρυξη καταλήγει με άπειλές και φοβέρες γιά κυρώσεις και άντίποινα.

* * *

ΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ ΑΠΗΣΙΟΔΟΞΟ : Τό βράδυ μαζευόμαστε σ' ένα καφενείο στο όποιον ύπάρχει ένα ραδιόφωνο με μπαταρία. Θά μάθουμε επί τέλους νέα ύστερ' άπό τόσες ήμέρες. “Ο Σταθμός τοϋ Λονδίνου μεταδίδει τ' άνακοινωθέντα άπό τά διάφορα μέτωπα και φθάνουμε και στήν Κρήτη. “Ολοι τεντώνουν τ' αύτιά τους, ν' άκούσουν πώς βλέπουν εκεί πάνω τήν κατάσταση στο νησί μας.

Κι' όλοι μένουν μ' άνοιχτό τό στόμα. “Η κατάσταση περιγράφεται με τά πιό μελανά χρώματα. “Υστερ' άπό τήν πτώση τοϋ άεροδρομίου «της Μαλάμας» (έννοεί τό Μάλεμε) τό παιγνίδι φαίνεται νά ναι χαμένο γιά τούς συμμάχους, Έξυμνεϊ τούς ήρώισμούς και τά κατορθώματα και τις νίκες τών συμμαχικών και τών δικών μας στρατευμάτων, έκθειάζει τή συμβολή τοϋ πληθυσμοϋ στον άγώνα, με στο σύνολό της ή έκπομπή αύτή, δέν είναι παρά ό επικήδειος της μάχης Κρήτης.

Κυττάζουμε ό ένας τόν άλλο με κάποιαν έκπληξη. “Ολοι μας έχουμε διαφορετικήν άντίληψη γιά τήν κατάσταση, και τή βλέπουμε όλωσδιόλου άπό τήν άνάποδη. Πώς μπορεί νά ναι τέτοια πού τήν περιγράφει τό Λονδίνον όταν έδώ στήν περιφέρειά μας με τόσο λίγα μέσα πού διαθέτουμε, κρατάμε τήν πρωτοβουλία στα χέρια μας;

Πολλοί ειρωνεύονται τήν ένημερότητα τοϋ Σταθμοϋ τοϋ Λονδίνου και γελάνε. Μα οί περισσότεροι φεύγουν με σκυφτό τό κεφάλι και με το μυαλό γεμάτο άτορίες κι' έρωτηματικά.

* * *

Τρίτη 27 Μαΐου 1941

ΧΩΡΙΣ ΠΟΛΕΜΟΦΟΔΙΑ : Τὸ Ἐπιτελεῖο τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνασυγκρότηση τῶν Ταγμάτων, ὕστερ' ἀπὸ τὴν πολύνεκρη χθεσινὴ μάχη. Δύσκολο ἀληθινὰ πρόβλημα σὲ τέτοιες ὥρες. Οἱ κληρωτοὶ εἶναι ἀναμφισβήτητο, πῶς μέχρι σήμερο, ξεπέρασαν κάθε προσδοκία, σὲ ἡρωϊσμό καὶ μαχητικὴ διάθεση. Ἀντιμετώπισαν παληκαρῖσια καὶ σὰν παλιοὶ πολεμιστῆς, τὰ βαρεῖα ὄπλα καὶ τὸ ἐπιθετικὸ πνεῦμα τῆς πολεμικῆς Γερμανικῆς μηχανῆς, τὴν ὁποία πολλὰς φορές ἀνέτρεψαν κι' ἐκούρέλιασαν. Ἀντιμετώπισαν καρτερικά κι' ἄφοβα τὶς τρομερὲς ἐπεμβάσεις τῆς Λουφτβάφε, ποὺ ἔρριξεν ὅλο τῆς τὸ βάρος στὴ μάχη τούτη. Μερонуχτὶς βρίσκονται ἐκτεθειμένα τὰ παιδιὰ αὐτὰ στὸ πραγματικὰ ξεδιάντροπο ὄργιο τῶν στούκας.* Καὶ ἄνθεξαν. Καὶ ἔχουν ἀκόμη ὅλη τὴ διάθεση γὰρ συνεχίσουν τὸ σκληρὸν αὐτὸν ἀγῶνα. Σήμερο ὅμως βρίσκονται καὶ χωρὶς πολεμοφόδια. Οἱ Γερμανοὶ μᾶς προμήθευσαν βέβαια ἀρκετά. Μὲ τὶς δικές τους σφαῖρες κάναμε ὅλες αὐτὲς τὶς ἡμέρες τὸν πόλεμο. Μὰ κι' οἱ συγκρούσεις ἦσαν ἀδιάκοπες καὶ κάθε σπατάλη πυρομαχικῶν δικαιολογημένη. Ἀνεφοδιασμός δὲν ὑπάρχει. Κι' οἱ στρατιῶτες φορᾶνε τὶς μπαλάσκες ἄδειες! Εἶναι τρομερὸ αὐτὸ γιὰ ἕναν πολεμιστὴ. Ἡ ἀξίωσή του εἶναι μιὰ : «Δόστε μας φυσέκια». «Θέλουμε σφαῖρες γιὰ νὰ μὴ σκοτωθοῦμε σὰν τὰ σκυλιὰ στ' ἀμπέλι!» Ποιὸς ὅμως θὰ ἱκανοποιήσει μιὰ τόσο δίκαιη ἀξίωση; Ἔτσι ἡ ἔλλειψη πυρομαχικῶν, ἀποβαίνει μιὰ πρόθετη ἀκόμη δυσκολία, ἢ σπουδαιότερη ἴσως, στὴν ἀνασυγκρότηση τῶν ταγμάτων.

* * *

ΜΙΑ ΦΗΜΗ ΠΟΥ ΗΛΕΧΤΡΙΖΕΙ : Στὶς 9 τὸ πρωῖ, μιὰ ἐπίμονη φήμη κυκλοφορεῖ σ' ὅλη τὴν κωμόπολη. Τρεῖς μηχανοκίνητες συμμαχικὲς φάλαγγες, ἀποβιβάστηκαν στὰ νότια παράλια καὶ ἐξήντα καταδιωχτικὰ ἔρχονται σ' ἐνίσχυση!

Ὁ κόσμος, σὲ τέτοιες ὥρες, δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἱκανότητα,

(*) Ὁ Φρέϊμπεργκ δίδει μιὰ παραστατικὴ εἰκόνα τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὶς ὁποῖες πολεμοῦσαν οἱ στρατιῶτες μας. «Εἶχαμε—γράφει—πολύ δύσκολες στιγμές. Ὁ στρατὸς δὲ νικήθηκε ἀπὸ συνειθισμένες περιστά-

μά οὔτε τὴ διάθεση νὰ κάμει κριτικὴ σὲ μιά τόσο χαρούμενη εἶδηση. Καὶ κανένα λογικὸ ἐπιχείρημα δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ τὴ διαψεύσει. Ἀντίθετα, ἂν αὐτὴ τὴ στιγμή, βρεθεῖ κάποιος τολμηρὸς, ὄχι νὰ τὴ διαψεύσει, μὰ καὶ ν' ἀμφισβητήσῃ μόνο τὴν αὐθεντικότητά της, εἶναι ἱκανὸς αὐτὸς ὁ κόσμος νὰ τὸν λυντσάρει, σὰν ἠτιοπαθῆ καὶ πεμπτοφαλαγγίτη. Δὲν θὰ ἐπιτρέψει σὲ κανένα νὰ δηλητηριάσῃ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν πρόσθετη αἰσιοδοξία, ποῦ τοῦ χαρίζει ἡ φήμη αὐτῆ.

Στὶς 9.30 ἔρχεται ἄλλη πληροφορία, πὼς καινούργιοι ἀλεξιπτωτιστὲς ἔπεσαν καὶ σήμερο στ' ἀεροδρόμιο. Ἡ πληροφορία ὅμως τοῦτῃ εἶναι φαίνεται ἀληθινή.

* * *

ΣΥΜΠΛΟΚΗ ΣΤΟΝ ἈΛΜΥΡΟ : Ἡ σκέψη τῶν Ἀγιομυριανῶν νὰ χτυπήσουν τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν συγκεντρωθεῖ στὸν Ἀλμυρό, ἔχει ὠριμάσει σήμερο. Ἐνα ἀπόσπασμα τοῦ ἀνθυπασπιστῆ Φραγκούλη Γ., ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες Μασουράκη Ν., Φραγκογιαννάκη Δ. καὶ Βασιλάκενα Δ., ἀπὸ τὴ Χίο, ξεκινάει πρῶτ' πρῶτ' γι' ἀναγνώριση. Ἀπὸ ρεματιά σὲ ρεματιά κι' ἀπὸ χαντάκι σὲ χαντάκι, κατορθώνει νὰ πλησιάσῃ τὶς Γερμανικὲς προφυλακὲς. Ἀντικειμενικὸς τοῦ σκοποῦ ἦταν, ὅπως εἶπαμε, ἡ ἀναγνώριση. Μὰ οἱ ἄνδρες μόλις πλησίασαν στὰ 300 μέτρα, δὲν συγκρατιῶνται καὶ ἀρχίζουν νὰ τοὺς βάλλουν μὲ καταιγιστικὰ πυρὰ.

Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς αἰφνιδιαζόνται καὶ παθαίνουν κάποια σύγχυση, μὰ κατορθώνουν ὡς τόσο νὰ θέσουν σ' ἐνέργεια τοὺς ὄλμους καὶ τὰ πολυβόλα τους. Σὲ μιά στιγμή ἐπιχειροῦν καὶ ἀντεπίθεση, ποῦ τοὺς στοιχίζει τέσσερης νεκρούς, χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Ἡ τολμηρὴ τετράδα, ποῦ εἶναι καλὰ ὀχυρωμένη σὲ κάποιο ὕψωμα ἀναγκάζει τελικὰ τοὺς ὑπόλοιπους Γερμανοὺς, περὶ τοὺς εἴκοσι, νὰ συμπτυχθοῦν πρὸς τοῦ «Γκάζι».

Ὁ Φραγκούλης ἐπιστρέφει τότε στὰ Καλέσσα, ὅπου μιά ἰσχυρὴ δύναμη ἀπὸ ἐνοπλους πολῖτες καὶ χωροφύλακες, μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Μοίραρχο Καλαποδάκη, ἔχει συγκεντρωθεῖ, περιμένοντας τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀναγνωρίσεως, γιὰ νὰ ἐξορμήσῃ. Λίγο ἀνατολικώτερα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς προηγούμενης συγκρούσεως, ἔρχονται σ' ἐπαφὴ μὲ ἰσχυρὰ τμήματα ἀλεξιπτωτιστῶν.

σεις, ἀλλὰ ἐξ ἀφορμῆς τῶν μεγάλων ἀεροπορικῶν δυνάμεων, ποῦ συγκεντρώθηκαν ἐναντίον μας. «1» τάγκς χρησιμοποιήσαμε σὰν ἀντίβαρο, ἀλλὰ δὲ μπόρεσαν ν' ἀνθέξουν περισσότερο ἀπὸ λίγα λεπτά, γιατί κτυπιόνταν ἀπὸ τὰ στούκας. Ὁ βομβαρδισμὸς μᾶς συνέτριβεν. Ὁ πολυβολισμὸς μᾶς ἔδιωχνεν ἀπὸ τὴ μιά θέση στὴν ἄλλη. Βόμβες μεγάλου βάρους ἀπὸ ὕψους 200 ποδῶν, ἀνετίναζαν τοὺς ἄνδρες μας».

Ὁ ἐχθρὸς ὅμως τώρα, ὕστερ' ἀπὸ τὸ προηγούμενο πάθημα, ἔχει ὀχυρωθεῖ σὲ βελτιωμένες θέσεις καὶ ἀντιτάσσει πεισματωμένην ἄμυνα σ' ὄλες τὶς θυελλώδεις ἐπιθέσεις τῶν δικῶν μας.

Ἔτσι, ἔχοντας συμπαραστάτη καὶ τὴ φιλική του ἀεροπορία, ἡ ὁποία δὲν ξεκολλάει τώρα ἀπὸ τὸ σημεῖο τῆς μάχης, κατορθώνει νὰ κρατηθεῖ στὶς θέσεις του, μέχρις ἄργά τὴ νύχτα, ὁπότε κι' οἱ Ἀγιομυργίανοι ἀναγκάζονται νὰ ἐπιστρέψουν στὶς βάσεις τους.

Ἡ μάχη τούτη, ἂν καὶ ἡ μοναδικὴ ἴσως ἀξιόλογη σύγκρουση, τῆς σημερινῆς ὄγδοης ἡμέρας τῶν ἐπιχειρήσεων, δείχνει καθαρά πὼς ἡ πρωτοβουλία ἐξακολουθεῖ ν' ἀνήκει στοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς Κρήτης.

Μερικὰ ἄλλα σχέδια ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιωτικῆς ἡγεσίας, ὅπως στὴν Κνωσό, στὸν Ἄη-Λιά κ.λ.π., ματαιώνονται τὴν τελευταία στιγμή, μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἐπιτελείου. Αὐτὴ ἡ ἀνασταλτικὴ ἐπέμβαση τοῦ Συμμαχικοῦ παράγοντα, μᾶς προξενεῖ κάποιαν ἔκπληξη. Τὴν ἀποδίδουμε ὡς τόσο σὲ κανένα εὐρύτερο σχέδιο. (*)

* * *

ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΚΤΗΝΩΔΙΕΣ: Ἀργὰ τὴ νύχτα μαθαίνουμε δυσάρεστα νέα ἀπὸ τὰ Σπήλια. Οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ποὺ εἶχαν πέσει στὴν Κνωσό τὴν προπερασμένη νύχτα, μιά ποὺ δὲν ἐνοχλήθηκαν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ ἐπέμβαση, κατορθώνουν νὰ καταλάβουν τὸ λόφο ποὺ βρίσκεται ἀπέναντι, στὰ βορεινά. Στὴν δυτικὴ πλαγιά τοῦ λόφου αὐτοῦ, μέσα στὰ σπηλιάρια ἔχουν συγκεντρωθεῖ πολλὲς χιλιάδες γυναικόπαιδα. Ἡ τύχη τῶν γυναικοπαίδων αὐτῶν ὑπῆρξε φαίνεται τραγικὴ. Κατὰ τὸ σύστημά τους, οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ρίχνουν μερικὲς χειροβομβίδες μέσα σὲ κάθε σπηλιάρι, καὶ ὕστερα καλοῦν, ὅσους ἀπόμειναν ζωντανοί, νὰ παραδοθοῦν. Καὶ συνεχίζουν ἔπειτα τὸ κτηνώδικο ὄργιό τους. Σκοτώνουν καὶ βιάζονται. Διηγεῖται κάποιος πὼς μιά γυναίκα τὴν ἐβίασαν δεκαπέντε φορές μπροστὰ στὸν ἄνδρα τῆς. Κάποιας ἄλλης, ποὺ ἔτρεχε ἑξαλλη νὰ γλυτώσει τὸ μωρό τῆς, τῆς τὸ σκότωσαν ὅπως τὸ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά τῆς! Ἡ αἰμοβορία κι' ὁ σαδισμὸς τους, δὲν γνωρίζει τὸν κόρο. Ἀρκετοὶ κατάφεραν νὰ γλυτώσουν μὲ τὴ φυγὴ. Μὰ πολλοὶ σκοτώθηκαν. Κι' ὅσοι ἀπόμειναν ζωντανοί, κρατήθηκαν γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν κι' ἐδῶ σὰν κινητὸ προκάλυμμα στὶς ἐπόμενες ἐπιχειρήσεις τους.

(*) Τὰ κατοπινὰ γεγονότα ἐξηγοῦν τὴν ἐπέμβαση τούτη. Οἱ Ἄγιοι ποὺ εἶχαν κανονίσει κιόλας τὴν ἀποχώρησή τους, ἤθελαν προφανῶς ν' ἀποτρέψουν ἄσκοπες αἱματοχυσίες καὶ σοβαρότερες συνέπειες εἰς βάρος τοῦ πληθυσμοῦ.

Τετάρτη 28 Μαΐου 1941

Ἄπο πολὺ πρῶτὶ πάλι σήμερο πέφτουν ἀλεξιπτωτιστῆς, σὲ πολλὰ σημεῖα. Οἱ εἰδήσεις αὐτῆς ἔρχονται σὰν μιὰ κάποια παρηγοριά, στὴ σκέψη πῶς, γιὰ νὰ ρίχνουν οἱ Γερμανοὶ κι' ἄλλες ἐνισχύσεις, σημαίνει πῶς τὰ πράγματα γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι τόσο ρόδινα. Φανερώνει ἀκόμη τίς τρομαχτικῆς φθορῆς ποὺ ἔχουν πάθει. Ἐννῆα μέρες σήμερο, δὲν πέρασεν 24ωρο χωρὶς νὰ ρίξουν καὶ καινούργιους. Λὲς καὶ τοὺς καταπίνει ἡ γῆς.

Σύμφωνα μὲ τίς σημερινές πληροφορίες, ἔπεσαν στὸ χωριὸ Ἑλῆα καὶ στὸν Προφήτη Ἥλια, γιὰ ἐνίσχυση. Στὶς 11 π.μ. ἔπεσαν ἀκόμη κάμποσοι ἀνάμεσα «Κακὸν Ὅρος» καὶ Γοῦβες. Χωρὶς ἄλλο θέλουν νὰ ἀνακαταλάβουν τὸν Ἀσύρματο, ποὺ τὸν ἔχασαν τῆ δευτέρῃ μέρα,

Στὶς 11.30' π.μ. ἔπεσαν κι' ἄλλοι στὰ Σπήλια. Μαθαίνουμε ἀκόμη πῶς ἡ Λουφτβάφε βομβάρδισε χθὲς τὸ χωριὸ Ζαρὸ.

Ἄπο τίς 3 μ.μ. ὠς τίς 3.30' καμμιά δεκαριά ἀεροπλάνα κόβουν βόλτες πάνω ἀπὸ τίς Ἀρχάνες. Εἶναι ἄραγε μιὰ ἀπειλητικὴ ἐπίδειξη, ἢ κάποια ἀναγνώριση, τὴν ὁποία θὰ ἐπακολουθήσει ὁ βομβαρδισμὸς ;

* * *

ΚΙ' ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΚΑΝΟΥΝ ΑΠΟΒΑΣΕΙΣ : Τὸ ἀπόγευμα ὁ Συνταγματάρχης Μηλιαρᾶς ἀπὸ τὴ Νεάπολη ἀναφέρει τηλεφωνικῶς, στὸ Στρατιωτικὸ Διοικητὴ, πῶς στ' ἀνοιχτὰ τῆς Σητείας παρουσιάσθηκαν πολλὰ πλοιάρια, μὲ συνοδεία ἀεροπλάνων καὶ πολεμικῶν σκαφῶν, τὰ ὁποῖα κατευθύνονται πρὸς τίς Κρητικῆς ἀκτῆς. Ἐξηγεῖ πῶς ἀσφαλῶς πρόκειται γι' ἀποβάσεις τῶν Ἰταλῶν ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα.

Ἡ πληροφορία τούτῃ προκαλεῖ κάποιαν ἀνησυχία. Ὅχι φυσικὰ ἀπὸ τό... δέος ποὺ προκαλοῦν οἱ πολεμικῆς ἱκανότητες τοῦ καινούργιου ἐπιδρομέως, ἀλλ' ἀκριβῶς γιατί ἡ τακτικὴ του εἶναι γνωστὴ, νὰ μπαίνει στὸν ἀγῶνα τότε μονάχα, ὅταν ὁ σύμμαχος του, ἔχει ἐξασφαλισμένη τὴν ἐπιτυχία.

Στὴ σκέψη μου ἔρχεται αὐθόρμητα, ἡ περίπτωση τῆς Γαλλίας. Ἄραγε, οἱ ἴδιες συνθήκες ἔχουν δημιουργηθεῖ σήμερο

καί στήν Κρήτη, καί γι' αὐτό ξιφουλκεῖ ὁ Ντοῦτσε, νά μᾶς χτυπήσει πισώπλατα ;

* * *

Πάνω σ' αὐτή τή νευρικότητα, στίς ἀμφιβολίες καί στίς ὑποθέσεις, τίς ὁποῖες γεννᾷ ἢ πῶς πάνω πληροφορία, κάποια ἄλλη φήμη ἀρχίζει νά κυκλοφορεῖ δειλά δειλά. Ψιθυρίζεται πῶς οἱ Ἕλληνοι ἔτοιμάζονται ν' ἀποχωρήσουν! Ἡ εἶδηση ὅμως σὺτὴ ἔρχεται τόσο ἀπροσδόκητα, πού κανένας δὲ μπορεῖ ἢ δὲ θέλει νά τὴν πιστέψει.

Ἡ κατάσταση, μέχρι τούτῃ τῆ στιγμῆ, ἐξελλίσσεται τόσο ἱκανοποιητικιά, πού τίποτε δὲν θά δικαιολογοῦσε μιὰ τέτοια ἀπόφαση.

Τί μεσολάβησε ; Πῆραν τάχα, οὔτε σὲ ἕνα ν τομέα, οἱ Γερμανοὶ τὴν πρωτοβουλία; Ἐννοιώσαμε κἂν τὴν ἐχθρική πίεση, σ' ἕνα τέτοιο βαθμό, πού νά μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀλλάξουμε σκέψεις καὶ σχέδια ; (*)

Ὡς τόσο μέσα στοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν, ὕστερ' ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκπληξη, συζητιέται σὰν κἂν τὸ πιθανό.

Πρώτῃ φορᾷ ἡ ἀνησυχία τῆς «αὔριον» ἀρχίζει νά μὲ βασανίζει. Κάτι πού πιστεῦσα σὰν ἀδύνατο κι' ἀπίθανο, ὡς τὰ χθές, σήμερο παρουσιάζεται, τοῦλάχιστο σὰν ἐνδεχόμενο.

* * *

ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΒΟΜΒΑΡΔΙΖΕΤΑΙ : Στίς 5 τ' ἀπόγεμα, ἀκούονται ἀπὸ μακρὰ ὑπόκωφες παρατεταμένες ἐκρήξεις.

Ἀνεβαίνω σ' ἕνα λόφο στ' ἀνατολικά τῆς κωμοπόλεως γιὰ ν' ἀντιληφθῶ τί συμβαίνει. Πάν' ἀπὸ τ' ἀεροδρόμιο, στριφογυρίζουν μερικὰ στούκας. Κάθε τόσο κάνουν κι' ἀπὸ μιὰ βουτιά κι' ἀπολυοῦν τίς βόμβες τους. Πυκνὲς στήλες καπνοῦ καὶ σκόνης ὑψώνονται ὕστερ' ἀπὸ κάθε ἐκρηξη. Τ' ἀντιαεροπορικά ἀγχομαχᾶνε ἀπελπισμένα.

Ὑστερ' ἀπὸ 20' λεπτὰ φεύγουν, μὰ τὴν ἴδια ὥρα ἀπὸ τὰ δυτικά παρουσιάζονται καινούργια κύματα. Τοῦτα δὲν προχωρᾶνε πέρ' ἀπὸ τὴν πόλη. Μετράω 10... 20... 30... 50, μὰ γρήγορα χάνω τὸν λογοριασμό. Ὅλοένα καὶ καταφθάνουν καινούργια. Ὅπως παρεμβαίνει ὁ Γιούχτας, λὲς καὶ τὸ πελώριο

* (*) Ὁ Μάκενζυ Κίγγ στοὶ βιβλίῳ του γράφει: «Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐγκατάληψη τῆς Κρήτης ἀρθῆκε τὴν Τρίτην 27ην Μαΐου. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη ἐκπληξη γιὰ τὴ φρουρὰ τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου Ἕλληνικά καὶ Βρετανικά στρατεύματα, βοηθούμενα ὑπὸ τῶν πολιτῶν (ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) σχημάτισαν πολιτοφυλακὴ, ἀνέτρεψαν κάθε Γερμανικὴν ἐπίθεση κι' ἦσαν βέβαιοι πῶς θά κρατοῦσαν ἐπ' ἀόριστον..»

κεφάλι του γέρω Δία, είναι μιά σφηγκοφωλιά, από την όποια ξεπετάγονται σύννεφα οί σφήκες και κλωθογουρίζουν πάν' από τὸ Ἡράκλειο, και βουτζουν ἐρεθισμένες ὅπως ἀνεβοκατεβαίνουν ἀκανόνιστα και ἑλλίσσονται ἄσκοπα, μὰ πάντα γύρ' ἀπὸ τὸ ἴδιο σημειο.

Οί βόμβες πέφτουν μαζεμένες, σ' ἀριθμὸ πὸν δὲν μπορεῖ νὰ ὑπολογίσει κανένας, κι' οί ἐκρήξεις ποπανωτὲς ἢ μιά στήν ἄλλη, κι' οί καπνοὶ ἀγκαλιάζουν ἄλλη μιά φορὰ ὀλόκληρη τὴν ἄμοιρη πολιτεία. Ὁ βομβαρδισμὸς τοῦτος, σ' ἔνταση και διάρ-
κεια, μὸν θυμίζει ἐκεῖνον τῆς περασμένης Παρασκευῆς. (*)

Ὡς τίς ἐξήμισυ, χωρὶς τὴν ἐλάχιστη διακοπή, κρατάει αὐτὸ τὸ κωνοῦργιο σφυροκόπημα, πὸν ὑπολογίζω ν' ἀποτελεῖ και τὴν χαριστική βολή, γιὰ τὴ βαρεῖα τραυματισμένη πολιτεία.

Στὸ χωριὸ Θράψανὸ τῆς Πεδιάδας, ἔρριξαν πάλι σήμερο κομποσες βόμβες, χωρὶς θύματα. Μονάχα τὸ σπῆτι τοῦ Παντελῆ Ἄγγελάκη γρεμιστήκε. (**)

* * *

ΑΠΟΧΩΡΟΥΝ ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ : Τὸ ἀπόγευμα μαθαίνω πὸς στοὺς κληρωτοὺς χορηγοῦνται μηνιαῖες ἀδειες. Τὸ μέτρο δικαιο-
λογεῖται μὲ τὴν ἔλλειψη πυρομαχικῶν. Συνδυάζεται ὅμως μὲ τίς φήμες γιὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν Ἄγγλων, πὸν κυκλοφοροῦν τῶρα, πῖδ ἐπίμονα.

Προσπαθῶ νὰ συναντήσω τὸ Στρατιωτικὸ Διοικητῆ ἢ τὸ Διαμερισματάρχη, μὰ στέκεται ἀδύνατον. Στὸ Τηλεγραφεῖο, ὅπου οὐσιαστικὰ εἶχεν ἐγκατασταθεῖ τίς τελευταῖες ἡμέρες τὸ Στρατηγεῖο, καμμιά κίνηση. Μοναχὸς ὁ ὑπάλληλος, κάθεται σκεφτικός, μπροστὰ στὸ ταμπλὼ τοῦ τηλεφώνου. Δὲν ξέρει κι' αὐτὸς τίποτε. Ἐπικοινωνῶ μὲ τίς Ὑποδιοικήσεις ἔξω. Παντοῦ ἡσυχία. Κι' αὐτὴ εἶναι ἀκριβῶς πὸν μ' ἀπογοητεύει. Μοιάζει σὰν μιά κομματῶδης κατάσταση, ὕστερ' ἀπὸ τὸ χαροπάλαιμα.

Σκοτεινιάζει. Οί δρόμοι ἀδειάζουν ἀπόψε νωρὶς κι' οί λιγο-
στοὶ διαβάτες περνᾶνε βιαστικοὶ κι' ἀμίλητοι. Κάτι σὰν βραχνᾶς βραβαίνει ἀπόψε πάν' ἀπὸ τὴν κωμόπολη.

(*) Ὁ Ἐπιμελητῆς τοῦ Μουσεῖου, πὸν βρισκόταν αὐτὴ τὴν ὥραν ἐκεῖ, διηγόταν ἀργότερα, πὸς πρόφθαε νὰ μετρήσει ὡς τίς τρακόσιες ἐξῆντα βόμβες!

(**) Τὸ ἴδιο χωριὸ βομβαρδίστηκε και στίς 24 τοῦ Μᾶη, στίς 7 τὸ ἀπόγεμα. Τραυματίστηκαν τότες ἢ Καλλιόπη Νιργιαννάκη και ὁ για-
τρὸς Χρ. Παπαϊωάννου κι' ἐγκρεμιστήκαν τὰ σπῆτια τοῦ Κ. Μαρνε-
λάκη, Γ. Γεννειατάκη, Γ. Νιργιαννάκη, Ἰ. Τρουλάκη, Μ. Μαλαδάκη,
Ε. Τρουλάκη και Αἰκ. Σκλιβάκη.

Ἄργά τῃ νύχτα βρίσκομαι στό σταθμό μὲ μερικοὺς βαθμοφόρους. Ἄλλοι ἔχουν ἀναλάβει νὰ ἐξακριβώσουν τὴ φήμη. Κατὰ τίς 11 ἔρχονται οἱ πρῶτες διαβεβαιώσεις.

Σύμφωνα μὲ πολλὲς πληροφορίες οἱ Ἄγγλοι φεύγουν πρὸς τὰ νοτικά. Μιά γέφυρα κοντὰ στό Καστέλλι ἀνατινάχτηκε κιόλας.

Ὡστε, πᾶνε τὰ ψέμματα, σκέπτομαι. Οἱ Ἄγγλοι μᾶς ἐγκαταλείπουν. Κι' ἀναρωτιέμαι: Σκέφτηκάν ἄραγε ποτὲ στὰ σοβαρὰ νὰ κρατήσουν τὴν Κρήτη; Ἀφοῦ μὲ τὴν ὁμόθυμη βοήθεια τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνετράπησαν ὅλα τὰ Γερμανικὰ σχέδια, τσακίστηκαν ὅλες οἱ προσπάθειες, σαρῶθηκαν παντοῦ οἱ ἀλεξιπτωτιστές, γιατί μᾶς ἐγκαταλείπουν;

Μὰ τότε, γιατί οἱ ὑποσχέσεις καὶ τὰ μεγάλα λόγια τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ; Τί ἔγιναν οἱ διαβεβαιώσεις, οἱ ἐπίσημες δηλώσεις καὶ τὰ διαγγέλματα;

Ποιὸ σκοπὸν εἶχαν; Μήπως νὰ δώσουν θάρρος στοὺς Κρητικούς καὶ νὰ τονώσουν τὸ ἠθικό τους;

Δὲν τὸ χρειάζονταν. Εἶχαν περισσευούμενο ἀπόθεμα κι' ἀπὸ τὰ δυὸ, μέσ' στὶς καρδιές τους.

Τὸ καθήκον τους, πρὸς τὸν αἵματοποτισμένο τόσες φορές τόπο τους, θὰ τὸ ἔκαναν καὶ τούτῃ τῇ φορά, σύμφωνα μὲ τίς ἐπιταγὲς τῶν προγονικῶν τους παραδόσεων. Ἀκόμη κι' ἂν ἔμεναν κι' ὀλομόναχοι.

Δὲν εἶναι δᾶ κι' ἀμάθητοι νὰ πολεμᾶνε καὶ νὰ σκοτώνονται γιὰ τὴ λευτεριά τους, ἀβοήθητοι καὶ προδομένοι, πολλὲς φορές, ἀπὸ τοὺς μεγάλους των «προστάτες».

Οἱ τραυματισμένοι βράχοι στό θρυλικὸ Ἀκρωτήρι, διηγοῦνται μὲ παράπονο, μὰ καὶ μὲ περηφάνεια, μιὰ πρόσφατη τέτοια ἱστορία . . .

Μὰ οἱ ἱστορίες ξεχνιοῦνται. Καὶ τὰ παραδείγματά τους, οὔτε συγκινοῦν, οὔτε διδάσκουν. Γιατί ἂν ἐδίδασκαν κι' ἂν συγκινοῦσαν, τὰ καράβια πού βρίσκονται, ἴσως τούτῃ τῇ στιγμή, ἀραγμένα στὰ νοτικά ἀκρογιάλια τοῦ Νησιοῦ, θὰ εἶχαν κάποιαν ἄλλην ἀποστολή. Ἀντὶς νὰ πάρουν ἕνα στρατό, πού δμολογουμένα πολέμησε παληκαρῖσια καὶ μ' αὐτοθυσία, θὰ κουβαλοῦσαν, ὅπλα καὶ πυρομαχικά γιὰ τὴ συνέχιση ἑνὸς ἀγῶνα πού μποροῦσε νὰ μὴ χαθεῖ.

Ὅπλα καὶ φυσέκια, γιὰ νὰ ὀπλιστοῦν οἱ χιλιάδες, πού ξαρμάτωσεν ὁ Μεταξᾶς καὶ νὰ γεμίσουν, ἄλλη μιὰ φορά, οἱ Κρητικὲς μαδάρες ἀπὸ κλέφτες, καὶ νὰ κατέβουν στοὺς κάμπους οἱ «Χαϊνηδες», φόβος καὶ τρόμος τοῦ κάθε ταταχτητῆ.

Φυσέκια, γιὰ νὰ γεμίσουν τίς ἄδειες μπαλάσκες τους οἱ κληρωτοί, πού κάθονται σήμερο ξαπλωμένοι, κάτω ἀπὸ τίς κληματαριές, μὲ ἄδεια κι' ἄχρηστα τὰ ὅπλα τους.

Αὐτὴ τοῦλάχιστο τῇ βοήθεια, ἂν μᾶς ἔστελναν σὲ τοῦτες τίς κρίσιμες ὥρες. θὰ ξαλάφρωναν τίς ψυχές μας ἀπὸ τὸν πόνο,

νά βλέπουμε τούς συμπολεμιστές μας, αδερφοχτούς μέχρι ση-
μερο στον κίνδυνο, στην περιπέτεια και στη νίκη, νά φεύγουν
από κοντά μας, χωρίς καν τον χαιρετισμό τ' αποχωρισμού . . . .

* * *

ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΛΙ : Την πρώτη κατάπληξη και την
απογοήτευση, από τὸ «τετελεσμένο», διαδέχεται ἡ ἀγωνία, τοῦ
τι πρέπει νά κάνουμε τώρα. Ὑπολογίζουμε, μέ τὰ δεδομένα πού
ἔχουμε, πὼς τούτη τὴ νύχτα θά περάσουν ὅπωςδήποτε τὰ Ἀγ-
γλικά τμήματα ἀπὸ τὸ Καστέλλι τῆς Πεδιάδας ἢ ἀπὸ κει κοντά,
τραβώντας γιὰ τίς νότιες ἀκτές. Καί χωρίς πολὺ σκέψη, πέρνε-
ται ἡ ἀπόφαση. Πρὸς τὸ Καστέλλι. Καί ξεκινᾶμε τὴν ἴδια
ῶρα, κοντὰ μεσάνυχτα.

Ἡ νυχτερινὴ δροσιά, ὁ καθαρὸς ἀέρας, ὁ ἐλεύθερος ὀρί-
ζοντας, ὅλ' αὐτὰ φέρνουν κάποιαν ἰσοροπία στὰ κουρντισμένα
νεῦρα, κι' ὅσο προχωρᾶμε ἀρχίζω ν' ἀνερωτιέμαι :

Τί πρόκειται νά κάνω, εἴτε συναντήσω, ὅπως ἐλπίζω, εἴτε
δὲν συναντήσω τοὺς Ἀγγλους; Ὑπάρχει ἄραγε κανένας συγ-
κεκριμένος σκοπὸς σ' αὐτὴ τὴ βιαστικὴ ἀπόφαση; Ἀσφαλῶς
ὄχι. Εἶναι ἀποτέλεσμα ἴσως μιᾶς ἐσωτερικῆς ἀντιδράσεως, πού
θέλει νά ξεσπάσει σ' ἐνέργεια καί κίνηση. Παθητικὰ δὲ μπορεῖ
κανένας νά ὑπομείνει μιὰ τέτοια ψυχικὴ κατάσταση, σὰν τὴν
ἀποψινὴ !

Πέμπτη 29 Μαΐου 1941

Με τὰ ξημερώματα βρισκόμαστε στὸ Καστέλλι. Περάσαμε μιὰν ἀνατιναγμένη γέφυρα, μὰ τὸ σκοτάδι δὲν μᾶς βοήθησε ν' ἀντιληφθοῦμε, ἂν ἡ ἀνατίναξη εἶναι πρόσφατη ἢ παλιά.

Κοντὰ στὸ Καστέλλι, πάνω σ' ἓνα ὕψωμα, πλάϊ στὸ δρόμο, μιὰ ομάδα ἀτάχτων ἐνεδρεύει. Ὁ σκοπὸς μᾶς σταματᾷ μ' ἓνα ζωηρὸ « ἄ λ τ » κι' ἔρχεται κοντὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ποιοὶ εἴμαστε. Τὰ καυμένα τὰ παιδιά, δὲν ξέρουν ἀκόμη τίποτε καὶ γεμάτα ἐνθουσιασμὸ καὶ πίστη «βιγλίζουν» νύχτα μέρα, γιὰ καινούργιους ἀλεξιπτωτιστές.

Βρίσκω πὼς δὲν εἶναι σωστό, οὔτε σκόπιμο, νὰ τοὺς μεταδώσω τίς πληροφορίες, στίς ὁποῖες ὀφείλεται κι' ἡ δική μας νυχτερινὴ πορεία. Προχωροῦμε. Ὁ σκοπὸς μ' ἓνα σβέλο τήδημα, ἀνεβαίνει πᾶν ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ πιάνει πάλι τὸ παρατηρητήριό του. Γυρίζω καὶ τὸν βλέπω. Ὅπως ἡ ψηλὴ, λιγερὴ σιλουέττα του διαγράφεται ἐπιβλητικὴ στὸ φόντο τ' οὐρανοῦ, μέσ' ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας καὶ μαντεύω τὸ ἀετίσιο βλέμμα του, ν' ἀγναντεύει τίς τριγύρω πλαγιές, θαρρῶ πὼς ὁ νυχτερινὸς αὐτὸς σκοπὸς, συμβολλίζει τὸ πάντα ἄγρυπνο μάτι τῆς Κρητικῆς ψυχῆς. Κι' ἀκόμη νοιώθω μέσα μου, ν' ἀναφτερώνει κᾶποια ἐλπίδα. Ἡ ἐλπίδα, πὼς τοῦτα τὰ τιμημένα ἄρματα, ποὺ φοράει μὲ καμάρι ὁ σκοπὸς, δὲν πρόκειται ἴσως νὰ ὑποστοῦν τὴν ταπείνωση μιᾶς οὐσιαστικῆς συνθηκολογήσεως.

Σ' ἓνα καφενεδάκι στὴν ἄκρη τοῦ Καστελλιού, ποὺ ἀνοίγει τὴν πόρτα του τούτη τὴν ὥρα, καθόμαστε νὰ ξεκουραστοῦμε. Μὲ τρόπο, προσπαθῶ ν' ἀποσπᾶσω, ἀπὸ τὸ γεροντάκι ποὺ μᾶς σερβίρει τὸν καφέ, καμμιά πληροφορία γιὰ τὸ πέρασμα τῶν Ἑγγλων πρὸς τὰ Νοτικά. Εἶναι ὀλότρελα ἀνίδεος κι' ἀμέριμος. Πιστεύει κι' αὐτός, ὅπως κι' ὅλοι κείνοι ποὺ συναντήσαμε, πὼς τὰ πράγματα πάνε καλὰ καὶ πὼς τὸ παιγνίδι τὸ ἔχασαν ὀριστικὰ οἱ Γερμανοί. Πῶς νὰ δηλητηριάσεις τὴν ὥραία αὐτὴν αἰσιοδοξία μὲ μιὰν ἀποκάλυψη; Ἀποφεύγουμε νὰ ποῦμε σὲ κανένα τίποτε καὶ στίς ἐρωτήσεις τους, ἀπαντᾶμε κι' ἐμεῖς. « Ὅλα πάνε καλὰ ! » Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς ξενοιασιάς, ποὺ ἐπικρατεῖ, ἐπιδρᾷ φαίνεται καὶ σ' ἐμᾶς καὶ δὲν δυ-

σκολευόμαστε να επαναλαμβάνουμε αυτό το ψέμμα, χωρίς δισταγμό!

Τό τηλεγραφεϊο, στο όποιο πηγαίνω άμέσως είναι κλειστό. 'Αργότερα πού άνοιξε, παίρνω τις 'Αρχάνες, μά δέ μπορώ να συνδεθώ με τό Στρατηγό. 'Ως τόσο οί φήμες έπιβεβαιούνται με γεγονότα. Οί "Άγγλοι έφυγαν τούτη τή νύχτα, όχι από τις Νότιες άχτές, μά μέσ' άπ' τό λιμάνι του 'Ηρακλείου!

• Κατά τό μεσημέρι, κατορθώνω να συνδεθώ με τό Στρατηγό. Μου έπιβεβαιώνει τήν είδηση και μου λέγει να βρίσκωμαι ώς τό βράδυ στις 'Αρχάνες, ώστε αύριο τό πρωϊ να πάμε στο 'Ηράκλειο για . . . . συνθηκολόγηση!

Γι' αυτό τό ρόλο, όμολογώ πώς δέ βρίσκω ίκανές τις δυνάμεις μου. Του υποβάλλω τήν παράκληση να μ' άπαλλάξει άπ' αυτή τή δοκιμασία, μά πού, κατά τή γνώμη μου, ή παρουσία μου σαν Διοικητή τής Χωροφυλακής, δέν είναι άπαραίτητη. Μου προσθέτει όμως, πώς ό άρχηγός των άλεξιπτωτιστών έζήτησε συγκεκριμένα τό Στρατιωτικό Διοικητή και τό Διευθυντή τής 'Αστυνομίας.

Είναι μοιραίο φαίνεται να πιώ κι' αυτό τό ποτηρι!

'Εμπιστεύουμαι τό ήμερολόγιό μου στον 'Ενωμοτάρχη Καλλιστακή Μανώλη (*) πού φεύγει για τό Μεραμπέλλο, να τό παραδώσει στους δικούς μου, και στις 2 μετά τό μεσημέρι φεύγω μ' ένα φορτηγό αυτοκίνητο.

"Υστερ' από είκοσι ώρες άπουσίας, ξαναβρίσκουμαι άπόψε στις 'Αρχάνες!

* * *

(*) 'Ο έφεδρος τούτος υπαξιωματικός ήρθεν από τους πρώτους να καταταχθεί και να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Μά ή διαταγή τής ανακλήσεως δέν έφθασε ποτέ. 'Εντελώς έθελοντικά πρόσφερε τις υπηρεσίες του σ' όλη τή διάρκεια τής μάχης.

Παρασκευή 30 Μαΐου 1941

Πρωτὶ πρωτὶ κατεβαίνω στὴν ἀγορά. Μὰ σήμερο οἱ δρόμοι εἶναι ἄδαιοι. Τὰ καταστήματα κλειστά. Καμμιά κίνηση. Ἡ κωμόπολη παρουσιάζει μιὰ πενθιασμένην ὄψη.

Μέσα σ' ἓνα καφενεῖο, μερικοὶ θαμῶνες πίνουν τὸν καφέ τους. Στὰ πρόσωπα ὄλων διακρίνεις τὴν ἀπογοήτευση. Μάτια κοκκινισμένα, πού προδίδουν ἀγρύπνια κι' ὀλονύχτια ἀγωνία. Ἴσως καὶ δάκρυα. Κανένας δὲ μιλεῖ. Ἴσως γιὰ νὰ μὴ προδοθεῖ ἡ ἐσωτερικὴ τους ἀναταραχὴ, ἀπὸ τὴν ἴδια τους βουρκωμένη φωνή. Μονάχα καπνίζουν.

Ὅπως μπαίνω μέσα, νοιώθω νὰ στηλώνονται μερικὰ ζευγάρια μάτια πάνω μου, γεμάτα θλίψη καὶ παράπονο. Πόσα πολλὰ λένε αὐτὰ τὰ βουρκωμένα βλέμματα. Ὀλόκληρη μιὰν ἱστορία, μ' ἓνα δραματικὸν ἐπίλογο!

Οἱ κληρωτοί, ὅσοι μποροῦν, τὸ σκᾶνε σήμερο γιὰ τὰ χωριά τους. Μὰ δὲν εἶναι ὅλοι Κρητικοί. Εἶναι πολλὰ Μακεδονόπουλα, Πελοπονήσιοι καὶ Νησιῶτες. Ποῦ νὰ καταφύγουν αὐτὰ τὰ ξένα παιδιὰ; Ὅποιος ἀπὸ τοὺς ντόπιους συναδέλφους τους ἔχει τὰ μέσα, παίρνει κι' ἀπὸ ἓναν μαζύ του. Στὸ ἀπόμερο χωριό του θὰ τὸν φιλοξενήσει καὶ θὰ τὸν κρύψει, ὅσο τὸ καλέσει ἡ ἀνάγκη, ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Γερμανῶν. Μεσα σ' αὐτοὺς ὅμως βρίσκονται καὶ πολλοὶ τραυματίες τῶν περασμένων μαχῶν, κι' ἡ θέση ἡ δική τους ἦταν ἀληθινὰ δραματικὴ. (*)

(*) * Ἄλλα ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ μὲ μισογιατρεμένα τὰ τραύματα, φεύγουν καὶ παρουσιάζονται στὶς μονάδες τους, ὅπως ὁ κληρωτὸς στρατιώτης Ζῶτος Ἰωάννης, κι' ἄλλα βαρύτερα τραυματισμένα ὅπως οἱ Κοεμτζόπουλος Ἀλκιβιάδης, Ἀνδρέου Σωτήριος, Κοκαλίδης Χαράλ. κ. ἄ., ἀναγκάζονται νὰ παραμείνουν στὸ Νοσοκομεῖο, πού κατέλαβαν ἐν τῷ μεταξύ οἱ Γερμανοί. Κι' οἱ τέσσερις πῶς πάνω κληρωτοὶ κατάγονται ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τραυματίστηκαν ὅλοι σὲ μιὰ σύγκρουση, ἀνατολικά τοῦ Μασταμπᾶ, τὸ ἀπόγεμα τῆς 24ης τοῦ Μᾶη. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς στὴν περίπτωση τούτη οἱ Γερμανοὶ γιατροὶ δὲν φανήκαν βάρβαροι.

Τὰ ὄπλα παραδίδονται ἀράδα, ὕστερ' ἀπὸ μιᾶ διαταγῆ τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητῆ, ποὶ προκάλεσαν οἱ Γερμανοί. Ἄλλο δράμα κι' αὐτό, ἡ παράδοση τῶν τιμημένων τουφεκιῶν. Πονεῖ ἡ ψυχὴ σου νὰ παρακολουθεῖς τὴ συντριβὴ ἐκείνων ποὺ τὰ παραδίδουν καὶ νὰ βλέπεις αὐτὰ τὰ λαχταριστὰ ὄπλα, στιβαγμένα κι' ἄχρηστα, σ' ἓναν ἀξιοθρήνητο σωρό. Πόσες ἐλπίδες δὲν στηρίχτηκαν σὲ τοῦτα τὰ ὄπλα, μὰ καὶ πόσους θριάμβους δὲν ἐγνώρισαν! Ζωὴ καὶ ψυχὴ ἔπαιρναν στὰ χέρια τοῦ κάθε πολεμιστῆ καὶ τὰ φλογισμένα τους στόματα, ἐννῆά μέρες τώρα, δὲν ἔπαψαν νὰ τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι τῆς νίκης!

* * *

ΚΑΙ ΜΙΑ ΜΙΚΡΟΨΥΧΗ ΣΚΕΨΗ : Μέσα σ' αὐτὸ τὸ γενικὸ πένθος, ποὺ ἔχει κάποιον τραγικὸ μεγαλεῖο στὶς βουβὲς ἐκδηλώσεις του, μιᾶ ἀπερίσκεπτη ἐνέργεια, παρ' ὀλίγο νὰ δημιουργήσῃ λυπηρὰ ἐπεισόδια. Διαδόθηκεν μιᾶ στιγμὴ, πῶς μερικοὶ κύριοι τοῦ «Προοδευτικοῦ Συλλόγου Ἀρχανῶν», συνέταξαν κάποιον ψήφισμα γιὰ νὰ . . . καλωσορίσουν τοὺς Γερμανοὺς!

Πρόθεση καὶ σκοπὸς τους νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εὖνοια τοῦ Κατάχτητῆ γιὰ τὴν κωμόπολὴ τους. Τὸ ἄθλιο αὐτὸ ἔγγραφο εἶχε δαχτυλογραφηθεῖ κιόλας. Μὰ σύσσωμος ὁ πληθυσμὸς τῆς ἡρωϊκῆς κωμοπόλεως, ἀποδοκίμασε τοὺς ἐμπνευστὲς τῆς μικροψυχῆς αὐτῆς ἐνέργειας.

Ἦσαν οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ποὺ πρὶν δυὸ μέρες ἀντέδρασαν στὴ σκέψη νὰ συνεχισθεῖ ὁ ἀγῶνας σὰν κλεφτοπόλεμος, ἂν θὰ φευγαν οἱ Ἕλληες, οἱ ἴδιοι ποὺ εἶχαν ζητήσῃ προηγούμενα ἀπὸ τὸ Στρατιωτικὸ Διοικητῆ, ν' ἀπομακρυνθοῦν τὰ στρατιωτικὰ τμήματα ἀπὸ τὶς Ἀρχάνες γιὰ νὰ μὴν τὶς βομβαρδίσουν οἱ Γερμανοί!

Μικροψυχοὶ καὶ στενόκαρδοι ἄνθρωποι, μὰ τόσο ἐλάχιστοι εὐτυχῶς, ποὺ δὲ μποροῦν, νὰ λεκιάσουν οὔτε μὲ τὴν πιὸ ἀδιόρατη κηλίδα, τὴ γεμάτη ἀπὸ ἡρωϊκὲς παραδόσεις ἱστορικὴ κωμόπολη τῶν Ἀρχανῶν. Τὸ ἀξιοθρήνητο αὐτὸ ἔγγραφο τελικὰ δὲν ἔφθασε στὸν προορισμὸ του. Ἐξαφανίστηκε μέσα στὴ γενικὴ ἀποδοκιμασία καὶ ἀγανάχτηση.

* * *

Ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΣ : Στὶς 8.30 ἔρχεται ὁ Γερμανὸς ἀπεσταλμένος τοῦ Μπρόυερ. Ἡ συνάντησή μου μαζί του στὸ Τηλεγραφεῖο, ἦταν μιᾶ ἀκόμη ψυχικὴ δοκιμασία. Ὁρθιος σὲ μιᾶ ἄκρη, συζητᾷ μὲ τὸν ἀνθυπίατρο Σπανό.

Γελᾷ πότε πότε, μὰ ἡ ἔκφρασή του εἶναι σκληρὴ καὶ δείχνει κάποιαν ἐγωϊστικὴ περιφρόνηση στὸ περιβάλλον. Δὲν ξέρω τί βαθμὸν ἔχει. Ἴσως νὰ ναι ἀξιωματικός, ἴσως καὶ ὑπαξιωμα-

τικός. Στο περιλαίμιό του, είναι προσαρμοσμένα από κάθε μεριά δυο κίντρινα πουλιά μ' άνοιχτές φτερούγες. Μά δὲ μ' ενδιαφέρει ὁ βαθμός του. Γιὰ μένα εἶναι ἕνας Γερμανός. Στὸ πρόσωπό του, ὅπου εἶναι ἀποτυπωμένη ὅλη ἡ σκληρότητα κι' ἡ κούφια ὑπεροψία τῆς ράτσας του βλέπω, τούτη τῆ στιγμή, τὸν ἴδιο τὸ Χίτλερ, τῆ Γερμανία ὁλόκληρη.

Αὐτὸς θά ναι τώρα ὁ αὐθέντης κι' ὁ κύριος ἐνὸς λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς τόσο δὲ νικῆθηκε στὸ πεδίο τῆς μάχης. Ἀντίθετα ὑπῆρξε νικητὴς ὡς τὸ τέλος.

Ἄν ἔχασε τὸ παιγνίδι, αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς γονάτισε μπροστά στὸ δυνατότερο.

Ἡ μοῖρα ἔχει κάποτε τὶς ἰδιοτροπίες τῆς. Δίδει τὴν τελευταία στιγμή τὴ νίκη στοὺς ἡττημένους. Γκρεμίζει τὰ τρόπαια, μεταμορφώνει τοὺς θριάμβους σὲ πένθιμες πομπές καὶ τὶς φρέσκες ἀκόμη δάφνες, σὲ σκουριασμένες ἀλυσσίδες. Ἔτσι εἶναι ἡ μοῖρα κάποτε . . . .

* * *

ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΡΟΥΣΣΕΣ : Λίγο ἀργότερα ἔρχεται ὁ Στρατηγὸς καὶ ξεκινᾷμε ἀμέσως γιὰ τὸ Ἡράκλειο.

Μέσα στ' αὐτοκίνητο εἶν' ἀκόμη ὁ ἀνθυπίατρος Σπανός, ποὺ ἐκτελεῖ χρέη διερμηνέως, ἕνας λοχαγὸς κι' ὁ Γερμανὸς ἀπεσταλμένος. Σ' ὅλη τῆ διαδρομὴ δὲ μιλάει κανένας. Ὅλοι ἔχομε παραδοθεῖ στὶς σκέψεις μας.

Κάνω μὲ τὸ μυαλό, μιὰν ἀνασκόπηση τοῦ τελευταίου τούτου δεκαπενθήμερου. Ἀκριβῶς, σὰν σήμερο δεκαπέντε, τὴν προπερασμένη Παρασκευὴ καὶ περίπου τὴν ἴδια ὥρα, μέσα σ' ἕνα τέτοιο αὐτοκίνητο, ταξίδευα πάλι πρὸς τὸ Ἡράκλειο ἀπὸ τὴ Νεάπολη. Τὶ σύμπτωση ἀλήθεια.

Ὡς τόσο ἀναρωτιέμαι, ἂν πραγματικὰ ἔχουν περάσει μονάχα δεκαπέντε μέρες ἀπὸ τότε. Μοῦ φαίνεται πὼς, ἀπὸ τὴ χρονολογία κείνη, μὲ χωρίζει μιὰ ὁλόκληρη ἐποχὴ. Πὼς μπόρεσαν νὰ στιβαχθοῦν, ἔστω καὶ συμπεπυκνωμένα, τόσα γεγονότα μέσα στὸ ἐλάχιστο αὐτὸ διάστημα τῶν δυὸ ἐβδομαδῶν ;

Ἀληθινά, τὸ μᾶκρος τῆς ζωῆς δὲν ἐξαρτιέται ἀπὸ τὰ χρονικὰ τῆς ὄρια. Μετριέται ἀπὸ τὴν πυκνότητά τοῦ περιεχομένου τῆς !

* * *

Φθάνουμε στὸ Ἡράκλειο. Μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, μόλις ποὺ βρίσκουν μέρος νὰ χωρέσουν οἱ ρόδες τοῦ αὐτοκινήτου.

Στὰ σπίτια τῆς ὁδοῦ Νεκροταφείου, σ' ὅσα στέκουν ἀκόμη γερά, ἔχουν ἐγκατασταθεῖ Γερμανοί. Στὶς αὐλές τους κι' ἔξω στὸ δρόμο ἔχουν μαζευτεῖ σὲ πυκνὲς ὁμάδες. Μισόγυμνοι πλέ-

νονται σὲ κάποια βρῦση, ξυρίζονται, τραγουδοῦν, σφυρίζουν. Στὰ βλέμματά τους διακρίνει κανένας εὐκόλα τὴ χαρὰ καὶ τὴ λάμψη τοῦ θριάμβου. Παρακολουθοῦν τ' αὐτοκίνητό μας, πού περνάει μὲ τὴ μεγάλη λευκὴ σημαία, κι' ἀνταλλάσσουν μεταξὺ τους μερικὲς λέξεις, τὶς ὁποῖες δὲν καταλαβαίνω φυσικά. Τὸ νόημά τους ὅμως γίνεται φανερό, ἀπὸ τὰ εἰρωνικά χαμόγελα καὶ ἀπὸ τὶς πρόστυχες χειρονομίες πού τὰ συνοδεύουν.

Κι' ὅμως, σκέφτομαι, δὲν ἐδείχνατε καμμιά εἰρωνικὴ διάθεση ὅταν ἀντικρῦζατε τὰ, ἔστω καὶ πρωτόγονα, λιανοτούφεκά μας. Χλωμιάζατε ἀπὸ τὸ φόβο, κι' ἄς εἴσαστε ἀρματωμένοι σὰν ἀστακοί, ἀπ' ὅ,τι πιὸ τέλειο σὲ πολεμικὰ μέσα ὑπάρχει. Καὶ τὰ χέρια σας δὲ βόλευαν γιὰ ὑβριστικὲς, σὰν τοῦτες, χειρονομίες, γιατί βιαζόσαστε νὰ τὰ σηκώνετε ψηλά, ζητώντας οἴχτο καὶ ἔλεος. Μὰ εἶπαμε... ἡ μοῖρα εἶναι πολλὲς φορὲς παράξενη.

* * *

Η ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΗ : Ἐπὶ τέλους φθάνουμε στὶς Ρουσές. Ἡ πλατεῖα ἔκταση πού ἀπλώνεται γύρω ἀπὸ τοὺς στρατώνες εἶναι γεμάτη ἀπὸ Γερμανούς.

Τὸ αὐτοκίνητο μᾶς κατεβάζει μπροστὰ στὴν ἐξωτερικὴ κλίμακα τῶν γραφείων τοῦ 43 Σύντος. Ὅπως ἀνεβαίνουμε μᾶς περιεργάζονται μὲ περιέργεια κι' εἰρωνία μαζὺ, οἱ βαθμοφόροι κι' οἱ στρατιῶτες, πού μπαινοβγαίνουν στὰ γραφεῖα. Φορᾶνε ὅλοι τους σχεδὸν Ἑγγλέζικες στολὲς χωρὶς διακριτικά. Τὶς ντύθηκαν ὅπως τὶς πῆραν ἀπὸ τὶς ἀποθήκες τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, ἀσιδέρωτες, τσαλακωμένες χωρὶς καμμιά ἐφαρμογὴ. Μερικοὶ φορᾶνε στὰ κεφάλια ἄσπρες κάσκες. Ὅ,τι ἄρπαξε φαίνεται ὁ καθένας τους.

Ὁ Μπρόυερ εἶναι ἀπασχολημένος—ὅπως μᾶς λένε—στὸ γραφεῖο του καὶ μᾶς βάζουνε νὰ περιμένουμε σ' ἓνα στενὸ γραφεῖο, στὸ ὁποῖον ἐργάζεται κάποιος στὴ γραφομηχανή. Ἡ ἀναμονὴ σὲ τέτοιες ὥρες, εἶναι πολὺ ἐκνευριστικὴ, ὅταν μάλιστα δὲν μπορεῖς νὰ ξεσκάσης κάπως, στὸ κάπνισμα. Μὰ τὰ τσιγάρα τώρα καὶ μερικὲς ἡμέρες, ἦταν τὸ πιὸ σπάνιο πρᾶγμα. Οὔτε ὁ στρατηγὸς κρατᾷ οὔτε κι' ἐγώ. Ὡς τόσο ὁ δακτυλογράφος καπνίζει ἓνα «Three-Three» προκλητικώτατα. Οἱ Ἑγγλέζικες ἀποθήκες ἦσαν φαίνεται πολὺ πλούσιες καὶ στὸ εἶδος αὐτό.

Ἦστερ' ἀπὸ μισὴ ὥρα περίπου, μᾶς καλεῖ ὁ Μπρόυερ. Ὁμολογῶ πὼς ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Γερμανοῦ Συναγματοάρχη δὲν ὑπῆρξε βάνουση, ὅπως ἄρχισα νὰ πιστεύω, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἀναμονὴ τόσης ὥρας, στὴν ὁποία μᾶς ὑπέβαλε. Μὲ ψυχρὴ στρατιωτικὴ εὐγένεια, σηκώνεται, μᾶς δίδει τὸ χέρι καὶ μᾶς ὑποδεικνύει νὰ καθίσουμε γύρω ἀπὸ ἓνα μεγάλο τραπέζι στὸ κέντρο τοῦ ὁποίου κάθετα ὁ ἴδιος. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ του, κάθετα ἓνας ἀντισυναγματοάρχης ψηλὸς μὲ μὴ δεμένη κορμωστασιά καὶ μ' ἓνα ὀβάλ

καλοφτιαγμένο πρόσωπο. "Έχει κάτι τὸ ἐπιβλητικὸ στὸ βλέμμα κι' ἡ ἔκφρασή του δὲν εἶναι καθόλου ἀποκρουστική. Γελά με τὸ τίποτε κι' οἱ χειρονομίες του εἶναι ἄνετες καὶ φυσικές. Τὴν πιὸ πολὺ ὥρα στέκεται ὄρθιος καὶ βηματίζει πάνω κάτω εὐθυτενῆς καὶ κορδομένος, σὰν νὰ θέλει νὰ κάνει ἐπίδειξη τοῦ ἐπιβλητικοῦ του ἀναστήματος.

Ἄπο τ' ἀριστερά του κάθεται κάποιος, χωρὶς ἄλλο, στρατιωτικὸς καὶ τοῦτος, μὰ τὸ τσαλακωμένο ἐγγλέζικο πουκάμισο ποὺ φοράει, δὲν ἔχει κανένα διακριτικὸ. Λεπτὸς καὶ μικρὸσωμος, εἶναι κουλουριασμένος μέσα σὲ μιὰ πολυθρόνα, μὲ τὸ ἕνα πόδι πάνω στ' ἄλλο, μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀκουμπισμένους στὰ πλαϊνὰ τῆς πολυθρόνας καὶ τὰ χέρια πλεγμένα μπροστὰ στὸ πρόσωπό του. Ἀφρουγκάζεται μὲ προσοχὴ τὶς συζητήσεις, πάντα σ' αὐτὴ τῆ στάση καὶ μονάχα, ὅταν θέλει νὰ ὑποβάλει καμμιάν ἐρώτηση, πετάγεται σὰν αὐτόματο ἀπὸ τὸ κάθισμά του καὶ μιλάει μὲ ζωηρὲς νευρικές χειρονομίες, κυττάζοντας κατάματα καὶ προκλητικὰ τὸ συνομιλητὴ του. Ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς μοιάζει σὰν ξεβιδωμένο αὐτόματο.

Ἀπέναντι ἀκριβῶς στὸν Μπρόυερ κάθεται ἕνας ἄλλος Ἀντισυνταγματάρχης. Ψηλὸς καὶ τοῦτος μὰ κάπως κυφὸς μὲ μιὰ κουρασμένη καὶ νωθρὴ ἔκφραση, μοιάζει πιὸ πολὺ μὲ κανένα εὐπορον ἀγρότη. Τὸ μοῦτρο του εἶναι σιρικνωμένο κι' ἡ μύτη του γαμψή μ' ἀνεσηκωμένα τὰ πτερύγια. Δείχνει σὰν νὰ ἐκτελεῖ μιὰν ἀγγαρία. Σπανιώτατα ἀπευθύνει ἐρωτήσεις καὶ δὲν σηκώνεται οὔτε μιὰ φορὰ ἀπὸ τὸ κάθισμά του.

Ὁ Μπρόυερ κάθεται στὸ κέντρο τοῦ μεγάλου γραφείου. Ξεροφημένο πρόσωπο, ἀνάστημα συμμετρικὸ, κινήσεις ἀργές καὶ καλομελετημένες. Ἄπο τὸ λαιμὸ του κρέμεται ἐπιδειχτικὰ ὁ σιδηροῦς σταυρὸς τοῦ Χίτλερ. Αὐτὸ τὸ παράσημο ἀποτελεῖ κάτι σὰν ἀνορθρογραφία μέσα στὴν ἀτημέλητη καὶ τσαλακωμένη στολὴ ἐκστρατείας ποὺ φοράει. Κάθεται μὲ τὸ ἕνα πόδι πάνω στ' ἄλλο, κι' ὅταν βρίσκεται σὲ κάποια ἀμηχανία, ἢ ὅταν σχεδιάζει κάποια ἐρώτηση, ἀσχολεῖται μὲ κωμικὴ σοβαρότητα νὰ ξετζίμπᾳ μὲ τὰ νύχια τὶς πέτσες, ἀπὸ τὰ ξεφλουδισμένα του γυμνὰ γόνατα.

Χρὴ διερμηνεῖα ἐκτελεῖ ὁ Γιάννης Γκριδάκης ποὺ ἔχει «ἐπιταχθεῖ» ἀπὸ τὰ χθές σὰν γερμανομαθής.

Ὁ Μπρόυερ μᾶς προσφέρει τσιγάρα ἀπὸ ἕνα ἐγγλέζικο κουτί καὶ διατάσσει νὰ μᾶς φέρουν τσάϊ μὲ μπισκότα. "Ὅλα Ἀγγλικῆς προελεύσεως φυσικά." Ἔτσι ἡ συνομιλία ἀρχίζει μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα, δὲν μπορῶ νὰ πῶ βέβαια φιλική, ἀνεπηρέαστη ὡς τόσο— φαινομενικὰ τουλάχιστον — ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις μᾶς σκληρῆς καὶ πεισματωμένης πάλης, τόσο πρόσφατης μάχισα.

Σπεύδει ἀκόμη ὁ Μπρόυερ νὰ δικαιολογήσει τὴν παράταση

της άναμονης μάς, με τὸ ὅτι ἦταν άπασχολημένος μ' ἕναν Γερμανὸ Στρατηγὸ τῆς άεροπορίας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα, γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσει τὸ άεροδρόμιο.

“Υστερ’ ἀπὸ μερικὲς τυπικὲς ἐρωταποκρίσεις, με τὸ Στρατηγὸ, μπαίνουμε στὴν οὐσία τοῦ θέματος.

Ὁ Στρατηγὸς Λιναρδάκης ὑποβάλλει τὴν πρόταση νὰ ἰσχύσουν καὶ γιὰ τὰ στρατεύματα τῆς Κρήτης, οἱ ἴδιοι ὄροι ποὺ ἴσχυσαν γιὰ τὸ στρατὸ τῆς Ἀλβανίας.

Ὁ Μπρόυερ σκέφτεται μερικὲς στιγμὲς, παίζοντας με τὸ μολυβδοκόνδυλο ποὺ κρατᾶει στὸ χέρι, καὶ δὲν άπαντᾷ άμέσως. Προφῶνως σκέφτεται, πῶς νὰ διατύπώσει τὴν άπάντηση.

«Θὰ ὑποβάλω—λέγει άποτεινόμενος στὸ διερμηνεά—αὐτὴ τὴν εὐχὴν. Ἐχῶ ὅμως πολλὲς άμφιβολίες ἂν θὰ ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο στὴν Ἀθήνα».

Ἀφίνει νὰ ἐννοηθεῖ, ἴσως ἀπὸ πραγματικὴ διάθεση, ἴσως καὶ ἀπὸ κάποιαν σκοπιμότητα, πῶς κι' ὁ ἴδιος θὰ εὐνοοῦσε μιὰ τέτοια λύση, γιὰ τὴν ὁποῖαν ὅμως ἄλλοι ἦσαν άρμόδιοι.

Ὁ Στρατηγὸς ρωτᾶει με άπορία, γιατί θὰ γινόταν διάκριση στὶς δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις, μιὰ ποὺ οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Κρήτης δὲν ὑπῆρξαν, παρὰ μιὰ συνέχεια τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἀλβανικοῦ Μετώπου.

Ὁ Μπρόυερ σ' ἂν νὰ περιμένε τὴ διατύπωση αὐτῆς τῆς άπορίας καὶ ἔχει ἔτοιμη τὴν άπάντηση, τὴν ὁποῖα δίνει άργά καὶ κοφτά :

— Γιατί, στὶς ἐδῶ ἐπιχειρήσεις, δὲν πῆρε μέρος μόνον ταχτικὸς στρατὸς, ἀλλὰ καὶ ἔνοπλοι πολῖτες.

— Μὰ δὲν ἦσαν πολῖτες αὐτοὶ ποὺ πολέμησαν, ἦσαν στρατευμένοι, άπαντᾷ ὁ Στρατηγὸς.

— Γιατί δὲ φοροῦσαν στολή ;

— Γιατί δὲν προφτάσαμε νὰ ἐφοδιαστοῦμε με στρατιωτικὲς στολές. Νά, κι' ἐγὼ ὅπως βλέπετε — συνεχίζει, δείχνοντας τὸ πολιτικὸ κοστούμι ποὺ φοράει — εἶμαι Στρατηγὸς, κι' ὅμως διηύθυνα τίς ἐπιχειρήσεις με τὰ πολιτικά. Ἀκριβῶς γιατί δὲν πρόφτασα νὰ κάνω στολή.

Ὁ Μπρόυερ σκέφτεται μερικὲς στιγμὲς καὶ συνεχίζει :

— Καλά, ἀφοῦ δὲν εἶχατε στολές, γιατί δὲν τοὺς βάζατε διακριτικὰ περιβραχιόνια ;

Ὁ Λιναρδάκης ἔχει ἔτοιμη τὴν άπάντηση :

— Γιατί δὲν προφτάναμε οὔτε αὐτὰ νὰ φτιάξουμε. Ἄλλωστε, δὲν εἶχαμε καὶ τὰ μέσα.

Ὁ κύλουριασμένος στὴν πολυθρόνα τοῦ άξιωματικὸς πού, ὡς ἐκείνην τὴ στιγμὴ, δὲν εἶχεν άνοίξει τὸ στόμα του, ἀλλὰ παρακολουθοῦσε με προσοχὴ τὴν ὄλη συζήτηση, ξεπετάγεται ὄρθιος καὶ με μιὰ χειρονομία άνακριτὴ ποὺ πάει νὰ ξαφνιασει

τὸν ἀνακρινόμενον, ρωτᾷ ἀπότομα τὸ Στρατηγὸν κυττάζοντάς τον κατὰματα.

— Τόσους πολλοὺς εἶχατε ; Πόσοι ἦσαν αὐτοὶ τοῦ δὲν εἶχαν στολές ;

Ἐπιδιώκει προφανῶς ν' ἀποσπάσει κάποιαν ὁμολογίαν πάνω στο ζήτημα αὐτό, ποῖος ξέρει γιὰ πῶς σκοπὸν.

— Ἦσαν ἄρκετοί, ἀπαντᾷ ἀόριστα ὁ Στρατηγός.

Εὐτυχῶς ὁ ξεβιδωμένος δὲν ἐπιμένει νὰ καθοριστῆ ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς, γιὰτὶ σίγουρα ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς θὰ βρισκόταν σὲ δύσκολη θέση ν' ἀπαντήσῃ.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ διακόπτεται ἡ συζήτηση. Ἕνας συνεχῆς θόρυβος τροχοφόρων, τοῦ περνοῦν κάτω ἀπὸ τὸ γραφεῖο καὶ συγκεντρώνονται πρὸς τὴν ἀνατολικὴ ἔκτασιν τῶν Στρατῶνων, ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν μας. Ὅλοι σηκώνονται καὶ παρακολουθοῦν τὴν κίνησιν ἀπὸ τὰ παράθυρα.

Πλησιάζουσι καὶ μεῖς. Μοτοσικλέττες ἐφοδιασμένες με πολυβόλα, μικρὰ τάγκς καὶ θωρακισμένα αὐτοκίνητα παρελαύνουν σὲ μιὰν ἀτέλειωτην σειρὰ καὶ τοποθετοῦνται σὲ πολλὰς γραμμὰς, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Μιὰ ἐγωϊστικὴ ἱκανοποίησις παρουσιάζει ἡ ἔκφρασις ὄλων, ὅσο παρακολουθοῦν τὴ θορυβώδη τούτη παρέλασιν τῆς φάλαγγος τῶν ἐλαφρῶν μηχανοκινήτων τους. Ξέρουν φυσικὰ πολὺ καλά, πὼς χωρὶς τὶς μηχανὰς τοῦτες, τὶς ὁποῖες τοὺς ἐπέτρεψε νὰ κατεβάσῃ σὲ τὸ Κρητικὸ ἔδαφος, ἡ κατάληψις τοῦ Μάλεμε, οὔτε αὐτά, οὔτε καὶ μεῖς θὰ βρισκόμασταν μέσα σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖον, τὴν ὥραν τούτη !

Χάρις σ' αὐτὸ τὸ ἀπόκτημα, τοῦ ὀφείλεται σ' ἓνα ἢ περισσότερα λάθη δικὰ μας, οἱ νικημένοι ἐπιβάλλουν σήμερον ὄρους κ' οἱ νικητὲς ἀναγκάζονται νὰ τοὺς ὑπογράψουν.

Χάρις σ' αὐτὰ, ὁ Συνταγματάρχης μετὰ τὸ σιδερένιον σταυρὸν, τόλμησε μόλις χθὲς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ περιχαρακωμένον τοῦ ἄντρο πέρ' ἀπὸ τὸ Κακὸν Ὄρος καὶ νὰ καταλάβῃ μιὰν ἐγκαταλειμμένην ἀπὸ κάθε ἄμυνα καὶ ἐρειπωμένην πολιτείαν.*

Δίκης λοιπὸν ὁ θαυμασμὸς καὶ τὸ καμάρι, πρὸς τὶς ἐξοπλισμένες μηχανὰς τους.

Δὲν ἔχει ἀκόμη τελειώσει ἡ παρέλασις τούτη καὶ στὴν πόρταν τοῦ γραφείου παρουσιάζεται ἓνας ψηλὸσωμος ἀξιωματικὸς βου-

---

(*) Ἀπὸ τὸν Καθηγητὴν Γεώργ. Σεργάκη, τοῦ πιάστηκε ὁμηρὸς τὴν πρώτην μέραν σὲ τὸ Κακὸν Ὄρος, ἔμαθα ἀργότερα, πὼς πρὶν ἀκόμη ξημερώσει ἡ 29 τοῦ Μᾶη, δυὸ λευκὰς φωτοβολίδες ἀπὸ τὴν μεριά τοῦ Ἑρακλείου φανέρωναν τὴν κατάληψιν τοῦ ἀεροδρομίου.

* Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ ὁ Μπρόυερ ξεκίνησε ἀπὸ τὸ θερινὸν Κέντρο «Γαλάξια Πουλιὰ» ὅπου εἶχε τὸ στρατηγεῖον του, κοντὰ σὲ τὸ Κακὸν Ὄρος στὶς 9—9,30 τὸ πρωῖ καὶ πῆγε στὶς Ρουσσές.

τηγμένος στή σκόνη. Είναι ὁ Διοικητὴς τῆς φάλαγγος.

Ἐνα φιλικὸ χαμόγελο διαστέλλει τὰ χεῖλη του, στὸ ἀντίκρουσμα τῶν συναδέλφων του κι' εὐθὺς ἀμέσως τὸ πρόσωπό του παίρνει τὴν ψυχρὴ καὶ αὐστηρὴ ἔκφραση ποὺ ἐπιβάλλει ὁ γερμανικὸς μιλιταρισμὸς. Δυὸ ζωηρὰ βήματα πρὸς τὸν Συνταγματάρχη, ἓνα ἠχηρὸ χτύπημα τῆς φτέρνας, ὅπως παίρνει τὴ στάση τῆς προσοχῆς. Ἀπότομη ἀνύψωση τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, ζωηρὴ κάμψη τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ ἔμπρός, ἀπότομη ἀνάκυψη καὶ ταυτόχρονα ζωηρὸ τέντωμα τοῦ χεριοῦ πρὸς χειραψία.

Τὶς ἀντίστοιχες ἀκριβῶς κινήσεις κάνει κι' ὁ Μπρόυερ, μὰ μὲ κάποιαν ἀφέλεια, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὴν πεῖ κανένας καὶ νωθρότητα.

Τὶς ἴδιες ἐντυπωσιακὲς χαιρετοῦρες, ἀνταλλάσσει διαδοχικὰ μὲ ἄλλους τοὺς συναδέλφους του, μὰ ἡ σκηνὴ τοῦ χαιρετισμοῦ μὲ τὸν ὕψηλόν ἀντισυνταγματάρχη, ποὺ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Μπρόυερ ἔχει περισσίο στοιχεῖο ἠθοποιίας, ποὺ φθάνει στὸ κωμικόν. Ὅπως εἶναι καὶ οἱ δυὸ πολὺ ψηλοὶ, παίρνουν θέση ὁ ἓνας ἀντίκρου στὸν ἄλλο, χαμογελοῦν μιά στιγμή, παίρνουν κι' οἱ δυὸ μαζὺ τὴν ἴδια αὐστηρὴ ἔκφραση καὶ ἀρχίζουν τὶς ἴδιες σπασμωδικὲς κινήσεις, μὰ τόσο ρυθμικὰ καὶ ταυτόχρονα, ποὺ θαρρεῖς πὼς εἶναι δυὸ πελώρια ἀνδρείκελλα, τὰ ὅποια κινουῦνται ἀπὸ τὸ ἐξησκημένο χέρι κάποιου ἐπιδέξιου διευθυντῆ κουκλοθεάτρου.

Παρὰ τὴ στενόχωρη θέση ποὺ βρίσκομαι, συγκρατῶ μὲ πολὺ κόπο τὰ γέλια, μπροστὰ σ' αὐτὲς τὶς τόσο κωμικὰ ἐξεζητημένες διατυπώσεις.

Παίρνει θέση γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι κι' ὁ νεοφερμένος καὶ συνεχίζεται ἡ συζήτηση.

Ὁ Μπρόυερ ἐπιμένει πὼς οἱ πολῖτες πολέμησαν ἐναντίον τους, παρὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα καὶ ἀρχίζει μιὰν ἀτέλειωτη δημηγορίαν γιὰ νὰ καυτηριάσει αὐτὴ τους τὴν ἐνέργεια, ἡ ὅποια ἀντιτίθεται στὴν ἠθικὴ τοῦ πολέμου καὶ στὸ Διεθνὲς Δίκαιον!

Πολλὲς φορές, στὸ διάστημα αὐτό, ἦρθε ὡς τὰ χεῖλη μου μιά ἐρώτηση πρὸς τὸν ἠθικοδιδάσκαλον αὐτόν, ὁ ὅποιος μὲ τόση εὐκολία ἀρνιέται καὶ καταδικάζει τὸ ἱερώτερο δικαίωμα κάθε ἐλεύθερου ἀνθρώπου, ν' ἀγωνίζεται γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Μὰ τὴν κατάπινα κάθε φορά, ἀπὸ σεβασμὸ στοὺς κανόνες τῆς Στρατιωτικῆς Ἱεραρχίας, ποὺ μοῦ ἀπαγόρευαν ν' ἀπαντήσω σὲ μιὰ παρατήρηση, ἡ ὅποια ἀπευθύνεται πρὸς ἀνώτερό μου. Θὰ τὸν ρωτοῦσα :

Ἄν συνταγματάρχα Μπρόυερ τύχαινε κάποτε νὰ βρισκασαί στὸν τόπο σου, σὰν ἰδιώτης, καὶ ξαφνικὰ χιλιάδες κούρσοι πέφταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ τὸν καταλάβουν καὶ νὰ τὸν σκλαβώσουν, θὰ καθόσουνα μὲ δεμένα τὰ χέρια; Δὲν θὰ πιάνες παρ' ὄλη σου τὴν ἡλικίαν ἓνα τουφέκι, ἢ ἂν δὲν εἶχες

τουφέκι, δὲν θ' ἄρπαζες ἓνα τσεκούρι, ἓνα δρεπάνι, ἓνα σίδερο νὰ ὑπερασπιστεῖς τὴν τιμὴ τῆς πατρίδος σου; Ἐάν μ' ἀπαντοῦσε ἀρνητικά, θὰ συμπλήρωνα, πῶς κάθε λαὸς ἔχει καὶ τὴν ἱστορία του καὶ τὶς προγονικὲς του ἐπιταγές, πού ρυθμίζουν τὴ ζωὴ, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴ δράση του, σὲ κάθε περίπτωση, καὶ δὲν μπορεῖ κι' οὔτε ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὶς ἀπαρνιέται, ὅταν μάλιστα ἡ ἱστορία του εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ παλιές καὶ πιὸ ἔνδοξες ἱστορίες τοῦ κόσμου. Θὰ τοῦ ἔδειχνα τὶς θλιμμένες μορφές τῶν ἀγωνιστῶν πού κρέμονται ξεχασμένες, χωρὶς ἄλλο, στοὺς τοίχους τῆς αἵθουσας τούτης καὶ θὰ τοῦ ἔλεγα: Κι' αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦσαν στελέχη τακτικοῦ στρατοῦ, πολέμαγαν ὅμως χρόνια ὀλόκληρα μὲ τὸν ὀργανωμένο στρατὸ μιᾶς ἄλλης αὐτοκρατορίας, ὃ ὁποῖος ὡς τόσο ποτὲ δὲν τοὺς ἀρνήθηκε τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερασπίζουσαν τὸν τόπο τους.

Φυσικὰ δὲν θὰ περίμενα, ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ν' ἀναθεωρήσει τὶς πεποιθήσεις του ὁ Μπρόυερ. Ἦταν ὅμως ἡ ἀπλούστερη κι' ἡ εὐλικρινέστερη ἀπάντηση πού μπορούσε νὰ δώσει κανένας στὸ ἀδυσώπητο «κατηγορῶ» ἐναντίον μιᾶς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, μὲ τὸ πιὸ τίμιο καὶ πιὸ ἠθικὸ περιεχόμενο.

Ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς θίγει τὸ ζήτημα τοῦ χθεσινοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ χωριοῦ Ζαρό καὶ μερικῶν ἄλλων, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Γερμανοῦ ἀπεσταλμένου στὶς Ἀρχάνες, μὲ τὴν πρόταση τῆς συνθηκολογήσεως.

Ὁ Μπρόυερ τοὺς ἀποδίδει σὲ κάποιον παρεξήγηση καὶ ὑπόσχεται νὰ μὴν ἐπαναληφθοῦν. Στὴν πραγματικότητα ὅμως φαίνεται ὅτι, στὴν ὑπόνοια πῶς οἱ Ἑγγλέζοι ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὰ Νότια παράλια, βομβαρδίστηκαν μερικὰ χωριά, πού βρίσκονταν στὴν κεντρικὴν ἀρτηρία.

* * *

Ἡ συζήτηση παρὰ τὴν ἀντίθεση τῶν ἀπόψεων, ὡς πρὸς τὴ συμμετοχὴ τῶν πολιτῶν στὶς ἐπιχειρήσεις, κρατιέται πάντα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιραν ἡρεμίας, ἂν ὄχι καὶ κάποιος διαλαχτικότητα ἕκ μέρους τοῦ Μπρόυερ. Καὶ τὰ πράγματα θὰ πῆγαιναν ἴσως καλὰ ὡς τὸ τέλος, ἂν δὲν μεσολαβοῦσε κάτι πού δὲν τὸ εἶχαμε προβλέψει καθόλου.

Συχνὰ πυκνὰ μπαιγουν μέσα βαθμοφόροι καὶ κάτι ἀναφέρουν στὸ Συνταγματάρχη τους, ὃ ὁποῖος ἀκούει μὲ μεγάλη προσοχή. Μὰ κάθε φορὰ σκυθρωπάζει, παίζει νευρικὰ τὸ μολυβδοκόνδυλό του καὶ συνεχίζει τὴ συζήτηση σὲ ζωηρότερο ὕφος.

Ὁ Γκριδάκης μᾶς ψιθυρίζει, σὲ μιὰ στιγμή, πῶς αὐτοὶ πού πηγαينوέρχονται εἶναι ἀγγελιοφόροι καὶ τοῦ μεταφέρουν πληροφορίες γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν πού ἀγνοοῦνται. (*)

(*) Οἱ ἀπώλειες τῶν Γερμανῶν στὴν Κρήτη γενικά, δὲν εἶναι ἀπό-

Φαίνεται πώς ὅσον οἱ ἀριθμοὶ μεγαλώνουν τόσο ὁ Μπρόυερ ἐρεθίζεται περισσότερο. Τώρα μιλάει κοφτὰ καὶ αὐστηρὰ καὶ δὲν πολυσυζητᾶει κάθε θέμα. Σκέφτομαι πὼς ἂν καθίσουμε ἀκόμη κάμποση ὥρα, τὸ βαρόμετρο θὰ κατέβει ἐπικίνδυνα. Ὡς τόσο δὲν ἐξαρτιέται ἀπὸ μᾶς νὰ συντομέσουμε τὶς συζητήσεις, ὕπαγορεύει στὸν διερμηνέα καὶ συντάσσει τὸ πρωτόκολλο πολὺ σύντομο καὶ τυπικό: Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ ὀπλίτες πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν στὰ Πεζὰ καὶ νὰ περιμένουν νεώτερες διαταγές.

* * *

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὴν «ταχτοποίηση» τοῦ Στρατιωτικοῦ ζητήματος, ἔρχεται κι' ἡ σειρά τῆς Χωροφυλακῆς. Ὁ Μπρόυερ μοῦ δηλώνει ὅτι ἡ χωροφυλακὴ θὰ παραμείνει στὴ θέση της, γιὰ νὰ τηρήσει τὴν τάξη καὶ μὲ ρωτᾶει, ἂν ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσω τὶς ὑπηρεσίες μου ὡς Διευθυντῆς τῆς Ἀστυνομίας. Χωρὶς ἄλλο ἢ ἐρώτηση τούτη δὲν εἶχεν ἄλλο σκοπὸ, παρὰ νὰ σφιγμομετρήσει τὴ διάθεσή μου σὲ μιὰ συνεργασία μὲ τὰ στρατεύματα κατοχῆς. Οἱ ἐπίδεσμοι, ποὺ σκεπάζουν ἀκόμη τὸ πρόσωπό μου, δὲν τοῦ ἐμπνέουν φαίνεται ἐμπιστοσύνη. Φυσικὰ θὰ προτιμοῦσα χίλιες φορὲς νὰ συμμερισθῶ τὴν τύχη τῶν συναδέλφων μου τοῦ πεζικοῦ. Εἶναι ἀναμφισβήτητα πιὸ ἀξιόπρεπη καὶ πιὸ ἔντιμη, παρ' ὅλες ἴσως τὶς δοκιμασίες, στίς ὁποῖες θὰ ὑποβληθοῦν. Στὴ σκέψη πὼς μπορεῖ νὰ γίνω ὄργανο ἑνὸς κατακτητῆ, τοῦ ὁποίου οἱ διαθέσεις πρὸς τὸν Κρητικὸ λαὸ δὲν εἶναι καθόλου φιλικές, μοῦ προξενεῖ φρίκη. Μαντεύω τι ἐννοεῖ ὁ Μπρόυερ μὲ τὸν ὄρο «τῆρηση τῆς τάξεως» καὶ καταλαβαίνω πάνω κάτω, ποιὸς θὰ ναι ὁ ρόλος τῶν ὀργάνων ποὺ θὰ τὴν ἀναλάβουν.

Ἡ λύσσα μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκφράζεται, ὅλη τὴν ὥρα, γιὰ τοὺς πατριώτες ποὺ πολέμησαν, δείχνει ξεκάθαρα ἀπὸ ποῦ καὶ μὲ ποιὲς διαθέσεις θ' ἀρχίσει νὰ ἐπιβάλλει τὴν τάξη του. Θέλω νὰ ξεφύγω, μὰ ὅπως μοῦ θέτει τὸ ἐρώτημα, θὰ ναι ἀπερίσκεπτο ν' ἀπαντήσω μὲ μιὰν ἄρνηση.

— Ἐφ' ὅσον—ἀπαντῶ—νομίζετε, πὼς ἡ Χωροφυλακὴ θὰ συντελέσει στὴν τῆρηση τῆς τάξεως, δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἀρνηθῶ.

λυτα ἐξακριβωμένες. Ὁ Μάκενζυ Κίγκ ὑπολογίζει σ' ἕξη χιλιάδες τοὺς νεκροὺς καὶ σ' ἕνδεκα χιλιάδες τοὺς τραυματίες. Ὅπως ὅμως εἶναι ἐξακριβωμένο, πὼς μόνο οἱ «ἀγνοούμενοι» ἀπὸ γερμανικῆς πλευρᾶς, ξεπερνοῦσαν τὶς 4,000 χιλιάδες, οἱ πιὸ πάνω ἀριθμοὶ ἀσφαλῶς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀκριβεῖς. Στὸ Ἡράκλειο εἰδικά, ὁ Μπρόυερ εἶχε λυσάξει ψάχνοντας νὰ ἐξακριβώσει, τί ἀπέγιναν οἱ 2,000 ἀγνοούμενοι ἄνδρες του. Φυσικὰ τὰ πηγάδια καὶ οἱ χαράδρες δὲν ἔλυσαν ποτὲ τὴ σιωπὴ τους, γιὰ νὰ μαρτυρήσουν!

Μέ τῃ σειρά μου τώρα, θέλω νά σφιγγομετρήσω τίς δικές του διαθέσεις, γιά τῇ Χωροφυλακῇ, κι' ὡς ποιό σημεῖο θά διατηροῦσε κάποιαν ἀνεξαρτησία καί πρωτοβουλία στίς ἐνέργειές της.

Ἐποβάλλω λοιπόν τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ Χωροφυλακῇ ὕστερ' ἀπὸ τῇ διαταγῇ του, παρέδωσε τὰ ὄπλα της, καί μιὰ χωροφυλακῇ χωρίς ὄπλα εἶναι ὄχρηστη.

Σὰν νά περίμενε τὴν παρατήρηση τούτη καί ἀπαντᾷ ἀμέσως:

— Οἱ ἄνδρες σας μποροῦν νά κρατήσουν τὰ πιστόλια τους.

Παρατηρῶ ἀκόμη πὼς ἡ περιφέρειά μου δὲν περιορίζεται στὴ πόλιν Ἑρακλείου, ἀλλὰ καί σ' ἕξη ὀλόκληρες ἐπαρχίες μὲ τίς ὁποῖες εἶναι ἀνάγκη νά βρίσκομαι σὲ ταχτική ἐπικοινωνία γιά τὰ ζητήματα τῆς τάξεως. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ τηλεγραφικὲς καί τηλεφωνικὲς γραμμὲς μέσα στὴν πόλιν ἔχουν καταστραφεῖ ὀλότελα, μιὰ τέτοια ἐπικοινωνία εἶναι ἀδύνατη καί θά ἦταν σκόπιμο γιά ἕνα χρονικὸ διάστημα νά ἐγκαταστήσω τὴν ἕδρα μου στίς Ἀρχάνες ἢ στὸν Ἅγιο Μύωνα, ἀπ' ὅπου μπορῶ νά συνδέομαι ὅταν θέλω μὲ τίς Ὑποδιοικήσεις τῶν Ἐπαρχιῶν. Ἡ δεύτερη τούτη πρόταση ὁμολογῶ ὅτι εἶχε κάποιαν ἄλλη ὕστεροβουλία. Ἦθελα νά ξεφύγω ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ ἐπιτήρηση τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν τοῦ Ἑρακλείου, ὥστε σὲ πρώτη εὐκαιρία νά ἔχω τίς δυνατότητες ἀποδράσεως. Ὁ Μπρόυερ σκέφτεται λίγες στιγμὲς σὰν γιά ν' ἀντιληφθεῖ τὸ νόημα αὐτῆς τῆς προτάσεως καί ἀπαντᾷ ἀποφασιστικά.

— Ὅχι, θά σὰς ἐφοδιάσω μὲ μοτοσικλέτες, γιά νά ἐπικοινωνεῖτε μὲ τίς ὑπηρεσίες σας. Δέχεστε; μὲ ξαναρωτάει.

Ἀπάντησα καταφατικά κι' ὁ Μπρόυερ ὑπαγόρευσε μιὰ σύντομη διαταγὴ πρὸς τὸν διερμηνέα. Στὸ ὑπόλοιπο μισὸ φύλλο τὴν ἀντιγράφει τοῦτος Ἑλληνικά καί μοῦ τὴν παραδίδει.

Τῆς ρίχνω μιὰ ματιὰ καί τελειώνει μὲ τὴ φράση: «Οὗτος θά ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Γερμανικῶν ἀρχῶν Ἑρακλείου».

Σ' ἐρώτησή μου, μὲ ποῖον συγκεκριμμένα θά συνεργάζομαι, μοῦ ἀπαντᾷ.

— Μὲ τὸ Φρούραρχο Ταγματάρχη Χιούλτ.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ τελειώνει ἡ συνομιλία μας μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Ἀλεξιπτωτιστῶν.

Στίς 2 μ.μ. περίπου, ξαναμπαίνομε στ' αὐτοκίνητό μας καί γυρίζομε στίς Ἀρχάνες.

* * *

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ: Τώρα πιά ὁ κόσμος τὸ ἔχει πάρει ἀπόφαση πὼς ὅλα τέλειωσαν. Μαντεύει ὅμως κανένας τὴν τρίκυμία πού συνταράσσει ὅλες τίς ψυχὲς καί τίς σκέψεις. Πὼς θ' ἀντιμετωπίσει τὴ νέα κατάσταση; Τί πρέπει νά κάνει; Νά τὴν ἀνεχθεῖ παθητικά; Αὐτὸ εἶναι ἀντί-

θετο στην ίδιουσγκρασία και στη φύση του. Νά βγει στά βουνά, ὅπως σέ ὄμοιες περιστάσεις ἔκαναν κι' οἱ προγόνου του ; Οἱ συνθήκες τούτη τῆ στιγμή εἶναι πολὺ διαφορετικές. "Οχι γιατί λογαριάζει πὸ πολὺ τὸς Γερμανοὺς ἀπὸ τὸς προηγούμενου κατακτητῆς, ἢ γιατί σκιάζεται τῆ δύναμή τους. Τὸς ἀντιμετώπισε στήθος με στήθος, ἀναμετρήθηκε μαζί τους, τόσες ἡμέρες τώρα, κι' εἶδε τί ἀξίζουν και τί ἀξίζει. Μά βρέθηκε ἀπροετοίμαστος μπροστά σ' αὐτῆ τὴν ξαφνικῆ μεταβολή. Ἡ ἀπότομη ἐναλλαγὴ στὴν κατάσταση, δὲν τοῦ ἐπέτρεψε τὴν τεχνικῆ, νά ποῦμε, μά πὸ πολὺ τὴν ψυχικῆ προπαρασκευῆ σέ μιὰ τέτοιαν ἀπόφαση.

Γι' αὐτὸ, τὸ παράπονὸ του στοὺς "Αγγλοὺς εἶναι πικρὸ και μεγάλο. "Οχι τόσο ἢ ἀποχώρησή τους, μά ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖον ἔφυγαν τὸν πίκρανε και τὸν μούδιασε.

Οἱ κανόνες τοῦ πολέμου ὅπως τὸς ξέρει και τὸς ἐφαρμόζει αὐτός, διαγράφουν πολὺ διαφορετικὰ τίς ὑποχρεώσεις τοῦ συμπολεμιστῆ σέ τέτοιες ὥρες.

Δὲν εἶχε φυσικὰ τὴν ἀπαίτηση νά μείνουν και νά σκοτωθοῦν, μέχρι τὸν τελευταῖο, σ' ἕναν ἀγῶνα, πὸ τὸν θεωροῦσαν ἴσως χαμένο, τὰ γενναῖα αὐτὰ παιδιά, πὸ ἀφήκαν τίς μακρυνές τους πατρίδες, κι' ἦρθαν νά πολεμήσουν τὸς κουρσάρους τοῦ τόπου μας.

Τὸ αἷμα τους, πὸ πότισε ἄφθονα τὸ Κρητικὸ χῶμα, τὸ πόνησε πὸ πολὺ κι' ἀπὸ τὸ δικό του.

Μά εἶχε τῆ δικαιολογημένη ἀξίωση, νά μὴν τὸν ἐγκαταλείψουν οἱ συμπολεμιστῆς του, με τῆ βιασύνη και τῆ μυστικότητα, ἢ ὁποῖα φανερώνει μιὰν ὑβριστικῆ δυσπιστία πρὸς τὸν χαρκτηῖρα του.

"Αν αὐτῆ τῆ βεβιασμένη ἀποχώρηση οἱ Σύμμαχοι, τὴν ἀνεκοίνωναν στοὺς Κρητικοὺς, ἔστω και τὴν τελευταία στιγμή, ἢ πίκρα και ἢ ἀποκαρδίωση τους θά ταν μικρότερες. (*)

* * *

(*) Παρηκολούθησα τελευταῖα, μιὰ διάλεξη τὴν ὁποῖαν ἔκανε στὸν κινηματογράφο «Πάλλας» τῆς Θεσνίκης, ὁ ταγματάρχης Πάτρικ Φέρμορ. Με μεγάλη μου ἐκπληξη τὸν ἄκουσα νά ἰσχυρίζεται πὸς ἢ ἀποχώρησή τους ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο — ὅπου πολέμησε κι' ὁ ἴδιος — ἦταν γνωστῆ στοὺς Κρητικοὺς ἀπὸ πρὶν. Ὁ κ. Φέρμορ, ὁ ὁποῖος σὰν σύνδεσμος τοῦ Ἀρχηγείου Μ. Ἀνατολῆς στὴν Κρήτη, στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς, ἐγνώρισεν ἀπὸ κοντὰ τὴν ἀνωτερότητα τῆς Κρητικῆς ψυχῆς, τὴν εἰλικρίνεια τοῦ Κρητικοῦ χαρακτήρα και τὴν αὐτοθυσία τοῦ πληθυσμοῦ στὴν κάθε λογῆς ἐξυπηρέτηση τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνα, ἔνοιωσε τὴν ὑποχρέωση νά δικαιολογήσει αὐτὸ τὸ «ἀτόπημα» τοῦ ἐπιτελείου του. Ὡς τόσο μποροῦσε νά τὸ κάνει ἐξευρίσκοντας ὅποιεςδήποτε ἄλλ-

Σάββατο 31 Μαΐου 1941

ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΜΠΟΤΑ : Στις 8.30 τὸ πρωὶ βρίσκομαι στὸ Ἡράκλειο. Στὴν κατατρεγμένη πολιτεία, πάνω στὰ μαυρισμένα ἑρείπια, ποὺ καπνίζουν ἀκόμη καὶ στοὺς φραγμένους ἀπὸ τὰ χαλάσματα δρόμους, κυκλοφοροῦν σὲ πυκνὲς ὁμάδες, φρεσκαλαγμένοι μὲ καινούργιες στολές, οἱ ἀλεξιπτωτιστές.

Ἄλλοι βγαίνουν μέσ' ἀπὸ τὰ ἐγκαταλελειμμένα σπίτια, σὰν κλέφτες, φορτωμένοι λογῆς - λογῆς πλιάτσικα. Ἄλλοι γυρνοῦν ἄσκοπα, οὐρλιάζοντας ἢ σφυρίζοντας πολεμικὰ ἐμβατήρια, κι' ἄλλοι ἐπιστρέφουν τρικλίζοντας, ἀπὸ κάποια γενναία πρωϊνὴ ἐπιχείρηση, στὶς ἀδέσποτες κρασαποθήκες.

Ὅλοι τοὺς φαίνονται μεθυσμένοι, ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστην ἴσως νίκη, κι' ἡ ἔκφρασή τους δείχνει κάτι τὸ θρασύ καὶ τὸ προκλητικό. Εἶναι βλέπει τῶρα οἱ ἀφεντάδες τοῦ τόπου, νοικοκύρηδες στὰ σπίτια τοῦ ἀνεμοσκόρπισμένου πληθυσμοῦ.

Μπαίνουν ἀπὸ τὶς γκρεμισμένες πόρτες κι' ἀπὸ τοὺς πεσμένους τοίχους στὸ κάθε σπιτικό. Σπάζουν μὲ τοὺς ὑποκοπᾶνους, ὅσα παραθυρόφυλλα ἄνθεξαν στὶς ἄγριες ἀεροπορικές τοὺς ἐπιθέσεις. Καὶ κλέβουν, λεηλατοῦν, καταστρέφουν. Βιὸς δλόκληρο κουβαλᾶνε ἀπὸ σπίτια καὶ καταστήματα.

Τῶρα ἐξηγῶ μ' ἓναν τρόπο τὰ γεμάτα εἰρωνία καὶ οἶχτο χαμόγελα τῶν Ἀγγλῶν στρατιωτῶν, ὅσο παρακολουθοῦσαν τὸ κυνηγητὸ ποὺ κάναμε, τὶς περασμένες ἡμέρες στοὺς πλιατσικολόγους.

ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ : Στὶς 9 πηγαίνω στὴ Διοίκηση. Οἱ Γερμανοὶ ἔχουν παραχωρήσει τὸ ἱσόγειο, κάτω ἀπὸ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ προσωρινοῦ Νομάρχου, ποὺ διώρισαν, Τσατσαρωνάκη. Στὸ ἴδιο γραφεῖο εἶναι ἐγκατεστημένος καὶ ὁ ταγματάρχης Χιούλτ.

Στὴν πόρτα μὲ περιμένει κάποια ἔκπληξη. Ὁ ὑπομοίραρχος Πωλουουδάκης μὲ κοντὸ πανταλόνι καὶ μὲ ἐξάρτηση πάνω ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ ποκάμισο, ἀλλὰ . . . γερμανικά! Μπαινοβγαί-

λες δικαιολογίες, ἔξδν ἀπὸ μιὰ τέτοιαν ἱστορικὴν ἀνακρίβεια, στὴν ὁποία θὰ χαμογελάσουν, χωρὶς ἄλλο, ὅλοι οἱ Κρητικοὶ συμπολεμιστὲς τοῦ, οἱ ὁποῖοι θὰ τύχη νὰ τὸ μάθουν.

νει με μιὰ δραστηριότητα κι' εὐκίνησια, πού διαψεύδει τὴν πο-
δάγρα πού ἐπεκαλέσθη στὸ Κανλί Καστέλλι ἀργότερα, γιὰ νὰ
δικαιολογήσει τὴν ἐξαφάνισή του, πάντα στὴ μάχη! (*)

Στὸν Χιούλτ με παρουσιάζει ὁ Τσαρσαρωνάκης. Φαίνεται
ὅμως ἡ ταυτότητά μου νὰ τοῦ εἶναι... γνωστή. Δὲ μπορῶ νὰ
ἐξηγήσω διαφορετικὰ τὸ ἐξεταστικὸ βλέμμα πού μοῦ ρίχνει, μό-
λις ἀκούει τ' ὄνομά μου. Οἱ ἐπίδεςμοι τοῦ προσώπου μου, καὶ
τὴ φορά τούτη, εἶναι, χωρὶς ἄλλο, ἓνα πρόσθετο πιστοποιη-
τικό... κακῆς διαγωγῆς! Τοῦ δίδω τὴ διαταγὴ τοῦ Μπρόυερ.
Χωρὶς νὰ τὴν κυττάξει καθόλου, τὴ διπλώνει στὰ τέσσερα καὶ
τὴν βεῖζει στὴν τσέπη του.

— Τὸ ἀπόγεμα νὰ περάσετε, μοῦ λέγει, μέσω τοῦ διερμη-
νέα καὶ ξανασκύβει στὰ χαρτιά τοῦ γραφείου του.

Φεύγω. Μέσα μου νοιώθω μιὰ ξαλάφρωση, στὴν ἐλπίδα
πὼς ἡ δυσπιστία τοῦ Χιούλτ ἴσως με ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ δοκι-
μασία τῆς ἀνεπιθύμητης ἀποστολῆς μου.

Τὸ μόνο πού φοβάμαι εἶναι, μιὰ πού δὲν ξέρω τὸ βαθμὸ
τῆς δυσπιστίας του, μήπως τὴν πληρώσω με βαρύτερες συνέ-
πειες. Ὁ Χιούλτ ἀσφαλῶς ἐπεφυλάχθη, μόνο καὶ μόνο, γιὰ νὰ
συμπληρώσει τὶς πληροφορίες, πού τοῦ ἔχουν δώσει γιὰ τὸ
ἄτομό μου.

* * *

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ ΚΑΙ ΛΗΛΑΣΙΕΣ: Ὡς πού νὰ ρθει τὸ
ἀπόγεμα κάνω μιὰ βόλτα γύρ' ἀπὸ τὸ «Μεϊντάνι». Παντοῦ τὸ
ἴδιο θέαμα τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, πού μπαινοβγαίνουν στὰ ἔρημα
σπίτια, φορτωμένοι πλιάτσικα. Ἀπὸ μακριὰ μπορεῖς νὰ ἐπιση-
μαίνεις τὰ νοικοκυριά πού κουρσεύονται κάθε στιγμή, ἀπὸ τὸ
θόρυβο τῶν τσακισμένων ἐπίπλων.

Μπαούλα, μπουφέδες, συρτάρια, κομματιάζονται ἀλύπητα
κι' ἐρευνῶνται προσεχτικά, ἀπὸ τοὺς ἀσύδοτους λωποδύτες
τοῦ Χίτλερ. Κι' ὅταν ἡ ἔρευνα εἶναι ἄκαρπη, ξεσπᾶνε στοὺς
καθρέφτες, στὰ κάδρα, στὰ γυαλικά. Τίποτε δὲν ἀπομένει γερό

(*) Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦτος ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες θλι-
βερὰς παραφωνίες, πού παρουσιάσθηκαν στὸ καθολικὸ πνεῦμα τῆς
αὐτοθυσίας καὶ τοῦ ἠρωϊσμοῦ, τὸ ὁποῖον διέκρινε τὴ δράση τῆς Χωρ)
κῆς. Ἀντικατεστάθηκε γιὰ δειλία καὶ τὴν τέταρτη μέρα τῶν ἐπιχει-
ρήσεων ἐγκατέλειψε τὴ θέση του.

Μόλις μῆκαν οἱ Γερμανοὶ στὸ Ἡράκλειο, παρουσιάσθη-
κεν ἀθόρμητα καὶ τοποθετήθηκε Διοικητὴς Χωροφυλακῆς. Συνεργά-
στηκε σκανδαλώδεια με τὸν καταχτητὴ τριάμισυ χρόνια καὶ προβιβά-
στηκε ἀπὸ τὸ Γεν. Διοικητὴ Πασαδάκη, με ἀξίωση τῶν Γερμανῶν, ἐπ'...
ἀνδραγαθία. Με τὴν ἀπελευθέρωση, ἐξαφανίστηκε ἀλλὰ συνελήφθη κρυ-
μένος καὶ προφυλακίστηκε.

κι' ὄρθιο μέσα στο σπίτι, πού θά ὑποστῆ τήν ἐπιδρομή τους.

Μιάν εἰκόνα τῆς ρεμοῦλας καί τῆς καταστροφῆς πού γίνεται παρουσιάζει ἡ πολυκατοικία τοῦ Γ. Διαλυνᾶ. Φαίνεται πῶς ἐδῶ ἔπασαν σάν τις ἀκρίδες οἱ πλιατσικολόγοι. Δέν ἐξηγεῖται ἀλλοιῶς, τόσης ἐκτάσεως καταστροφή, μέσα σέ 24 ὥρες. Στό ὑπόγειο ὅπου ἦταν ἀποθήκη ποτῶν τοῦ Ἐργοστασίου, ἔχουν γίνει ὄλα «γυαλιά-καρφιά». Βαρῆλια σπασμένα, μποτίλιες κομματιασμένες, τὰ πιotá ποτάμι ὀλόκληρο, χυμένα στό πάτωμα. Μιά μυρουδιά ἀπό κονιάκ, ἀνεκατεμένο μέ οὔζο καί λικέρ, σοῦ χτυπᾶ στό κεφάλι, μόλις κατεβεῖς κάτω.

Στά πιό πάνω πατώματα, ἡ ἴδια κατάσταση. Μπαούλα καί ντουλάπια, ἀνοιγμένα μέ τσεκούρια, κρύσταλλα σπασμένα, τσακισμένα ἐπιπλα. Καί τὸ κορύφωμα τῆς Γερμανικῆς ἀνατροφῆς καί λεπτότητος, σωροί τ' ἀνθρώπινα περιττώματα, στή μέση τοῦ κάθε δωματίου. Οἱ ἐπισκέπτες δέν παρέλειψαν τὸν τύπο, ν' ἀφίσουν φεύγοντας τήν... κάρτα τους.

* * *

Κατὰ τις 4 τ' ἀπόγεμα πηγαίνω ξανά στή Διοίκηση. Ὁ Χιούλτ λείπει κι' ἔχει παραγγεῖλει νά παρουσιασθῶ αὔριο τὸ πρωτὶ στή Νομαρχία, ὅπου ἔχει μεταφέρει τὰ γραφεῖα του.

Ὁ Γκριδάκης τὸν ὁποῖον συναντῶ, μοῦ ἀποκαλύπτει ἐμπιστευτικά πῶς, κατὰ πού μπόρεσε νά καταλάβει, μοῦ ἔχουν βάλει «τρικλοποδιές» στὸν Χιούλτ. Εἶναι κάτι πού τὸ εἶχα μαντέψει καί δέν μοῦ κάνει ἐντύπωση.

«ΣΤΟ ΠΛΙΑΤΣΙΚΟ..»

Κυριακή 1 'Ιουνίου 1941

Στις 7 τὸ πρωῖ ξεκινῶ γιὰ τὴ Νομαρχία. Βιάζομαι σήμερο, στὴν ἐλπίδα νὰ πάρω ἐπὶ τέλους τό... λευτεροχάρτι! Κατὰ τὸν Ἅγιο Πίτο, κουτελώνω μ' ἕναν ἀλεξιπτωτιστὴ, κοντακιανὸ μὲ μιὰ σάκκα γεμάτη λογιῆς-λογιῆς πλιάτσικα. Πήγαινα νὰ τὸν προσπεράσω, ὅταν μ' ἕνα πήδημα, βρίσκεται μπροστά μου κι' ἀγριεμμένος ἀρχίζει νὰ χαλιχουτίζει, πιάνοντάς με ἀπὸ τὸ χιτώνιο. Κάτι μὲ ρωτοῦσε, μὰ βλέποντας πὼς δὲν τὸν καταλάβαινα, ἀλλάζει γλώσσα. Σὲ μιὰν ἀξιοθρήνητη Γαλλικὴ μὲ ρωτᾷ, ἂν εἶδα τή.. μοτοσυκλέττα του. Στὴν ἀρνητικὴ μου ἀπάντηση, ἀγριεύει περισσότερο, στηρίζει τὸ πιστόλι του στὸ στήθος μου, καὶ τρίζοντας ἀπειλητικὰ τὰ δόντια, μὲ ρωτᾷ :

— Δὲν εἶσαι ἀστυνομικὸς ;

— Ναί, τοῦ ἀπαντῶ.

— Τότε, συνεχίζει, εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ μοῦ πεῖς, ποῦ εἶναι ἡ μοτοσυκλέτα μου!

Φαίνεται κάπου τὴν εἶχεν ἀφισμένη, γιὰ νὰ ἐπιδοθεῖ στὸ πλιάτσικο, καὶ τώρα τὴν ἔχασε μέσα στὰ χαλάσματα. Τ' ἀγριεμμένο, κακοφτιαγμένο μοῦτρο του καὶ τὸ πιστόλι του, ἀκουμπισμένο στὸ στήθος μου, φέρνει στὸ μυαλό μου τὴν τριήμερη ἀσυδοσία τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ποῦ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κλέβουν, νὰ καταστρέφουν καὶ νὰ σκοτώνουν!

— Καλά, τοῦ λέγω, περίμενε δυὸ λεπτὰ νὰ στείλω πεντέξη ἀστυνομικοὺς νὰ τὴ βροῦν.

Φαίνεται νὰ βρῆκε λογικὴ τὴ λύση καὶ μ' ἕνα οὐρλιαγμα, ποῦ μοῦ φάνηκε πὼς ἔλεγε «γκοῦντ», μοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβω πὼς μ' ἀφίνει ἐλεύθερο.

* * *

Η ΛΥΤΡΩΣΗ : Στὸ διάδρομο τῆς Νομαρχίας συναντῶ τὸν Γκριδάκη, ὁ ὁποῖος μὲ ἀναγγέλει στὸν Χιούλτ: Ὁ τελευταῖος σκυμμένος πάνω σὲ κάτι ἔγγραφα, σηκώνει τὸ κεφάλι, μοῦ ρίχνει μιὰν ἐξεταστικὴ ματιὰ, ὅμοια μὲ τὴ θεοσινὴ, καὶ χωρὶς νὰ μὲ ρωτήσει τίποτε, λείει στὸν διερμηνεά :

— Πέστε στὸν κύριο, πὼς δὲ χρειάζομαστε τὶς ὑπηρεσίες του. Μπορεῖ νὰ φύγει.

Δὲν περιμένω ἄλλο. Ἔχω τὴ διάθεση νὰ φύγω τρέχοντας, ἀπὸ τὸ καταθλιπτικὸ καὶ ἀπαίσιο αὐτὸ περιβάλλον, ποῦ νοιώθω νὰ μὲ πνίγει ἀπὸ χθές. Προφθαίνω ὅμως καὶ ζητῶ γραφτὴ, τὴν ἀπόλυσὴ μου. Αὐτὴ ἡ ἔμπνευση μοῦ ἔρχεται τὴν τελευταία

στιγμή, στη σκέψη πώς θ' αποτελούσε ένα είδος διαβατήριου, για να φθάσω στο χωριό μου, χωρίς απρόοπτα.

"Έβαλα στην τζέπη το λυτροχάρτι, με τη σφραγίδα του Γερμανικού Φρουραρχείου, κι' απομακρύνουμαι όσο μπορώ γρηγορότερα. "Υστερ' από μισήν ώρα περνάω κιόλας τις Ρουσές. Δυό-τρεις σκοποί, στίς «Τρεις καμάρες» και στόν «Πόρο» με σταματάνε, απαγορεύοντας την έξοδο από την πόλη. Μά το χαρτί, πού είχα την πρόνοια να πάρω μαζί μου, μ' ανοίγει το δρόμο κάθε φορά.

Στο αεροδρόμιο, ένα ανθρωπομάζωμα, με καρτσάκια, κασμάδες και φθυάρια, σκύβει κάτω από το Γερμανικό βούρδουλα, για να επιδιορθώσει τις ζημιές της Λουφτβάφε.

Το εικονικό ξύλινο αντίαεροπορικό, στη Νοτιοδυτική γωνιά του αεροδρομίου, στέκεται ακόμη στην ίδια θέση, μαζί με τους άχυρένιους πυροβολητές τους. "Η μακρυνά του κνή, σχεδόν κατακόρυφη, ξερευνά πάντα επίμονα τόν ουρανό.

Μά τούτη τή φορά, θαρρώ πώς περιμένει κι' αυτό, με λαχτάρα, ν' αντικρύσει επί τέλους κάποιον Έγγλέζικο φτερό...

Στά Μάλλια, Γερμανικά αυτόκίνητα, φορτώνουν τὰ κηπουρικά του κάμπου. "Αλλα προορίζονται για τὸ "Ηράκλειο, κι' ἄλλα για τὴ Νεάπολη. Τὸ χαρτάκι με τὴ σφραγίδα τοῦ Γερμανικοῦ Φρουραρχείου, μοῦ ἐξασφαλίζει μιὰ θέση σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταία.

Τὸ ἀπόγεμα βρίσκομαι στὸν τόπο ἀπὸ τὸν ὁποῖο ξεκίνησα πρὶν δεκαεφτά ἡμέρες.

.....

"Ήσυχη ἢ νύχτα ἀπόψε. Μοῦ φαίνεται πὼς πιδ ἤσυχη και πιδ γαλήνια νύχτα δὲν ἔχω γνωρίσει σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ!

Κι' ὅπως στὸ μικρὸ μου τὸ χωριό, δὲν ἐπάτησε ἀκόμη τὸ πόδι τοῦ καταχτητῆ, μποροῦμε ν' ἀποσπερίσουμε με μερικὸς φίλους, κάτω ἀπὸ τὴν καλοκαιριάτικη πλουσουρανια. "Ἐχουμε νὰ ποῦμε τόσα πολλὰ . . . .

Στίς 10 περίπου, ἀκούεται ἀπὸ πολὺ ψηλά, τὸ βούϊσμα μερικῶν ἀεροπλάνων.

Μιὰ λαχτάρα νοιώθουμε ὅλοι στὴν ψυχὴ. Νὰ εἶναι τάχα Ἐγγλέζικα;

"Υστερ' ἀπὸ λίγα λεπτά, πεντέξη ὑπόκωφες ἐκρήξεις, ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ Ἡρακλείου, ἔρχονται σὰν ἐπιβεβαίωση. Κάποιος δίπλα μου ψιθυρίζει: Π ο λ ὺ ἄ ρ γ ἄ . . . .

Οἱ ψυχὲς ὡς τόσο φτερουγίζουν ἀπὸ χαρὰ κι' ἀναγάλιαση. Τὰ μάτια ἀστράφτουν, στὴ φλόγα κάποιας ἐλπίδας.

Κάτι μᾶς λέει, πὼς οἱ φευγαλέες λάμψεις πὺ ἀντιφέγγισαν πῖσ' ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ «Καλαρρῦτη», τὴν ἤσυχη τούτη νύχτα, εἶναι τῆς λευτεριάς τὸ πρῶτο μῆνυμα . . . . .

Ἔτσι διαδραματίστηκαν τὰ γεγονότα.

Ὅ,τι γίνηκε στὸ Ἡράκλειο, δίδει μίαν εἰκόνα, τοῦ τί γίνηκε σ' ὀλόκληρη τὴν Κρήτη. Οἱ συνθήκες ὑπῆρξαν παντοῦ οἱ ἴδιες, ἀκόμη καὶ στίς λεπτομέρειές τους. Μόνο τὰ πρόσωπα κι' οἱ τοποθεσίες μπορεῖ ν' ἀλλάζουν.

Τὰ Κρητικὰ ὄπλα, στὸ σύνολό τους, δὲν ντροπιάστηκαν στὴ μάχη τούτη. Ἀντίθετα, ἐγνώρισαν παληὰς ὀμορφες δόξες. Ἐνίκησαν καὶ θριάμβευσαν ἄλλη μιὰ φορά.

Μὰ εἶπαμε. Κάθε τόπος γεννιέται μὲ τὴ μοῖρα του.

Καὶ τὸ ριζικὸ τῆς Κρήτης, χιλιάδες χρόνια τώρα, εἶναι τῶτο : Ν' ἀντροπαλαίβει ἀδιάκοπα στὸ ματωμένο στίβο τῆς προγονικῆς κληρονομιάς. Ν' ἀγωνίζεται πάντα. Νὰ χτυπᾶ καὶ νὰ χτυπιέται. Πάντα πληγωμένη κι' αἰμόφυρτη νὰ πέφτει, μὰ καὶ κάθε φορά πιὸ δυνατὴ, πιὸ ἀνδρειωμένη καὶ πιὸ περήφανη νὰ ὀρθώνεται.

Ἔτσι καὶ σήμερο. Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα Τιτάνειο ἀγῶνα, τὸ ἔπαθλο τῆς ἀναμφισβήτητης νίκης της, ὑπῆρξεν ἓνα χαρτί συνθηκολογήσεως.

Μὰ τὸ χαρτί αὐτό, δημιουργημα μιᾶς ἀναπόδραστης ἀνάγκης, ὁ Κρητικὸς λαὸς δὲν τὸ ἀνεγνώρισε ποτέ.

Τὸ ξέσκισε τὴν ἴδιαν ὄρα.

Γιατὶ τὴν ἴδιαν ὄρα, μέσ' ἀπὸ τοὺς καπνοὺς καὶ τίς φλόγες τῆς καταστροφῆς, ξεπήδησαν οἱ πρῶτες σπίθες, κι' ἀνεδείχτηκαν οἱ πρῶτοι πυρῆνες, μιᾶς ἄλλης μεγαλειώδους ἐποποιίας.

Τῆς Ἐποποιίας τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως.

Μ. Π.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

των κρησάσεων τομέων της πόλεως
 επί του σημερινού βυθίστου ατ βυθιστού.
 έτος 1891

Ροστόκ

- ΥΠΟΜΝΗΜΑ**
- 1 Πλατεία - αγορά
  - 2 προμ. Λαϊκή
  - 3 Ζωογία ενυψωσέων
  - 4 Χερσιν. Μοδία
  - 5 Ακασιτίνια Κολοβάτη
  - 6 Μικροτάρι
  - 7 Γκαρ Στρατηγείου
  - 8 Β. Οίκου Χελμάς
  - 9 Φαλαξ Τζαμ
  - 10 Δημοκρίτειον
  - 11 Κοινή Στρατιζία
  - 12 Καρτερίδα
  - 13 Γορτίνα Κωστίνα
  - 14 Πλατ. Π. Κωνσταντινής
  - 15 Ουγγρική Αγορά
  - 16 Πρωτοδικείον
  - 17 Βρύση Κωνσταντίνου
  - 18 Γραφ. Κοροφί

